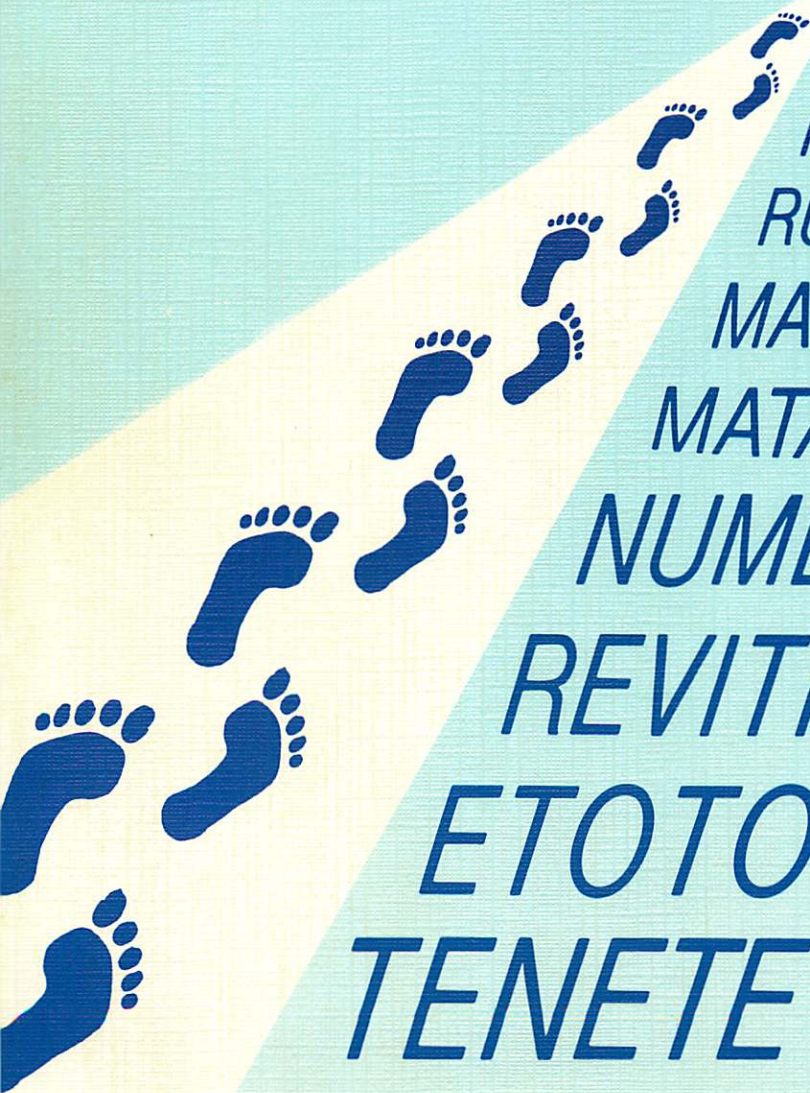

TE TERE
O PERERINA

IOANE
RUTA
MARETO
MATAIO
NUMERA
REVITITO
ETOTO
TENETE

**TE
TERE O PERERINA
oia hoì
o Teretitano
Papaihia e te hoê taata maitai
o
Puniana te iòà
Iritihia
ei
Parau Tahiti**

London. The religions tract society (1847)

30/07/09

2018

Nenehia e te Etārētia Evaneria - Papeete 1988.

E hoa ino mā e

Te feiā e taiò i teie nei parau, e parau maitai teie, ei faaite i to te taata o te Atua haereà, mai to na faaruèraa i te ino e pohe ai ra, e te ìmiraa i te ora ia Ietu e tae noa atu i te rai ra.

E parau faaaau. Ua faaauhia to te taata faaroo haereà i te tere o te taata haere, tei nā roto i te mētēpara i te haere, te vāhi e roohia ai i te mau puua taehae, te taata taehae, e te mau àti rarahi eita e hope ia tataù. Oia atoà te taata i puta mau to na àau i te tatarahapa i ta na ra hara, e tei teiaha i te hopoià rahi o ta na ra hara, e mataù ia i te riri o te Atua, e mataù hoì ia pārahi noa i te Oire-pohe o teie nei ao, e ìmi rā i te hoê ei faaòre i ta na hopoià, oia hoì o Ietu, ei aratai ia na nā te èà e tae atu ai i te Oire-rai ra.

Teie te huru o te taiòraa i teie nei puta e faufaahia ai :

1) E taiò mai te ui ia tātou iho e, ua faaruè ānei tātou i te òire o te pohe, e ua ìte ānei tātou i teie nei hopoià, e ua haere ānei ia Ietu ia faaorahia.

2) E taiò mai te ani atu i te Vārua Maitai ei haamaramarama i to tātou àau ia riro atoà ei teretitiano mau, e ia au to tātou huru e te haereà i te haereà o teie nei taata, ia riro hoì to tātou hopeà mai to na, ia tae atoà i te ao ra.

Ua ìritihia teie nei parau ei parau Tahiti e to tātou hoa here e Miti Deviti, ei haamahanahana e ei faaitoito i te mau pipi a Ietu i Tahiti, e i teie atoà nei mau fenua.

Te òaòà nei au i taua parau nei i neneihia e te feiā hāmani maitai i Peretani nei, ia tuuhia i to òutou rima i teie nei ànotau àti.

Ia haamaitai mai te Atua i to òutou taiòraa i teie nei parau, ia riro ei àveià, ei aratai i to òutou àau ia Ietu, e ei aratai i to òutou àvae nā te èà ora ; o te pure ia a to òutou hoa i te Fatu ra.

Charles Barff

TE PARAU I ROTO

Te tāpura e itea ai te mau parau i roto i teie nei puta iti.

PENE I

Te taòtoraa o te taata i pāpai nei e to na iteraa ia Pererina i te faaruèraa i te òire o te pohe ia roaa ia na te Oire-rai ra.

..... àpi 5

PENE II

Te oraraa o Teretitiano i te vari o Te hōpā-òre, te faahemaraahia e Paari-hape ra, te ite-faahou-raa i te Taata Evaneria e te tomoraa nā te ùputa iti ra, e te ite-maitai-raahia mai i reira.

..... àpi 11

PENE III

O Teretitiano rāua o Aroha-mai i te paraparauraa. To na haereraa atu i te fare o te iriti-parau e te mau maitai e rave rahi ta na i ite ra.

..... àpi 20

PENE IV

Te faaòreraa i te hopoià a Teretitiano - O Manaò-òre, o Faatau, o Feruri-òre, o Haapaò-peu e o Haavare. Te àivi o Aè-àtā e to Teretitiano taòtoraa - O Mataù-noa e o Feàfeàu e nā riona hoì i te èàtià ra.

..... àpi 30

PENE V

To Teretitiano oraraa i nā riona ra e te tomoraa i te fare o Nehenehe ra, e te mau mea maitatai ta na i ite i reira.

..... àpi 37

PENE VI

To Teretitiano pouraa i te peho o te faahaahaaraa, te fāreireira ia Aporuona e te taputōraa riarià i reira - To na haereraa mataù òre hoì nā roto i te peho o te maru pohe.

..... àpi 45

PENE VII

To Teretitiano âmuiraa ia Fiteri e ta rāua paraparauraa maitai.
..... àpi 54

PENE VIII

Nā Pererina i te haereraa e te paraparauraa rātou o Vaha-mona mā.
..... àpi 62

PENE IX

Te ite-faahou-raa i te Taata Evaneria e to na faaitoitoraa mai. Te tomoraa
i te òire o te hooraa o te faufaa òre, te hāmani-ino-raahia i reira e to Fiteri
pohe ra.
..... àpi 71

PENE X

To Teretitiano haereraa rāua te tahi taata no roto i taua òire ra e te
paraparauraa ia Hopeà-hape mā, e ia Tema hoì.
..... àpi 80

PENE XI

Te ânāvai ra - Nā pererina i te haereraa nā te èà hape - Te tǎpèraahia - Te
āti rahi e te oraraa i te hopeà ra.
..... àpi 89

PENE XII

Te mau tiai māmoe i te mau mouà o te Mauruuru ra e to rātou hāmani
maitai mai i nā pererina nei. No Ite-òre e no Faaroo-iti.
..... àpi 96

PENE XIII

Te hape o nā pererina nei i te taata tǎparu ra e te paparaahia ; te fārereiraa
ia Ateo ra ; te fenua Turuhe ra e te paraparauraa a nā pererina nei.
..... àpi 107

PENE XIV

Te paraparau faahou ra nā pererina e o Ite-òre.
..... àpi 118

PENE XV

Nā pererina i te taeraa i te fenua maitai ra o Peura, e nā roto i te ânāvai o te
pohe ra, e tae noa atu ra i roto i te Oire-rai ra.
..... àpi 128

PENE I

Te taōtoraa o te taata i pāpai nei e to na iteraa ia Pererina i te faaruèraa i te òire o te pohe ia roaa ia na te Oire-rai ra.

I to ù haereraa nā roto i te mētēpara o teie nei ao, haere atu ra vau i te hoê vāhi, e ana tei taua vāhi ra, tāpae atu ra vau i reira, e, roohia iho ra i te taōto i roto i taua ana ra. E i roto i taua taōtoraa ra, e taata tei itea ia ù. Hiò atu ra vau, te tiā noa mai ra taua taata ra mā te àhu ino e te motumotu. Te hiò ê atu ra taua taata ra, aita i hiò tiā mai i te ùtuafare ra, e puta hoì tei te rima, e hopoià rahi tei niā iho ia na. Itaia 64,6 ; Ruta Ev. 24, 26-33 ; Hēpera 2, 2-3 ; Taramo 38,4.

Hiò atu ra vau e te heheu* ra o ia i taua puta ra, e te taiò ra i te parau i roto. E tei te taiòraa ra, te òto ra e te rūrūtaina* ra hoì i te mataù, e no te mea aita i tiā ia faaòromaì, ua faateitei i te reo mai te òto rahi, ua nā ò atu ra : E aha vau nei e ora ai au. Ohipa 26, 29-30.

O to na ia huru i te hoìraa mai i te ùtuafare ra, ua tāmata rā o ia i te faaòromaì ia òre ta na vahine e ta na mau tamarii ia ite i to na māuiui e te taiā rahi ; aita rā i maoro i te moèraa no te mea te tupu ra i te rahiraa, e te hopeà iho ra, ua fāi* atu ra o ia ia rātou, nā ò atu ra : Auē au nei, e taù vahine here e, e o òtoui hoì e aù mau tamarii nei e, tei aroha-rahi-hia atu e au nei ! Ua pohe au i te hopoià rahi teiaha, teie ia tei niā iho ia ù nei, e i parau mai hoì tei itea ia ù, e pau to tātou nei òire i te auahi no te rai mai, e ei taua paura matamua ra, eere rā o vau anaè tē pohe, o òe atoà e taù vahine, e o òtoui ā hoì e aù mau tamarii here e, ia òre ia noaa te tahi haapūraa* ia tātou, tē òre e itea ia ù i teie nei.

Hitimaùe aè ra to na fētii e to na ra mau taeà e i te reira parau, ua maere iho ra, aita i manaò e parau mau. Te manaò ra, ua uruhia paha o ia nei i te maamaa, e no te mea ua ahiahi i taua mahana ra, te manaò ra, ia mairi to na taōto, e moè ê atu taua manaò huru ê no na. Ua tuu atu ra rātou ia na ia taōto i to na roi ; aita rā i mairi to na taōto : te ruì e te ao, hoê ā ia huru ia na i te māuiui, aita o ia i taōto, te ùuru, te òto, te roi mata, o ta na ia e ao noa aè te ruì. E poi poi aè ra, ua ui mai ra rātou ia na e : Te aha na òe i tenā na. Ua fāi atu ra o ia e te vai ra to na ino e te māuiui, e te haere ra i te rahiraa.

heheu [*heheu*] : hurihuri i te àpi o te puta.

rūrūtaina [*ru:ru:taina*] : rūrū.

fāi [*fa:'i*] : faalte, e mea nā roto noa rā i te parauraa.

haapūraa [*ha'apu:ra'a*] : te vāhi e noaa ai te ora.

Ua tāmata hoì i te paraparau ia rātou, e te aò atu, aita rā rātou i haapaò mai, ua faaètaèta i to rātou àau ia òre ia faaroo i ta na parau. E ua tāmata hoì i te faaòre i to na manaò, i te faairiā mai e te marū òre, i te tāhito hito* mai e te vahavaha i te parau maitai ta na i parau ra. Ua tāmata atu ra hoì o ia i te faataa ê ia na iho, i te haere i to na iho piha, e pure ia rātou, e i te aroharaa ia rātou i te ite òre, e i te manaò òre ; e te vai noa ra to na māuiui i ta na iho ra haapaòraa ìno.

Ua hahaere noa atu ra hoì o ia anaè iho, nā te mau ana e te mau vāhi moèmoè ra, ia pure e ia feruri i to na iho ra huru ìno. Ua nā reira o ia i te tahi mau mahana.

E tae aè ra i te hoê mahana, te hahaere ra o ia nā te mau ana, hiò atu ra vau ia na, e te mau ra i ta na puta, (o ta na ia peu) e te taiò ra mai te māuiui rahi o te àau, e tei te taiòraa ra, ua òto iho ra e ua tiàoro : E aha vau, e ora ai au nei. Ohipa 26,30.

Hiò atu ra vau, e ite atu ra ia na i te hiòraa atu i terā pae, e i terā pae, mai te mea te manaò ra e horo ê atu, aita rā i tae, aore i ite i to ù manaòraa, e nā hea te haere, te tià noa mai ra i to na tiàraa.

Hiò atu ra vau, e inaha e taata te haere mai ra (o Taata Evaneria te iòa) e tae mai ra i pihai iho, ua ui mai ra ia na : I aha na òe i òto ai òe na. Ua nā ô atu ra o ia : Te ite nei au i te parau òto i te puta i to ù nei rima, e ua faahapahia vau nei ia pohe atu, ia haavāhia, e ia faautuāhia mai. Aita vau e hinaaro i te pohe, e te mataù nei au i te haavāraa. Hēpera 9,27 ; Iopa 16,27 ; Etetiera 22, 14.

Ua nā ô mai ra taua Taata Evaneria ra : E aha òe e òre e hinaaro ai i te pohe, te ite nei òe e rave rahi te àti i te ìno i te ora o te tino nei. Iopa 14,1.

Ua nā ô atu ra taua taata nei : No te mea te mataù nei, o te faatomohia vau e te hopoià rahi i nià iho ia ù nei, eere i raro i te âpoo anaè ra, i raro rā ia Tofeta, o to ù ia mataù. Itaia 30,33. Te riàrià nei au i taua vāhi ìno ra, e te mataù nei i te haavāraa i òto ai au nei.

Ua nā ô mai ra taua Taata Evaneria ra : Mai te reira mau to òe nei huru, e aha òe i tià noa ai i teie nei vāhi. Ua nā ô atu ra : No te mea aore roa vau i ite e nā hea te haere. Ua tuu mai ra o ia i te hoê ôtarō parau ia na, e ua pau i te pāpaihia i roto : A maùe ê atu i te riri e fātata mai nei. Mataio 3,7. Ua taiò atu ra o ia i te reira parau, e ua hiò māite atu ra i te Taata Evaneria, e ua nā ô atu ra : E maùe tià atu vau i hea.

Ua faatoro atu ra te Taata Evaneria i to na rima nā nià i te hoê maa

tāhito hito [ta:hitohito]: faahapahapa, haafaufaa òre e tae roa atu i te faaino.

fenua âano, e ua nā ô mai ra : Te îte atu na òe i terā atu ùputa iti ? Ua nā ô atu ra o ia : Aita ia i îtea ia ù. Ua parau faahou mai ra taua Taata Evaneria ra : Te îte na òe i terā atu maa maramarama ânaâna iti ? Taramo 119,105. Ua nā ô atu ra o ia : Te manaò nei au e te hāroàroà* rii nei au i te reira.

Ua nā ô mai ra taua Taata Evaneria ra ia na : A hiò tāmāu māite atu to mata i terā atu maramarama, e haere tiā atu i reira, e îtea ia òe te hoê ùputa, e ia tae atu òe i reira, e pātotoo* atu, e faaitēhia mai òe i reira i te mea e ora ai òe. Mataio 7, 13-14 ; Ioane 9, 39 ; 2 Petero 1, 19.

Hiò atu ra vau, e te horo atu ra taua taata nei, e aita i māiri ia na te vāhi maoro*, e te hiò ra ta na vahine e te mau tamarii e ua auaū mai ra i muri iho ia na mai te tiāorora mai : A hoī mai, a hoī mai na. Aita rā o ia i faaroo, ua òomo i te rima i nā tariā, horo atu ra mai te faateitei i te reo e te nā ôraa e : O te ora, o te ora, o te ora mure òre. E aita i hiò i muri, te horo ra nā te fenua pāpū. Ruta Ev. 14, 26. Te mau taata tupu rā hoī tei haere mai i rāpae e hiò ia na i te haereraa atu mai te rū, ua tāhitohito mai ra e tahi pae, ua haamataū mai ra vetahi, ua tiāoro mai ra te hoê pae ia hoī faahou o ia i muri ; e nā roto ia rātou e too piti puè taata i pee mai ia na, e aò mai ia na, e tāparu ia hoī o ia i muri. O te hoê ra, o Mārō te iòā, o Marū te tahi. E ia roohia atu e rāua ra, e vāhi huru maoro tei māiri ia na. Ua nā ô atu ra o ia ia rāua : E aū mau hoa taata tupu ra, e aha òrua i pee mai ai ia ù nei. Ua nā ô mai ra rāua : I haere mai māua e parau ia òe e hoī, e hoī tātou.

Ua nā ô atu ra o ia : Eita roa vau e maitai ia hoī, e òre au e hoī. Te pārahi ra òutou i roto i te *Oire ra o te pohe*, o to ù atoā ia fānauraa, e te îte mau nei au, ia pārahi òutou i reira e tae i te poheraa ra, e topa mau ā òutou, eere rā i te āpoo anaè ra, i raro roa i te āpoo auahi ura riāriā ra. E i teie nei, e aū mau hoa taata tupu, a pee mai òrua ia ù. Ua nā ô mai ra o Mārō : E aha, e faaruè māua i te fētii, te hui hoa, e te taoā i muri.

Teretitiano. - (To taua taata ia iòā no te parau ta na i mau ra, o Pererina hoī no te taata tere).

Ua nā ô atu ra o ia : Te ui mai nei òe e faaruè. E, e faaruè i te reira mau mea atoā, vai iho atu i muri. Eita roa ia mau mea e au ia fāitohia i te mau mea ta ù e titau nei ia roaa ia ù. 2 Torinetia 4, 18. E ia tae atoā atu tātou i te vāhi e haerehia e au nei, e roaa atoā ia òrua taua mau mea maitai ra, te vai ra ia mau mea maitatai na tātou atoā e ia rahi roa atu. Ruta Ev. 15, 17. Mai haere, ia îte òrua e parau mau ta ù e parau nei.

hāroàroà [*ha:ro'aro'a*] : e parau no te taata tei huru taa, tei huru maramarama, tei huru îte i te tahi mea.

pātotoo [*pa:to'oto'o*] : e pātōtō tahi parauraa.

maoro [*maoro*] : âtea, aore ra, roa.

Mārō. - O vai hoì tei ìte i ta òe e titau na, o te faaruè hoì òe i to te ao atoà nei.

Teretitiano. - Te titau nei au i te tufaa ìno òre e te viivii òre, e te māheàheà òre tei vai-iho-hia i te ao ra, eita e òre i te horoàhia mai i te tau i haapaòhia ra, na te feiā atoà i titau māite i te reira ; a taiò na òrua i taua parau nei i roto i ta ù nei puta. I Petero 1, 4 ; Hēpera 11, 16.

Mārō. - O vai tē haapaò i ta òe na puta, a tuu ê atu ; e faaite mai na, e hoì ānei òe, e e òre e hoì.

Teretitiano. - E òre au e hoì, ua tuu hoì au i taù rima i nià i te ârote*, eita e tià ia ù i te hoì tià i muri. Ruta Ev. 9,62.

Ua nā ô atu ra o Mārō i to na hoa ia Marū : Mai haere, e hoì tāua, vai iho atu, te vai ra te tahi pupu taata manaò hape, e ia tupu te tahi manaò i roto ia rātou, te faariro ra ia rātou iho mai te mea tei ia rātou anaè iho te paari te vairaa. Mai haere tāua.

Marū. - Eiaha e faaino e taù hoa, ia riro rā ei parau mau ta to tāua nei hoa taata tupu i parau mai ra, e riro ta na e titau nei ei maitai hau ê i te mau taoà atoà na tātou nei. Te manaò nei au e pee atoà ia na.

Mārō. - E aha. Rahi atu ra te maamaa. Eiaha, a faaroo mai ia ù, e hoì tāua, o vai tei ìte i te hopeà e te maitaìraa o teie nei taata manaò maamaa. A hoì mai, a haapeu taata paari.

Teretitiano. - E hoa e Mārō, mai haere atoà tātou, te vai mau ra te mau mea ta ù i faahiti ra, e e rahi atu hoì i te maitai, e aore òrua i faaroo i ta ù nei parau, a hiò na i roto i teie nei puta, ia ìte òrua o te parau ia i tāpaòhia i te toto no na, na na taua parau nei. Hēpera 9, 17-22.

Marū. - E taù hoa e Mārō, te huru pāpū nei au i to ù manaò, e haere atoà māua o ia nei, ia riro atoà ta ù tufaa mai ta na ra te huru. E taù hoa Teretitiano, te ìte na òe i te èà e tae atu ai i taua vāhi maitai ra ?

Teretitiano. - O te hoè taata ra, e Taata Evaneria te iòa, na na ia i faaite mai ia ù e ua parau mai ra, e haere tià atu i te Uputa-iti, tei mua ia tāua nei, e ei reira e faaitehia mai ai te haapaòraa o te èatià.

Marū. - Mai haere e taù hoa taata tupu, e haere tāua.

Mārō. - E haere atoà vau. E òre au e pee atu i tei uruhia i te maamaa, ia faaruè i te haapaòraa tià.

Ua hoì atu ra o ia i reira ra. E ia reva atu o Mārō ra, te hiò atu ra vau ia

ârote ['a:rote] : e taò hereni. E taihaa teie no te tēpū e te haamarū i te repo, e na te puaatoro e huti.

Teretitiano rāua o Marū e te haere ra, te parau ra i to rāua haereā nā te fenua pāpū ra, ua nā ō hoī i ta rāua parau-haere-raa :

Teretitiano. - E taū hoa taata tupu e Marū e, te aha nei òe. E mea maitai ia ia ù o òe i faaroo i ta ù ra parau, e haere ā tāua, ahiri hoī o Mārō i ìte i roto ia na iho i te mau manaò ūāna ta ù i ìte aè nei, e te mataù rahi i te mau mea hiò-òre-hia ra, e ìtea a muri atu, e òre o ia e rū i te faaruè ia tāua nei.

Marū. - E taū hoa e Teretitiano, o tāua anaè hoī teie, e faaite mai na òe i te mau mea e roaa ia tāua i te vāhi e haerehia e tāua nei, e te mea hoī e noaa ai taua mau mea ra.

Teretitiano. - Tauga mau mea maitatai nei, te vai nei te ìte i roto i to ù nei āau, i te parauraa atu taū vaha, e òre e roaa maitai te reira. E no te mea te hinaaro na òe i te ìte, e taiò ā vau nā roto i te puta nei.

Marū. - Te ìte nei òe e parau mau anaè te mau mea i pāpāhia i roto i te puta na òe na ?

Teretitiano. - Te ìte nei au e parau mau anaè ia, te Taata na na taua parau nei, e òre roa ia e tiā ia na te haavare. Tito 1,2-3 ; 2 Timoteo 3, 16 ; 2 Petero 1, 19 - 21.

Marū. - E aha taua mau mea ra e roaa ia tae atu i te vāhi e haerehia nei.

Teretitiano. - Te vai ra te pātireia mure òre ei pārahiraa, o te ora mure òre hoī tei horoāhia mai, ia pārahi tāua i reira e a muri noa atu. Itaia 45, 17 ; Ioane 10, 27.

Marū. - E mau mea maitatai te reira, e aha iho ā.

Teretitiano. - Te mau torona* o te hanahana hoī tei horoāhia mai, e te àhu e ānaāna ai mai te mahana i niā i te raī nei. I Timoteò 4, 8 ; Apotarupo 22, 5.

Marū. - E mau mea maitatai rahi. E aha iho ā.

Teretitiano. - Aita o reira e poiā e te poihaa*, aita e pohe, aore e òto, aore e taiā, aore e mamae, e e horoi hua hoī te Fatu o taua vāhi ra i te roi mata o tē pārahi i reira. Itaia 15, 8 ; Apotarupo 7, 16 - 17 ; 21, 4.

Marū. - O vai hoī to tāua mau hoa i reira.

Teretitiano. - E pārahi tāua i reira i rotopū i te mau merahi*, te mau

torona [*torona*] : e taò peretāne. E hei te auraa.

poihaa [*po'ihā'a*] : poiā atoā tahi parauraa, oia te hinaaruraa i te inu i te pape.

merahi [*merahi*] : e taò hēpera. Te mau veā ia a te Atua.

terupi*, e te mau terafi*, e feiā ānaāna ia hiō atu. Tei reira hoī te tautani e te āhuru o te tautaniraa o te feiā maitatai i reva na nā mua ia tāua i taua vāhi maitai ra. E òre roa te hoē e hāmani ìno i te tahi ; te pārahi anaè ra rātou mai te maitai rahi, e tiā māite ā taua maitai ra i mua i te aro o te Atua e a muri noa atu. Tei reira te mau Peretiputero* e te mau tōrona àuro i niā i te upoo. Apotarupo 4, 4. Tei reira te mau pāretēnia maitai ra mā te tinura* àuro i te haamaitairaa i te Fatu. Apotarupo 14, 1 - 5. Ei reira e itea ai te feiā maitatai tei hāmani-ìno-hia i teie nei ao no to rātou hinaaro i te Fatu ; tei taparahihia, tei tahuhia i te auahi, tei reira anaè rātou, ua vehi-anaè-hia i te maitai mure òre e te maitai hau ê ra. 2 Torinetia 5, 2 - 5.

Marū. - E mau mea maitatai rahi te reira, e mahere roa te àau i te faarooraa atu. E aha rā te rāveà e roaa ai ia tāua nei.

Teretitiano. - Te Fatu no taua fenua ra tei pāpai i roto i taua puta nei, ia hinaaro mau tāua i te rave atu, e horoà-noa - hia mai ia. Itaia 55, 1 ; Apotarupo 22, 17.

Marū. - E àu hoa here, te haapopou nei au i te reira mau mea. Mai haere, e haapeepee tāua i te haere.

Teretitiano. - O to ù ia hinaaro, no te hopoiā teiaha nei i òre i haere ai mai ta ù i hinaaro.

Te hiō atu ra vau e tei te reira faaotiraa i te reira paraparauraa, te fātata mai ra te vāhi *vari rahi* i te ètiā i rōpū i taua fenua pāpū ra, e no te mea aita rāua i haere mai te itoito maitai, ua hiā rāua atoā i roto i taua vari ra, te vari o *Te hōpā òre* te iōa. E huru maoro aè ra rāua i te huru haere i roto i taua vari ra, e tei haavari hoī ia rāua iho, te huru tomo ra o Teretitiano i roto i taua vari ra, no te hopoiā teiaha na na ra. Ua nā ô mai ra o Marū : Auē, auē, e aha hoī teie. Tei hea hoī tāua i teie nei e àu hoa e Teretitiano. Ua nā ô atu ra o ia : Aita atoā vau i ite i teie nei vāhi.

Inoìno aè ra o Marū, riri aè ra i to na hoa, e ua nā ô mai ra : Oiā hoī teie, o te maitai rahi hoī teie ta òe i parau mai ra. I roohia tāua i teie nei i te matamehai o te tere nei, e aha tē òre e itea a muri atu. I teie nei ia noaa ia ù te ora i teie nei vāhi ìno, ei ia òe iho ta òe vāhi maitai ta òe i parau mai ra. Ua faaūāna atu ra o ia i te huri ia na iho, ia tae i te hiti o taua vari ra, i te pae àu e hiō tiā atu i to na iho ra ūtuafare ra. Hoī atu ra o ia, aore o Teretitiano i ite faahou atu ia na.

terupi [*terupi*] : e taò hēpera. Tahī atoā huru merahi teie.

terafi [*terafi*] : e taò hēpera. Tahī atoā huru merahi teie.

peretiputero [*peretiputero*] : e taò hereni. E feiā paari.

tinura [*tinura*] : e taò hēpera. E ūpaūpa. E huru fana te hāmaniraa mā te niuniu e rave rahi i faatiātiā-haere-hia.

PENE II

Te oraraa o Teretitiano i te vari o Te hōpā-ōre, te faahemaraahia e Paari-hape ra, te ite-faahou-raa i te Taata Evaneria e te tomoraa nā te ùputa iti ra, e te ite-maitai-raahia mai i reira.

Te vai noa ra o Teretitiano i roto i taua vari ra, te titau ra i te tahi hiti, eiaha i te hiti i te pae àu o to na iho ùtuafare mai ia Marū ra, te hinaaro ra o ia i te haere i mua ia ite i te ùputa i parauhia ra, no te hopoià rahi rā e òre e noaa ai te vāhi ètaèta i nià i te pae ra.

Hiò atu ra vau e te haere mai ra te hoê, o Turu te iòa, e ua ui mai ra ia na e, te aha ra o ia i reira. Ua nā ô atu ra o Teretitiano ia na : O te hoê taata, o Taata Evaneria te iòa tei parau mai ia ù e nā ô nei te haere, e ia tae atu i te ùputa i mua nei, ia ora vau i te riri a muri nei, e te haere ra vau, hià atu ra i teie nei vāhi ìno.

Turu. - E aha òe i òre i haapaò ai i te taahiraa âvae.

Teretitiano. - No te mataù. Te haere ra vau mai te rū e ua hià iho ra i teie nei vāhi vari.

Turu. - A ho mai na i to rima.

Ua hopoi atu ra o ia i to na rima, e na na ia i ùme mai i nià i te pae. Taramo 40, 2.

Ua haafātata atu ra vau i te taata i ùme mai ia Teretitiano, e ua ui atu ra vau ia na, nā ô atu ra : Te èatià mai ô mai i te *Oire-o-te-pohe ra*, e ia tae i te ùputa i ô atu, e nā ô nei hoì te haere, e aha te mea i òre i haamaitaihia ai teie nei vāhi, ia tae te feiā e haere ra mai te maitai. Ua nā ô mai ra taua taata ra o Turu : Taua vāhi vari nei, e vāhi ìno mau ā ia, e òre hoì e maitai ia haamaitaihia, no te mea e ìno te tumu o raro aè. Ia ìte te taata i ta na hara e te ìno, te tahe mai nei i raro i teie nei vāhi, te mau vari e te mau ìno atoà eita e faaea, i parauhia ai teie nei vāhi, *Evari o te hōpā òre*, no te mea o te taata hara i te ìteraa i to na iho ìno e te huru, te tupu ra te mataù, te feàu* o te àau taiā, e te putuputuraa o te reira mau mea, o te vari ia e riro ai teie nei ei vāhi ìno. Eere rā te mea hinaaro na te Arii ia ìno teie nei vāhi. Itaia 35, 3 - 4. E te feiā e faaitoito i ta te Arii ra mau rave òhipa, i ìmi na rātou e maoro aè nei, ua tautani te matahiti i maìri, e ua fātata hoì te piti o te tautaniraa i te māimiraa i te mea e maitai ai teie nei vāhi. E te ìte nei au e ua pau i te horomii-noa-hia i e piti àhururaa i te tautani i te hopoià pereòo, e rahi atu ā, o te mau mea i manaòhia e maitai ai teie nei vāhi. E te parauhia ra hoì e,

feàu [*fe'au*] : feàa ; te huru o te taata aita te manaò e pāpū ra.

te feiā i lte ra, e o te mau mea e étaèta ai te taahiraa âvae o te feiā e haere ra, e te vai noa nei ā ei vāhi vari, o *te hōpā òre* (oia te manaò taiā).

E parau mau ā hoi, ua tuuhia mai e te taata Ture ra, te hoê mau òfai rarahi e te étaèta ei taahiraa âvae nā roto i te vāhi vari nei ; ârèa ia tahe mai te vari ra, e i te mahana ua ra, e i te vero, e mea lmi talàtā* te mau òfai ra ; e no te ânivaniva* i te mata o te feiā e haere ra, e hià ia i roto, e varihia rātou i te vari, e viivii hoì, òfai noa iho ā te òfai, e òre e taahi-maitai-hia. Ia mairi te ùputa iti ra, èatià maitai te èa.

Hiò atu ra vau ia Marū i te haereraa atu i to na ùtuafare, e tae atu ra o ia i reira, te haere mai ra te mau taata tupu e mātaìtaì ia na. Ua nā ò mai ra te hoê pae, e taata paari o ia i te mea o ia i hoì noa mai i to na ra ùtuafare. Ua nā ò aè ra e tahi pae, e taata maamaa ia, o ia i pee haere ia Teretitiano i taua tere lno ra. Te hoê pae hoì tei tāhitohito mai, tei parau mai ra, e tauā* ia, e taata mataù noa, i te mea o ia i faaruè noa i ta na haapaòraa âpī no te mea ua roohia i te tahi àti iti. Te pārahi ra o ia i roto ia rātou.

E maoro iti atu ra, pee atu ra te haamā, ua tāmata i te paraparau e te faaino ia Teretitiano e i to na tere. A tirā na te parau ia Marū.

Te haere atu ra o Teretitiano, o ia anaè iho, lte atu ra o ia i te hoê taata i te âtea ê ra, te haere mai ra i te hoê pae i te èatià ra, i te vāhi e tārava ai to na èa e to Teretitiano ra, e ua fārerei rāua i reira.

Te iòa o taua taata ra o Paari-hape (Paari o teie nei ao) no te òire ra o lhi-tino, e òire rahi hoì i reira, tei pihai iho hoì i te òire fānauraa o Teretitiano, no te mea ua pāroo to na haereraa e te faaruèraa i te òire o te pohe ra. Ua parare hoì taua parau ra i te tahi mau òire èè i taua fenua ra.

Taua taata nei o Paari-hape, te hiò ra o ia i te haereà itoito o Teretitiano e te faaroo ra hoì i ta na autā, e te haapaò ra i te reira mau tēpaò. Ua manaò aè ra, o taua taata ra paha teie, e ua nā ò mai ra :

Paari-hape. - E hoa, e tenā na taata, e haere tià òe i hea mā te hopoià na.

Teretitiano. - E haereà hopoià mau ā hoì to ù, aita atu e taata e hau i te haere mā te hopoià, e te haere nei au i te ùputa iti i mua atu nei, no te mea, i parauhia mai au, ia tae atu vau i reira e faaitēhia ai te rāveà e faaòrehia ai teie nei hopoià rahi.

taiàtā [*ta'i'ata*] : tai-àtā, e parauhia no te tahi òhipa, eere to na aratairaa, to na tereraa i te mea òhie roa.

ânivaniva [*'a:nivaniva*] : ânaâna.

tauā [*tau'a*] : e taata mataù hānoa.

Paari-hape. - E vahine ānei ta òe e te tamarii.

Teretitiano. - E vahine hoì ta ù e te tamarii, no teie nei hopoià rahi i òre ai au i mauruuru ai ia rātou mai tei mutaa iho ra, e ua riro hoì i teie nei mai te mea aore e vahine, aore e tamarii. I Torinetia 7, 25.

Paari-hape. - E faaroo mai ānei òe ia parau atu vau.

Teretitiano. - E parau maitai ra, e faaroo ia vau, e mea maitai ia ia ù te aòhia i te parau maitai.

Paari-hape. - O ta ù hoì ia parau, ia faaòrehia ta òe hopoià e maitai ai, e ia itoitō hoì òe ia faaòre-vave-hia, e òre roa òe e maitai i to àau, e òre hoì e maitai i ta te Atua i horoà mai ra, ia òre ia faaòrehia ta òe hopoià.

Teretitiano. - O ta ù hoì e titau nei ia òre teie nei hopoià teiaha. E òre rā e tiā ia ù iho, aore hoì e taata i teie nei fenua e tiā ia na i te faaòre i teie i niā iho ia ù nei, i haere mai ai au i teie nei èatiā, ia noaa te faaòreraa.

Paari-hape. - Na vai òe i faaue mai e nā ô nei i te haere ia faaòrehia to hopoià.

Teretitiano. - E taata maitai ia i to ù hiòraa atu, o ia tei parau mai ia ù, o Taata Evaneria te iòa i to ù manaòraa.

Paari-hape. - Ia riro ia na te pohe i te parau ta na i parau mai ia òe na. Aita e èatiā i te ao nei e rahi atu te àti, te māuiui e te pohe i te èa ta na i faaite e, nā reira òe i te haere, e ìte aè ia faaroo òe i ta na parau, e ua tāmata hoì òe i te hoè vāhi iti, te hiò atu nei au, tei niā iho i to àhu te vari o te vāhi vari *hōpā òre ra*. E vāhi iti tenā i ta òe e ìte a muri atu ia nā reira òe i te haere. A faaroo mai na, e taata āpī hoì òe, e te paari nei au, te èa ta òe e haere na, e ìte òe i te rohirohi, te māuiui, te oè, te àti rahi pohe, te veve, te mau riona ra, te mau tānina*, te pōiri e te pohe-roa-raa. E mau ino ia e òre e hope ia tataù. Ohipa 14, 22. E ta ù e parau atu ia òe na, eere ia o vau anaè te ìte, o te taata atoà ia. E aha hoì e tiā ai i te taata i te faaruè ia na iho i te faaroo noa i te taata è.

Teretitiano. - Te mau mea atoà ta òe i taiò ra, e hau è atu te hopoià i niā iho ia ù nei i te reira mau ino atoà, aita atu ta ù e mataù. Teie nei hopoià ia faaòrehia, ta ù ia e titau nei.

Paari-hape. - E aha te mea i ìte ai òe i taua hopoià nei.

Teretitiano. - I ìte aè nei au i ta ù hopoià i te taiòraa i teie nei puta i to ù rima nei.

Paari-hape. - Oia ā hoì ia, o ta ù ia i manaò ra, e ua tupu mai ra to òe tānina [*ta:nina*] : e taò hēpera. E ôfi, e teni tahì atoà parauraa i roto i te pīpīria.

huru-ê-raa, e ua riro atu ra mai te tahi mau taata mana tei pāheru haere e tei feruri haere i te tahi mau mea hohonu e te teitei, tē òre e au ia rātou ia imi, neneva atu ra, moè atu ra te hīroà taata, mai ia òe nei hoì, e no te manaò huru ê ra, faaū atu ra i roto i te pohe, e aore i ìte i ta rātou e titau ra.

Teretitano. - Te ìte nei hoì au i ta ù e titau nei, oia te faaòre i ta ù nei hopoià rahi.

Paari-hape. - E aha hoì e ìmi ai i te faaòreraa i te hopoià i teie nei èàtià tei hau ê te àti e te pohe. Te vai nei te rāveà ahiri aita òe i fatimaū* noa, e ua faaòromai iti ia ù. Te vai nei te rāveà e noaa ai ta òe e ìmi na. E roaa hoì mai te tae òre i roto i te mau àti ta òe e haere na ; e mea fātata hoì, e roaa ia mai te àti òre, mai te maitai, te arohahia mai e te mauruuru, ia faaroo iti mai òe ia ù.

Teretitano. - A faaite mai òe ia ù i taua mea ra.

Paari-hape. - Tei terā atu òire iti te hoè taata maitai i te pārahiraa, e taata ìte rahi, o Retarite te iòa, e taata roo maitai. E tià ia na te faaòre i te hopoià mai ta òe nei te huru, e te ìte nei au e, rave rahi aè nei taata i roaa ia rātou te maitai i taua taata ra, i te faaòreraa i te hopoià a te feiā taupupu ra, e te faaoraraa i te feiā i huru ê te àau ra. E haere òe ia na, e òre e maoro ua ora. E vahi fātata to na fare, hoè maire iti ia haere. E ia òre o ia i te fare ra, te pārahi ra ta na tamaiti, e taata maitai, o Tiviriti te iòa, e tià atoà ia na te faaora ia òe, mai te metua atoà ra te maitai. Ia haere òe i reira, e ora òe i to hopoià teiaha. E ia òre òe ia hinaaro i te hoì faahou atu i te pārahiraa tahito ra, e òre hoì e parau ia òe e hoì i reira, e tià ia fīpapa* i to vahine, e i to tamarii ia pārahi atoà òutou i taua òire iti ra. Te vai ra te fare taata òre, e tià ia tārāhu noa i te tahi i te taoà iti halhai, e māa rahi hoì to reira e te maitai, e moni iti hoì ia hoo. E maitai to òe pārahiraa i reira, e feiā maitatai hoì te mau taata tupu, e ìtehia mai òe, e maitai hoì ta to reira haapaòraa.

Te feruri ra o Teretitano i taua parau ra, e maoro iti aè ra, ua nā ò hoì te manaò i roto ia na iho : Ia riro ei parau mau ta teie nei taata e parau mai ra, te mea maitai ia haapaò atu vau, e ua nā ò atu ra i taua taata ra :

Teretitano. - Te hea hoì te èàtià e tae atu ai i te fare o taua taata ra.

Paari-hape. - Te ìte na òe i terā ra mouà teitei.

Teretitano. - Te ìte nei au, e ìtea-noa-hia.

Paari-hape. - Nā terā atu mouà òe i te haere, e te fare matamua e ìtea ia òe, o te fare ia.

fatimaū [*fatima'u'u*] : e rū noa te manaò i te rave i te tahi òhipa.
fīpapa [*ti:papa*] : tāpapa.

Ua faaruè atu ra o Teretitiano i te èà mau i haerehia e ana ra, haere tià atu ra e ìmi i te fare o Retarite ia faaòrehia ta na hopoià.

E inaha, ia fātata ia na taua mouà ra, hiò atu ra o ia e mea teitei roa, e te pae àu e àti mai i to na èàtià, te tāpere* mai ra i nià iho i te èà. Roohia atu ra o ia i te mataù o te mairi mai te mouà i nià iho ia na. Ua tià noa iho ra o ia i reira ra, aita i ìte i ta na rāveà, te mataù ra i te haere i mua, e te manaò ra hoì i ta na hopoià, e te haere ra i te teiaharaa, e iti tei mutaa iho ra.

Te pura mai ra hoì te auahi no roto i te mouà. 2 Mōte 19, 16 - 18 ; Hēpera 12, 21. Mataù roa atu ra o Teretitiano, o te pohe o ia i taua auahi ra, houa* atu ra e te rūrūtaina ra i te mataù. Ua tatarahapa i te mea o ia i faaroo i te parau a Paari-hape ra. Hiò atu ra to na mata, e inaha, te haere mai ra te Taata Evaneria ra, e i te haafātataraa mai, te tupu ra to na haamā rahi. E tae mai ra i pihai iho, ua hiò mai ra ia na mai te mata tuàtuà, e te mataùtaù e ua nā ô mai ra ia na :

Taata Evaneria. - Te aha na òe i ô nei.

Aita a na parau ia parau atu, tià noa iho ra i mua i to na aro mai te māmū. Ua nā ô mai ra taua Taata Evaneria ra : Eere ānei òe te taata ta ù i faaroo i te òtoraa i rāpae àu mai i te òire o te pohe ra.

Teretitiano. - Oia hoì ia, o vau taua taata ra.

Taata Evaneria. - Aita ānei au i faaite ia òe i te èà e tae atu ai i te ùputa iti ra.

Teretitiano. - Ua faaite mai hoì òe ia ù.

Taata Evaneria. - E aha hoì òe i hape vave ai. Eere hoì teie te èàtià.

Teretitiano. - I to ù haereraa mai nā te vari o te hōpā òre ra, ua fārerei māua o te hoē taata tei parau mai ia ù e te pārahi ra i te òire iti i mua nei, te hoē taata, e tià ia na ia faaòre i ta ù nei hopoià teiaha.

Taata Evaneria. - Mai te aha te huru o taua taata ra.

Taata Evaneria. - E taata huru maitai, e huru raatira, e ua parau mai ia ù i te parau rahi, e ua nā ô mai hoì ia haere au nā teie nei èàtià. Ua faaroo hoì au e ua haere mai i teie nei vāhi. Ia hiò rā vau i te teitei o teie nei mouà e te tāpereraa mai nā nià i te èàtià, ua mataù hoì au i te haere i mua o te mairihia e taua mouà nei.

Taata Evaneria. - E aha ta taua taata ra i parau mai ia òe ra.

tāpere [*ta:pere*] : e parauhia no te tahi mea e tāre i roto i te aore.
houa [*houwa*] : parihia i te hou.

Teretitano. - Ua ui mai o ia ù i to ù tere, e ua faaite atu ra hoì au.

Taata Evaneria. - E ua aha mai ra o ia i reira.

Teretitano. - Ua ui mai ia ù i to ù ra fētii, e ua faaite atu ra hoì au, e ua nā ô atu ra hoì: No teie nei hopoià teiaha i nià iho ia ù, aita o ù e mauruururaa io rātou mai tei mutaa iho ra.

Taata Evaneria. - E te aha mai ra o ia i reira.

Teretitano. - Ua parau mai ra hoì ia faaitoito vau ia noaa te faaòreraa i te hopoià nei e tià ai. Ua parau atu ra vau: O to ù ia hinaaro, e haere tià atu vau i te ùputa iti i mua nei ia faaòrehia ta ù nei hopoià e ia faaitohia vau i te rāveà e ora ai. Ua nā ô mai ra o ia ù e ua faaite mai o ia ia ù i te èà fātata e te maitai, e aita e àti rahi mai tei te èà ta òe i faaite mai ra. E ua nā ô mai ra hoì: Nā taua èà nei òe i te haere e tae atu ai i te fare o taua taata ra, i tei ìte i te faaòre i te hopoià a te feiā taupupu mai ia ù nei te huru. Ua faaroo hoì au i taua parau na na ra, e ua faaruè atu ra i te èà ta ù i haere ra, e ua haere mai nei no te mea te māuiui ra vau i ta ù hopoià teiaha nei, e te hinaaro ra ia faaòre-vave-hia. E ia tae mai nei au, e ua hiò i te huru o teie nei mau mea, ua mataù hoì au i te haere i mua o te pohe hoì, e i teie nei, aore au i ìte i ta ù e rave e ora ai.

Taata Evaneria. - A tià noa iho na òe i te hoè vāhi iti ia faaite atu vau ia òe i te parau a te Atua.

Tià noa iho ra o ia i mua ia na mai te rūrūtaina, e ua nā ô mai ra taua Taata Evaneria ra: E ara rā ia òre òutou ia pātōi atu ia na e parau mai ra, àore hoì i ora te feiā i pātōi i tei parau mai i nià i te fenua nei, a tae ai hoì ia tātou ia fāriu ê tātou ia na e parau nei mai nià mai i te rai ra, e òre roa atu ia e ora. Hēpera 12, 25. Ua nā ô mai ra hoì: E ora rā te taata parau tià i te faaroo, e ara tē ôrai* tià i muri ra, e òre roa to ù àau e mauruuru ia na. Hēpera 10, 38.

Ua faaaui mai ra hoì i te reira parau ia Teretitano, nā ô mai ra: O òe nei hoì te taata e horo tià atu i te pohe, i tāmata na hoì òe i te pātōi i te aò a te Pūai Hope ra, e te unuhi* no roto i te èà o te hau ra, ia fātata roa ia òe te pohe mure òre i te pō ra.

Ua hià atu ra o Teretitano i to na pae âvae mai te taata pohe ra, e ua nā ô aè ra: Auē au nei, ua pohe au.

E ìte aè ra te Taata Evaneria ra i te reira, ua rave mai ra i to na rima e ua nā ô mai ra: Te mau hara atoà a te taata nei e te faaìno, e matara ia.

ôrai ['o:ra'î] : òtohe, haere i muri.
unuhi [unuhi] : iriti.

Mataio 12, 31. Eiaha ei faaroo taiàtā, e faaroo rā. Ioane 20, 27. E ite aè ra o Teretitiano i te reira, ànaànaea* rii aè ra, tià noa mai ra i mua ia na mai te rūrūtaina mai tei mutaa iho ra.

Ua nā ô mai ra te Taata Evaneria ra ia na : A faarahi mai òe i te haapaò i ta ù e parau ia òe na, e faaite atu vau i te taata e haavare mai ia òe ra, e te taata hoì ta òe e haere e ìmi ia faaòrehia to hopoià nei. Te taata i fārerei ia òe ra, oia o Paari-hape, *te Paari o teie nei ao*, e au hoì o ia i te reira iòa, no te mea teie nei ao ta na e haapaò, o tē au ia i to na àau. I Ioane 4,5. No reira e haere ai o ia e te pupu atoà o te feiā morare ra e pārahi i te òire iti e parauhia te Morare. E no te mea hoì e haapaò o ia i to teie nei ia ora i te àti o te Tatauro ra e i te hāmani-ino-raahia i teie nei ao. Taratia 6, 12. E no te mea ta te tino nei ta na e haapaò, i tāmata ai o ia i te haafāriu i te taata ia òre ia tae nā teie nei èà fīfīāifaro mau.

E i teie nei, te vai nei e toru parau e tià ai ia faaruè roa òe mai te riàrià :

- 1) To na tāparuraa ia òe ia faaruè i te èà mau ra.
- 2) To na tāmataraa i te faairi o te tatauro o te Metia ra ei mea ìno ia òe.
- 3) To na hoì aratairaa i to àvae i te èà e tae atu ai i te faahaparaa pohe ra.

1) Ia riàrià òe e tià ai, i to na aratairaa ia òe ia faaruè i te èà tià mau ra, e to òe iho ā hoì faatiàraa i taua hape rahi ra, e i te faarooraa i taua taata ra. Ua vahavaha òe i ta te Fatu ra, ta na i parau mai ra e : E faaō hua atu òutou ia tomo nā te ùputa pirihaò ra. Ruta Ev. 13, 24. Oia te ùputa ta ù i faaite ia òe ra. O te ùputa pirihaò e te èà àano òre e tae atu ai i te ora. Mataio 7, 13 - 14. E i teie nei, taua taata ìno ra tei haafāriu ia òe ia òre òe ia tae i taua ùputa ra, e ua aratai ia òe ia fātata roa te pohe ia òe. Ia riàrià òe i ta na parau e to òe iho faarooraa ia na e tià ai.

2) E to na itoito i te faairi o te tatauro ei mea au òre ia òe, ia riro atoà te reira ei mea riàrià e te au òre i to àau e tià ai. Terā hoì te mea tià ia manaò òe, te mau faalno atoà i te Metia ra, e maitai rahi ia i te mau taoà atoà o Aifiti ra. Hēpera 11, 25-26. Ua parau mai hoì te Arii no na te hanahana ra : E tē haapaò i to na iho ora, aita o na e ora. E te taata e haere mai ia ù nei e aore i faaruè i tana metua tāne e i tana metua vahine, e ta na vahine e ta na tamarii, e to na mau taeàe, e to na mau tuahine e i to na atoà iho ora, e òre o ia e au ei pipi na ù. Mareto 8, 34 ; Ruta Ev. 14, 26. No reira, i parau atu ai au ia òe, tei tāparu ia òe ia faaruè atu i te rāveà e noaa ai te ora, ia riàrià òe i ta na parau hape e tià ai.

ànaànaea ['ana'anaea] : oraora.

3) E ia riàrià atoà òe i to na tuuraa i to âvae i te èà e tae atu ai i te faahaparaa pohe ra e tià ai. E haamanaò ā hoì, te taata ta na i parau ra e, e haere i reira, e òre roa ia e tià i taua taata ra i te faaòre i to hopoià. Tauga taata ra o Retarite ta na i parau ra e, e maitai òe ia na, e tamaiti ia na te vahine tāvini ra na Hātara tei haapaòhia ra, o ia e ta na atoà ra mau tamarii, e i te parau àro* ra, oia te mouà nei o Tinai, ta òe i mataù o te mairi mai i nià iho ia òe. Taratia 4, 21. E ia haafaohia o ia e ta na atoà ra mau tamarii, e aha hoì òe i manaò ai, e faatiāmāhia òe i reira. E taua Retarite nei, e òre roa e tià ia na i te faaòre i te hopoià. Aita roa aè nei e taata i ora ia na, e e òre roa te hoê e ora ia na e a muri noa atu i te hopoià i parahia nei. E òre te taata e tiāhia i te òhipa a te ture, e òre roa te hopoià a te taata e faaòrehia i te reira. Roma 3, 20; Ohipa 13, 38 - 39.

E Taata ê hoì taua Paari-hape nei, oia te Paari o teie nei ao, e haavare atoà taua Retarite nei e ta na tamaiti o Tivirite, maitai noa iho to na ùnaùna rii i rāpae, e haavare atoà ia. E òre òe e ora ia rāua, eita roa e tià ia rāua te faaòre i te hopoià. Aita roa e faufaa a taua feiā atoà nei. Hoê a rātou haapaòraa, oia te faaère ia òe i te ora i te faaruèraa i te èàtiā mau i faaitēhia atu ia òe na.

Ua tiāoro atu ra te Taata Evaneria i te mau raì ra ia faatiāhia te parau mau ta na i parau ra, e te puroro* mai ra te parau e te auahi no roto i te mouà tei reira taua taata nei o Teretitiano i te tiāraa. Titiā atu ra to na pōnia* i te faarooraa atu, te nā ô mai ra taua parau ra : Te feiā i nià i te òhipa a te ture, ua faainohia ia ; ua oti hoì i te pāpāhia e, Ua faaino te feiā atoà aore i tāmāu māite i te rave i te mau mea atoà i pāpāhia i roto i te puta o te ture ra. Taratia 3, 10.

Aita atu ra o Teretitiano i manaò e ora, e manaò pohe to na. Ua auē noa atu ra mai te òto rahi e te faaino i to na fārereiraa ia Paari-hape ra, e te faairi ia na iho ei maamaa o ia i faaroo i taua taata ra. E haamā rahi hoì to na, o ia i faaroo i te parau a taua taata ra, tei au anaè i ta te tino nei haapaòraa, a faaruè ai i te èàtiā mau i faaitēhia ra. E i muri iho, ua haafātata atu ra i te Taata Evaneria ra e ua nā ô atu ra :

Teretitiano. - E aha hoì au nei. E aha to òe manaò. E tiā ānei ia hoì faahou atu vau i te èàtiā i faaruèhia e au ra. E ìmi faahou atu vau i te ùputa ra, eita ānei au e faaruèhia i reira, e e faahoihia mai mai te haamā. Te tatarahapa nei au, o vau i faaroo i te parau a taua taata ra ; e matara ānei ta ù nei hara.

àro ['aro] : moè.

puroro [puroro] : pee i rāpae mai roto mai i te hoê vāhi.

pōnia [po:nija] : rouru.

Taata Evaneria. - Ua nā ô mai ra te Taata Evaneria ra ia na : E hara rahi hau ê ta òe, e piti ino rarahi tei ravehia e òe ; ua faaruè aè nei òe i te èà maitai e ua haere hoì nā te èà i faaòrehia e te Fatu ra. E riro rā te taata i te ùputa i te ìte mai ia òe, no te mea te aroha noa mai ra o ia i te taata. Teie rā ta ù parau ia òe, e ara ia òe o te hape faahou, o te riri o ia, o te pohe hoì òe i to èà ìno. Taramo 2, 12.

Ua faaineine iho ra o Teretitiano e hoì faahou i te èàtià i faaruèhia e ana ra. Ua hoì mai ra taua Taata Evaneria ra ia na, ua hìo maitai mai ra, e ua nā ô mai ra : Ia ora na i te haereà. Haere atu ra o ia mai te rū, aore i parau noa atu i te taata, e ia parau mai te taata ia na ra, aita o ia i parau atu e tae noa atu ra i te vāhi i fārerei ai rāua o Paari-hape ra. E maoro iti aè ra, tae atu ra o ia i te ùputa iti ra, e te vai ra te parau i pāpāhia i nià iho : A pātootoo na, e ìritihia ia ia òutou. Mataio 7,8. E ia pātootoo rā o ia, hoè pātootooraa, e piti hoì, ua nā ô atu ra o ia :

*E ìritihia ānei ia ù
Te taata hara nei
Ia arohahia, ia tomo vau
Tei ia ù te haamaitai.*

E maoro iti aè ra, te haere mai ra te hoè i te ùputa, e taata maitai ia hiòhia atu, e ua ui mai ra : O vai teie. Mai hea mai òe, e, e aha to òe na tere.

Teretitiano. - E taata hara teie mā te hopoià rahi, mai ô mai hoì au mai te òire o te pohe ra, e te haere nei au i te mouà ra i Tiona ia ora vau i te riri a muri nei. E i teie nei, no te mea i ìte aè nei au, e nā teie nei ùputa te haere, e tià ānei ia òe i te faatomo ia ù i roto, o taù ia hinaaro.

Ua nā ô mai ra taua taata ra, o *Aroha-mai* te iòà : E tià roa ia ia ù, a haere mai na i roto.

E te tomo ra o Teretitiano i roto, ua haru mai ra taua taata ra ia na, e ùme atu i roto. Ua nā ô atu ra o ia : E aha hoì teie. Ua nā ô mai ra taua taata ra : Ua faatiāhia i pihai iho i teie nei ùputa te hoè pare ètaèta, e o Peretepupa te raatira i reira, e e peu na na e na ta na ra mau faèhau te faatano mai i te teà ia puta te feiā e tomo, o to rātou ia hinaaro. Ua nā ô atu ra o Teretitiano : Te òaòà nei au e te rūrūtaina nei hoì.

*
* * *

PENE III

O Teretitano rāua o Aroha-mai i te parapauraa. To na haereraa atu i te fare o te iriti-parau e te mau maitai e rave rahi ta na i ite ra.

E ia tomo maitai o ia i roto ra, ua ui mai ra te taata o te ùputa ra ia na e na vai i faaite ia na i tae mai ai o ia i reira.

Teretitano. - Te Taata Evaneria tei parau mai ia ù e haere mai i ô nei e pātootoo, e ua nā reira hoì au, e ua parau mai ra hoì e, na òe e faaite mai ia ù i te haapaòraa e au ia ù nei.

Aroha-mai. - Te vai nei te ùputa ātea i mua ia òe e aore roa e taata e tiā ia na i te ôpani.

Teretitano. - Te roaa rii nei ia ù te hopeà o to ù nei mau àti.

Aroha-mai. - I aha hoì òe i haere mai ai o òe anaè iho e aore e taata i pee mai.

Teretitano. - No te mea aore to ù ra mau taata tupu i manaò e, te vai ra te pohe mai ta ù i hiò i to ù ra pohe fātata.

Aroha-mai. - Aore e taata i ite i to òe ra tere.

Teretitano. - Te ite ra ta ù vahine e ta ù mau tamarii, ua hiò mai ia ù i to ù haereraa mai, e ua tiāoro mai e faahoì ia ù ; to ù rā hoì mau taata tupu tei ite ia ù ra e tei parau atoà mai ia hoì, ua tuu iho ra vau i to ù rima i nā tariā, horo mai nei.

Aroha-mai. - Aita ānei e tahi pae i pee mai ia òe i faahoì atu.

Teretitano. - Ua pee mai hoì e too piti, o Mārō e o Marū e tāmata i te faahoì atu ia ù, e ite aè ra e òre e faarookia, hoì atu ra o Mārō mai te faaino ; ārea o Marū, ua pee mai o ia ia ù, e tae mai ra māua i te vāhi o te hōpā òre ra, hiā tāue noa atu ra māua i roto, inoino aè ra o Marū, hoì atu ra i te pae àu hiò tiā atu i to na iho fare e ua nā ô mai ra : Ei ia òe anaè na ta òe e imi na. Haere atu ra i to na haerea mai ia Mārō atoà hoì, e, haere mai nei au i te ùputa nei.

Aroha-mai. - Auē hoì ia taata manaò òre e ! E mea iti ia na te maitai o te ao ra, e òre e tiā ia faaòromai i te tahi mau àti rii ia roaa te ora mure òre i te ao ra.

Teretitano. - Ua parau hoì au i te paraù ia Marū ra, aita rā i faahope i te parau ia ù iho, ahiri rā i hope, e itea e, aore aù maitai i hau i to na. E parau mau ā hoì, ua hape atoà vau, ua faaruè i te èatiā mau nei e ua haere nā te èa pohe i tāparuhia e Paari-hape ra.

Aroha-mai. - I fārerei taua taata ra ia òe e ua tāparu ia òe e haere ia Retarite ra ia noaa te ora? E haavare ia rātou atoà. I faaroo na òe i ta na parau?

Teretitano. - Ua faaroo hoì au, e ua haere e ìmi ia Retarite, no te mea rā i mataù vau o te mairihia vau e taua mouà i pihai iho i to na ra fare, faaea atu ra vau, aita atu ra i tae i mua.

Aroha-mai. - E rave rahi aè nei tei pohe i te reira mouà, e e pohe atu ā e rave rahi. E mea maitai òe i ora mai, òi huàhuà roa òe i taua mouà ra.

Teretitano. - Aita rā i ìtea te oraraa vau, àuaa te Taata Evaneria ra i faahoì mai ia ù, i to ù ra feruriraa mai te taiā rahi i te hopeà o to ù haereà. No te aroha o te Atua i fārerei faahou mai ai o ia ia ù; ahiri aita ra, e òre roa vau e haere mai i ò nei. E i teie nei, ua tae mai au i ò nei, teie nei taata ìno tei au māite ia na te pohe i taua mouà ra, e eiaha i te tiā noa e paraparau i to ù Fatu nei. No te aroha, no te hāmani maitai i tae mai ai au i teie nei vāhi.

Aroha-mai. - E òre mātou e pātoi i te taata i ta rātou i rave nā mua i te taeraa mai i ò nei, e òre roa ia e haapaehia. Ioane 6, 37. E i teie nei, e taù here e Teretitano, mai haere tāua i te hoē vāhi iti e na ù e faaite ia òe i te èà e au ia òe i te haere. A hiò na i mua; te ìte na òe i terā atu èà āano òre? O te èà ia e au ia òe i te haere. I hāmanihia ia e te mau pateriareha* ra, te mau perofeta, te Metia hoì e ta na ra mau àpotetoro; o te èà tīfīāifaro mau ia tē au mau ia òe i te haere.

Teretitano. - Aita ānei te tahi mau èà èè e tāāti mai, o te hape hoì au i te taata mata moè.

Aroha-mai. - E èà èè ia e rave rahi, teie rā te mea e ìte ai òe i te èà mau ra, e āano òre ia e te piò òre; āreà te mau èà èè ra, e āano e te piòpiò haere. Mataio 7, 13 - 14.

Hiò atu ra vau i roto i to ù taòto e te ui ra o Teretitano ia Aroha-mai e, eita ānei e tiā ia na i te faaòre i ta na hopoià, te vai noa ra ia, e aita roa i tiā ia na iho i te faaòre. Ua nā ò mai ra o ia ia na: A faaòromai, e ia tae i te vāhi i haapaòhia ra, ei reira òe e maitai ai, e mairi noa te hopoià ia tae i reira.

Ua faaineine atu ra o Teretitano i to na tere. Ua tātua i to na tauupu e ua faaite mai ra taua taata ra ia na, e ia haere o ia i mua i te hoē vāhi huru maoro iti aè, e ìtea ia na te fare o te Iriti-parau ra. E ia tae o ia i reira, e pātootoo, atu o ia i te ùputa o taua fare ra, e na te taata fare ra e faaite mai ia na i te tahi mau èà maitatai. Ua poroi atu ra o Teretitano ia Aroha-mai, e ua nā ò atu ra ia na: Ia ora na òe i te haereà.

pateriareha [*paterijareha*] : e taò hereni - te tupuna o te hoē òpū taata.

Haere atu ra o ia e tae atu ra i te fare o te Iriti-parau ra, ua pātootoo pinepine atu ra. E maoro iti aè ra, ua haere mai ra te hoê taata i te ùputa ra e ua ui mai ra ia na : O vai terā.

Teretitiano. - E taata haere au nei, e i parauhia mai au e te hoê taata i ìte i te fatu o teie nei fare, e tāpae i ô nei ia maitai au, e te hinaaro nei au ia ìte au i te taata fare nei ia paraparau māua. Ua haere atu ra o ia, ua faaite atu ra i te taata fare, e ua haere mai ra o ia e ua ui mai ra : E aha to òe hinaaro.

Teretitiano. - Ua nā ô atu ra o Teretitiano : E taata vau i haere mai mai ô mai i te Oire o te pohe ra, e te haere nei au i te mouà ra i Tiona ; e i parauhia mai e te taata i te ùputa o teie nei èatiā, e ia tīpae atu vau i ô nei e riro òe i te faaite mai ia ù i te hoê mau mea maitatai ia maitai au i to ù nei tere.

Iriti-parau. - Ua nā ô mai ra taua Iriti-parau ra : A haere mai i roto, e na ù ia e faaite atu ia òe i te tahi mau mea e maitai ai òe.

Ua faaue atu ra o ia i te tāvini e tutui i te hoê mōrī, e ua nā ô mai ra ia Teretitiano : A pee mai òe ia ù. Ua aratai atu ra o ia ia na i te hoê piha i roto e ua parau i taua tāvini ra, e Iriti i te hoê ôpani, e ua nā reira hoì o ia ; hiò atu ra o Teretitiano i te hoê hohoà taata i faautahia i niā i te pae piha ra, e teie hoì to na huru : te hiò noa ra tana mata i niā i te rai, te vai ra hoì te Puta maitai i to na rima, e ua pau hoì te ture o te parau mau ra i te pāpaihia i niā i to na ùtu, te mau haapaòraa o teie nei ao, tei muri ia i to na tua, e te tiā noa ra mai te mea e, te parau ra i te taata, e te vai ra te hoê torona àuro i faautahia i niā i tana upoo.

Teretitiano. - Ua nā ô atu ra o Teretitiano : E aha hoì te auraa i teie.

Iriti-parau. - E au teie taata i te hoê i roto i te tautani, e tiā ia na i te fānau i te tamarii e i te faaàmū. I Torinetia 4, 15 ; Taratia 4, 19. E ta òe i hiò i to na mata i te nānāraa atu i niā i te rai, te puta maitai ra i to na rima e te ture o te parau mau ra i niā i te ùtu, o tei faaite mai ia ia òe i ta na òhipa, oia te ìmi e te faaite i te mau parau àro, ia ìte te feiā hara nei, oia ta òe i hìo mai te mea e, te parau ra o ia i te taata. E ta òe i hìo, e o ta teie nei ao, ua faaruèhia ia i muri i te tua, e te torona àuro i te tautau-noa-raa i niā iho i te upoo, terā te auraa, aore o ia i haapaò i to teie nei ao, e te faaruè ra i te reira no to na hinaaro rahi i to na ra Fatu. E tāpaò ia, e roaa mau ia na te maitai mure òre ei utuà i te tahi ao. I Petero 5, 4. Ua nā ô mai ra hoì te Iriti-parau ra : I faaite na vau ia òe i teie nei nā mua, no te mea, te taata no na teie nei hohoà tei haapaòhia e te Fatu, te vāhi ta òe e haere na, ei aratai ia òe i te mau vāhi àti ra e ìtea ia òe i te aratiā nei a muri atu. O teie anaè hoì te aratai, a haapaò maitai rā i ta ù e faaite atu ia òe na, a haamanaò ā hoì i ta

òe e hiò nei, o te vare hoì òe e o te fāreirei ia òe i to tere nei te feiā haavare, o te huru faaite mai i te mea tià, e ua aratai ia òe i roto i te pohe.

Ua rave mai ra taua taata nei i to na rima, e ua aratai atu ra ia na i roto i te hoê piha rahi āano, e te î ra i te huhu, te huà rii repo e te pūàverevere, no te mea aita ra i purumuhia. E ia hiò maitai o ia i te huru, ua faaue atu ra te Iriti-parau ra i te hoê ia purumu i taua piha ra. E ia tāmata o ia i te purumu ra, te peê mai ra te huàhuà repo i nià, te ihuihu ra hoì o Teretitiano i te repo i te peeraa i nià. Ua parau atu ra te Iritiparau ra i te hoê tamahine tei tià mai ra i pihai iho ra, nā ô atu ra : A hopoi mai i te pape, a pīpī haere nā roto i te piha nei. E oti aè ra te reira, ua purumuhia taua piha ra mai te maitai, mā maitai atu ra hoì.

Teretitiano. - Ua ui atu ra o Teretitiano : E aha te auraa i taua mea ra.

Iriti-parau. - Ua nā ô mai ra te Iriti-parau ra : Te piha nei, e au ia i te àau taata tei òre i haamaitahia i te maitai rahi o te Evaneria ra ; te huàhuà repo ra, oia te hara tumu a te taata nei, e te mau ìno atoà e tupu i roto, tē haaviivii i te taata. E o tei purumu i te matamua ra, oia te Ture, e te tamahine i hopoi mai i te pape ra, e au ia i te Evaneria. E ta òe i hiò i te huà repo i te peeraa i nià i te purumuraa matamua ra, e e òre hoì e mā te piha i te reira, e te huru ihuihu ra òe, e au ia i te òhipa a te ture i te faaòre i te hara e te haamaitai mai, e òre rā e mā i te reira, eita hoì te hara e faaòrehia, ua turepuhia rā e te haere ra i te ètaètaraa e te rahiraa. Ia tuu mai te ture i te parau faaòre i te hara, aita ia i faaòre i te hinaaro i roto i te àau ra. Roma 7, 8 - 12 ; 1 Torinetia 15, 56 ; Roma 5, 20. E ta òe i hiò i te tamahine ra i te pīpīraa i te pape i roto i te piha ra, te mea i mā maitai ai ra, oia te huru o te Evaneria i te òhipa i ta na òhipa i roto i te àau ra. E òhipa maitai ta te Evaneria, mai ia òe i te tei tamahine ra i te faaòre i te huà repo i te pape ta na i pīpī ra. E nā reira te Evaneria i te faaòre e i te tinai i te ìno i te faaroo, ia riro te àau ei àau mā, ia au ei pārahiraa no te Arii o te hanahana. Ioane 15, 3 ; Efetia 5, 26 ; Ohipa 15, 9.

E i muri aè ra, hiò atu ra vau i te Iriti-parau ra i te raveraa i te rima o Teretitiano e te aratairaa atu i roto i te hoê piha iti. E tei reira e too piti puè tamarii tamaroa i te pārahiraa, o Rūnoa te ìda o te hoê e o Faaòromaì te tahi. E te huru ìnoìno ra o Rūnoa, āreà o Faaòromaì te vai maitai ra ia. Ua ui atu ra o Teretitiano : E aha te mea i ìnoìno ai te tamaiti nei o Rūnoa. Ua nā ô mai ra te Iriti-parau ra : Te tiàau ra, tei ia rāua nei. E hinaaro o ia ia tià atu taua tamaiti nei i ta na mau mea maitatai ra, e ia tae i tei muri mai matahiti, aita i tià ia na ; ia noaa i teie nei e maitai ai, āreà o Faaòromaì, e tià ia na i te tià.

Te hiò atu ra vau e te haere mai ra te hoê taata ia Rūnoa ra mā te pūtē taoà e ua tuu mai ra i to na pae āvae. Ua rave atu ra o ia i te mau taoà ra,

òàòà noa àè ra. Hiò atu ra ia Faaòromàì mai te àta e te tāhito hito. Te hiò ra vau, e huru maoro iti àè ra, ua pau roa ta na mau taoà ra i te pūhuria* e ana, aore i toe, to na àhu rii pūveuveu* anaè ra.

Teretitiano. - Ua nā ò atu ra o Teretitiano i te taata Iriti-parau ra : A faaite mai òe ia ù i te auraa o teie nei haapaòraa.

Iriti-parau. - E nā tamarii nei, o te hohòà mau ia o te taata. O Rūnoa nei, e au o ia i te mau taata o teie nei ao, e o Faaòromal, e au o ia i te taata o te ao a muri atu. Ua hiò na òe ia Rūnoa, e te hinaaro ra ia noaa ia na ta na mau mea maitataì i teie nei matahiti, oia hoì i te oraraa o te tino i teie nei ao. Mai te reira te huru o te taata o teie nei ao. Ia roaa te tuhaa i te oraraa o te tino nei, to rātou ia hinaaro. Aita i tià ia rātou ia tiaì e ia noaa i tei muri atu matahiti, oia hoì, i te ao maitaì mau a muri nei. Te mau mea e navenave ai te tino nei, tei rahi ia ia rātou, eiaha te maitaì a muri atu. E mai ia òe i hiò ia Rūnoa ra, e aore roa i māhia, e ua pau roa ta na taoà i te pūhura-noahia, to na àhu rii motumotu anaè ra tei toe, oia atoà te taata o teie nei ao. Tē òre e ìmi i te ao a muri nei, aita roa a rātou e faufaa ia tae i te hopeà ra.

Teretitiano. - Ua nā ò atu ra o Teretitiano : Ua ìte atu ra vau e o Faaòromàì te taata paari, no te mea, te tiaì māite ra o ia i taua mau mea maitataì ra ia roaa a muri atu. E no te mea hoì e tià ta na mau mea maitataì i te vai-māite-raa ia òre ta te tahi ra.

Iriti-parau. - Oia hoì te maitaì o te ao a muri atu e tià ia i te vai-māite-raa, e òre roa ia e mure ; àrèà ta teie nei ao, e mea mure noa ia. E àtaraa tià òre ta Rūnoa ia àta o ia ia Faaòromal, i te mea ua nā mua te noaaraa ta na ; àrèà te tahi ra, e au ia na te àta, no te mea e taoàhia o ia ia òre ta Rūnoa ra. E mea iti mure òre ta na, àrèà ta te tahi ra, e mea maoro ta na, e tià ta na i te vai-māite-raa. I parauhia taua taata taoà ra : I to òe oraraa ra, i noaa to òe maitaì i reira, e o Rātaro nei, o te ìno tei noaa ia na ; àrèà i teie nei, o ia tē òàòà, e o òe hoì tē pohe i te māuiui. Ruta Ev. 16, 25.

Teretitiano. - Te ìte atu ra vau e o tē tiaì i te mau mea maitataì a muri atu, o tē maitaì mau ia, e eiaha e nounou i te mau mea o te ora o te tino nei.

Iriti-parau. - O te parau mau hoì te reira. Te mau mea e hiòhia nei hoì, no vaivai àè ia, àrèà te mau mea hiò-òre-hia ra, e tià mau ia i te vairaa. 2 Torinetia 4, 18. No te mea rā e mau mea fātata te mau mea o teie nei ao e hinaarohia atu ai e te tino nei ; te mau mea e hiòhia nei tē au i ta te tino nei, e te mau mea hiò-òre-hia ra, aita nei te auraa.

Hiò atu ra vau e te rave faahou ra te Iriti-parau i te rima o Teretitiano,

pūhura [*pu:hura*] : haamāuà faufaa òre noa.
pūveuveu [*pu:veuveu*] : mahaehae - motumotu.

e te aratai ra ia na i te vāhi e auahi to reira, te āma ra i te pae patu ōfai, e te hoē taata i te tiāraa i pihai iho, e te ninii ra i te pape rahi i niā iho ia tinaihia taua auahi ra, aita te auahi i pohe, te haere ra i te rahiraa te āma e te veravera*.

Teretitano. - Ua nā ō atu ra o Teretitano : E aha rā te auraa o teie nei auahi.

Iriti-parau. - Ua nā ō mai ra te Iriti-parau : Te auahi nei, e au ia i te maitai i tuuhia mai e te Atua i roto i te āau ra, e tei ninii i te pape ra i niā iho ia pohe atu, oia te tiāporo, e ta òe i hiò i te auahi i te āmaraa, e te haere ra te rahi o te āma e te veravera, e faaite atu vau ia òe i te mea i nā reira ai.

Ua aratai atu ra o ia ia na i te tahi pae i taua patu ra, hiò atu ra o ia e te tiā ra te hoē taata i te pae patu ra mā te fārii mōri i te rima, e te ninii huna ra i te mōri i roto i te auahi, aita i faaea.

Teretitano. - Ua nā ō atu ra o Teretitano : E aha te auraa o teie ta ù e hiò nei.

Iriti-parau. - E au teie ia Ietu Metia tei horoà i te mōri o to na maitai ei tauturu i te òhipa ta na i haamata i roto i te āau o to na ra mau taata, no reira e mau māite ai taua maitai ra, rave noā ā te tiāporo i ta na mau rāveà, eita ia e faaòrehia, eita e pohe. 2 Torinetia 12, 9 ; Firipi 1, 6. Te mea hoì i te tahi pae āu i te patu ra, te taata i te tiāraa e tauturu i te auahi ra ia āma, terā hoì te auraa, e òre e ìtea noa i te taata ia roohia i te àti ra, e te vai ra te tauturu i pihai iho.

Hiò atu ra vau e te rave faahou ra te Iriti-parau i to Teretitano ra rima e ua aratai atu ra i te hoē vāhi maitai. Tei reira te hoē fare rahi ùnaùna i te faatiāraahia, hiò atu ra o Teretitano i te reira, faahiahia atu ra, e ìte atu ra hoì, e taata tei niā i taua fare ra, te hahaere ra, e ua àhuhia i te àhu àuro. Ua nā ō atu ra o ia i te Iriti-parau ra : E tiā ānei ia haere atoà tāua i roto.

Ua aratai atu ra o ia ia na i te pae ùputa o taua fare maitai ra. E inaha, tei te pae ùputa te taata e rave rahi, te hinaaro ra i te tomo i roto, eita hoì e ò, te mataù ra. Te pārahi ra hoì te hoē taata pāpai i te vāhi fātata i taua ùputa ra i pihai iho i te ìri pāpai'raa mā te puta e te ìnita ia pāpai i te iòa o te feiā e tomo i roto i taua fare maitai ra. Te tiā ra hoì te taata e rave rahi i te èàtiā e tae atu ai i te ùputa ra mā te mauhaa tamai i te rima, ia taparahi e ia hāmanai ìno i te feiā e tāmata i te tomo i roto ra. Ohia 14, 22 ; 2 Timoteo 3, 12. Te hiò ra o Teretitano e te maere ra i ta na e hiò ra. Te mataù ra te mau taata i te feiā mauhaa ra e te òtohe tiā ra i muri. Te hoē taata rā mā te mata ìtoito e te mataù òre, ua haere mai ra e ua parau atu ra i te taata pāpai ra : A

veravera [*veravera*] : veàveà.

pāpai na i to ù nei iòa. E oti aè ra, ua faaineine taua taata, ua unuhi aè ra i ta nā òè, ua tuu hoì i te tāpoi i nià i te upoo, e ua haere tià atu ra i taua ùputa mai te pūai nā nià iho i te feiā mauhaa tamaì ra, e te faaùàna mai ra hoì rātou i te faaòre i to na tomoraa, aita rā o ia i taiā. Ua taputō ûàna mai ra rātou e o ia atoà hoì e, putaputa noa iho ā, e òre e hoì mai, e ua tae roa atu ra i roto i taua ùputa ra, tomo atu ra i roto i te fare ra. E tei te tomoraa ra, ìtea mai ra te reo maitai o te feiā i roto ra i te nā ôraa mai e :

*A haere mai, haere mai e hoa here
E roaa ia òe te ora mure òre.*

Tei roto atu ra o ia e ua faaàhuhia mai ia rātou atoà ra te huru.

Ua àta hoì o Teretitiano i te reira e ua nā ô aè ra : Te manaò nei au e ua ìtea ia ù te auraa o ta ù e hiò nei. E ua nā ô atu ra hoì : A tuu aè na òe ia ù ia haere au i to ù nei tere. Ua nā ô mai ra taua Iriti-parau ra : Aria na rā, e faaite atu vau i te tahi mau mea êê atu ā, ia ìte òe i te reira a haere ai. Ua rave hoì i te rima e ua arataì faahou atu ra ia na i roto i te hoê piha pōuri e tei reira te hoê taata, tei roto i te hoê mea ôpeàhia* i te âuri mai te âfata manu ra te huru. Ua mau māite te taata i roto. E te huru o taua taata i roto ra, mai te rahi ra te taiā e te māuiui àau, te hiò tià ra to na mata i raro i te repo, e te haamau ra i nā rima te tahi i te tahi, e te ùuru ra i te mamae o te àau ra.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano i te Iriti-parau ra : E aha te auraa o teie ta ù e hiò nei. Ua nā ô mai ra o ia : A ui atu na òe ia na iho ia ìte òe i ta na parau.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano i taua taata ra : E aha o òe nei.

Taata. - O vau nei, eere ia o vau i mutaa iho.

Teretitiano. - E aha òe i mutaa iho.

Taata. - I mutaa iho ra, e taata vau i mau i te parau maitai mai te hinuhinu* e te ruperupe i to ù iho manaòraa, e i to vetahi atoà manaò. Ruta Ev. 8, 13. Te manaò ra vau ia ù iho e te haere ra i te òire rai ra, e te òaòa ra vau i te manaò e roaa ia ù te reira vāhi maitai.

Teretitiano. - E aha òe i teie nei.

Taata. - I teie nei e taata vau, aore roa e manaò e ora, te ôpanihia nei au i roto i teie âfata âuri, e ua faaite-māite-hia vau, e òre roa e tià i te haere i rāpae.

Teretitiano. - E aha hoì te mea i tae mai ai i roto i taua mea nei.

ôpeà ['o:pe'a] : haavaravara.
hinuhinu [hinuhinu] : tura.

Taata. - No to ù itoito òre, ua faatià noa vau i te ìno o to ù nei àau, ua pātoi hua i te maramarama o te parau a te Atua e i to na maitai. Ua faataiā vau i te Vārua Maitai, e ua faaruè mai ra o ia ia ù; ua tāparu vau i te tiāporo e ua haere mai ra hoì o ia ia ù; ua faariri aè nei au i te Atua, e ua faaruè mai nei o ia ia ù; ua faaètaèta na vau i to ù àau, e i teie nei e òre roa e tià ia ù i te tatarahapa.

Ua nā ô atu ra o Teretitano i te Iriti-parau ra : Aore roa e manaò ora i toe i teie nei taata. Ua nā ô mai ra o ia : A ui atu na ia na iho.

Teretitano. - Aore roa e manaò ora i toe?

Taata. - Aita roa o ù e manaò e ora.

Teretitano. - Te Tamaiti tei maitai ra, e aroha rahi to na.

Taata. - Ua faatatauro faahou na vau ia na. Hēpera 6, 6. Ua vahavaha vau ia na e to na maitai, e ua parau i to na toto e, e mea moà ore, e ua vahavaha i te vārua o te aroha mau ra. Ruta Ev. 19, 14; Hēpera 10, 28 - 29. E i teie nei, eita roa te mau mea maitatai i parauhia mai ra e au ia ù, e te toe nei tē au ia ù, oia te mau mea mataùtaù i parauhia mai ra, e tiāi rahi mataù i te tāhoo, te riri rahi auahi ra i fātata i te àmu pau roa ia ù i te ènemi nei.

Teretitano. - No te aha i faariro ai ia òe iho i tenā na huru ìno.

Taata. - No te mau hinaaro tià òre ra e te navenave o te taoà, te parau ra vau, e maitai rahi tē noaa ia ù i te reira. E i teie nei, te hohonu mai nei, te àahu* mai nei te reira mau mea ia ù mai te hoè mea ora veravera ra.

Teretitano. - Eita roa e tià ia òe i teie nei ia tatarahapa e ia fāriu mai.

Taata. - E òre te Atua e aroha mai i te tatarahapa; aore hoì e vāhi maitai i roto i ta na parau tē au ia ù ia faaroo atu vau, e na na hoì i faaati ia ù i roto i teie nei piha àuri; e aore roa e taata i te ao nei e tià ia na i te tuu ia ù i rāpae ia ora vau. Auē hoì te pohe mure òre, mure òre. E nā hea rā vau i te haamahuraa i te māuiuiraa mure òre.

Iriti-parau. - Ua nā ô mai ra te Iriti-parau ra ia Teretitano : A hiò na i teie nei taata i to na ìno hau ê, ia riro te reira ei manaòraa e ei faaitoitōraa ia òe, e a muri noa atu.

Teretitano. - Ua nā ô atu ra o Teretitano : E mea mataùtaù rahi teie. Te pure nei au ia faaitoitōhia mai au e te Atua, ia òre roa vau ia haere nā te èà o teie nei taata. Eita ānei e tià ia haere au i to ù nei tere.

Iriti-parau. - A pārāhi ia faaite atu vau ia òe i te hoè mea e toe nei, e ei reira òe e haere ai.

àahu ['a'ahu] : hohonu.

Ua rave faahou mai ra o ia i te rima o Teretitiano e ua aratai atu ra ia na i roto i te hoê piha, tei reira te hoê taata, te tià mai ra no nià mai i to na roi; e te àhu ra i te àhu mai te mataù e te rūrūtaina. Ua nā ô atu ra o Teretitiano : E aha te mea i rūrūtaina ai teie nei taata. Ua parau atu ra te Iriti-parau i taua taata ra : A faaite mai òe ia na i te mea i rūrūtaina ai òe. Ua nā ô mai ra taua taata ra : Teie nei a rui i maïri aè nei, e taòto ta ù, te hiò ra vau i te rai, e te tupu ra te èreère rahi. Mataio 24, 29. E pātiri hoï e te uira i te ànaparaa mai, e mea mataù rahi, rūrūtaina iho ra vau. Hiò faahou atu ra vau i nià, e inaha te àmaha ra te mau ata o te rai, e mea taa ê te huru ; e maoro iti aè ra, ua faaroo atu ra vau i te òtò rahi o te pū, e hiò atu ra vau, e taata te pārahi ra i nià iho i te ata, e tei pihai iho ia na te nuu rahi o te rai ra, e rave rahi i te tautaniraa, e mai te auahi ura ra te huru, e mai te mea hoï e te àma ra te rai atoà i te auahi ura ra. Ua faaroo atu ra vau i te hoê reo i te parauraa mai : A tià òutou tei pohe ra, a haere mai ai i te haavāraa. Ua àmaha atu ra te mau mato e te mau àpoo o te feiā pohe ra, ua maheu* anaè ia, e te feiā atoà i roto ra, ua tià mai ra i nià ; te tahi pae ra, ua hiò tià ia i nià mai te òaòa rahi ; te hoê pae ra, ua roohia ratou i te riàrià hau ê, e ua tāmata i te faatāpuni ia rātou iho i raro aè i te mau mouà ra. Hiò atu ra vau i te taata i nià i te ata ra, te heheu ra o ia i te Puta e te parau ra ia haafātata mai to te ao atoà. No te auahi i ura ra, te vai ra te hoê vāhi ātea i mua ia na, mai te vāhi e taa ê ai te taata haavā i te feiā e haavāhia ra. I Tetaronia 4, 16 ; Iuta 14, 15 ; Taniera 7, 9 - 13 ; 2 Tetaronia 1, 7 - 10 ; 2 Petero 3, 10 ; Ioane 5, 28 - 29 ; Ruta Ev. 21, 28 ; Apotarupo 6, 16 - 17 ; Apotarupo 20, 11 - 14 ; Itaia 26, 21. E faaroo atu ra vau e te parauhia ra te feiā i pihai iho i te taata e pārahi i nià i te ata ra : A haaputu na i te fītānia e te ota ra, a huri atu i roto ia àma i te auahi ra, Mataio 3, 12 ; Mataio 13, 30 ; Marati 4, 1. E ua àmaha mai ra taua roto ra i te vāhi i tiāhia e au ra, e ua puroro mai ra no roto i te àuvaha te au auahi e mea rahi, e te auahi ura hoï, e te mau reo riàrià i te òtoraa. I parauhia atu ra te mau veà ra : A haaputu na i ta ù fītona i te vairaa fītona ra. Ruta Ev. 3, 17. E i reira, i taù hioraa, e rave rahi tei ravehia, e hopoihia atu ra i te mau ata o te rai ra, e o vau iho nei tei vai-iho-hia. I Tetaronia 4, 16 - 17. Tāmata atu ra vau i te faatāpuni ia ù iho, e aore roa i tià, no te mea te hiò māite mai ra te taata i nià i te ata ra ia ù, e te manaò ra vau i ta ù mau hara atoà, e te faahapa ra to ù àau ia ù i ta ù mau hara atoà. Roma 2, 14 - 15.

Teretitiano. - E aha rā te mea i rahi ai to òe mataù i taua mau mea ra.

Taata. - Te manaò ra vau e, ia tae i te miahana haavāraa ra, e aore roa vau i ineine, o te mea rahi i tupu ai to ù mataù, oia te hiòraa atu i te mau merahi i te haaputuraa i te taata e rave rahi, e te hopoiraa atu i nià, e o vau

maheu [*maheu*] : matara.

iho nei tei vai-iho-hia ; e te hiò ra vau i te rua* ra o hāte i te àmaharaa i pihai iho ia ù i te vāhi i tiāhia e au ra ; e te faahapa ra hoì to ù àau ia ù, e te hiò māite mai ra te taata haavā ra ia ù mā te mata riri.

Ua nā ô mai ra taua Iriti-parau ra ia Teretitiano : I feruri na òe i teie atoà mau mea ? Ua nā ô atu ra o ia : E, i feruri na hoì au e te tupu âpipiti nei te mataù e te manaò maitai hoì.

Iriti-parau. - A tāpeà maitai ā òe i teie nei mau mea i roto i to àau na, ia riro mai te tara i to àoò na, ia putaputa hoì òe e ia itoito i te haere nā te èà mau nei.

Ua faaineine atu ra o Teretitiano i te haere i to na tere. Ua tātua māite i to na tauupu e ua nā ô mai ra i te Iriti-parau ra : Ei ia òe na te faaà ò i te arataira a atu ia òe e tae noa atu i te òire e hinaarohia ra. Haere atu ra o Teretitiano i to na tere mai te parau e :

*E mau mea maitatai
Ta ù i ìte i ô na nei
E mau mea mataùtaù
Ia mau māite au i te parau
Ia riro vau i te manaò
Te tāpeà, te haapaò
Te hopeà i ìte ai
I tei faaìtehia mai
E au atoà ia manaò
Ia òe na tei faaau,
Teie atoà nei mau parau
No te mea ua aroha ia ù.*

*
* *

PENE IV

Te faaòreraa i te hopoià a Teretitiano - O Manaò-òre, o Faatau, o Feruri-òre, o Haapaò-peu e o Haavare. Te àivi o Aè-àtā e to Teretitiano taòtoraa - O Mataù-noa e o Feàfeàu e nā riona hoì i te èàtià ra.

Hiò atu ra vau i to ù taòtoraa ra i te èàtià e nā reira o Teretitiano i te haere, e ua àuahia te tahi pae e te tahi pae i te patu, e te iòà o taua patu ra oia o te Ora. Itaia 26, 1. E nā nià i te reira èàtià o Teretitiano i te horo, eita rā e maitai ia horo no te hopoià rahi i nià iho ia na. Te horo rii ra hoì, e ia tae i te hoê vāhi e paluma rii i nià, tei taua vāhi ra te hoê tatauro te tiàraa, e i raro ra e vāhi iti ê atu, e vāhi huru haahaa, e âpoo tēitea i reira. Hiò atu ra vau i te hopoià a Teretitiano e, te matara ra, e ua mairi iho ra i raro no nià ia na ra, e taa atu ra, e te faataa haere ra e ia tae roa atu ra i te hiti o taua âpoo ra, topa atu ra i roto. Aita atu ra i itea faahou atu. Oaoà atu ra o Teretitiano e ua parau atu ra mai te àau reàrèà : No to na mihi e te māuiui i noaa ai to ù nei māuiui òre, e no to na pohe i noaa ai to ù nei ora.

Tià noa iho ra o ia i reira, te hiò ra e te maere ra, i maere hoì i te mea i topa ta na hopoià i te hiòraa atu i te tatauro ra. Hiò atu ra o ia, hiò faahou atu ra hoì e ia rahi roa atu ra, te taheraa ia to na roi mata. Tetaria 12, 10. E te tià noa aè ra o ia i te hiò e i te òto i ta na i hiò atu, e inaha, e too toru feiā ànaàna te haere mai ra mai te parau mai ia na ra : Ia ora na òe. E ua nā ò mai ra te hoê : E Teretitiano, ua matara ta òe na hara. Mataio 9, 2 ; Mareto 2, 5. E ua iriti te tahi i to na àhu ìno, e ua faaàhu ia na i te àhu âpī. Tetaria 3, 4. E o te too toru ra, ua tuu mai i te hoê tāpaò i to na rae. Efetia 1, 13. E ua horoà mai ra ia na i te hoê maa puta iti, e te tāpaò i nià iho, e ua parau mai ra ia na, e hiò o ia i roto i te reira i to na haereraa ra e ia ò atu o ia i te ùputa o te òire raì ra, e tuu atu i taua puta ra i reira.

Haere atu ra rātou, òuàùà noa atu ra o Teretitiano i te òaòà, e toru atoà o na òuàùàraa. E ua haere atu ra i to na tere mai te himene.

*To ù nei tere e te haerèà mai te matamua mai
Mai te taiā i ta ù hopoià, aore e mea e matara ai
Ua tae mai nei mai te mihi, mai te taiā rahi hoì
O ia ānei, teie nei vāhi, e mata ia o to ù maitai
Ta ù hopoià tei teimaha, te vāhi teie e mairi ai
Te mau taura tei tāamu, i ò nei hoì i motu ai
Te tatauro e te âpoo i reira i roaa ai to ù maitai
E au ia na te àrueraa, teie ia na, no ù nei, te mamae.*

Hiò atu ra vau e te haere ra o Teretitiano e te pou ra i raro, e tae atu ra i te hoê vāhi, hiò atu ra o ia i te pae èàtià ra i te too toru puè taata te taòto noa

ra i te pae èatià. E taòto rahi ìno hoì to rātou mai te tāpeà i nià iho i to rātou âvae, te iòa o te hoê ra o Manaò-òre, e te tahi o Faatau, e o te too toru ra o Feruri-òre.

Te hiò ra o Teretitiano i to rātou taòtoraa ra e i te huru, e ua aroha atu ra, e ua haere atu ra ia rātou e tāmata i te faaara. Ua tiàoro atu ra ia rātou, nā ô atu ra : Te taòto nei òutou mai te taata i nià i te tira pahī ra, e te vai ra te moana hohonu o te pō i raro aè ia òutou na. Materi 23, 34. A ara na, a tià i nià, mai haere, e ia faaroo mai òutou e tatara vau i tenā na mau tāpeà âuri. Ua nā ô atu ra hoì ia rātou : Te hahaere nei te riona ùuru ra, ia tae mai o ia e te vai nei òutou mai teie nei, eita e òre i te pau i to na niho. I Pefero 5, 8. Ua hiò mai ra rātou, e ua nā ô mai ra o Manaò-òre : Tei hea ia ìno i te vairaa. Aore e ìno i itea. Ua nā ô mai ra o Faatau ra : A ho mai ā e tahi maa taòto iti e. O Feruri-òre rā, ua nā ô mai ra o ia : E tià te mau pāiro* atoà ra i nià iho i to na iho ra tohe. Taòto faahou atu ra taua feiā ra.

Haere atu ra o Teretitiano i to na tere, e te manaònaò ra o ia i te vairaa ìno o taua mau taata ra e te haapaò òre mai i to na aroharaa atu ia rātou e te hāmani-maitai-raa atu e tatara o ia i te mau tāpeà ra. Ahiri rātou i haapaò mai.

E te feruri noa ra to na àau i te reira mau mea, hiò atu ra o ia i e too piti puè taata i te huri-tāue-noa-raa ia rāua iho nā nià i te patu ra i te pae àui o te èà àano òre ra, e ua haere òiòì mai ia na ra. Te hoê ra, o Haapaò-peu te iòa, e te tahi o Haavare ia. Ua nā ô atu ra o ia ia rāua ra : E hoa mā, mai hea mai òrua. E te haere nei òrua i hea. Ua nā ô mai ra :

Haapaò-peu e o Haavare ra. - Te fenua ra o Faaahaaha ra, to māua ia fānauraa, e te haere nei māua i te mouà ra i Tiona ia noaa te roo maitai.

Teretitiano. - E aha te mea i òre i tae mai ai òrua nā te ùputa i te àraàra* i teie nei èatià. Aore òrua i ite e ua pau i te pāpaihia : Tē òre e nā te ùputa i te tomo, tē tomo nā nià i te àua ra, e èiā ia e te haru. Ioane 10, 1.

Haapaò-peu e o Haavare. - Ua nā ô mai ra rāua : Te manaò ra te taata i to māua ra fenua, e vāhi maoro ìno ia haere nā te ùputa ra, e e peu mau nā rātou te haere nā te vāhi fātata, e te paìuma nā nià i te patu mai ia māua nei.

Teretitiano. - Te haapaò òre i te Fatu o te òire ta tātou e haere nei, te hinaaro i faaitchia mai ra i roto i ta na parau, eita ānei te reira e riro ei hara.

Haapaò-peu e o Haavare. - Ua nā ô mai ra rāua : Eiaha òe e haapeàpeà ia òe iho i te reira, te vai ra te peu io mātou ra, e e rave rahi tei ite

pāiro [pa:iro] : tuà.

àraàra ['ara'ara] òmuaraa - haamataraa.

i taua peu ra, e ua au hoì to māua nei haereà i te reira, e peu tahito hoì, ua tautani aè nei te matahiti e te tiàhapa.

Teretitano. - E au ānei taua peu ra i te ture.

Haapaò-peu e o Haavare. - Ua nā ô mai ra rāua : Te peu tahito ra mai ta māua i parau aè nei, e ua tautani aè nei te matahiti e te tiàhapa i te haapaòraahia, e riro ia ei ture i te haavā parau tià ra. Ua nā ô mai ra hoì : Teie atoà e tahi parau, ua tae mai māua i te èàtià nei, e aha te mea e haapaòhia atu ai te huru o te taeraa mai. Tei te èàtià ra, tei te èàtià ia. Tei te èàtià nei òe, e ua ìte māua e ua nā te ùputa na te haere mai, tei te èà atoà nei māua tei paluma nā nià i te patu nei nā te vāhi fātata, e aha ta òe na tei hau ia māua nei.

Teretitano. - Te haere nei au nā te ture o ʻto ù ra Fatu, e te haere nei òrua nā te manaò hape o to òrua na àau. E i teie nei, ua riro aè nei òrua ei èiā i ta te Fatu ra parauraa, te Fatu no na mau teie nei èà, e ia tae i te faahopeà ra, e òre òrua e ìtea ei taata parau mau. I haere mai òrua mai te haapaò i to òrua iho hinaaro, aore i haapaò i to te Fatu ra, e riro òrua a muri atu i te tuu-ê-hia atu e ana mai te aroha-òre-hia mai. Ruta Ev. 13, 25-27.

Aita atu ra rāua i parau reà mai i te reira, ua nā ô mai ra rā : O òe iho ta òe e haapaò. Haere atu ra rātou atoà, i to na haereà, i to na haereà, aita i paraparau maori rā ta rāua i parau mai ra ia Teretitano ra : I te haapaòraa i te mau peu e i te mau ture ra, e òre māua nei e maìri i muri ia òe na i te reira, e aore māua i ìte i ta òe na i tei hau ia māua nei maori rā te pereue i nià iho ia òe na, tei horoàhia mai paha no òe e te hoê mau taata ia moè to òe na veve.

Teretitano. - E òre òrua e ora i te mau peu e i te mau ture : Taratia 2, 16, tei òre hoì i haapaò i tei haere mai nā te ùputa ra. E òre roa te hoê e ò i te òire raì ra, tei òre i nā te ùputa te tomo : Ioane 10, 9. E te pereue i nià iho ia ù nei, ta òrua i parau mai e ia moè to ù tahaaraa* ra te reira, oia mau ā hoì, na te Fatu o te vāhi e haerehia nei e au nei i horoà mai, e te manaò nei au e tãpaò te reira no to na aroharaa mai ia ù nei. I mutaa iho ra, e àhu ìno motumotu to ù. E te tupu nei te manaò maitai í roto ia ù i to ù haereà i te manaòraa e, ia tae atu vau i te ùputa o te òire ra, e ìte mai te Fatu ia ù, no te mea tei nià iho ia ù te vehi ta na i horoà mai ra i te mahana i ìritihia ai e ana taua puveuveu no ù ra. E te vai nei hoì te hoê tãpaò i nià i to ù ra rae, aore paha òrua i haapaò i te reira, tei tuuhia mai e te hoê hoa here no to ù Fatu ra i te mahana i topa ai ta ù ra hopoià no nià ia ù nei. E e faaìte atu ā vau e ua roaa atoà ia ù i reira ra te hoê maa puta iti i pau i te tãpaòhia, ia hiò vau i

tahaaraa [*taha'ara'a*] : te huru àhu òre o te taata i nià i te tino.

roto, e ia tupu te manaò maitai i roto ia ù i to ù nei haereraa, e i parauhia vau e hopoi i taua puta ra ei ò na ù ia tae atu i te ùputa o te òire ra e ia tomo atu vau i roto, e te manaò nei au, e ua ère òrua i teie atoà nei mau mea maitatai no te mea, aore òrua i nā te ùputa mai. Aore rā rāua i parau noa mai i te reira, ua hiò noa te tahi i te tahi mai te àta.

Hiò atu ra vau e te haere ra rātou atoà, ua hemo rā rāua ia Teretitiano. Te haere ètaèta ra o ia, aita atu ra i parau faahou atu ia rāua ra. Te feruri ra i roto ia na iho mai te autā, e ia roovau iho mai te mana maitai. E te hiò ra i roto i taua puta ra ia tupu te manaò maitai i to na ra tere.

Hiò atu ra vau e te haere ra rātou, e ia fātata ia rātou te āivi ra o *Aè-àtā* te iòa, tei te tumu o taua mouà ra te hoè pape pihaa e te mā ra te èatiā i reira ; te hoè èa tei te pae āui ia, e te tahi ra, tei te pae ātau ia. Te èa tīfīāifaro e te āano òre ta Teretitiano e haere ra, tei rōpū ia, e te haere tiā ra i niā i taua āivi ra, e te iòa o te paumaraa i niā i taua āivi ra, oia o *Aè-àtā*. Haere atu ra o Teretitiano i taua pape pihaa ra e inu ia ānaānaea o ia i te paumaraa atu i niā : Itaia 49, 10. Ua tāmata iho ra i te paūma mai te parau e :

*Ua hinaaro vau i te paūma
Nā niā iho i teie nei mouà
Te āivi teitei e te rahi,
To ù nei àti i teie nei vāhi.
Ua ite au, o te èa mau ā
Tae atu ai i te haapūraa
O te èa mau i haapaòhia
Nā reira vau e òre e taiā ai.
O te èa àti te èa ora
Maitai mau ā hoì te reira
I te èa àti òre
Tei riro atu ei èa pohe.*

Ua haere atu ra hoì nā taata too piti ra i te tinana* mouà, e ia hiò atu ra i te āivi teitei, e te paūma taiātā, e te vai ra nā èa èè e piti, te haere ra nā te hiti o taua mouà ra, e te manaò ra hoì e riro nā èatiā ra i te tāati faahou mai i te èa i rōpū ra i te hoè pae àu i taua mouà ra, ua manaò iho ra e nā reira te haere, e eiaha e paūma nā niā i te āivi ra. Te hoè èa ra o *Vāhi-manaònaò* te iòa, ua nā reira te hoè o nā puè taata ra i te haere e tae roa atu ra i roto i te uru rāau rahi pōuri ra : o *Te èa o te pohe*. Tei reira te hoè fenua āano, e te î ra hoì te mouà pōuri, ua nā reira taua taata ra i te haere, hiā atu ra, pohe roa atu ra.

tinana [*tinana*] : tumu.

Te hiò ra vau ia Teretitiano i to na paumaraa i nià. Te matamua ra, te horo ra, i muri iho, te haere rii māite ra, e i muri aè, te nee ra, nā âvae e nā rima tē mau nā te vāhi teitei e te paia* hoì. E tae atu ra rā i rōpū mau ra, te vai ra te tahi uru rāau iti ei faae meta. Ua haapaòhia e te Fatu no na taua mouà ra ei faae meta no te feiā e haere ra, ia māha te rohirohi.

Ua faaea iho ra o Teretitiano i reira, ua pārahi i raro, ua ìriti i ta na puta iti no roto i te òuma, e ua taiò i te parau i roto, e te mahanahana ra to na àau i reira. Ua hiò hoì i te pereue no na ra tei roaa ia na i te vāhi tatauro ra, e te haamauruuru ra o ia ia na iho i te reira mau mea. E maoro iti aè ra, ua turuhe* atu ra, e maìri iho ra to na taòto. E te taòto noa ra o ia, huru haahaa atu ra te mahana i to na taòto, e te puta iti i roto i te rima ra ua topa ia i raro : Apotarupo 3, 2 ; 1 Tetaronia 5, 7 - 8 ; E te taòto ra o ia, ua haere mai ra te hoê ia na e ua faaara mai ra nā ô mai ra : E te taata faatau nei, a tià. A haere na a hiò i te rō e tenā na taata taòto, a haamanaò i ta na rāveà ia paari òe : Materi 6, 6.

Hitimaùe aè ra o ia, tià aè ra i nià, haere ètaèta atu ra, e tae roa atu ra i te tupuai o taua mouà ra. E te haere ra o ia nā taua mouà ra, hiò atu ra i mua, e inaha e too piti puè taata, te horo mai ra, e ua fāreirei mai ra ia na. O Mataù-noa te iòà o te hoê, e o Feàfeàu te iòà o te tahi ra.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano ia rāua ra : E hoa mā, e aha òrua i horo mai ai. Ua nā ô mai ra o Mataù-noa ra : Te haere ra māua, haere tià atu i te òire ra i Tiona, e ua pauma mai i taua mouà paluma taata nei, e te haere ra māua i mua, e tei te rahi o to māua haereraa i mua, te rahi ia o te ìno te itearaa e te àti rahi hoì, e i teie nei, te hoì nei māua.

Ua nā ô mai ra hoì o Feàfeàu ra : E, te hoì nei māua, i ìte aè nei hoì māua e te vai ra e piti riona i te èatià e te taòto ra, aore ia māua i ìte, te manaò ra māua e ia tae atu i pihai iho ra, e pau māua i te hahae-noa-hia.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano : Te faatupu nei òrua i te mataù i roto ia ù. E horo tià rā vau, ei hea ia horo. E, ei hea e ora ai. Ia hoì atu vau i muri i to ù iho ra fenua, ua haapaòhia te reira na te auahi, e e pohe au i reira, eita roa e ora. E haere rā vau i mua, te hoì i muri ra, e pohe mau te reira ; te haere i mua ra, te mataù i te pohe te reira, e i muri iho o te ora mure òre ra ia ; e haere ā vau i mua.

Areà nā taata ra o Feàfeàu e o Mataù-noa, ua horo òiòì atu ra ia i muri i te pouraa atu o taua àivi ra. Haere atu ra hoì o Teretitiano i mua, e te manaò ra o ia i ta nā taata ra i parau mai ra. Ua ìmi i taua puta iti na na ra ia taiò, e ia tupu te tahi manaò maitai e te itoito i roto ia na ; ua ìmi, e inaha,

paia [pa'ia] : heehee.

turuhe [turuhe] : haamea taòto.

aita roa i itea. Tupu atu ra to Teretitiano taiā rahi e te manaònaò i te àau, no te mea te tupu ra hoì to na manaò maitai i mutaa iho i te mea ua haapaòhia ta na puta ra ei ò ia tae atu o ia i te ùputa o te òire rai ra.

E te feruri noa ra o ia i te reira mau mea, ua haamanaò i to na taòtoraa i te uru rāau i te hiti o te āivi ra. Ua tuu atu ra i nā turi i raro, pure atu ra i te Atua ia matara ta na hara e te manaò òre, o ia i taòto i taua vāhi i haapaòhia ra ei faaearaa rii no tei rohirohi ra. Ua hoì atu ra o ia, haere e ìmi i ta na puta iti ra. E te haere ra o ia e ìmi, taiā hau ê to te àau o Teretitiano, te òto ra, te auē ra, te autā ra, e òto e te àvau ia na iho i to na manaò òre. Te haere ra mai te hiò māite i te èatiā ra i terā pae, e i terā pae, e tae roa atu ra i taua uru rāau iti ra, te ìmi māite ra i tei haamahanahana i to na àau i mutaa iho. E tei te hoì-faahou-raa atu i te uru rāau ra, ua tupu faahou hoì to na òto i taua taòto hape na na ra: Apotarupo 2, 4; 1 Tetaronia 5, 6 - 8. Ua nā reira o ia i te haere e te parauraa e: Auē hoì au nei te taata hara! Vau i taòto i te ao, i taòto hoì i te vāhi i āti i te pohe, e i haamaururu noa i te tino nei, i te vāhi i haapaòhia e te Fatu no na te mouà nei ei haamāha rii i te rohi o te mau pererina. Mau fītooraa* āvae faufaa òre to ù nei mai ta te tamarii o Iteraèra ra tei faahoì-faahou-hia i te èà o te miti ùteùte ra, no te raveraa i te hara, e te haere atoà nei au mai te mihi i te vāhi e au i te haere mai te òaòà, àuaa taua taòto hape na ù nei. Ahiri hoì i itoito, e vāhi maoro tē roaa ia ù i mua, e i teie nei, te haere nei au e toru haereraa nā te vāhi hoē ā, ahiri aore i taòto, hoē ā ia haereraa. Ua fātata hoì ia ù te ruì, ua mure te mahana, auē hoì au i taua taòto hape na ù ra e!

E i reira ra to na tomo-faahou-raa i roto i taua uru rāau ra, ua pārahi atu ra i raro, òto iho ra. E maoro iti aè ra, te hiò ra o ia mai te àau taiā i raro aè i te pārahiraa ra, te vai noa ra, ua haru atu ra o ia i te reira mai te mataù e e te òaòà, ua òmo māite hoì i roto i to na òuma e ua haamaitai i te Atua, o ia i faatoro i to na mata i te vāhi vairaa o taua parau iti ra. E òaòà hau ê to na i te noaa-faahou-raa taua parau ra, no te mea o te ò ia e tae ai o ia i roto i te òire rai ra. Ua hahaere atu ra o ia mai te òto e te òaòà hoì. E haereraa òiòì to na i te toeà o taua vāhi āivi ra. Aita i maoro, ua topa atu ra te rā. Ua tupu faahou mai ra te manaò i taua taòto hape na na ra, e ua nā ò aè ra o ia: Auē hoì au nei i taua taòto hape na ù ra e! E roohia vau e te pōuri no te mea i taòto vau. E riro vau i te haere mā te mahana òre, e e faaātihia hoì to ù èà e te pōuri, e no taua taòto na ù ra, e riro vau i te faaroo i te ùururaa a te mau taehae ra. Ua manaò hoì i te parau a Feāfeāu rāua o Mataù-noa ta rāua i parau mai i nā riona ra ta rāua i mataù ra, e ua hoì mai i muri.

Ua nā ò aè ra o Teretitiano ia na iho: Te hahaere ra teie nei mau taehae i te ruì e ìmi i tē roaa ia rātou. E ia fārerei atu vau ia rātou i te pōuri,

fītoo [*ti:to'ò*] : fīroora - faaètaeta i te āvae mai te taata ia taòto.

e nā hea atu vau ia ora vau, ia òre ia hahae-noa-hia. Te nā reira ra o ia i te parauraa e te haere ra i to na tere, te manaò ra i ta na hape i ruì ai o ia ra, ua hiò tià i mua e ìte atu ra i te hoê fare maitaì rahi i te pae èàtià ra, o *Nehenehe* te iòa o taua fare ra.

Te hiò atu ra vau e te haapeepepe ra o ia ia tae vave atu i taua fare ra ia roaa te taòtoraa e te faaea rii, e aita i maoro i te haereraa e ua tae i te vāhi pirihaò, e mai te hoê tetatia* te maoro e tae atu ai i te ùputa o te taata *Tiaì-fare* ra. Te hiò māite ra i te èàtià i mua ia na ra, e ìte atu ra o ia i nā riona ra, tei te pae èàtià te vai-noa-raa, ua nā ô aè ra o ia : Ua ìte atu ra vau i te àti i hoì mai ai o Feàfeàu e o Mataù-noa i muri (ua fētiihia rā nā riona ra, aita rā o ia i ìte e ua tāàmuhia). Tupu atu ra to na mataù rahi, e ua manaò e hoì atoà i muri mai ia rāua atoà ra, te manaò ra e pohe i nā riona ra.

Te tiaì ùputa o taua fare ra o *Itoito* te jòa, te hiò mai ra o ia ia Teretitiano e te tià noa ra mai te mea e hoì i muri, ua tiàoro mai ra, ua nā ô mai ra : Eiaha e mataù, aita o òe e maa pūai iti? Mareto 13, 34. Eiaha e mataù i nā riona ra, ua fētiihia ia, e ua tuuhia i te pae èàtià ia ìtea tei faaroo e tei òre i faaroo mau. A haere mai òe nā rōpū mau i te èàtià nei, e òre òe e roohia e te ìno.

*
* *

tetatia [*tetati*] : e fāito hereni e au i te 180 mētera.

PENE V

To Teretitano orāraa i nā riona ra e te tomoraa i te fare o Nehenehe ra, e te mau mea maitatai ta na i ite i reira.

Hiò atu ra vau e te haere ra o ia mai te rūrūtaina i te mataù i nā riona ra, te haapaò ra i ta te tiaì ùputa i parau mai ra e ua faaroo i te ùuru a nā riona ra, aita rā i haere mai ia na ra. Ua paipai atu ra o ia i nā rima e tae atu ra i te ùputa ra, tià iho ra i mua ia Tiai-ùputa ra e ua nā ò atu ra ia na : E aha teie nei fare. E roaa ānei ia ù te taòtoraa i teie nei a ruì. Ua nā ò mai ra taua Tiai ùputa ra : I faatiāhia teie nei fare e te Fatu no na te mouà nei, i faatiāhia hoi ei maitai no te mau pererina ei tauturu no rātou. Ua ui mai ra hoi taua tiaì ùputa ra ia na : No hea mai òe, e te haere nei òe i hea.

Teretitano. - Mai ò mai au i te Oire o te pohe ra, e te haere nei au i te mouà ra i Tiona ; e no te mea rā ua topa te rā, te hinaaro ra vau, ia tiā rā, e taòto i ò nei i teie nei a ruì.

Tiai. - O vai to òe na iòa.

Teretitano. - To ù iòa i teie nei o Teretitano, āreà i mutaa iho ra, o Paieti-òre to ù iòa. No te fētii ra vau o Iafeta, tei parau-maitai-hia e te Atua ia pārahi i te mau tiāhapa o Tema ra : I Mōte 9, 27.

Tiai. - E aha te mea i ruì ai òe, inaha ua topa te rā.

Teretitano. - I reva mai na vau, ahiri aita vau i taòto i roto i te uru rāau i te hiti o te mouà nei, e taata ìno vau e tei ātihia, e ua reva mai na hoi ahiri i taua taòtoraa ra, to ù nei faatiā aita i moè. Ua tae mai hoi au i te mouà nei e ua ìmi i ta ù ra puta iti ra, e aore ia i itea, hoi atu ra mā te àau taiā rahi i te vāhi taòtoraa ra, e itea iho ra, e i teie nei, teie mai nei au.

Tiai. - E tiàoro vau i te hoè pōtii o te fare nei e haere mai e paraparau ia òe, e ia au ia na ta òe ra parau, na na ia e aratai atu ia òe i te feiā fare mai tē au i te peu o te fare nei.

Ua faaòto atu ra te tiaì ùputa ra i te oe, e no te òtoraa te oe ra, ua haere mai ra te hoè tamahine maitai o Atamai te iòa, e ua ui mai ra i te mea i tiāorohia atu ai ra.

Ua nā ò atu ra te tiaì ùputa ra : E taata haere teie, mai ò mai i te Oire o te pohe ra, e te haere nei i te mouà ra i Tiona, e no te mea rā ua rohirohi e ua roohia hoi i te ruì, ua ui mai ia ù nei e roaa ānei te taòtoraa i ò nei i teie nei a ruì. Ua parau atu ra vau e na ù e ui atu ia òe na e ia paraparau òrua e haapaò òe i tē au ia òe e tē au i te mau peu o teie nei fare.

Ua hiò maitai mai ra o ia ia Teretitano, te vai ra hoi te roi mata i to na

faarooraa mai. Ua ui mai ra hoì e no hea mai o ia, e te vāhi ta na e haere ra. Ua faaite atu ra o ia ia na. Ua ui mai ra hoì i te huru o to na haereà mai i te èatià nei e ta na i fārerei i te èà ra. Ua faaite atu ra hoì o ia. Ua ui mai ra hoì i to na iòà. Ua nā ò atu ra o ia : O Teretitiano to ù iòà e te hinaaro nei i te taòto i ò nei, no te mea i lte aè nei au e ua faatiàhia teie nei fare e te Fatu no na te mouà nei, ei haamāharaa rohi e ei haapūraa no te mau pererina. E maoro iti aè ra, ua nā ò mai ra o ia : E tii au i te hoè pae o to ù fētii. Ua haere atu ra o ia, ua parau atu ra i e too toru e haere mai : o Paari, o Paieti e o Aroha. Ua paraparau rātou ia na, e oti aè ra. Ua aratai atu ra ia na i roto i te fare, e te haere mai ra to te fare e fārerei ia na i te ùputa ra, e ua nā ò mai ra : A haere mai, o òe tei haamaitāhia e te Fatu ra, no te mau pererina mai ia òe na i faatiàhia ai teie nei fare. Ua haapiò o ia i raro e ua pee ia rātou i roto i te fare.

E ia tae atu ra i roto, pārahi atu ra. Ua hopoi mai ra rātou i te tahi inu na na. Ua faaau rātou rātou iho e paraparau e tahi pae ia na, e ia tae i te àmuraa māa rui ra, ia òre hoì ia haamāuāhia te taime. O Paieti, o Paari e o Aroha tei paraparau ia na, e ua nā ò mai ra :

Paieti. - E Teretitiano e, teie mai nei òe i rotopū ia mātou i teie nei fare, e paraparau na tātou, tià aè* o te tupu te tahi maitā ia faaite rii mai òe ia mātou i ta òe i lte i to òe nei tere.

Teretitiano. - Ua tià roa ia ù, e mea maitā ia paraparau tātou.

Paieti. - E aha te mea i tupu ai te manaò i te matamua e faaruè i te fenua e e haere i te tere pererina.

Teretitiano. - Ua faaruè au i to ù ra fenua no te reo riàrià i àù puè tarià, e pohe rahi tē fātata mai, e e òre roa vau e ora ia pārahi i reira.

Paieti. - E aha te mea i tae mai ai òe i teie nei èà ia òe i faaruè atu i to fenua ra.

Teretitiano. - E mea faaauhia ia e te Atua. I te tupuraa te mau mataù rahi i roto ia ù nei, aore roa vau i lte i te rāveà e ora ai, te òto ra vau e te rūrūtaina ra, e no te Atua i tae mai ai ia ù ra te hoè taata, o Taata Evaneria te iòà, e na na i faaite mai ia ù i te èatià i te ùputa iti pirihāò ra ; ahiri aore o ia i faaite mai e òre roa ia e itea ia ù ; o to ù ia taeraa i te èatià i tae mai ai au i teie nei fare.

Paieti. - Aore òe i tae mai nā te fare o te Iriti-parau ra ?

Teretitiano. - Ua nā reira mai nei au, e ua ltea ia ù te tahi mau mea tei piri māite mai ia ù, e òre roa e moè e tae noa atu i to ù poheraa. E toru nā

tià aè [ti'a:'e] : peneiaè.

mea hau ê atu ta ù i ìte i reira, ta te Metia ra rāvēà : te faatià i te òhipa maitai i roto i te àau taata, rave noa ā o tātani i ta na mau rāvēà i te faaòre ; te taata hoì i rave i te hara e ua manaò, e òre roa te Atua e aroha faahou mai ia na, e te taata i taòto ra, e ua manaò, ua roohia o ia i te mahana rahi haavāraa ra.

Paieti. - E-ua ìte hoì òe ia na i te faaiteraa i ta na taòto.

Teretitano. - Ua ìte hoì au, e mea mataùtaù rahi taua taòto ra, te māuiui ra to ù àau i te faarooraa atu ; e mea maitai hoì au i ìte.

Paieti. - Tirā rā ta òe i ìte i te fare o te Iriti-parau ra ?

Teretitano. - Aore. I aratai o ia ia ù e ua faaitè mai i te hoê fare maitai rahi e te taata i roto ra tei faaāhuhia i te àhu àuro, e te hoê taata mataù òre i te haereà mai, mai te itoito, e ua tae atu ra nā rotopū i te feiā mauhaa tamai ra tei ārai i te èà ra i te èàtià ra ia òre o ia ia tae. E i parauhia mai ra o ia e te feiā i roto ra, ia tae atu i reira ia roaa te maitai mure òre. Ua tae atu ra hoì, faaòre noa ā te feiā e faaòre ra, tei mau i te mauhaa ra. Te maitai ra to ù àau i te reira mau mea e ua hinaaro hoì ia maoro te pārahiraa i reira, àuaa te mea te ìte ra vau ia haereà vau i to ù tere e tià ai.

Paieti. - E aha iho ā ta òe i ìte i te èàtià ra.

Teretitano. - Ia tae mai au i te hoê vāhi, huru maoro iti aè, ua hiò atu ra vau i te hoê tei rīhia i nià i te rāau e te manii ra to na toto, e i te hiòraa atu ia na ra, ua mairi iho ra ta ù hopoià rahi, e hopoià teiaha hoì ta ù, tei te hiòraa atu ia na, ua matara taa ê atu ra taua hopoià māuiui na ù ra : Tetaria 10, 12. E mea taa ê ia. Aita ia huru i ìtea ia ù i mutaa iho, e te hiò tià atu ra vau i nià (eita e tià ia òre ia hiò) te haere mai ra e too toru feiā ànaàna e ua parau mai te hoê, ua matara ta òe na hara ; ua ìriti hoì te tahi i to ù ra àhu ìno e ua horoà mai i teie nei pereue maitai ta òutou e hiò nei ; e te too toru ra, ua tuu mai ra i te hoê tāpaò i nià i to ù rae e teie nei hoì puta i tāpaòhia (ua ìriti hoì o ia i te reira e ua faaitè atu ia rātou).

Paieti. - Aita atu ā te tahi mau mea ta òe i ìte ?

Teretitano. - Ta ù e parau nei, o te mau mea maitatai te reira. Te tahi mau mea ta ù i ìte, oia o Manaò-òre, o Faatau e o Feruri-òre i te taòto-noa-raa i pihai iti atu i te èàtià ra mā te fifi àuri i nià i te àvae ; faaara noa vau, aita i ara ia ù. E maoro iti atu ra, ìte atu ra vau ia Haapaò-peu e ia Haavare i te paumaraa e i te huri-noa-raa ia rāua iho nā nià i te patu ra e te faahua-haere-raa i Tiona. Aita i maoro, pohe atu ra, mai ta ù i parau atu ia rāua ra, aita rā rāua i faaroo mai. To ù àtiraa hoì i te àivi o *Aè-àtā* aè ra, e i te haererāa mai nā pihai iho i nā riona ra ; àuaa te taata maitai, te Tiai-ùputa nei i faaitoito mai, aita i ìtea i te òreraa e hoì i muri. E i teie nei,

teie mai nei au, te haamaitai nei au i te Atua, e mea maitai hoì òutou i fārii mai ia ù.

Ua parau mai ra o Paari ia na, nā ò mai ra : Aita ānei òe e manaò rii ra i te fenua no reira mai òe.

Teretitano. - Te manaò nei au mai te haamā e te riariā : Hēpera 11, 15-16. Ahiri hoì au i manaò atu i te fenua mai reira mai au nei, te hinaaro ra vau i te fenua e hau ê atu i te maitai, oia hoì te raì ra.

Paari. - Aita ānei i piri mai ia òe na te tahi mau mea ta òe i haamātarō i mutaa iho i taua fenua ra.

Teretitano. - Te vai nei, eere rā i te mea hinaaro na ù e aore roa e faatiāhia e au, oia hoì te mau manaò tiā òre o te āau ra e te mau manaò tiā òre tei haapopouhia i to ù ra fenua, o ta ù iho hoì i haapopou i mutaa iho ; i teie nei rā, e mau mea māuiui ia na ù, eere i te mea hinaaro i teie nei. To ù mau hinaaro, eiaha ia e manaò faahou atu i te reira : Roma 7, 22. Ia hinaaro vau i te rave i te maitai, te vai nei te ìno tē òre e hinaarohia e au nei.

Paari. - Aita ānei òe i ìte, mai te mea e, ua pohe te reira mau mea, e ia tae atu i to na mahana te haapeapea faahou mai nei ia òe.

Teretitano. - Te ìte rii nei au i te reira, hapehia e, ua pohe te reira mau mea, eere rā te mea pinepine te reira, e mau hora maitatai te reira mau hora ia roaa ia ù.

Paari. - Te ìte ra ānei òe i te tahi mau mea e huru pohe ai te mau mea e peapea mai ai òe ra.

Teretitano. - Te ìte nei au. Ia haamanaò ā vau i ta ù i ìte i niā i te tatauro ra, o te hoē mau mea ia e pohe ai ; ia hiò hoì i to ù nei pereue e ia hiòhiò i roto i te puta iti i to ù òuma nei, e na te reira hoì e tinai ; e ia haamahanahana i to ù āau i te manaòraa i te vāhi e haerehia nei e au nei, na te reira e haaparuparu i to ù nei ìno.

Paari. - E aha te mea i rahi ai to hinaaro i te mouà ra i Tinai.

Teretitano. - To ù hinaaro rahi i te ìte ia na i tei pohe i niā i te tatauro ra i te oraraa i te reira ; e te manaò nei au, ia tae anaē i reira, e riro te mau mea atoā i peapea ai i te faaòre-roa-hia ; e te parauhia ra hoì e, aore roa o reira e pohe, e tei reira te feiā ta ù e hinaaro i te āmui atu : Itaia 25, 8 ; Apotarupo 21, 4. E ia faaite hua atu vau i to ù nei manaò, te hinaaro atu ra vau ia na i tei pohe i te tatauro, no te mea ua ora vau ia na i ta ù ra hopoiā rahi : Ruta Ev. 7, 47. E to ù nei mau ìno i rahi nei, ia faaòre-roa-hia ia tae i te vāhi aore o reira e pohe, e ia āmui i te feiā e tiāoro ra e : Moà, moà, moà : Itaia 6, 3.

Ua ui mai ra o Aroha ia Teretitiano : E fētii ānei to òe, e e taravahine* ānei òe.

Teretitiano. - E vahine hoì, e e tamarii too maha.

Aroha. - E aha hoì òe i òre i arataì atoà mai ai ia rātou.

Teretitiano. - Oto atu ra o Teretitiano e ua nā ô atu ra : E hinaaro rahi to ù i te arataì atoà mai, e mea au òre rahi rā ia rātou to ù nei tere pererina.

Aroha. - E paraparau òe ia rātou tē tiā, e e faaite ia rātou i te pohe o te feiā i mairi i muri ra.

Teretitiano. - Ua nā reira hoì au, ua faaite pāpū atu vau ia rātou i ta te Atua i parau mai ra i te poheraa to mātou òire ra. Mai te parau maamaa ra ta ù nei parau i to rātou manaòraa. Aore ia rātou i faaroo mai ia ù : I Mōte 19, 14.

Aroha. - I pure ra ānei òe ia riro te Atua i te haamaitaì i te aòraa atu ia rātou ra, ei faatupu i te manaò i roto ia rātou.

Teretitiano. - Ua nā reira hoì au mā te àau atoà, e òre na hoì au e aroha i ta ù vahine e ta ù mau tamarii here.

Aroha. - Ua faaite ānei òe ia rātou i te māuiui e i te mataù o te pohe atoà òutou.

Teretitiano. - Ua nā reira vau, ua nā niā iho, ua nā niā iho i te nā reiraraa. E te hiò mai ra hoì rātou i to ù ra huru, to ù roi mata e to ù rūrūtaina i te manaòraa vau i te haavāraa i fātata ia mātou, aita rā te reira mau mea i faatupu i te hinaaro i te haere atoà mai.

Aroha. - E aha te mea i òre i pee mai ai rātou ia òe i ta rātou iho parauraa.

Teretitiano. - Te manaò ra ta ù vahine o te riro ê te mau pèu rii o teie nei ao ta na e hinaaro ra ; e ta ù mau tamarii ra, ua mahere roa to rātou àau i te mau pèu rii navenave a te feiā âpī ra, e no te reira mau mea, aore roa te hoê i pee mai ia ù i teie nei tere.

Aroha. - Aita ānei òe i faairi i te mau mea atoà ta òe e parau ra ei faufaa òre i ta òe na haapaòraa tiā òre.

Teretitiano. - E òre au e tiā ia haamaitaì i ta ù iho haapaòraa no te mea, e rave rahi te mea tiā òre ta ù i ìte ia ù iho, e te ìte atoà nei au, e riro ta te taata haapaòraa tiā òre i te faaòre i te maitaì i ta na aòraa atu ia vetahi ê. Te itoito ra vau, e itoito rahi hoì ia òre roa ta ù ra haapaòraa ia riro i te faaòre i to rātou hinaaro i te haere atoà mai i teie nei tere. Ua parau mai ra

taravahine [*taravahine*] : e tāne faaea vahine.

hoi rātou iho ia ù, e ua rahi hua to ù itoito i te haapaò i te mau mea maitatai nei, e to ù faaruèraa ia ù iho ei maitai no rātou. E te manaò nei au e, o to ù mataù rahi i te rave i te hara, o te mea ia i òre i au mai ai.

Aroha. - I parauhia te taata ra o Taina, e no te mea e haapaòraa ìno ta na, e e mea tià ta to na ra taeae i riri mai ai : Ioane 3, 12. E no ta òe ra haapaòraa tià i riri mai ai to vahine e ta òe mau tamarii ia òe. Te tãpaò ia o to rātou au òre rahi i te mau mea maitatai nei, e ua faaora òe ia òe iho i to rātou ra òto : Etetiera 3, 19.

Te nã reira ra rātou i te pãrahiraa e i te paraparauraa, e tae atu ra i te àmuraa mãa ruì ra. E ineine aè ra, ua nahonaho te àmuraa mãa ra i te mau puaa poria e te vine maitai rahi, ua nahonaho, aore e peu toe.

E ta rātou paraparauraa i taua àmuraa mãa ra, e parau ia no te Fatu no na te mouà ra, te òhipa ta na i rave ra e te mea i rave ai ra e te mea i faatià ai o ia i te reira fare. E ìte atu ra vau i ta rātou ra paraparauraa, e àito rahi taua Fatu ra, e ua pohe ia na tei mau i te manaò pohe ra : Hēpera 2, 14 - 15. E i pohe atoà o ia iho i taua àroraa ra, rahi atu ra to ù haapopouraa atu ia na. E te parau ra e ua manii rahi to na toto i taua àroraa ra, e terã hoì te tãpaò e ìtea ai to na maitai rahi, o ia i rave i ta na ra mau rãveà no te aroha noa i to na fenua.

Te vai ra hoì te tahi pae o taua fētii ra tei parau mai ra e ua ìte rātou ia na e ua paraparau ia na i muri aè i to na pohe tatauro ra, e te tià-faahou-raa mai ra, e te faatià ra hoì e ua ìte mau rātou i te parau no roto i to na vaha, e aroha rahi to na i te mau pererina, e aore o ia i fãitohia, mai te hiti o te rã e tae noa atu i to na mairiraa.

E tuu mai rã hoì rātou i te hoê tãpaò e ìtea ai to na aroha rahi, o ia i haapae i to na iho ra hanahana ia rave o ia i ta na mau rãveà ei maitai no te feiã rii taoà òre ra. E ua ìte rātou ia na i te parauraa e, e òre o ia e pãrahi i te mouà ra o Tiona o ia anaè iho, ei taata to na e tià ai, e ua faariro o ia i te tahi mau pererina ei hui arii, e feiã rii faufaa òre hoì i mutaa iho ra. Ua nã reira rātou i te paraparauraa e tae atu ra i te tuìraa pō ra, e i muri aè ra, ua tuu atu ra rātou ia rātou iho i te Fatu ra ia tialhia mai e ana, e taòto atu ra.

Ua tuuhia o Teretitiano e rātou i te hoê piha rahi i nià ra, e te haamaramarama o taua piha ra, te hiò tià ra ia i te hitiraa mai o te rã ra. E te iòa o taua piha ra, oia o *Te-hau*. Ua taòto hoì o ia i reira, e ao aè ra, ua ara mai ra e ua himene iho ra :

*To ù nei taòtoraa maitai
Ta te Fatu i horoà mai
Ua riro ia ei tãpaò
No to Ietu aroha ia ù.*

*Te feiā pererina nei
Ua haapaòhia no rātou
Te mau mea e maitai ai
I te èatià i tana ao.*

*O vau te taata hara nei
Tei arohahia e Ietu nei
Pārahiraa tei noaa ia ù
I te ùputa o to na ao.*

E poipoi àè ra, ua tià mai ra rātou i nià e ua paraparau i te parau rii maitatai, e ua nā ò mai ra hoì ia Teretitiano e, eiaha o ia e haere vave, ia ìte rā o ia i te mau mea taa ê a taua Fatu ra. Ua nā mua rātou i te aratai ia na i roto i te pāpairaa parau ra, e ua faaite mai ra ia na i te parau no te mau mea tahito ê ra, e te àufauraa o te fētii o te Fatu no na te mouà ra, e *Tamaiti* o ia na *To-te-mau-mahana-tahito ra*, aita o na e tau, aore hoì e matamua i to na ra mau matahiti. E i muri iho, te mau òhipa ia a te Fatu no na te mouà ra. E o rātou hoì i rave i ta na òhipa e rave rahi te hānereraa, ua pau i te pāpaihia, e ua haapārahihia e ana i te mau pārahiraa maitatai ra tē òre roa e ìno, e òre hoì e tāhuti* e a muri noa atu.

Ua taiò hoì rātou i roto i te mau puta ra i te tahi mau òhipa pāroo ta te mau tāvini o te Fatu ra i rave, “tei pau ia rātou te mau pātireia ra e ua òhipa i te parau tià. Ua roaa tei parauhia mai ra, ua òpani i te vaha o te mau riona ra, ua tinai i te pūai o te auahi ra, ua ora i te mata o te òè ra, ua faaètaètahia i te paruparuraa ra e ua riro ei àito matapū* i te tamairaa ra, e ua fati ia rātou te mau nuu taata èè ra : Hēpera 11, 33-34.

Ua taiò faahou atu ra rātou i te tahi mau vāhi i te mau parau ra i to te Fatu ra hāmani maitai e te pātoì òre mai i tei haere atu ia na ra, to na aroharaa mai ia rātou tei hāmani ìno atu ia na i mutaa iho ra : Ioane 6, 37. E rave rahi atoà o te mau mea i parauhia i tahito ra ta rātou i faaite mai ia Teretitiano, e mau mea tahito, e te mau mea āpī hoì, e te parau a te mau perofeta ra ta rātou i faaite atoà mai, e te tupu-mau-raa hoì ia tae i te tau i haapaòhia ra, ia maere e ia mataù te mau ènemi o te Fatu no na te mouà ra, e ia òaòa hoì e ia itoito te àau o te mau pererina.

E i tei muri iho mahana, ua aratai atu ra rātou ia na i te fare mauhaa tamai ra, e ua faaite mai ia na i tei haapaòhia e te Fatu ra na te mau pererina, oia hoì te òè, te pāroru, te faaupoo, te tāpoi òuma, te mau pure atoà e te tāmaa e òre roa e ìno. E mea rahi taua mau mauhaa tamai ra, e ravaì ia, rahi noa atu te taata o te Atua ra, e mai te mau fetià o te raì ra te rahi ia taiò : Efetia 6, 14.

tāhuti [*ta:huti*] : ìno.

matapū [*matapu:*] : pūai e te itoito.

Ua faaite mai ra hoi ia na i te tahi pae o te mauhaa o te feiā tahito ra, a rave ai rātou i te mau temeio ra, e te mau mea pāroo taa ê ra, oia hoi te rāau a Mōte ra ; te hāmara e te titi tetene ta Iaera ra i rave a pohe ai o Titera ra ; te pū, te āuà e te rāmepe ta Titeona i rave a pau ai te nuu rahi o Mitiana ra ; te maramata* povi* ta Tametaro i rave a pohe ai te ènemi e ono atoà hānere ; te ivi taa o te ātini ra ta Tamatona i rave a pau ai te mau Firiteti ra e mea rahi roa ; te rāau e te maa, e te ôfai ta Tavita i rave a pohe ai te āito rahi ra o Tōria ; e te òè hoi e haapaòhia e te Fatu ra, na na e rave e taparahi i taua taata hara ra, te tamaiti a te pohe ra ; 2 Tetaronia 2, 8, i te mahana e pau ai i te haruhia ra. O te reira mau mea e rave rahi atoà ta rātou i faaite mai ia Teretitiano ; te maitai ra o ia i te hiòraa, e te iteraa i te reira mau mea.

E taòto faahou iho ra rātou i taua rui ra, e poi poi aè ra, ua tià mai ra o Teretitiano, ua manaò e haere i to na tere. Ua tāpeà mai ra te feiā fare ra ia na, ua nā ô mai ra : A pārahi òe i teie nei mahana, e a nanahi rā (ia riro ei mahana maitai) e faaite atu mātou ia òe i te mau *Mouà maitatai* ra, e riro ia i te faatupu i te mahanahana o te āau, no te mea tei pihai iti atu i taua mau mouà ra te òire e haerehia atu e òe na. Ua faatià atu ra o ia. E tae aè ra i te poi poi, ua aratai atu ra rātou ia na i nià iho i te fare e ua faaue mai ra ia hiò tià atu o ia i āpatoèrau ra, i te atu ra o ia i te ātea ê atu i te hoè fenua mouà maitai rahi. E fenua ùnaùna i te rāau, te mau āua vine e te rāau hotu e rave rahi te huru, te tiare hoi e te mau pape ora, te mau pape pihaa e rave rahi, e mea faahiahia ia hiò atu : Itaia 33, 16-17. Ua ui atu ra o ia i te iòa o te reira fenua. Ua nā ô mai ra rātou, e fenua o Emanuera te iòa, e vāhi haere-noa-hia e te mau pererina mai teie nei mouà, e fenua no te Arii, e haere noa rātou i reira, e hāmani-maitai-hia mai rātou i reira. E ia tae òe i reira, na te mau tiai māmoe e pārahi i reira iho e faaite mai ia òe ia i te òe.

E oti aè ra te reira, ua manaò iho ra o Teretitiano e faaineine, e haere i to na tere. Ua tià hoi ia rātou i te feiā fare ra, ua nā ô mai ra hoi : E mata na rā i te haere i roto i te vāhi vairaa o te mauhaa tamai ra. E tae atu ra rātou i reira, ua tuu mai ra rātou ia na i te panoperia* atoà a te Atua ra, mai te āvae e tae noa atu i te upoo, o te fārerei noa atu o ia i te ènemi i te èatià ra.

*

* *

maramata [*maramata*] : e taò hēpera : e tara pātia puaatoro ia āfaro te haerea.
 povi [*povi*] : e taò rātino : e puatoro.
 panoperia [*panoperija*] : e taò peretāne - o te tāatoàraa ia o te mau mauhaa.

PENE VI

To Teretitiano pouraa i te peho o te faahaahaaraa, te fārereiraa ia Aporuona e te taputōraa riārīā i reira - To na haereraa mataù òre hoì nā roto i te peho o te maru pohe.

E ia au māite te mauhaa tamaì i niā iho ia Teretitiano, ua haere atoà rātou i te ùputa ra, e ui atu ra o Teretitiano i te tiāì ùputa ra e, aita ānei e pererina i ìtea ia na i te haereraa. Ua nā ô mai ra o ia : E taata tei ìtea ia ù.

Teretitiano. - E te ìte ra ānei òe i taua taata ra.

Tiāì. - Ua ui hoì au i to na iòā, e ua nā ô mai ra hoì o ia ia ù, o Fiteri (oia hoì haavare òre).

Teretitiano. - Ua ìte atu ra vau, e taata tupu o ia no ù, e tiā atoà i to mātou ra òire, to ù ra vāhi fānāuraa. Mai te aha rā te maoro i to na haereā i mua i to òe manaòraa.

Tiāì. - Ua pou atu ra o ia i raro i te faaearaa.

Teretitiano. - Ua nā ô atu ra : Ia ora òe i te Atua e tenā na tiāì ùputa here, ia horoàhia mai te maitāi ia òe e ia rahi atu ā, no ta òe hāmani maitāi mai ia ù nei.

Ua haere atoà atu ra rātou nā te èatiā, o Atamai, o Paieti, o Aroha e o Paari. Ua pee atoà mai ra o Teretitiano e ia tae i te tumu o te mouà ra. Te paraparau ra a haere ai e tae roa i te pouraa atu o taua mouà ra ; terā hoì te parau, o te mau mea maitatai ra ta rātou i paraparau i mutaa iho ra. Ua nā ô atu ra hoì o Teretitiano : O Aè-àtā hoì teie mouà i te paumaraa mai, oia atoà te pouraa i raro e mea mataùtaù mau ia. Ua nā ô mai ra o Paari ra : Oia hoì ia, e mea noaa taiàtā te pouraa i raro i te *Peho o te faahaahaaraa*, e aore i pahee te âvae, a haapaò maitāi rā i to òe taahiraa âvae i haere mai ai mātou ei faaitoito ia òe. Haere atu ra o ia mai te haapaò maitāi, ua pahee rii rā te âvae i te hoê vāhi e i te tahi hoì.

Hiò atu ra vau e ia tae taua feiā maitāi ra i raro e o Teretitiano atoà, ua horoà mai ra rātou na na i te hoê maa pāne e te hoê mōhina vine*, e te hoê peenave* huero vine, haere atu ra o ia i to na tere. Areā i te Peho o te faahaahaaraa nei, e àti rahi to Teretitiano i reira, aita i maoro to na haereraa, hiò atu ra o ia, e inaha, te hoê temoni te haere mai ra nā niā i te fenua e fārerei ia na, o Aporuona te iòā, ua roohia iho ra o Teretitiano i te mataù rahi, e ua feāa piti hoì te àau, e e nā hea o ia, e haere tiā ānei i mua e fārerei ia na, e e hoì ānei i muri, e e tiā noa ānei i to na tiāraa. Ua manaò hoì

vine [vine] : te uaina.

peenave [pe'enave] : e pūpā, aore ra e peetā.

ia hoi i muri, aita a na e mauhaa tama i to na tua, e riro o ia i te puta i reira i te mau ihe* a te ènemi ra. No reira o ia i manaò ai e tāmata i te haere i mua. Ua nā ò aè ra hoì, e òre au e ora ia hoì i muri, tià àe o te ora i te haere i mua. Ua haere atu ra hoì i mua e ua fārerei mai ra o Aporuona ia na. E mea riāriā rahi taua taehae ra ia hiòhia atu, ua tāpòhia hoì i te poa mai te poa iā ra (o to na ia teòteò), e pererau hoì to na mai to te tānina* ra, e nā āvae hoì mai to te pea* ra, e auahi hoì e te au auahi tē puroro mai nā roto i to na òpū, e vaha hoì to na mai to te riona ra. Ia tae mai rā i pihā iho ia Teretitano, ua hiò mai ra mai te teòteò e te vahavaha mai, e ua ui mai ra :

Aporuona. - Mai hea mai òe, e haere òe i hea.

Teretitano. - Mai ò mai au i te Oire-o-te-pohe ra, te vāhi e puè ai te mau ìno atoà, e te haere tià atu nei au i te Oire ra i Tiona.

Aporuona. - Ua ìte atu ra vau e, e taata òe no ù, no ù hoì te reira fenua, mai reira mai òe na, o vau te arii e te atua hoì i reira ; e aha hoì òe i faaruè ai i to fenua e i to arii. Ahiri aore au i manaò e ei rave òhipa òe na ù a muri nei, e tāri atu vau ia òe i teie nei i raro ra i te repo.

Teretitano. - E parau mau ā hoì, tei to fenua to ù fānauaa, e òhipa ìno rā ta òe òhipa, eita hoì te taata e ora i ta òe ra utuà, o te pohe hoì te utuà o te hara : Roma 6, 23. E ia huru paari au ra, ua ìmi au, mai te tahi atoà mau taata i paari ra, ua manaò e ìmi i te mea e maitaì ai au nei.

Aporuona. - Aore hoì e arii e tià ia na te tuu noa i to na taata, e òre atoà vau e tuu ia òe, e te faalno nei òe i te òhipa e i te utuà, a hoì na òe i muri, e te mau mea maitataì i to tātou ra fenua, na òe hoì te reira.

Teretitano. - Ua riro hoì au ei tāvini no te Fatu ê, oia hoì te Arii o te mau arii, e e aha e tià ai ia hoì faahou atu vau ia òe na.

Aporuona. - O taua maa parau ra : E tau i te ìno i te tahi ìno rahi atu. Ua nā reira òe ; e peu mau rā na te feiā e faaruè ia ù ia riro te rahi ei tāvini no na ra, te hoì mai nei ia ia ù ; e nā reira atoà òe e maitaì ai òe na.

Teretitano. - Ua pūpū māite atu vau ia ù iho ei taata no na, e aha hoì e tià ai ia faaruè atu vau ia na ; e riro vau mai te òrure hau ra i reira, e au hoì ia ù te pohe i reira.

Aporuona. - Ua nā reira atoà mai òe ia ù i mutaa iho, e e òre hoì au e haapaò i te reira ia hoì mai òe ia ù i teie nei.

ihe [ihe] : e pātia.

tānina [ta:nina] : e òfi - E teni atoà tahi parauraa i roto i te pipiria.

pea [pea] : e taò peretāne no te tahi ānimara taehae - E tāpa atoà tahi parauraa i roto i te pipiria.

Teretitiano. - Ta ù i faaau ia òe ra, i to ù ite-òre-raa ia ; teie hoì e tahi parau, te arii na na te òhipa ta ù e rave nei, e tià ia na te faaòre i ta ù ra hara i te raveraa i ta òe ra òhipa, e e parau mau hoì teie, ia ìte mai òe e Aporuona parau pohe, te hinaaro nei i ta na òhipa, i ta na utuà, i to na mau tāvini, i to na hau e i to na fenua, eiaha i ta òe na. A tirā òe i te tāparu mai ia ù, ei tāvini au no na, e rave ā vau i ta na òhipa.

Aporuona. - A haamanaò māite na, manaò ātea noa i te huru e i te haapaòraa i teie aratià nei, i te mau mea e ìtea ia òe a muri nei. Ua ìte òe e, e hopeà ìno to te rahi o to na mau tāvini no te mea te pātoì mai nei rātou ia ù e ta ù nei mau haapaòraa. E pae àu rahi to rātou tei taparahihia e ua riro ia rātou te poheraa ìno e te haamā. E te parau na òe e maitai hau ê to ta na òhipa i ta ù nei, aita rā o ia i haere mai, mai ô mai i to na pārahiraa ra e faaora i to na taata i to ù nei rima ; o vau nei rā, e rave rahi aè nei to ù faaoraraa i to ù mau taata, ua ìtea-maitai-hia ia e to te ao atoà nei, ua ora ia i to ù mana, e aore i reira, ua ora ia i to ù paari e fifi noa iho ā i ta na ra mau rāveà, tei haapaò maitai i ta ù ra. Ua ora ia ia ù, e tià atoà ia ù te faaora ia òe ia haapaò maitai mai.

Teretitiano. - To na faaòromairaa i teie nei, e aore i faaora vave i to na mau taata, ei tāmataraa ia ia ìtea to rātou hinaaro e te àti-māite-raa atu ia na ; e te hopeà ìno ta òe i parau mai ra tei noaa ia rātou, eere ia i te hopeà ìno i to rātou manaòraa, e hopeà maitai ia e tei hinaarohia e rātou ra. E aore rātou i haapaò hua e ia faaòrehia i teie nei, e faaòromaì ia, e roaa ia te ora a muri atu, e te hanahana hoì ia tae mai to rātou Arii mā to na ra hanahana e to te mau merahi maitai ra.

Aporuona. - Ua hape aè nei òe i ta na ra haapaòraa, e tenā na, e aha e noaa ai ia òe te utuà ia na ra.

Teretitiano. - E Aporuona e, tei te hea mau mea to ù haparaa i ta na ra mau haapaòraa.

Aporuona. - I to òe na haereraa mai i te matamehai ra, ia òe i tāviri i roto i te vari o Hōpā-òre ra, òi faaruè hoì òe ia na i reira, ua ìmi hoì òe i te rāveà tià òre i te faaòreraa i to hopoià ra, aore i tià ia faaòrehia e to Arii ra ; ua taòto hoì òe i te taòto hape i te pae mouà ra, e ua moè hoì ia òe i reira to mau mea here ra ; e ia tae i nā riona ra, òi hoì òe i muri i reira i te mataù ; e ia parau òe i to faaroo e i ta òe i ìte ra ei faateòteòraa anaè te reira.

Teretitiano. - E parau mau ā hoì te reira, e rahi atu ā tei òre i parauhia mai e òe na ; te reira mau ìno i roto ia ù nei, tei to òe fenua te tupuraa mai, i reira to ù haapiiraa i te ìno ; ua tatarahapa hoì au e ua māuiui i te reira mau mea ìno i roto ia ù nei. E aroha hoì to to ù Arii, e faaore ā o ia i te hara e ua roaa ia ù te matararaa o ta ù nei mau hara atoà.

Aporuona. - Ua ʻiriā noa mai ra o Aporuona i reira e ua nā ō mai ra : E ʻenemi au no taua Arii ra, e mea riri na ù o ia iho e ta na atoà ra mau ture, e to na mau taata, e ua haere mai nei au ei ʻenemi no òe e ei faaòre i to òe na tere.

Teretitano. - E Aporuona e, e ara ia òe i ta òe e rave, te haere nei au nā te èà nui o te Arii ra, te èà moà ra, e ara ia òe iho : Itaia 35, 8.

Aporuona. - Ua tūtaahi* mai ra o Aporuona nā niā i te èà i te tahi pae, e te tahi pae nā ō mai ra : E òre au e mataù i te reira, a faaineine òe i tenā na ia pohe. Ua parau hoì au mai te tapu i to ù pārahira a i te pō ra, e òre roa òe e tae atu i mua, ei ō nei to òe toto e hope ai i te manii ia ù i teie nei. E ua vero* mai ra i te ihe auahi i to na òuma i reira ra ; aita rā i puta no te mea e pāroru to Teretitano tei to na rima, e ua faaitoito o ia : Efetia 6, 16.

Ua ʻiriʻi iho ra hoi i ta na òe e faatiā ia na iho, e ua itoito ; ua vero mai ra o Aporuona i ta na mau ihe, mai te tōpata rii ua te pinepine ; ua itoito noa ā o Teretitano, ua puta te upoo, te rima e te āvae. Te òtohe rii ra o Teretitano i muri i reira, e te faaūāna mai ra o Aporuona i te àroraa mai. Ua faaitoito faahou o Teretitano mā to na pūai atoà, e maoro aè ra te àroraa, huru paruparu atu ra o Teretitano no te mau puta no na ra. Te ìmi ra o Aporuona i ta na rāvēā ia pohe atu o Teretitano, e ua faahiā atu ra ia na i raro, e hiāraa rahi ìno, maīri atu ra ta na òe no roto i to na rima. Ua nā ō mai ra o Aporuona : E i teie nei, e òre roa ia òe e ora ia ù. Ua nenei noa mai ra i niā iho ia na e ua fātata o ia i te pohe, aita i manaò e ora. No te mea e, e manaò ê to te Atua i ora ai o ia. Te faaineine ra o Apuruona i ta na tāriraa hopeā ia pohe roa atu, ua faatoro atu ra o Teretitano e ua haru i te òe i maīri ra, e ua nā ō atu ra : Eiaha e òaòa ia ù e taù enemi e, ia hiā vau ra, e tiā faahou ā vau ; e ua pātia atu ra i te ʻenemi, e pātiaraa rahi pohe, ua tuu mai ra o ia ia Teretitano ; e ìte aè ra o ia, ua nā ō faahou atu ra mai te pātiaraa atu : Ua riro mātou ei upoo tiā, e e hau atu i teie atoà nei mau mea, no na, no tei aroha mai ia mātou nei. Ua hohora iho ra o Aporuona i nā pererau tānina ra, e ua maùe atu ra, aore hoì o Teretitano i ìte faahou atu ia na : Roma 8, 37 ; Iatopo 4, 7. E i te reira ra taputōraa, e òre roa ia e ìtea te huru riārīā i to Aporuona ùururaa, e te parau-noa-raa mai te tānina ra, maori rā vau i pihai iho i te faarooraa e i te ìteraa ; oia atoà o Teretitano i te òtoraa e i te autāraa i roto i to na àau, aore i faaea ; aita roa i hiò mai i te maitai, maori rā ia puta o Aporuona i ta na òe mata piti ra, i reira o ia i te hiòraa mai, mai te àta. E oti aè ra taua àroraa ra, ua horo ê te ʻenemi. Ua nā ō aè ra o ia : E haamaitai ā vau ia na i teie nei vāhi, o tei faaora ia ù no roto i te vaha o te riona, o tei tauturu mai ia ù i ta ù taputōraa ra māua o

tūtaahi [*tu:ta'ahi*] : tūrui i niā i te tahi āvae e te tahi mai te taata e faaineine ra i te àro.
vero [*vero*] : pātia.

Aporuona. Ua himene atu ra o ia, nā ô atu ra :

*Te rāvēà i ìmihia
Tae mai ai te ènemi
Ia pohe ia na i te èàtià
Pohe ia Aporuonā nei ;
Ia tae mai o ia mai te riri
To na arii o Peretepupa
Na na o ia i tono mai.*

*Te arii mana ra o Mitaela to ù nei ora e ora ai
Na na mau ā te òè mana i horo ai te ènemi
E ârue māite au nei ia na, e au hoì ia ù i te haamaitai
To ù nei ora tei te Atua, no reira vau e maitai ai.*

E i muri iho, te toro mai ra te hoê rima i te hopoiraa mai i te rau o te rāau ora ra. Ua rave atu ra o Teretitiano i te reira, e ua tãati māite i te mau puta no na ra, ora roa aè ra hoì aita i roa roa. Pārahi iho ra o ia i raro i reira ra ia àmu e ia inu hoì i roto i te mōhina tei horoàhia mai na na i te poi poi o taua mahana ra. E paia aè ra, itoito atu ra, faaineine atu ra ia haere i to na tere ; ua haere hoì mā te òè Iritihia i te mau-noa-raa i te rima. Ua nā ô aè ra i te parau i roto ia na iho : Tià aè te vai nei te tahi ènemi i pihai iho. Aita rā o Aporuona i fārerei faahou ia na i taua peho ra.

E tei pihai atu i te peho i haerehia e Teretitiano ra te tahi peho ê atu tei parauhia : te *Peho-o-te-maru-pohe*, e nā reira o ia i te haere e tià ai, no te mea e nā rotopū mau i taua peho ra te èàtià e tae atu ai i te òire-rai ra. E vāhi moèmoè rahi taua peho nei mai te mētēpara i haerehia e to Iteraera ra : Ieremia 2, 6. E vāhi ìno rahi hoì, e àti rahi to Teretitiano i reira, e iti i te taputōraa ia Aporuona ra.

Hiò atu ra vau, e tae atu ra o Teretitiano i te ôtià o te Peho-o-te-maru-pohe ra, e inaha e too piti puè taata te horo mai ra e ua fārerei ia Teretitiano. O nā tamarii ia a te feiā i faaino ia Tanaana i tahito ra : 4 Mōte 13, 32, te rū ra rāua i te hoì i muri. Ua nā ô atu ra o Teretitiano ia rāua ra :

Teretitiano. - E hoa mā, haere hoì òrua nei i hea.

Nā taata. - Ua nā ô mai ra rāua ra : I muri, i muri, e nā reira atoà òe e maitai ai ia hinaaro òe i te hau e i te ora, e hoì atoà òe i muri.

Teretitiano. - E aha te mea i nā reira mai ai òrua.

Nā taata. - Te mea i nā reira atu ai māua ? E faaite atu ia māua. Te haere ra māua nā te èàtià nei mai ia òe e haere nei, e tae atu ra i roto i te peho i ô aè ra, e mai òre mai hoì mai māua. Ahiri i haere i te tahi vāhi iti ê atu, ua pohe roa ia māua, e òre roa ia e hoì mai e faaite atu ia òe na.

Teretitiano. - E aha ta òrua i ìte e i faaroo ra.

Nā taata. - Ua ìtea ia māua te Peho-o-te-maru-pohe, e ua tae māua i roto i te piti, e ìte atu ra e vāhi riāriā mai te pōuri taòtaò ra te huru. Ua hiò atu ra māua i mua e ua hoì mai ra no te mea e pohe to mua, tei reira te mau temoni, te mau tānina o te pō ra. I faaroo na hoì māua i te ùuru e te autā o te feiā i māuiui ra mai te mea ua tāpeàhia i roto i te àti e te àuri fifi. E tei niā iho i taua peho ra te ata èreère o te rai, e nā pererau o te pohe, e vāhi mehameha e te riāriā rahi : Iopa 3, 5 ; Iopa 10, 22.

Teretitiano. - Te ìte nei au i ta òrua e parau nei e te manaò noa nei ā vau e, o to ù ia èà e tae ai i te Oire rai ra.

Nā taata. - Ei èà ia no òe, e òre māua e nā reira i te haere.

Haere tiā atu ra rāua i muri, e o Teretitiano ra, ua haere o ia i mua mā te òè iritihia i to na rima, o te fārerei atu i te tahi ènemi i te èatiā ra.

Hiò atu ra vau i roto i to ù taòtoraa ra i te huru o taua peho nei, e i te hoè pae èatiā ra, mai te hoè vari hohonu ra te huru : Taramo 49, 14. Tei reira hoì te matapō i te aratairaa i te matapō e te topa āpīpitiraa i roto i taua houvaru* ra, pohe atu ra : tei te pae àtau ia. E i te pae àui ra, e vari rahi riāriā to reira, e ia hiā te taata i roto ra, aore roa o reira e taahiraa àvae. I reira hoì te Arii ra o Tavita te hiāraa, e ahiri aore o ia, i tei mana ra, i ìriti mai, ua pohe roa o ia i taua vari ra. E mea piri hoì e te āano òre te èatiā nā roto i taua peho nei i rahi ai to Teretitiano àtiraa i taua èatiā ra. Ia tāmata o ia i te faahahau* i te tahi hiti ia òre ia topa i te houvaru ra, te fātata roa ra o ia i te hiā i te vari rahi ra. Te haere ra o ia mai te autā e te taiā rahi, te vai pōuri ra hoì te aratiā, e ia faatoro o ia i to na àvae i mua, aore i ìtea te huru o te taahiraa.

E tei ropū i taua peho nei te àuvaha o Tehena, tei te hiti mau o te èatiā ra, e ia ìte o ia i te reira, ua nā ô aè ra : E aha vau i teie nei. E ia rou* iho, e ia rou iho, te puroro mai ra te auahi e te au auahi i rāpae, mai te reo o te feiā e òto ra. E mea riāriā rahi. Te vai ra te òè i te rima o Teretitiano, e òre rā te reira mau mea e puta mai tei te taputōraa rāua o Aporuona ra. Ua òmo atu ra o Teretitiano i te òè i roto i te vehi e ua rave atu ra i te hoè mauhaa, oia *te mau pure atoà* : Efetia 6, 18. E ua faaroo atu ra vau ia na i te pureraa atu : E Iehova, a faaora na òe i to ù nei vārua : Taramo 126, 4. Te nā reira ra o ia i te haere, e èà maoro, te haapiò tiā mai ra rā te mau ura auahi i niā iho ia na no roto i te vaha o Tehena ra, aita i tuutuu. E te faaroo ra o ia i te òto riāriā e te àhehe i terā pae, i terā pae, mai te mea e àvae te haere mai ra. O te

houvaru [*houvaru*] : āpoo.

hahau [*hahau*] : hipa.

rou [*rou*] : te taime i muri iti noa iho i te tahi.

huru ia, e vāhi maoro, e te manaò ra o ia, e riro paha vau nei i te haehae-noa-hia e te taataahihia mai te vari i te èàtià ra.

E tae atu ra o ia i te hoê vāhi, te manaò ra o ia, e mau temoni e rave rahi, te horo mai ra i nià iho ia na. Tià noa iho ra o ia i reira ra, te feàa piti ra to na àau : e nā hea vau nei. E haere ānei i mua, e hoì i muri. Tupu aè ra te manaò e, ua tae o ia i rōpū mau i taua peho ra, e rave rahi te mau vāhi lino i maìri, e ènemi rahi hoì tei pohe ia na, e e riro paha i te pohe rahi i te hoì i muri : E tāmata vau i te haere i mua. Te mau temoni rā, te haafātata mai ra rātou ia na, e ia huru fātata roa mai, ua tiàoro atu ra o ia mā te reo teitei : E haere ā vau mā te mana o te Atua o Iehova. E ite aè ra rātou i te reira, ua hoì anaè atu ra, aore i haafātata faahou mai.

E te hoê mea ta ù i haapaò i reira, oia hoì o Teretitiano nei, no te rahi o te horuhoru o to na àau, aore o ia i ite i to na iho reo. E teie hoì te mea i ite ai au, ia na i haere nā pihai iho i te àuvaha o Tehena ra, ua haere huna mai ra te hoê temoni nā muri mai ia na, e ua òmūmū* noa mai ra i te tahi mau parau lino rahi. Manaò iho ra o ia e, na na iho te reira mau parau lino, e no roto i to na iho ra àau i te tupuraa mai, rahi roa atu ra to na ìnoino ia na iho, mai te mea e ua faaìno o ia i to na Fatu ta na i hinaaro mā te àau atoà i mutaa iho. Ua ite hoì e, eere i te mea òpuahia e ana iho, aita rā i ite e, e mea òmohia mai i roto ia na e te hoê temoni.

Te haere ra o Teretitiano mai te òto e te ìnoino, e huru maoro hoì, e ua manaò iho ra e te faaroo ra i te reo o te hoê i haere nā mua ia na, e te tiàoro ra : Ia haere noa atu vau nā te Peho-o-te-maru-pohe ra, e òre au e mataù i te ìno, no te mea o òe atoà tei to ù haereraa : Taramo 23, 4. Oaòa atu ra o ia i te reira parau no te mea :

- 1) Te manaò ra, eere o ia anaè iho, te haere atoà ra te tahi mau taata e mataù i te Atua nā taua peho ra.
- 2) Te manaò ra hoì, tei ia rātou te Atua te haere-atoà-raa, roto noa iho ā rātou i te pōuri e te taiā : Iopa 9, 11. Ua nā ò aè ra, oia atoà paha vau nei, no te pōuri nei rā, e òre au e ite.
- 3) Ua manaò hoì, e taata tei èàtià nei, e ia roohia atu e au nei, e àmui ia vau i reira.

Ua haere atu ra o ia e ua tiàoro atu ra i te taata ta na i faaroo i mua ra. Aita rā te reira i ite e nā hea te parau ia parau mai, no te mea, ua manaò atoà ia ia na iho, e o ia anaè iho tei haere i taua èàtià ra.

E maoro iti atu ra, itea atu ra te maru ao. Ua nā ò atu ra o Teretitiano : Ua faariro aè nei òe i te maru o te pohe ei aoraa : Amota 5, 8. E poi poi aè ra, ua hiò atu ra o ia i muri, eere rā no te mea e hinaaro o ia i te hoì i muri, ia

òmūmū ['o:mu:mu:] : muhumuhu.

ite rā o ia i te maramarama o te ao ra i te mau mea lino i ma'iri ia na i te haereraa nā te pōuri ra. Ite maitai atu ra i te houvaru i te hoê pae i te èatià ra, e te vari rahi i te tahi pae, e i te pirihaōraa o te èatià nā rōpū ra. Ua hiò atu ra ho'i i te mau temoni, i te mau tānina e te mau taehae o Tehena ra, tei te ātea ê anaè, e òre e haafātata mai no te mea ua oti i te pāpāhia : E faaitē mai te Atua i te mau mea hohonu o te pōuri ra, e te hopoi mai ra o ia i te maru pohe ra i roto i te maramarama : Iopa 12, 22.

Te maitai noa ra o Teretitano o ia i ora i te mau lino i ma'iri i te èatià i te peho ra. I mutaa iho te rahi ra te mataù i taua mau mea ra. E i teie nei, te ite maitai ra o ia i te huru mau o taua mau mea ra, no te mea ua pee te pōuri, e ua ao roa, e te hiti mai ra ho'i te mahana. E mea maitai rahi ia ia Teretitano no te mea te hau ra te vāhi toeà o taua peho nei i te lino, e moti i to na tiāraa i reira ra, e tae noa atu i te ôtià hopeà o taua peho nei. Te î māite ra te reira pae i te mārei, te here, te ùpeà ei haafifi i te feiā e haere ra ; te mau āpoo, te mau houvaru rii e te mau vāhi e hià ai te taata ra : ahiri ho'i i pōuri mai tei mutaa iho ra, e aha o ia e ora ai. Ahiri ho'i e vārua to na e tautani noa atu, e hope roa paha ia i te pohe. Ua nā ô aè ra o Teretitano : Ua faaànaàna mai to na maramarama i nià iho i to ù upoo, e no to na maramarama e tae ai au nā roto i te vāhi pōuri : Iopa 29, 3.

E nā roto i taua maramarama nei o ia i te haere e tae noa atu i te ôtià faahopeà o taua peho nei. Hiò atu ra vau i roto i to ù taōtaraa, e i te ôtià faahopeà o taua peho ra, te vai ra te toto, te mau ivi, te ārahu e te mau toeà rii o te mau tino taata i taparahihia e i tahuhia. E mau pererina ho'i rātou mai ia Teretitano nei, tei haere nā taua èà nei i mutaa iho. Te vai noa ra taua mau mea ra i nià i te fenua, e te feruri ra vau : e aha te tumu o taua mau mea ra. Hiò atu ra vau i te tahi vāhi iti i mua, e inaha, e ana tē itea, e e pārahira no nā taehae too piti o Patana e o Pōpe, o rāua te tumu o taua mau peu taehae ra. Te hoê rā, o Patana, ua pohe ia, e te tahi ra, o Pōpe, te ora ra ia, ua paruparu rā, e no te ruhiruhia, e no te mea ho'i e rave rahi to na putaraa i te mau àito o te Arii o te mau pererina ra, e òre e roaa ia na te mau rāveà tahito na na ra, e taparahi i te mau pererina, e tahu e tahi pae i te auahi. Te pārahi ra taua taehae ruhiruhia nei i roto i te ana, e ia hiò o ia i te mau pererina i te haereraa nā pihai iho, te àati ra to na poà* i te riri, eita rā e roaa ia na.

Hiò atu ra vau e te haere ra o Teretitano, ia ite rā o ia i taua taehae tahito nei i te pārahira i te ùputa o te ana ra, ua mataù iho ra, e no te mea ho'i te parau mai ra taua taehae ra, nā ô mai ra : E òre òutou e faaea i ta òutou haapaōraa, ia pau rā te tahi pae àu rahi no òutou i te tahuhia i te auahi. Aita rā o Teretitano i parau noa atu, hiò atu ra mai te mataù òre,

poà [po'a] : te niho poà ia.

no te mea e òre o ia e manaa* ia auaù mai, himene atu ra o Teretitiano, nā
ô atu ra :

*Ta to ù vaha nei e parau
To ù Atua tei faaora
I parauhia ai : Ua ora vau
Mau mea iino o teie nei peho
E te pōuri rahi hoi
Aita ia i fāitohia
I te èà e haerehia nei
Mau temoni no te pōuri
Te haru e te ino hoi
Mau mea fifi i te èàtià
Mau âpoo e te mārei ;
Paari òe e te mana
To ù nei ia ora mau
Arue atu vau ia Ietu
E faatorona i to na ao.*

*
* *

manaa [*mana'a*] : maraa.

PENE VII

To Teretitano âmuiraa ia Fiteri e ta rāua parapauraa maitai.

Hiò atu ra vau e te haere ra o Teretitano i to na tere e te nā nià ra i te hoê vāhi huru teitei i te èatià ra. Ua faateiteihia hoì te mau pererina i mua ia rātou. E tae atu ra o Teretitano i reira, e i te hiòraa atu i mua, ìte atu ra o ia ia Fiteri i te haereraa nā mua ia na. Ua tiàoro atu ra o ia mā te reo teitei, nā ô atu ra : E hoa e, e mea e, hahaere māite e ia tae atu vau, o tāua atoà ia haere. Ua hiò mai ra o Fiteri, e ua tiàoro faahou o Teretitano nā ô atu ra : A haere māite ā, a haere māite ā, ia tae atu vau. Ua nā ô mai ra o ia : Eiaha, te horo nei au ia ora, te aùàhia nei au e te tāhoo toto ra. E ìte aè ra o Teretitano ra, ua faaitoito, horo pūai atu ra e ua hemo atu ra te tahi ra, riro atu ra to muri ra no mua. Ata atu ra o Teretitano e ua faateòtèò i te mea ua hemo to na hoa e no te mea rā aore o ia i haapaò maitai i to na taahiraa, tiàia* atu ra te âvae, hià atu ra, e aore i maitai ia tià noa i nià e tae noa mai ra o Fiteri ia na ra. Ua faatià ia na i nià e ua haere atu ra rāua atoà nā te èatià mai te au maitai e te paraparau hoì i te parau maitai, e te faatià i ta rāua i ìte i to rāua ra tere.

Teretitano. - Ua nā ô atu ra o Teretitano i to na ra hoa : E to ù taeae, to ù hoa here hoì e Fiteri, te maitai nei òe i roohia atu e au, e i te mea hoì te au maitai nei to tāua nei àau i te hahaereraa nā teie nei èà maitai.

Fiteri. - Oia hoì ia e taù taeae here, te au maitai nei tāua, na te Atua ia i faaau. I manaò na hoì au e o tāua tē haere âpipiti mai, mai ô mai i to tātou òire ra ; ua nā mua rā òe i te haere, e ua haere moèmoè mai nei au, o vau anaè iho.

Teretitano. - Mai te aha rā te maoro to pārahira a i te òire o te pohe ra i muri aè i to ù nei haereraa mai ra.

Fiteri. - Te pārahi ra vau i reira, e ia òre roa ia tià i te pārahi no te parau rahi i muri aè i to haereraa ra, e e riro to tātou òire ra i te tutuihia i te auahi no te rai mai, e e mea fātata hoì taua pohe riarià ra.

Teretitano. - Te parau ra ānei to òe ra mau taata tupu i te reira parau. E aha rā hoì te mea i pārahi noa ai rātou, e te ìte ra i taua pohe ra, e te fātata ra, e aore te hoê i haere atoà mai, o òe anaè iho.

Fiteri. - Te parau ra hoì, e tei te vaha o te mau taata e rave rahi te parau, e parau rahi hoì i te mau vāhi atoà i pihai iho i te òire ra, e e pau to

tiàia [*ti'ai'a*] : tano, ū i nià i te tahi atu taoà.

tātou òire i te auahi no te raì mai. Aita rā te taata o te òire i faaroo mai i taua parau ra, te parau ra i to òe nei tere mai te tāhitohito, mai te mea e tere maamaa, e tere ìno; e te haapaòraa pererina nei e mea ìno ia ia rātou, e mea au òre. To ù manaò i reira, e i teie nei ā hoì, e parau mau te pohe o te òire ra, e faaruè ai au, e ua haere mai nei i teie nei tere ia ora vau.

Teretitano. - Aita ānei òe i ìte i te parau a Marū i te hoê taata tupu no ù tei pee mai ia ù ra, e e aha te parau ta òe i ìte ia na.

Fiteri. - I faaroo na vau e ua pee atu ra o ia ia òe, e ia tae i te vari o Hōpā-òre ra, te parauhia ra e te hoê pae, e ua hià atu ra o ia i roto, te huna ra o ia i te reira; ua ìte rā vau e te viivii ra o ia i te vari, mai te reira mau te huru.

Teretitano. - E te aha mai ra te mau taata tupu ra ia na.

Fiteri. - Ua riro o ia ei tāhitohitoraa na rātou atoà no te mea ua hoì i muri. Te vahavahahia ra o ia e te taata atoà. Aita roa a na e faufaa, e ua hau ê atu to na ìno i to mutaa iho ra. Aore i tae i taua tere ra.

Teretitano. - E aha rā te mea i vahavaha atu ai rātou ia na, aita atoà rātou i hinaaro i te tere ta na i faaruè ra.

Fiteri. - Te parau ra rātou : Ia ātea ê atu ; pae piti ia, aita o ia i haapāpū i ta na haapaòraa. E mai te mea ra ua faaïrohia te mau ènemi o te Atua ra i te vahavaha atu ia na, o ia i faaruè i te parau maitai, e ua hoì i muri.

Teretitano. - Aita ānei òrua taua taata ra i paraparau ia òe i pārāhi i taua òire ra.

Fiteri. - Ua fārerei hoì au ia na i te hoê mahana i te èàtià e ua faahahau ê o ia i te tahi pae èàtià ra, mai te mea te haamā ra o ia i ta na haapaòraa, aita atu ra vau i parau atu ia na ra.

Teretitano. - I manaò maitai hoì au i taua taata ra i te matamua o to ù nei tere, e i teie nei, te manaò nei au e pohe o ia i te paura o te òire ra. Ua tupu hoì ia na tei parauhia ra, ua hoì te ùrī i to na iho ruai* e te maiaa i mā ra i to na tāviriraa i te vari : 2 Petero 2, 22.

Fiteri. - Oia atoà to ù nei manaò, tei ia na iho ra to na pohe.

Teretitano. - E taù hoa e Fiteri e, vai iho atu tāua ia na, e e paraparau tāua i te mau parau rii i ta tāua iho haapaòraa i te tere nei. A faaite mai òe i ta òe i ìte i te èàtià i to haereraa mai. Ua ìtea ia òe te tahi mau mea, te tahi mau àti, aore ra e mea taa ê ia.

ruai [ruwa'i] : te māa ta te òpū i faaruè.

Fiteri. - Aita vau i hià i roto i te vari ra i hià ai òe ra, ua ora vau i te reira, e ua haere mai i te ùputa ra ; te hoè rā tei fārerei mai ia ù, o Tiāā te iò, òi roohia vau i te ìno i te reira.

Teretitiano. - E mea maitai hoì òe i ora i te reira, e àti rahi to Iotefa i te reira, ua ora rā, mai ia òe i ora mai ra, òi pohe hoì to na tino : I Mote 39, 11-13. I aha mai o ia ia òe na.

Fiteri. - E mea huru ê roa atu to na vahavai i te tāparuraa mai ia ù (te ìte rii na paha òe i te huru), te parau onoono mai ra ia ù ia òhipa* ê atu vau e o ia atoà ; te parau mai ra e mauruuru rahi tē roaa mai i reira, oia hoì to te tino, eere to te àau maitai.

Teretitiano. - A haamaitai òe i te Atua o òe i faaorahia e ana. Tei ririhia e te Fatu ra, o te taata ia e topa i taua houvaru* ra : Materi 22, 14.

Fiteri. - Aita rā vau i ìte maitai e ua ora ròa vau ia na.

Teretitiano. - I faatiā na i to na hinaaro ? Aita paha ia.

Fiteri. - Aita ia ; aore i viivii to ù tino ia na. Te manaò ra vau i te hoè maa parau iti tahito i pāpaihia ra, te nā ò mai ra : Te piri ra to na taahiraa âvae ia hāte ra : Materi 5, 5. Ua haapiri iho ra vau i to ù mata ia òre ia hiò atu ia na, ia òre ia vare i to na hiòraa mai. Ua faalno mai ra o ia ia ù i reira, e ua haere mai nei au i to ù tere.

Teretitiano. - Aita atu e àtiraa i ìtea ia òe i te èatiā nei ?

Fiteri. - Ia ù i haere mai ra i te tumu o te mouà ra o Aè-àtā, ua fārerei mai ra ia ù te hoè taata ruhiruhia roa, e ua ui mai ra ia ù : O vai òe. E haere òe i hea. Ua parau atu ra vau : E pererina vau e te haere nei au i te òire rai ra. Ua nā ò mai ra taua rūāu ra : E taata huru maitai òe i to ù nei hiòraa atu, a faatiā mai òe i to ù nei hinaaro, e pārahi òe ia ù nei, e na ù e hopoi atu i te utuā na òe. Ua ui atu ra vau i to na iòa e i to na pārahira. Ua nā ò mai ra o ia : To ù nei iòa, oia o Atamu-matamua ra e te pārahi nei au i te òire e parauhia o Haavare : Efetia 4, 22. Ua ui atu ra hoì au i ta na òhipa, e te utuā ta na e horoà mai. Ua nā ò mai ra o ia : Terā te òhipa, te mau mea navenave atoà ra, e terā hoì te utuā, ei fatu vau no ta na atoà ra mau taoà. Ua ui faahou atu ra vau i te huru e i te haapaòraa a to na fare, e o vai hoì to na mau tāvini rave òhipa. Ua parau mai ra o ia e, tei to na fare te mau mea maitatai atoà o teie nei ao, e ta na iho tamarii to na mau tāvini rave òhipa. Ua ui atu ra vau e, too hia a na tamarii. ua nā ò mai ra o ia e, too toru a na

òhipa ['o:hipa] : faahipa, tau i te haerea.
houvaru [houvaru] : âpoo.

puè tamahine : o Hinaaro-tià-òre-o-te-tino nei, o Hinaaro-tià-òre-o-te-mata nei, e o Teòteò-o-te-oraraa nei : 1 Ioane 2, 16. E ia hinaaro vau ra, e tià ia na ia faaipoipo vau ia rātou atoà. E ua ui hoì au i te maoro o to ù pārahiraā io na ra. Ua nā ô mai ra o ia, e pārahi au e ia tae noa atu i to na poheraa.

Teretitiano. - E ua nā hea atu ra òrua o taua taata ra i te faahopeà.

Fiteri. - I te matamua ra, te huru tae ra to ù àau ia na no taua parau vahavai na na ra. Hiò atu ra vau, e inaha e parau tei pāpalhia i nià i to na rae i te nā ôraa e : A haapae na i te taata tahito e ta na atoà ra mau rāveà : Efetia 4, 22.

Teretitiano. - E ua nā hea atu ra òe.

Fiteri. - Ua tupu noa mai ra te manaò i roto ia ù, e parau noa o ia i te haamāninarāa mai, ia tae au i to na fare, e riro o ia i te hoo ia ù ei fīfī. Ua parau atu ra vau ia na, a tirā i te parau mai ia ù no te mea e òre roa vau e tae atu i to fare na. Ua faalno mai ra o ia ia ù i reira, e ua nā ô mai ra hoì : E tono atu vau i te hoê i muri iho ia òe o tē faariro i to òe na tere ei mea māuiui rahi. Ua fāriu atu ra vau e faaruè atu ia na, e tei to ù fāriuraa ra, ua haru ûana mai ra o ia e faahoì i muri, e mai te mea ua taa ê te hoê pae o to ù tino i te rirorāa atu ia na : ua auē atu ra vau nā ô atu ra : Auē hoì au te taata àti rahi e : Roma 7, 24. Haere atu ra vau, paluma atu ra i taua áivi ra. E tae mai ra vau i rōpū i taua palumaraa ra, hiò atu ra vau i muri iho ia ù, e inaha te haere mai ra te hoê i muri iho ia ù mai te matai ra te haapeepeeraa mai, e roohia iho ra vau i pihai iho i taua pārahiraā ra. E ia tae mai ra taua taata ra i pihai iho ia ù, terā hoì ta na rāveà ia ù, hoê reo e te tālirāa, hoê reo e te tālirāa mai ia ù i raro roa i te repo, riro atu ra vau mai te taata pohe ra. E ia māpuhi rii ite aho ra, ua ui atu ra vau i te mea i nā reira mai ai o ia. Ua nā ô mai ra o ia : No te tae huna o te àau ia Atamu-matamua ra. E i reira, ua tālri faahou mai ra ia ù, e mea ûana i nià i te òuma, hià tūfera atu ra vau i nià i taù tua, e te vai noa ra vau i to na pae ávae mai tei mutaa iho ra, e ia māpuhi rii ra, ua parau atu ra vau : E aroha mai òe ia ù. Ua nā ô mai ra o ia : Aore au i ìte i te aroha, e ua tālri faahou mai ra hoì ia ù, e ua pohe roa vau ia na, àuaa te hoê tei haere nā pihai iho i parau mai ia na : A tirā na.

Teretitiano. - O vai te taata i parau ra e, a tirā na.

Fiteri. - Aore au i ìte ia na i te matamua ra, te haere atu ra o ia, hiò atu ra vau e inaha, e puta tei nā rima no na ra, e tei te àoào, ìte atu ra vau e o to tātou Fatu o ia. Paluma mai ra hoì au e tae roa mai ra i nià iho i taua mouà ra.

Teretitiano. - Te taata i aruaru* ia òe ra, oia o Mōte, e òre o ia e faaherehere i te taata, e òre hoì e aroha mai i tei faahapa i ta na ture.

Fiteri. - Ua ìte na vau ia na, eere hoì te reira to māua fāreireira matamua. O ia te taata i haere mai ia ù ra, ia ù i pārahi manaò òre noa i te ùtuafare ra e ua parau mai ra, ia pārahi noa vau i reira, e riro o ia i te tutui to ù fare i nià iho ia ù.

Teretitiano. - Aita ānei òe i ìte i te fare i nià i te mouà ra, te fātata ra hoì i te vāhi i fāreirei ai òrua o Mōte ra.

Fiteri. - Ua ìte au i te reira e nā riona atoà ra, te taòto ra ia i to ù manaòraa, no te mea te huru avatea ra, e no te mahana maoro hoì, aita atu ra vau i fīpae, haere mai nei au nā pihai iho i te tiai ùputa ra, e ua pou mai nei mai ô mai i te mouà ra.

Teretitiano. - Ua parau mai taua tiai ùputa ra ia ù e ua ìte o ia ia òe i te haereraa, ahiri paha òe i fīpae i taua fare ra, e riro te reira i te faaite mai ia òe i te tahi mau mea taa ê, e mau mea maitatai tē riro ei manaòraa e tae noa atu i to poheraa. A faaite mai òe ia ù, aita ānei e taata i fāreirei ia òe i te peho o te faahaaharaa ra.

Fiteri. - Ua fāreirei te hoê ia ù, o Mauruuru-òre te iòa, tei tāparu mai ia ù ia hoì māua atoà, no te mea e òre e haamaitaihia te feiā e haere nā taua peho ra. E ua parau mai ra hoì, e riro to ù mau hoa ra, o Teòteò, o Faateitei, o Manaò-maitai-ia-na-iho e o Hinuhinu-o-teie-nei-ao i te ìnoìno ia ù, e te tahi mau hoa ê iho ā hoì, ia riro vau mai te maamaa ra e haere nā taua peho ra.

Teretitiano. - Ua nā hea atu ra òe ia na.

Fiteri. - Ua parau atu ra vau ia na, te mau hoa ta na i parau mai ra, e mau hoa mau hoì rātou i mutaa iho, e mau taeae hoì i te haapaòraa o te tino nei; i to ù faaineineraa i te tere pererina nei, ua faaruè anaè rātou ia ù i reira, e ua haapae atoà vau ia rātou. E i teie nei, ua riro anaè ia ei taata êê, e òre au e haapaò atu ia rātou mai te mea ra no to ù ra fētii. Ua parau atu ra hoì au i nā hape rahi ta na i parau i te peho ra, no te mea ua parauhia e, tei faahaahaa na tei nā mua i te faateitei, e tei faateòteò ra, e nā mua ia i te pohe; ta ù nei mea maitai, oia te haere nā taua peho ra, ia noaa ia ù ta te feiā i paari mau ra i hinaaro ei maitai rahi no rātou.

Teretitiano. - E aha iho ā ta òe i fāreirei i taua peho ra.

aruaru [aruwaru] : auaù, tāpapa.

Fiteri. - Ua fārerei te hoē ia ù, o Haamā te iòa, o Haamā òre paha te iòa au maitai ia na, aita atu e taata e hau i te mārō e te faaroo òre ia parauhia atu. E faaroo rii te tahi ia parauhia atu, e òre roa terā.

Teretitiano. - E aha ta na i parau mai ia òe na.

Fiteri. - E parau. E òre roa e hope ta na i parau mai ra. Ua parau mai ra e, e mea au òre te paieti nei, te àau haahaa, te mataù i te hara, te mataù i te hāmani ìno, e eita e huru taata te feiā e nā reira i te haere. Tei faaitoito i to tātou haerèa e i ta tātou mau rāveà e i ta tātou parau, e mea vahavahahia ia, e e ao to te feiā e rave noa i ta rātou e hinaaro ra, e aore i haapaò i te tuto a te Metia ra. Ua nā ô mai ra hoì, aore te feiā mana ra, e te feiā taoà rahi ra i haapaò i teie nei peu. Te haapaò ra rātou i te mau mea e navenave ai te tino ra, eiaha teie nei haapaòraa au òre. E ua nā ô mai ra hoì : Aore e taata e manaò mai i ta òe e manaò na, maori rā te feiā haapaò òre ia rātou iho e tei haere e ìmi i te aha. O vai hoì tei ìte. Ua parau mai ra hoì : Tē rave i tenā na haapaòraa, o te feiā maù ra ia, te mau taata rii haahaa e te faufaa òre tei riro ei mau pererina mai tahito mai ā. Ua parau mai ra hoì : E mea haamā te faataiā e te òto i te hara i te aòraa parau e i te mau pureraa e i te haamāha noa i te riri i te taata tupu ra, e i te haamarūraa atu ia māha to na riri ia tātou, tei faahoì i te taoà i moè ra e tei faatitiāifaro i tei piò ra. Ua parau mai ra hoì : E mea haamā te mau peu o te paieti nei e te faataaraa atu i te feiā rarahi ra no te tahi mau peu rii tiā òre ta rātou e rave ra ; e mea haamā i te ìteraa atu i te taata rii, no te mea ua mau rātou i te haapaòraa a te paieti.

Teretitiano. - E, nā hea atu ra òe i te parauraa atu ia na.

Fiteri. - I te matamua ra, te ìmi taìatā ra vau i te parau ei parauraa atu, te hepohepo ra vau, e te ùteùte ra to ù mata i te parau a taua Haamā ra, e mai te mea ra, aore o ù e mauraa i te paieti ia mau atu no te parau a taua taata nei. Ua tupu rā te manaò i roto ia ù ra e, te mea e haamaitai-rahi-hia e te taata ra, ta te Atua ia mea faufau : Ruta Ev. 16, 15. E ua manaò hoì au, taua Haamā nei, te faaite mai nei o ia ia ù i ta te taata nei, aore i faaite mai i ta te Atua ra, e i ta ta na ra parau i faaite mai. E ua manaò vau e, ia tae i te haavāraa ra, e òre te ora e te pohe e tuuhia mai na te manaò tiā òre o te taata nei e te paari faufaa òre o teie nei ao, ia nā niā rā i te paari e i te ture a te Teitei roa ra. E ua manaò hoì au i reira, ta te Atua i parau mai ra, o te mea mau ia, òre noa atu i au i ta te taata nei. Te parau nei te Atua e, te paieti te mea maitai, te àau marū, te àau hapa òre hoì, oia noa iho ā, eere ta òe e tenā na Haamā haamā òre. Te feiā i riro ei maamaa i te manaòraa o teie nei ao, o te feiā paari mau ā ia i ta te Fatu ra parau. E ènemi mau òe i to

ù nei ora. E faaroo atu vau ia òe i te mea au òre i to ù nei Fatu? E nā reira vau, e nā hea atu vau i mua i to na aro ia fā mai o ia ra. E haamā vau ia na, i ta na òhipa e i to na mau tāvini. E nā reira vau, e aha o ia e ìte mai ai ia ù, e e aha vau e maitai ai ia hiò atu i to na mata: Mareto 8, 38. E haere ê atu òe e tenā na Haamā haamā òre. Ua nā reira vau i te parauraa atu ia na ia haere ê atu o ia, e te haere taiātā ra taua Haamā haamā òre nei, te mārō i te faatupu i te haamā i roto ia ù, ia haamā vau i to ù ra tere pererina. Te pee haere ra ia ù e te òmūmū i to ù tariā i te mau hape rii o te feiā e mau i te parau nei. Ua parau atu ra vau ia na i te faahopeā ra: A tirā òe i te parau mai, e òre roa ia vau e faaroo atu, e ta òe ra mau mea maitatai rahi. E ia haere ê atu ra Haamā haamā òre ra tei mārō mai ia ù ra, ua himene atu ra vau, nā ô atu ra:

*Te mau taata no te Atua
Tei faaroo māite i ta na parau
Pinepine te rāveà
I ravehia i teie nei ao
Tei au māite i ta te tino
Tei ìmihia e te ènemi
O ta na ia mau rāveà
Ia faaòrehia te ora nei
No reira o ia e nā niā iho
E nā niā iho i te ìmiraa
Ia tupu hoì te ìnoìno
Ia tupu māite ā te haamā
Ia pohe anaè ā tātou atoà
Ta na ia mea maitai
Ia noaa mau te itoito
I te pererina e ora ai.*

Teretitiano. - Te òaòa nei e taù taeae, o òe i pātoì atu i taua Haamā mārō ìno ra, to na ia huru i te pee mai ia tātou e te faatupu i te haamā i te aro o te taata, e pātoì atu tātou ia na e tiā ai.

Fiteri. - Ia tiàoro atu tātou i te Fatu ra e tiā ai, o ia tei faaue mai ia tātou ia itoito i te faatiā i te parau mau ra, eiaha e haapaò noa atu i te haamā.

Teretitiano. - O te haapaòraa ia e au ia tātou te mau pererina nei. E aha iho ā ta òe i ìte i taua peho ra.

Fiteri. - Tirā rā ta ù i lte, te ānaāna mai ra te mahana i niā iho ia ù i te toeā o taua peho ra, i te peho atoā o te Maru-pohe ra.

Teretitano. - E haereā maitai to òe haereā i reira, āreā vau nei, e haapaōraa ē ia, i reira to ù fārereiraa i te temoni faufau ra o Aporuona, e e manaō pohe to ù ia na, i faahiā ia ù i raro e ua topa hoī ta ù òè no roto i to ù rima, e ua parau mai o ia e òre roa vau e ora. Ua pure rā vau i te Atua, e ua faaora mai o ia ia ù i taua āti rahi ra. E ia tomo mai ra vau i te Peho-o-te-maru-pohe ra, e pōuri rahi to ù e tae noa atu i rōpū mau i taua peho ra. Ua pinepine hoī to ù manaō pohe i reira. Ia ao rā, e ia hiti mai te mahana, ua tae mai ra vau i te toeā o taua peho ra mai te maitai e te hau.

*
* *

PENE VIII

·Nā Pererina i te haereraa e te parapauraa rātou o Vaha-mona mā.

Te haere ra rāua nā te èàtiā ra, hiò atu ra vau ia Fiteri i te fāriuraa i to na mata i te hoê pae i te èàtiā ra (no te mea te vai ātea ra taua vāhi ra, e tiā te taata i te haere noa e rave rahi noa atu), hiò atu ra o ia i te hoê taata, o Vaha-mona te iōa, i te haereraa i te tahi pae, te huru fātata mai nei hoì ; e taata maoro* e te huru nehenehe ia hiòhia atu i te ātea ê ra, eiaha rā i pihai iho. Ua parau atu ra o ia ia na, nā ô atu ra :

Fiteri. - E hoa, te haere na òe i hea. Te haere nei ānei òe i te òire rai ra.

Vaha-mona. - Te haere nei au i taua òire ra.

Fiteri. - E mea maitai te reira, te haere atoà nei māua.

Vaha-mona. - O ta ù hoì ia mea maitai ia haere atoà tātou.

Fiteri. - E haere hoì tātou, e paraparau haere i te tahi mau parau maitatai.

Vaha-mona. - E mea au rahi ia ia ù, e paraparau i te mau mea maitatai ra, e te òaòā nei au, o vau i fārerei i te feiā e hinaaro i te parau i te mau mea maitatai. E teie hoì e tahi parau iti : te rahi o te taata i to rātou haereraa ra, e mea au òre ia ia rātou te paraparau i te mau mea maitatai ra, ei te mau mea faufaa òre to rātou auraa, e ua riro te reira ei mea peàpeà na ù.

Fiteri. - O te mea ìno rahi te reira. E aha hoì tē au i to tātou vaha maori rā, te parau i ta te Atua e i te ao a muri nei.

Vaha-mona. - E mauruuru rahi to ù i te reira parau ta òe i parau mai na, e parau tiā rahi ta òe na. E tei hea atu te mau mea faufaa maori rā, o ta te Atua ra. Tei hea atu te mau mea maitatai. Ia hinaaro te taata i te paraparau i te mau mea taa ê ra, te reira ia, i te mau mea tahito ra, i te mau mea moè ra, i te mau temeio* ra, e te piri, tei hea atu ia mau mea maitatai, maori rā, tei pāpāhia i roto i te parau a te Atua nei.

Fiteri. - Oia hoì ia. Ia roaa rā te tahi faufaa i te mau mea atoà ra e tiā ai.

Vaha-mona. - Ta ù hoì ia e parau nei, ia paraparau tātou i te reira mau mea maitatai, e faufaahia ia e o te mea ia e noaa ai te ìte i te mau mea atoà

maoro [*maoro*] : roa.

temeio [*temeio*] : e taò hereni. E tāpaò faaite no te tahi mau mea ê atu.

nei, oia hoì, te ìte i te faufaa-òre-raa o te mau mea atoà o teie nei ao e te maitàraa o te mau mea i nià ra ; oia hoì te mea e noaa ai te ìte e ia fānau faahou te taata nei e tià ai, e te ìte e òre tātou nei e ora noa i ta tātou iho nei mau òhipa, e ora rā i te parau tià a te Metia ra ; te ìte hoì i te tatarahapa, te huru o te faaroo e o te pure, te faaòromaì i te ìno ; te ìte hoì i te mau mea maitataì i faaitehia mai i roto i te Evaneria ra ia maitaì to tātou àau ; te ìte hoì i te mea e tià ai ia pātoì atu i te mau parau hape ra e i te faatià i te parau mau ra, e i te haapii atu i te feiā maù ra.

Fiteri. - E parau mau hoì te reira, e te maitaì nei au i te faarooraa atu i ta òe i parau mai ra.

Vaha-mona. - No te parau òre i te reira mau mea, o te hoê ia tumu o te ìte òre o te taata, te rahi o te taata. Ia faaroo rā e tià ai ia noaa te ora mure òre ra ; e no te paraparau òre e te ìte òre, e haapaò maù noa te taata i te òhipa a te ture ra, e e manaò ai e roaa te pātireia o te ao ra i te reira, e e òre roa hoì e noaa i te reira.

Fiteri. - E òre rā te taata e ìte noa i te reira i te paraparau e i to na iho itoitorea, e mea horoàhia mai ia e te Atua te ìte mau i te mau mea maitataì ra.

Vaha-mona. - Ua ìte maitaì hoì au i te reira, e aore a te taata nei maori rā, tei horoàhia mai no te rai mai ; no te horoà noa te mau mea maitataì atoà nei, eere no te òhipa e roaa ia ù ia ìmi i roto i te parau a te Atua, e hānere noa atu te parau e faatià i te reira.

Fiteri. - Ei te aha rā ta tātou parau i teie nei.

Vaha-mona. - Tei te hinaaro, e tià hoì ia ù ia parau i te mau mea no te rai ra, e i te mau mea hoì o teie nei ao, i te mau mea o te ture ra e i te mau mea o te Evaneria ra ; i te mau mea moà ra e i te mau mea moà òre ra ; i te mau mea i mairi aè nei e i te mau mea e tupu a muri atu ; i te mau mea i te fenua èè ra e i te mau mea i to tātou iho fenua ; i te mau mea tumu ra e i te mau mea i rāpae ra ; ia riro rā te mau mea atoà ei maitaì no to tātou iho vārua e tià ai.

Te haapopou ra o Fiteri i taua parau ra e ua ôpae* atu ra ia Teretitiano tei haere o ia anaè iho i ta rāua paraparauraa ra, e ua ômūmū* atu ra i to na tarià, nā ô atu ra : E taata faahiahia taua taata nei, e riro ia ei pererina maitaì.

ôpae ['o:pae] : faanuu i te hiti.

ômūmū ['o:mu:mu:] : muhumuhu, parau marū noa.

Ua àta rii mai ra o Teretitiano e ua nā ô mai ra : Te taata nei ta òe e haapopou nei, e vare noa tei òre. i ìte ia na i ta na parau haamānina e te vahavai.

Fiteri. - Ua ìte paha òe i taua taata nei.

Teretitiano. - Ua ìte maità au ia na, aita rā o ia i ìte mau ia na iho.

Fiteri. - O vai hoì taua taata nei.

Teretitiano. - O Vaha-mona to na iòa, e tià o ia i to tātou òire ra. Aita òe i ìte ia na. No te mea e òire rahi taua òire ra i òre ai òe i ìte ai ia na.

Fiteri. - E tamaiti o ia na vai. E, e tià o ia i hea i te pārahiraa.

Teretitiano. - E tamaiti o ia na Orero-maità, e e tià hoì i te aroā Parau-riirii i te pārahiraa, e e parauhia o ia e te vaha taata o Vaha-mona no te aroā Parau-riirii ra ; e marū noa iho to na vaha, eere rā o ia i te taata au i te parau tià.

Fiteri. - E aha rā, e taata huru maità ia hiòhia atu e ia faaroo atu hoì i ta na parau.

Teretitiano. - Oia hoì ia i te feiā aore i ìte mau i to na huru, ei te ātea ê o ia e maità ai, eiaha rā i te ùtuafare ra, e haapaòraa ê ta na i reira. E mai te hohoà i hāmanihia ra, e mea maità i te ātea ê ra, eiaha rā ia hiòpòhia i pihai iho ra.

Fiteri. - Te manaò rii nei au e te hoàta mai nei òe i te parauraa ia na, no te mea o òe i àta ra.

Teretitiano. - Eere ia e hoa, e òre e tià ia pari hoàta noa i te taata i teie nei parau. E faàite atu vau ia òe i to na huru mau ia ìte maità òe. E taata teie e au i te mau âmuiraa atoà o te mau taata ra. E âmui o ia i te feiā faaroo, âmui atoà o ia i te feiā faaroo òre, e mai ta na i parau mai ia òe ra, oia atoà ta na parau i rotopū i te feiā e inu faataèro i te àva ra, e ia rahi te àva i roto ia na, e rahi atoà ta na parauraa. Aore e paieti i roto i to na àau, aore o te ùtuafare, aore atoà i roto i to na mau hacreà, tei te vaha anaè ra to na paieti.

Fiteri. - O te huru ā ia ta òe i parau mai ra. Ua vare mau ā vau i teie nei taata.

Teretitiano. - Ua vare mau ā hoì òe, aore òe i ìte i tei parauhia ra e : E parau rātou, aita rā i haapaò : Mataio 23, 3. Eere hoì te parau, te pātireia o te Atua, tei te mana rā : I Torinetia 4, 20. Te parau ra o ia i te pure, te tatarahapa, te faaroo e i te fānau-faahou-raa, o te parau anaè ra i te reira

mau mea ta na i ìte. Ua ìte hoì au i to na ùtuafare e i ta na atoà mau haapaòraa, i te vāhi fātata e i te ātea ê ra hoì, e ua ìte au e parau mau ta ù nei e parau ia na ra. Aore roa e paieti i to na fare, aore e pure, aore e tatarahapa i te hara. I faainohia hoì te parau maitai no te haaapaòraa ìno a teie nei taata : Roma 2, 24-25. Te nā ôraa te taata i te parauraa ia na : E taata moà ia i te ātea ê ra, i te ùtuafare rā, o temoni mau ia. E ìriā rahi to na i te ùtuafare e te hāmani ìno i te taata, e òre e marū ia parauhia atu. E taata hāmani ìno hoì i te parau hoo ra, e òre e haapaò i te parau tià e i te parau mau tei faaauhia ra, e vare te taata ia na. E te haapii ra i ta na mau tamarii i te reira mau haapaòraa tià òre, i te mau mea ìino na na iho ra. No na hoì i turori ai te tahi mau taata e i faainohia ai te parau maitai nei.

Fiteri. - E taù taeaè, te faaroo atu nei au i ta òe i parau mai ra, e te manaò nei au e parau mau, no te mea ua ìte òe ia na, e e òre hoì òe e pari haere noa i te taata i te mea tumu òre.

Teretitiano. - Ahiri paha aita vau i ìte ia na, e riro atoà vau i te vare ia na, e mai to òe na te huru o te manaò, e e taata maitai e te ìte rahi. Ahiri hoì au i ìte i to na roo i te mau ènemi o te parau maitai nei, e riro paha vau i te manaò e, e faalno e te haavare taua parau ra (e peu mau hoì te faalno i tei faaroo ra), eere hoì te reira, e ìte mau to ù, o vau iho tei ìte i ta na mau peu, ua ìte hoì te feiā faaroo ra, e te haamā ra rātou i taua taata nei, e e òre roa o ia e au ia rātou ei hoa e ei taeaè.

Fiteri. - Ua ìte mau atu ra vau e, e mea ê te parau, e e mea ê te haapaò.

Teretitiano. - E mea ê mau ā ia, mai te tino nei e te vārua, e mea ê te hoè, e mea ê te tahi. Te tino e aore e vārua o roto ra, e mea pohe ia, oia atoà te parau anaè ra, o te tino ia, terā te vārua, te haapaò. Te paieti maitai mau e te viivii òre i mua i te aro o te Atua i te Metua ra, teie ia, o te hāmani maitai i te ôtare e te vahine ivi i to rātou àtiraa, e te tiaì ia na iho ia òre ia viivii i teie nei ao : Iatopo 1, 27. Aita rā taua Vaha-mona nei i haapaò i te reira, te manaò ra o ia e, e ua haavare o ia i to na iho ra vārua. Te faarooara i te parau ra, mai te mairiraa o te huero ra ia, e òre te parau o te vaha ra, e te reira anaè ra, e riro ei tāpaò e ua tupu te huero e ua hotu. E ia tae i te haavāraa ra, e òre e uihia mai i te faaroo tariā nei, e uihia rā e : Ua haapaò ānei òutou. I faaauhia te faa hopeà o teie nei ao i te tau àuhune ra, te huero tē haapaòhia, te hotu-mau-raa, e òre te parau vaha anaè ra e haapaòhia. E faaroo hotu te faaroo mau ra, e faaroo pohe te faaroo aore i āpithia e te òhipa : Iatopo 2,26.

Fiteri. - I te faarooara i ta òe i parau mai ra, te tupu ra te manaò i roto

ia ù i ta Mōte i pāpai ra i te mau ānimara e āmuhia i te haapaōraa o ta na rature, tei tāmarū i te māa ra i te vaha mai te povi nei e te māmoe, e te āmaha piti i te maiūu ra, e mea viivii òre ia ; āreà tei tāmarū e aita i āmaha piti te maiūu ra, e mea viivii ia. Teie nei taata, te tāmarū ra o ia, te parau ra i te parau maitai, aore roa i tià i te āvae, e mea viivii ia, e mea au òre rahi to na haereà.

Teretitiano. - O te tahi paha ia auraa o te reira parau, e te parau ra o Pauro i te feiā parau rahi ra, e mai te veo òto ra te huru e te tumaparo* maniania ra : I Torinetia 13, 1, aore hoì e ora o roto. Te feiā e parau i te mau mea maitatai ra, aore hoì e faaroo, aore e òhipa a te Vārua i roto i te àau ra, e mea pohe ia, òto noa ai te òto.

Fiteri. - Taua taata nei ta ù i haapopou i mutaa iho ra, e manaò ê tei tupu i roto ia ù i teie nei, te au òre rahi ia na, e nā hea tāua e taa ê atu ai o ia.

Teretitiano. - A faaroo mai na òe i ta ù nei parau iti, e ia nā reira òe, e riro o ia i te faaruè noa ia tāua nei, ia òre te Atua ia faatupu i te manaò ê i roto ia na ia faairi i to na àau ei àau ê.

Fiteri. - E nā hea atu vau.

Teretitiano. - E haere atu òe ia na e paraparau i te tumu e i te pāpūraa o te paieti, e ui atu hoì ia na e ua tupu mau ānei i roto i to na àau, e te vai ra ānei i to na ùtuafare e i ta na atoà ra mau haapaōraa.

Ua haere atu ra o Fiteri i pihai iho ia na ra, e ua nā ô atu ra ia na : Te aha na i tenā na.

Vaha-mona. - Te haere rii nei hoì, āreà rā e paraparauraa ta tātou e te haere noa nei.

Fiteri. - Ia tià ia òe na, e paraparau tāua i teie nei, e no te mea ua tuuhia mai e tei ia ù te ui atu, teie ta ù parau iti e ui atu : Te òhipa a te Vārua o te Atua i roto i te àau taata nei, e aha te tāpaò e ìtea ai.

Vaha-mona. - Te ìte atu ra vau e, i te mau mea o te paieti mau ra ta tāua nei e paraparau. E mea maitai hoì, e e parau atu vau i te reira, e teie nei hoì ta ù parau : te tāpaò matamua o te òhipa a te Vārua i roto i te àau ra, teie ia, e riro te taata i te parau faalno rahi i te mau hara ra, e teie hoì te piti.

Fiteri. - Eiaha na e rū. E mata na tāua i te paraparau i te matamua nei.

povi [povi] : e taò rātino. E puaatoro.

tumaparo [tumaparo] : e ùpaùpa, mai te tāpoi pāni rii ra, e tōtēhia te tahi pae i nià i te tahi.

Te manaò nei au e terā te mea e ìtea ai te òhipa a te Vārua i roto i te àau ra : te tupuraa o te riāriā e te hinaaro òre o te àau i te mau mea iino ra.

Vaha-mona. - E aha rā te mea e òre e au ai i taua parau ra. Te riāriā i te hara e i te parau faaino i te hara ra, eere ānei e hoē ā.

Fiteri. - Eere ia, e mea ê te faaino i te hara, e mea ê te riāriā mau o te àau i te hara ra. E rave rahi tē faaino noa i te hara, te hinaaro ra te àau, e te faaherehere ra ; âreà te riāriā mau i te hara ra, e òhipa ia na te Vārua o te Atua i roto i te àau ra. E rave rahi ta ù i ìte i te faaino i te hara, i te parau vaha nei i mua i te aro o te taata, âreà i roto i te àau ra, i te ùtuafare ra, e i ta na iho ra haapaòraa, te faaherehere ra ia i te hara. Ua tiāoro hoì te fatu vahiné o Iotefa ra i te faainoraa i te hara mā te reo rahi, e te faaherehere māite ra to na àau i te hara i faainohia ra.

Vaha-mona. - Ta òe paha ia rāveà, te haafifi mai ia ù.

Fiteri. - Eere ia. Terā hoì ta ù, te faatiā i teie nei mau mea ia òre ia hape. E aha na te piti o ta òe na tāpaò no te òhipa a te Vārua i roto i te àau ra.

Vaha-mona. - Te ìte rahi i te mau mea àro o te Evaneria ra.

Fiteri. - E nā mua te reira tāpaò i te tiā, e nā mua noa iho, e nā muri noa iho. E rave rahi te taata ìte, ìte rahi i te mau parau àro o te Evaneria ra e aore roa e òhipa mau a te Vārua i ravehia i roto i te àau. Ia noaa i te taata nei te mau ìte atoà, eere ia te tāpaò mau e ua fānau faahou : I Torinetia 13, 2. Ua ui o Ietu i ta na ra mau pipi : Te ìte na òutou i teie nei mau mea ? Ua nā ô mai ra rātou : Te ìte nei mātou. Ua nā ô atu ra o ia : Ia haapaò òutou i teie atoà nei mau mea, e ao to òutou : Ioane 13, 17. Aore o ia i parau mai e, e ao to te ìte e te ìte anaè ra. Tei ìte e tei haapaò, no rātou te ao. E mea ê te ìte, e mea ê te haapaò. E mea maitai te ìte, e aore e ìte i roto i te àau ra, e àau ìno ia. E piti hoì huru to te ìte : te ìte e te ìte anaè ra, aita i âpitihiā i te hinaaro ; e te ìte e te haapaò i ta te Atua ra parau. Te pure ra o Tavita nā ô atu ra : Ho mai i te ìte, e na ù ia e haapaò i ta òe ra ture : Taramo 69, 34.

Vaha-mona. - Te tāmata nei òe i te haafifi faahou mai ia ù, eita te reira e riro ei maitai.

Fiteri. - Ia hinaaro rā òe, a tuu mai òe i te tahi tāpaò e ìtea ai te òhipa a te Vārua i roto i te àau ra.

Vaha-mona. - E òre au e tuu atu, te ìte nei au e òre tāua nei e au.

Fiteri. - Ia òre òe ia tuu mai, e tiā ānei ia òe ia tuu atu vau.

Vaha-mona. - Tei ia òe ihoā ia ia hinaaro i te tuu mai.

Fiteri. - Te òhipa a te Vārua i roto i te àau ra, e itea ia i te taata iho, e itea hoi ia vetahi ê. E itea ia i te taata tei roto ia na taua òhipa ra. Teie hoi te tãpaò e itea ai i te taata iho : ua haamaramaramahia to na àau ia ìte o ia i to na iho ra ìno e i ta na iho ra hara, te ìno rahi o to na àau, te hara rahi o te faaroo-òre-raa ra, te hara e pohe roa ai o ia òre ia arohahia mai e te Atua, ia ora o ia i te faarooraa atu i ta na Tamaiti. E taua ìte no na ra, e faatupu ia i te òto i te hara, te riàrià e te haamā i taua ìno ra. E ìte atu ra o ia i te Tamaiti a te Atua ei ora maitai ia na, e ia àti māite to na àau ia Ietu ra ei ora no na e tià ai. Te tupu ra hoi i roto ia na te hinaaro i te ora i faaitēhia mai ra. Te hinaaro ra o ia i te mau mea maitatal i faaitēhia i roto i te parau a te Atua ra. E tei te rahi o to na faaroo e te tãpèa i te mau parau maitai ra, te reira te rahi o to na òaòà, to na hau, to na hinaaro i te maitai e to na itoitōraa hoi i te raverāa i te òhipa a te Fatu ra.

Mai te reira te huru o te tãpaò e itea ai i te taata iho. Eita rā e pinepine to na manaò ia na iho, e, o te òhipa mau ia a te Vārua, no te ìno e tupu ra, e te hape o to na iho manaò, e òre e tià ai, e e manaònaò ai o ia e, eere paha te mau mea, te mea tumu mau ra.

E itea hoi ia vetahi ê ra ta na faalterāa atu i to na hinaaro, to na faaroo, te tatarahapa e te taeraa atu o te àau ia Ietu ra.

E itea hoi ta na haapaòraa au i te Evaneria ra, te auraa hoi i ta na iho e parau ra ; te tupuraa hoi o te maitai i roto i to na haereà ; to na itoitō ia tupu māite te parau maitai i te ao nei. Eiaha i te vaha anaè ra te maitai, mai ta te taata haavare ra, i roto mau rā i te àau e i roto atoà i te mau peu ta na e rave ra. E i teie nei, ta ù e parau nei no te mea e itea ai te òhipa a te Vārua ra, e mea hape ra, a faaite mai i te hape, e aore i hape ra, e ui atu vau ia òe i te tahi maa parau iti.

Vaha-mona. - E òre au e parau, e faaroo atu vau ia parau mai òe. E aha ta òe parau ia ui mai òe.

Fiteri. - Teie hoi ta ù parau : te ui atu nei au ia òe, e te ìte na òe i roto ia òe iho i te mau tãpaò matamua ta ù i parau ra, e te au nei ānei ta òe haapaòraa i teie nei mau tãpaò. E tei te vaha anaè ra ānei to òe ra paieti, aore i roto i te àau, aore i roto i ta òe na mau haapaòraa. E ia hinaaro òe i te parau mai, te parau mau anaè ta òe e tuu mai, ta to àau na e ta te Atua e parau mai e, e mea mau. Ia parau mai te hoè taata, teie to ù hinaaro e teie to ù àau, e e mea ê hoi te haapaòraa, e riro ia ei haavare e ei hara rahi i mua i te aro o te Atua.

I te faarooraa i te reira parau, te tupu ra te ʻtēte i te mata o Vaha-mona ra, e maoro iti aè ra, ua nā ō mai ra : Te faaite nei òe i te ite i roto ia na, i te ʻāu ra, e i te Atua i te faatiāraa i te parau ; aore au i manaò i te reira haapaòraa parau, e òre hoì au e parau atu i ta òe i ui mai ra, aore hoì au i manaò e tiā ia ù ia parau noa atu. E ia riro òe ei taata ui, tei ia ù iho te faairoraa ia òe ei taata haavā. E aha te mea i ui mai ai òe ia ù i te reira mau parau.

Fiteri. - No te mea te hiò atu nei au, e taata vinivini* òe i te parau, e te manaò nei hoì au e, o te ite e te parau anaè ra paha ta òe. E i faaroo hoì au i tei parauhia ra, e tei to vaha to paieti i te vairaa, e aore ta òe na haapaòraa i au i ta òe na parau. E te parauhia ra hoì e, te faaino mai ra te taata i te parau o te paieti nei, no ta òe nei haapaòraa tiā òre, e ua turori* e tahi pae i to òe na haerè piò, e e turori ā te taata ia hiò mai i ta òe na haapaòraa au òre, e te haamā ra te feiā i mau i te parau nei i ta òe na mau peu tiā òre.

Vaha-mona. - Te manaò nei au, e taata faaroo noa òe i te parau òhimu e i te parau vavi* noa ra e i te pari haere noa ia vetahi ê. E taata manaò ìno noa, e òre e au ia paraparau atu ia òe na. A tirā na.

Ua haafātata mai ra o Teretitiano ia Fiteri e ua nā ō mai ra : E taù taeà, ua oti i te parauhia atu e au te hopeà o ta òrua paraparauraa. Ua ite au, e òre ta òe parau e au i ta na ra mau peu. Eita e tiā ia na te faaruè i ta na mau mea tiā òre ra, e tiā rā i te faaruè ia òe. E i teie nei, ua reva atu ra o ia, vai iho noa atu, tei ia na iho to na ìno. E mea maitai hoì, na na iho i haere, aore tāua i faaruè atu ia na. Ahiri hoì i nā ō mai, mai ia tāua nei, e te mārō ra o ia i ta na ra mau peu (to na mau paha ia huru), e riro ia ei faainoraa i ta tāua e mau nei, e e mea parauhia mai hoì : E ara ia òe i te feiā tei ia rātou te hohoà o te paieti e aita i nioa te mea mau ra.

Fiteri. - E mea maitai hoì māua i paraparau, tiā aè hoì o te manaò rii o ia a muri atu i ta na i faaroo ra. Aore hoì au i faaherehere atu, ua tuu-māite-hia e au te parau i roto i to na tariā, e ia pohe ra, ua ora vau i to na toto.

Teretitiano. - E mea maitai òe i parau pāpū atu ia na, e i faaite hua atu i te parau mau i ta na ra haapaòraa tiā òre ra. Aore reà e taata e parau hua atu i to rātou mau taata tupu i teie nei mau parau, o te hoê mea ia e faainohia ai te paieti e te feiā ite òre ra. Tei parau noa i te parau maitai nei,

vinivini [*vinivini*] : te huru ia o te taata parau matara òhie noa.

turori [*turori*] : aita i pāpū faahou te mauraa o te manaò.

vavi [*vavi*] : te huru o te parau aita e mauraa pāpū.

e aita atu ra i haapaò, te manaò ra te feiā ìte òre ra, e o te huru ā ia e aore e faufaa o te paieti nei.

Te hiò ra rātou i te haapaòraa a te feiā haereà piò ra, e te manaò ra e, te nā reira atoà ra te feiā e mau i te paieti ra i te haere. E mea maitai ia paraparauhia atu, mai ta òe i parau i taua taata nei, ia faaruè rātou i ta rātou mau mea tià òre, e aore ra, ia riro te āmuiraa a te taata o te Atua ei mea au òre ia rātou. Ua himene iho ra o Fiteri, ua nā ô atu ra :

*Manaò to na, to teie taata
E e riro ia na te teitei
No to na vaha te parau na na
Te reira anaè ra te maitai
Ia parauhia te òhipa a te Vārua
Tei te àau
Aita i tià ia Vaha-mona
Ua taa atu ra, aita i au.*

Ua nā reira rāua i te haereraa e i te paraparauraa i ta rāua i ìte i te èatiā ra, reàreà atu ra rāua i to rāua haereà i taua fenua àihere ra ta rāua i haere ra, ahiri aore i paraparau e i faaitoito rāua ia rāua iho, e riro ia i te tōàruàru* i te haereraa.

*
* *

tōàruàru [to:'aru'aru] : paruparu e te ānaānatae òre.

PENE IX

Te ite-faahou-raa i te Taata Evaneria e to na faaitoitoraa mai. Te tomoraa i te òire o te hooraa o te faufaa òre, te hāmani-ino-raahia i reira e to Fiteri pohe ra.

E tae atu ra rāua i rāpae àu i taua àihere ra, hiò atu ra o Fiteri i muri iho, e inaha, e taata te haere mai ra. O vai rā. Ua nā ô atu ra o Teretitiano : O te Taata Evaneria ra ia tei hāmani maitai ia ù ra. Ua hiò mai ra o ia e ua nā ô mai ra : Oia ia, ua hāmani maitai atoà mai ia ia ù, na na i faaite mai ia ù i te èà o te ùputa ra. Ia haere mai o ia i pihal iho, ua nā ô mai ra : Ia ora na òrua e nā taata haere nei, ia ora atoà hoì tei tauturu mai ia òrua. Ua nā ô atu ra rāua atoà : Ia ora atoà òe e to māua nei taata here e te Taata Evaneria, te òaòà nei māua i te ite faahou atu i to mata na, e te manaò nei māua i to hāmani maitai mai ia māua nei e to òe faaitoitoraa mai ia māua ia noaa te ora mure òre.

Taata Evaneria. - I aha na òrua e au mau hoa here i to òrua tereraa mai, mai tau ìteraa ia òrua ra e tae roa aè nei i teie nei mahana.

Ua faaite atu ra rāua ia na i te àtiraa e i te mau rāveà haavare a te ènemi, e te mau mea atoà i ìtea ia rāua i te èàtià ra e tae roa mai i te vāhi i roohia ai rāua e ana ra. E mea nā roto i te pohe e rave rahi to rāua haereraa mai.

Taata Evaneria. - Te òaòà nei au, eere rā no te mea, e nā roto i te pohe e rave rahi i te haereraa mai, i te mea rā i ora mai òrua i taua mau pohe atoà ra, e i te mea òrua i haere nā te èàtià nei e te haere noa nei ā. Te òaòà nei au i te reira, no ù iho e no òrua atoà hoì. Na ù i ueue e na òrua i òoti. E te fātata nei te mahana e òaòà āpipiti ai tei ueue e tei òoti ia tāmāu māite ā òrua i te haere nā te èàtià nei e tae noa atu i te hopeà ra : Ioane 4, 36 ; Taratia 6, 9. E roaa ia ia òrua te torona*, e torona ia tē òre roa e ìno, e roaa ia i te Fatu ia tae i te tau mau ra : I Torinetia 9, 24- 27. A horo maitai na ia roaa ia òrua ra. Te vai ra te hoè pae taata, e ìmi i te torona nei, e òre rā e roaa ia rātou, e mahere ia ia vetahi ê no to rātou itoito òre : Apotarupo 3, 11.

Aita ā òrua i tae i te vāhi taeà òre i te mau ihe* a te ènemi rahi ra ; aita ā òrua i pātoi atu e tae roa i te maniiraa toto ra i te taputōraa atu i te hara ra. A tuu i te pātireia o te Atua i mua i to òrua mata, eiaha e faaea, e e

torona [torona] : e taò peretāne, e hei te auraa.
ihe [ihe] : e mauhaa tamai, e au rii i te pātia.

tāmau māite ā i te faaroo e i te manaò i te mau mea hiò-òre-hia e te mata o te tino nei, e eiaha roa e manaò e tei raro nei to òrua ao, to òrua maitai. A faaitoito maitai hoì i to òrua iho ra àau e i te mau hinaaro tià òre o te àau ra, no te mea, e haavare rahi to te àau taata e te ìno rahi roa. Ei mata mataù òre to òrua i te mau ènemi atoà, no te mea tei to òrua pae o ia no na te mau mana atoà o te rai e to te fenua nei.

Ua parau atu ra o Teretitiano i te Taata Evaneria ra : E mea maitai òe i aò mai ia māua, o to māua ia hinaaro. E aò mai ā òe ia māua nei, e e faaite mai ia māua i tē au ia māua i te toeà o to māua èatià nei. E mai te taata perofeta ra hoi òe, e tià ia òe i te faaite mai ia māua i tē tupu a muri nei, te mau àti e te mau ìno e roohia ai māua nei e ta māua haapaòraa, ia vī te mau ìno ra e te mau ènemi ra ia māua.

Taata Evaneria. - E aù nā tamarii here e, te ìte na òrua i tei pāpāhia ra. E nā roto i te pohe rahi e ò atu ai i te pātireia o te ao ra : Ohipa 14, 22. E i te mau òire atoà e te vai ra te tāpeà e te pohe : Ohipa 20, 23. E òre hoì e tià ia manaò òrua e eita e tupu te reira parau i to òrua tere nei. Ua ìte rii aè nei òrua i te reira parau i te tupuraa, e te vai fātata nei tei hau i te tupu. Ua fātata òrua i te haamairi i muri i teie nei mētēpara, e te fātata nei ia òrua te hoè òire, terā ia tei mua ia òrua te tahi vāhi iti. Ia tae atu òrua i te reira òire, e faaāti-māite-hia òrua e te mau ènemi, e titau ûāna mai ia ia pohe òrua. E ia ìte maitai mai òrua, e riro te hoè, ia òre ia riro òrua atoà, e riro te hoè i te tāpaò e i te faatià i ta òrua e mau nei i to na toto. Ia mau pāpū na òrua e tae noa atu i te pohe, e na te Arii e horoà mai i te torona o te ora : Apotarupo 2, 10. E tei pohe i te òire nei, e pohe taparahihia e te pohe rahi mamae atoà paha, e riro rā ia na te maitai, no te mea o tē reva na ia i te òire rai ra, e e ora hoì o ia i te tahi mau pohe èè e roohia ai to na hoa i te toeà o te èatià nei. Ia tae rā òrua i te òire nei e ia ìte òrua i ta ù e faaite ātea nei i te tupuraa, a haamanaò òrua i to òrua hoa nei. Faaitoito māite mai te àito maitai ra. E pūpū atu i to òrua vārua i te Atua, i te Fatu mau ra mai te rave i te parau maitai ra : I Petero 4, 19.

Hiò atu ra vau i roto i to ù taòto, e ia maìri ia rāua taua fenua mētēpara ra, e òire te fātata mai ra i mua ia rāua ra, o Faufaa-òre te iòa o taua òire ra. E hooraa taoà tei taua òire ra, o te Hooraa o te Faufaa-òre te iòa, no te mea, e mau mea māmā tē hoohia mai te faufaa òre ra te huru. Te vai noa ra taua hooraa i te mau mahana atoà, e hope noa atu te matahiti. Eere rā te hooraa āpī taua hooraa nei, e hooraa tahito, e faaite atu vau i te huru.

I te ànotau tahito ra, i tahito ê hoì, a pae aè nei tautiniraa te matahiti i maìri, te haere ra te tahi mau pererina i te Oire raì ra, e te hiò mai ra o Peretepupa, o Aporuona e te tahi mau temoni atoà ra i te èàtià e haerehia e te mau pererina ra, e nā rotopū mau i te òire o Faufaa-òre rātou i te haere. I ôpua iho ra rātou e, ei hooraà tē faatupuhia, e hoo ā te taata i te mau mahana atoà i te mau mea faufaa òre o teie nei ao e hope noa atu te matahiti.

E hoohia i reira te mau mea atoà i teie nei ao, oia te fare, te fenua, te mau tōroà, te mau iòa mana ra, te roo, te hau fenua, te mau mea navenave ra, te mau peu tiàâ* ra e te faaturi, te tāne, te vahine, te tamarii, te mau fatu, te mau tāvini, te ora o te taata, te toto, te tino, te vārua, te àuro, te ârio, te mau poe maitataì. Aore e taoà e toe i te hoohia. E ìtea hoì i taua hooraà nei te feiā peu ra, te mau mea haavare atoà ra, te mau ùpaùpa ra, te mau peu rii faanavenave, te mau paari o te tino nei, te èiā hoì, te tuhi, te parau haavare, te mau peu a te faaturi, te taparahi taata e te mau ìno atoà e òre e hope ia taiòhia ra.

E mai te tahi mau òire hooraà ra, ua rau te aroā i roto i taua hooraà ra, e ua haamaìrihia te iòa o taua mau aroā ra, oia hoì te aroā Peritani ra, te aroā Farāni ra, te aroā Pāniora ra, te aroā Itāria ra, te aroā Aremānia ra, to Pātāvia e ua mano atu ā. Tei reira taua mau taoà ra i te hooraahia. E mai te tahi mau òire èè ra, te hau ra te tahi mau taoà i hoohia ra, oia atoà i teie nei òire, te hau ra te mau taoà faufaa òre a to Roma ra, to Peritani ra e to te tahi mau fenua, aore rātou i hinaaro i teie nei ànotau i te hoo i to Roma ra, ua ìte hoì e taoà haavare e te faufaa òre rahi.

E mai ta ù i parau i mutaa iho ra, nā rotopū i te vāhi hooraà ra to te mau pererina èàtià, e tē òre e tae nā reira, ua haamaìri mai ia i teie nei ao : I Torinetia 5, 10. Te Arii o te mau arii ra i to na tere i teie nei ao, nā roto atoà o ia i teie nei òire i te haere e te hoìraa atu i to na iho ra fenua. O Peretepupa, te tāvana rahi o taua hooraà nei, uā tāmata o ia i te tāparu ia na ia rave o ia i ta na taoà, e ua arataì ia na i te mau aroā ra, e ua faaite o ia ia na i te mau fenua o teie nei ao e to rātou hinuhinu ia hinaaro o ia i te reira, e ua haamaìri i mua ia na, na na ia e horoà mai i taua mau mea ra na na, e e faariro ia na ei tāvana no taua hooraà ra. Aita rā o ia i vare, aore i faaroo ia na. Haere atu ra o ia mai te rave òre i ta rātou taoà, aore roa e hoè iti aè.

tiàâ [*ti'a'a*]: peu haìriiri e te au òre ia ravehia i mua i te taata.

E mea tahito taua hooraa nei, e hooraa rahi hoì. E nā roto mau i taua hooraa nei nā pererina nei i te haere e tià ai. Ia tae rā rāua i reira, ua tiàrepu te mau taata atoà o te òire ra, ua putuputu mai ra e mātaitaia rāua. Te hiò mai ra, e àhu huru ê to rāua, eita e au i to te feiā e hoo ra. Te parau ra e tahi pae, e maamaa ia ; ua nā ô mai ra vetahi, e taata ia no te tahi fenua ê ; e te maere ra rātou. E te tahi mea hoì i maere ai, to rāua reo, e òre e au i to te feiā hoo ra. E reo Tanaana to rāua, ta rāua ia e parau. E reo ê to te òire ra, e reo ìno te reira, e òre e au i to nā pererina nei. E te tahi mea i maere-rahi-hia ra, oia to rāua haapaò òre i te mau taoà o te hooraa ra. E ia parau mai te feiā taoà ra : A haere mai e hoo, ua tuu rāua i te rima i nā taria e ua tiàoro atu : A haafāriu ê atu òe i to ù nei mata ia òre au ia hiò atu i te mea faufaa òre : Taramo 119, 37, e ua hiò tià atu i nià i te rai ei tāpaò e te reira ta rāua taoà hinaaro.

Te hoê taata tāhitohito, te hiò mai ra o ia i ta rāua haapaòraa e ua ui mai ra : E aha ta òrua nei e hoo. Ua nā ô atu ra rāua : Te parau mau ra, ta māua ia e hoo : Materi 23, 23. Riro atu ra te reira ei faainoraa ia rāua. Ua tāhitohito mai ra te hoê pae, ua amuamu mai ra mai te faaino mai, e ua parau atu ra i to rātou e tāiri mai ia rāua. Tupu atu ra te tiàrepu rahi i taua hooraa ra, e te auē, aita atu ra e haapaòraa i taua hooraa ra. Ua tae atu ra te roo i te tāvana o taua hooraa ra, ua horo òiòì mai ra o ia e ua faaue i to na ra mau hoa mau ra, e rave i nā taata ra, e ui i te mea i tupu ai taua tiàrepu ra i te hooraa ra. Ua arataihia atu ra rāua i mua i te aro o te feiā i haapaòhia ei ui ia rāua ra, e ua uihia mai ra rāua e : No hea mai. E haere tià rāua i hea. E aha te mea i tae mai ai rāua mā te àhu taa ê ra. Ua nā ô atu ra rāua e, e taata êê rāua, e pererina i teie nei ao, e te haere tià ra i to rāua iho fenua, oia o Ierutarema i nià ra, e aita rā rāua i hāmani ìno i to te òire ra e i te feiā e hoo ra, i hāmani-ìno-hia mai rā rāua e rātou, e ua tāpeàhia ia òre ia haere i to rāua tere. E te reira ānei te tumu, o rāua i parau e, ia uihia e : E aha ta òrua e hoo. Te parau mau ra, ta māua ia e hoo.

Aita rā te feiā haavā i faaroo i ta rāua parau, e ua manaò hoì e maamaa rāua, e e puè taata i haere mai ei tiàrepu i taua hooraa ra. Ua papai atu ra rātou i nā pererina ra, ua huri haere nā roto i te vari, e ua tuu atu ra ia rāua i roto i te tahi âfata iti, ei mātaitaia na te feiā hoo ra, ei tāhitohitoraa. I reira rāua i te vairaa, e huru maoro, i te tāhitohitoraa e i te faainoraahia e te mau taata o te hooraa ra, e te àta ra te tāvana o taua òire ra i te hiòraa atu ia rāua i te hāmani-ìno-raahia. Tē faaòromaì māite ra rāua, aita i faahoi atu i te ìno, te parau maitai rā e te faaora atu i tei hāmani ìno mai ra.

Te hoê pae rā o te feiā hoo ra, te hiò ra i te haapaòraa a nā pererina nei, e aita i rū noa i te faahapa ia rāua ra, ua aò atu ra rātou i te feiā i hāmani ìno ra. Ua riri mai ra hoì te reira pae i tei faatià i nā pererina nei, e ua faaìno mai ra, ua nā ô mai ra : Ua au òutou i nā taata ìno i tāpeàhia nei. Ua parau atu ra rātou : Aore e ìno i ìtea i nā taata nei, e tau taata marū e te haùti òre i to mātou hiòraa, e te vai ra te taata haùti mau e te hāmani ìno i te hooraa ra, o tē au maitai ia ia tāpeàhia, eiaha teie nei puè taata hāmani ìno òre. Ua mārō atu ra rātou, te tahi pae e te tahi pae, ua taputō atu ra e òi paruparu e too fanu ra. E nā pererina ra, te pārahi ra rāua mai te marū e te haùti òre.

Ua aratai-faahou-hia atu ra nā pererina nei i mua i te aro o te feiā haavā ra ia ui-faahou-hia, e ua parihia hoì e, no rāua i tupu ai te mārōraa e te taputōraa i te hooraa ra. Ua papai ûana faahou mai ra rātou ia rāua, e ua haamau i te âuri fifi i nià iho ia rāua, e ua aratai ia rāua i terā vāhi, i terā vāhi i taua òire ra mā te âuri atoà ei mātaitāraa na te taata, ia mataù te taata e, eiaha ei taata e faatià ia rāua e eiaha e âmui atu. Te faaòromai ra o Teretitiano e o Fiteri mai te marū e te haapaò maitai i tei au i ta te Fatu ra ; e te tupu mai ra te manaò e faatià ia rāua i roto i te hoê pae o te taata i te òire ra, eere rā te rahi o te taata. Te hiò mai ra taua feiā e hāmani ìno mai ra i te reira, rahi atu ra to rātou riri, ua ôpua atu ra i to rāua poheraa, e ua parau mai ra : Eere te tāpeà e te âuri anaè ra tē au ia rāua, ia pohe roa atu e tià ai no te tiàrepu i te hooraa ra, te haavare i te mau taata o te òire.

Ua faahoihia atu ra rāua i te tāpeàraa ra, e ia tae i te tahi atu haavāraa, e ua haamauhia to rāua âvae i roto i te rāua.

E tae atu ra rāua i reira, ua manaò faahou atu ra i to rāua hoa maitai ra, te Taata Evaneria ra, ta na i parau ātea mai ia rāua ra, itoito atu ra te àau i te tāpeà-māite-raa i te parau maitai e te faaòromai-raa i te ìno. Ua tāmata hoì i te haamahanahana ia rāua iho e ua manaò hoì e tē pohe nā mua ra, ua hau ia to na maitai. Nounou atu ra rāua atoà i te poheraa matamua ; ua tuu atu ra rā i te Fatu no te mea e òre ta na haapaòraa e hape, ua tià hoì ia rāua i te faaòromai e i te hopoi i te tatauro ta na i tuu mai ia rāua ra.

E tae aè ra i te mahana i haapaòhia ra, ua arataihia atu ra rāua i te haavāraa ra ia haavāhia e to rāua mau ènemi ra. Te iòa o taua haavā ra oia o *Au-òre-i-te-maitai*, e te pariraa i parihia ai rāua ra, oia teie : Enemi rāua no te mau peu ra, e te au òre i te hooraa ra, e na rāua i tiàrepu i taua òire ra

e ua haavare hoì i te taata ia mau i ta rāua ra mau parau au òre ia riro te haapaòraa a te tāvana ra i te vahavahahia.

Ua parau atu ra o Fiteri i te faatiàraa ia na iho nā ô atu ra : Aore au i tiārepu i te hau o te òire nei, e taata hauì òre au nei, e taata hau e aore hoì au i pātòì atu maori rā, te mau mea lino tē òre e au i te Arii o te mau arii ra. E tei parauhia nei e, ua haavarehia e tahi pae ia faatià ia māua, eere ia. Tei faatià ia māua, tei hiò mai ia ia māua i te hapa òre e i te faatiàraa i te parau mau, e ua faaruè rātou i te ìno ia roaa te maitaì ; e te parauhia nei i te vahavaha i te haapaòraa a te tāvana o te òire nei, e parau mau ia, no te mea o ia o Peretepupa te ènemi o to ù nei Fatu, e òre au e haapaò ia na e i ta na atoà ra mau merahi.

Ua porohia atu ra i reira e te vai ra te hoê taata e parau a na i te faatiàraa i to rātou tāvana ra o Peretepupa e i te faahaparaa i te taata i haavāhia ra, e haere mai ia e parau i ta na i te ra. Ua haere mai ra hoì e too toru ìte i reira ra, o *Feii*, o *Manaò-hape-i-te-paieti* e o *Faatià-noa*. Ua uihia atu ra rātou, e te ìte ra rātou i te taata tāpeàhia ra, e e parau ānei ta rātou ei faatià i to rātou tāvana ra, e ei faahapa i taua taata nei.

Ua tià aè ra o Feii ra i nià e ua nā ô atu ra : E taù Fatu, te ìte nei au i teie nei taata e i ta na haapaòraa.

Ua nā ô mai ra te taata haavā ra : A tuu na ia parau mai o ia mai te tapu. Ua nā reirahia hoì, e oti aè ra, ua nā ô atu ra o ia : E taù Fatu, teie nei taata, maitaì noa iho to na iòà, e taata hau ê ia i te ìno i te mau taata atoà o te fenua nei. E òre o ia e haapaò i te arii, e òre atoà i te taata rii, e òre hoì e haapaò i ta tātou mau peu ; ia haapaò te taata i ta na parau : te faaroo, te haamaitairaahia o te àau ra, o ta na ia mau mea maitataì. Ua ìte hoì to ù iho tarià ia na i te parauraa e, e òre roa atu e au te haapaòraa Teretitiano ra e te mau peu a to tātou nei òire. E te faahapa nei o ia e taù Fatu, i ta tātou nei haapaòraa i taua parau na na ra.

Te taata haava. - Tirā rā ta òe parau ?

Feii. - Te vai nei e taù Fatu te parau e rave rahi, aita rā vau e hinaaro i te haamaoro, te vai nei te feiā ìte, ia òre rā o ia ia faahapa-hua-hia, e parau atu ā vau.

Tiàorohia atu ra o Manaò-hape-i-te-paieti, e ua faauehia ia hiò mai o ia i te taata e haavāhia ra, e te ìte ra o ia ia na, e faaite mai o ia i ta na vāhi ei faatià i te tāvana e ei faahapa i tei haavāhia ra.

Manaò-hape. - E taù Fatu, aita i rahi to ù ìte i teie nei taata, e aita hoì

au e hinaaro i te ite ia na. Teie rā ta ù i ite, i paraparau na māua teie nei taata i te hoê mahana, e te ite nei au i ta na iho ra parau. E taata peàpeà, e taata e faatupu i te ìno, ua parau mai ra o ia i ta tātou nei haapaòraa i te paieti, e mea ìno ia, e mea hape e te faufaa òre, e e òre e au i te Atua, e e pohe te hopeà, e te ite na òe, e taù Fatu, e parau ìno te reira.

Ua uihia atu ra te toru o te ite, o ia o Faatià-noa.

Faatià-noa. - E ua nā ô mai ra o ia : E taù Fatu, e o òutou atoà nei, ua ite ê na vau i teie nei taata, e ua ite hoì au ia na i te faainoraa hoì i te hui raatira ra, o te mau hoa ia o to tātou nei arii, oia hoì o Taata-tahito mā, o Navenave-tino, o Oehamu*, o Nounou-roo, o Tiāā, o Nounou-taoā, e to rātou atoà ra mau fētii. E ua parau mai ra hoì, ahiri to na hinaaro i faatiàhia, e òre roa te hoê o taua hui raatira nei e pārahi i roto i te òire nei. Eere rā hoì te reira anaè ra, te faaino atoà ra ia na e taù haavā. E òre o ia e mataù i te reira, te parau ra e, e taata ìno faufau rahi òe na.

E oti aè ra te parau a Faatià-noa ra, ua parau mai ra te haavā ra ia Fiteri, ua nā ô mai ra : E tenā na tuputupua* ìno, heretito* e te ôrure hau, aore òe i ite i ta teie nei mau taata maitatai i parau mai ra ?

Fiteri. - E tiā ānei ia parau atu vau i te tahi parau iti ei faatià ia ù iho.

Haava. - E aha ta òe na, e tenā na mea riri, e au māite ia òe te pohe i teie nei ā, eita e au te ora. Ia itea rā, e marū to mātou e te haere māite, a parau mai na ia ite mātou.

Fiteri. - I ta Feii i parau mai ra, teie hoì ta ù nei parau mau, te mau ture e te mau peu tē òre e au i te parau a te Atua ra, aita atoà ia e au i te haapaòraa Teretitano ra, ua hape te reira parau. A faaite mai na i te hape e na ù ia e faaruè atu.

I ta Manaò-hape-i-te-paieti ra i parau mai ra, i te haapaòraa o te pure, e i te mau mea atoà o te haamori i te Atua ra, o ta na iho ra parau te àveia, te haapaòraa mau, e tē òre e au i te reira, ua hape roa ia, e òre e au i te Atua, eita hoì e riro ei maitai no te taata.

I te parau a Faatià-noa i parau mai ra, ta na pariraa mai ia ù i te faaino, e òre au e haapaò i te reira, teie rā te parau mau : Te parau nei au i te arii o teie nei òire ia Peretepupa e to na atoà ra hui hoa, te auahi i te pō ra tē

òehamu ['owehamu] : e taata tei riro te tāmā ei haapaòraa tumu na na.

tuputupua [tuputupuwa] : e parauhia no te tahi taata haapaòraa òre.

heretito [heretiito] : e parau na te tātorita i te mau taata tei horoà i te tahi mau haapiiraa tei faahapa i tan na iho ra.

au mau ia rātou ei pārahiraā e eiaha teie nei òire, ta ù ia parau, e ia riro te Atua i te aroha mai i to ù nei vārua.

Ua parau atu ra te taata haavā ra i te mau Imiroa* e tiā noa mai ra i pihai iho ei faaroo e ei haapaò i tei parauhia ra, nā ô atu ra : O òutou e te mau Imiroa nei, te ìte nei òutou i teie nei taata, no na te tiārepu rahi iho nei i to tātou nei òire, e te ìte atoà nei òutou i ta nā ìte nei i parau mai ra, e i ta na iho hoì i fāi mai, e i teie nei, tei ia òutou te tuu ia na i te pohe e te tuu ia na i te ora. Ia ìte maitai rā òutou i ta tātou nei mau ture, e faaite atu vau ia òutou. I te ànotau i te arii ra ia Faraò, te hoē tāvini no to tātou nei arii, e ture tei faatupuhia i reira ia òre o Iteraèra, te feiā i mau i te parau ê ra, ia riro ei upoo tiā, e titirihia ta rātou mau tamarii tamaroa i raro i te pape ia pohe atu. E i te ànotau hoì ia Neputaneta, te hoē tāvini rahi no to tātou nei arii, e ture atoà tei faatupuhia i reira, e te taata e haamori i te Atua, aore i haapaò i ta te arii ra peu, e titirihia ia i roto i te umu rahi auahi ia pohe atu. E te tahi ture hoì tei faatiāhia i te ànotau ia Tāriu ra, te taata e haamori i te Atua ra aore i haapaò i ta te Arii, e titirihia ia i roto i te āpoo riona ra ia pohe atu. E i teie nei, te ôfati nei teie nei taata i teie atoà nei mau ture, i te manaò, i te parau e i ta na mau rāveà. I faatupu ātea noa taua arii ra o Faraò i ta na ture ia òre ia tupu te turepuraā i to na hau. Areā i teie nei, ua turepu-mau-hia teie nei òire, e te ôrure nei o ia i te hau, te ìte hua nei tātou i to na iho vaha. Ua ôfati o ia i te piti e te toru o te mau ture nei, ua ìte hoì òutou no roto i to na iho vaha.

Ua faataa-ê-hia atu ra rātou i te mau Imiroa ra, teie hoì to rātou ra mau iòa : o Mata-pō, o Maitai-òre, o Feii, o Tiāā, o Hori*, o Mārō, o Faateitei, o Enemi, o Haavare, o Aroha-òre, o Au-òre-i-te-maramarama, o Riri-faataòto. Ua paraparau rātou rātou iho, e ua tiā anaè ia rātou i te faahapa atu ia na ia pohe roa. Ua nā ô aè ra to rātou àuvaha o Mata-pō : Te hiò nei au, e heretito mau teie nei taata. Ua nā ô mai ra o Maitai-òre ra : A tuu ê atu, eiaha e vai-iho-hia i teie nei ao. Ua nā ô mai ra o Feii ra : Oia ia, e mea riri rahi o ia na ù. Ua nā ô mai ra o Tiāā ra : E taata au òre rahi ia na ù. Ua nā ô mai ra o Hori ra : Oia atoà o vau nei, eita roa vau e au ia na, aita o ia e faaea i te faahapa ia tātou nei. Ua nā ô mai ra o Mārō ra : A tāri na ia na, a tāri na. Ua nā ô mai ra o Faateitei ra : E aha ta na faufaa, faaruè ê atu. Ua nā ô mai ra o Enemi ra : Te riri nei to ù àau ia na, eiaha to na ei tāriāa, ei te tahi pohe māuiui ê atu. O ta Aroha-òre atoà ia. Ua nā ô mai ra o Au-òre-i-te-maramarama : Ia faaruè-vave-hia atu e tiā ai. Ua nā ô mai ra o

Imiroa [*'imirowa*] : e feiā na rātou e rave i te faaotiraa i roto i te haavāraa.
hori [*hori*] : faatupu peāpeā.

Riri-faataòto ra : Ahiri te taoà atoà o te ao nei e horoàhia mai ia faaau maitai atu vau ia na, e òre au e rave. E faahapa tātou ia na ia pohe roa. E ua nā reira rātou atoà.

Ua faatià te taata haavā i te reira parau, e ua faaue ia aratahia i te fare tāpeàraa ra, e mai reira atu i te vāhi e pohe ai ra. Ua ìmi hoì rātou i te rāveà e rahi ai to na māuiui i te poheraa ra. Ua papai ûana atu ra rātou ia na, ua pātiaia i te tipi e i te òè, ua pēhi atu ra i te ôfai, e ua tāmū atu ra i te hoē pou e ua tahu atu ra i te auahi ia riro roa ei ârahu.

Te hiò atu ra vau, e i te tahuraahia i te auahi ra, te vai ra i pihai atu te hoē pereòo, e e piti hoì hipo*, ua ravehia to na vārua e ua âfahia e taua pereoo ra nā roto i te ata o te rai mā te òtoraa pū, e tae roa atu ra i roto i te òire rai ra.

O Teretitiano rā, ua ora atu ra o ia i to rātou rima, na te Fatu i faaora, ua tuuhia o ia e ua haere atu ra i to na tere.

Ua himene atu ra o ia nā ô atu ra :

*Auē hoì òe to ù hoa here
E Fiteri to ù nei e
Tei tāpeà i ta te Fatu
I ta Ietu parau maitai
E au ia òe te òaòà
E au ia òe te haamaitai
Ia òto anaè te feiā haavare
Roto i te auahi o ia anaè.*

*
* *

hipo [*hipo*]: e puaahorofenua.

PENE X

To Teretitiano haereraa rāua te tahi taata no roto i taua òire ra e te paraparauraa ia Hopeà-hape mā, e ia Tema hoì.

Ua hiò atu ra vau i roto i tauà taòto-noa-raa, e te haere atu ra o Teretitiano. Eere rā o ia anaè iho, te âpiti atu ra te hoê taata ia na, o Etepero te iòà (oia o manaò manuia). No te haapaòraa a nā pererina i roto i te òire ra i riro ai o ia ei taata faaroo. Ua faaau rāua i ta rāua parau e, e pee māite taua taata nei ia Teretitiano.

Ua parau mai ra hoì taua taata nei ia Teretitiano e te vai ra te taata e rave rahi i taua òire ra tei huru hinaaro i te haere ei pererina no te mau mea ta rātou i ìte e ta rātou i hiò ia Teretitiano rāua o Fiteri ra.

Hiò atu ra vau, te mairi mai ra ia rāua taua òire hooraa ra. I te hoê vāhi iti aè, ua roohia atu ra ia rāua te hoê taata o Hopeà-hape te iòà. Ua parau atu ra rāua ia na : E hoa, mai hea mai òe e te haere nei òe i hea nā teie nei èatià. Ua nā ô mai ra o ia : Mai ô mai au i te òire o Vahavai ra, e te haere nei au i te Oire-rai ra. Aita rā i faaite mai i to na iho ra iòà.

Teretitiano. - E ìtea ānei te tahi maitai no ô mai i te òire o Vahavai ra.

Hopeà. - E ìtea ia i to ù manaòraa.

Teretitiano. - E hoa, o vai to òe na iòà.

Hopeà. - E taata ê hoì au, aore au i ìte ia òrua, aita atoà òrua i ìte ia ù. E te haere nei òrua nā teie nei èà, e haere atoà ia tātou e mea maitai ia, e aore ra, o te reira ia.

Teretitiano. - I faaroo na vau e te parauhia ra e vāhi taoà taua òire ra o Vahavai.

Hopeà. - Oia hoì ia, e vāhi taoà mau ia, e fētii rahi to ù i reira, e feiā taoà anaè.

Teretitiano. - O vai mā rā to òe na fētii i reira.

Hopeà. - Te rahi o te taata i taua òire ra, e taata anaè rātou no to ù ra fētii, te raatira rahi ra o Hirohirouri*, te tahi mau raatira hoì, o Haapaòtau, o Vahavai, no to na hui tupuna i haamairihia ai te iòà o te òire ra. O Vahapaia hoì, o Matarua, e te taata ra o Terāmāterāmea, e te òrometua o te òire ra o Aerepiti, e tuaane ia no to ù metua vahine. E e

hirohirouri [*hirohirouri*]: manaò tauui noa.

raatira atoà hoì au i taua òire ra, e e taata taoà hoì ; to ù tupuna ra e hoe poti ia, e tere tià i mua mai te hiò tià i muri. Ua nā reira atoà vau i noaa ai te rahi o ta ù taoà.

Teretitano. - E taata taravahine ānei òe.

Hopeà. - E taravahine hoì au, e ta ù ra vahine ra, e vahine ia tei hau ê i te mau mea maitatai ra. E tamahine o ia na te hoê raatira vahine maitai ra o Faareàrèà, e no te mea no te fētii raatira ro o ia, ua haapii ia i te mau haapaòraa nehenehe ra tē au i mua i te aro o te hui arii ra e i mua i te taata rii atoà nei. I te haapaòraa o te paieti ra, e parau mau ā hoì, e te taa ê nei mātou i te tahi mau pererina, eere rā i te mea rarahi, e piti mea rii. Terā te hoê, ia tupu mai te matai rahi e te nanu miti ra, e òre mātou e hoe i reira. Terā hoì te piti, e hinaaro mātou i te haapaò i te paieti, ia riro taua paieti ra i te haamaitahia e te mau taata, e ia haere ra mā te ùnauna o te tāmaa ārio ra i te tāmaaraa e i te vāhi mahana ra i te haereraa, e pee atu mātou i reira.

Ua faahahau ê atu ra o Teretitano i te tahi vāhi iti, e ua parau atu ra i to na hoa ra ia Etepero : Te manaò rii nei au e, o Hopeà-hape taua taata nei, e taata hau ia i te feiā haapaò òre o teie nei fenua. Ua nā ô mai ra o Etepero : A ui atu na i to na iòà, e aha hoì o ia i huna ai i te reira. Ua haere faahou atu ra o Teretitano i pihai iho e ua nā ô atu ra : E hoa, te parau nei òe mai te mea e, te hau nei to òe ite i te rahi o te taata, e te manaò nei au e te huru ite nei au ia òe. Eere ānei òe o Hopeà-hape no te òire ra no Vahavai.

Hopeà. - Eere ia i to ù nei iòà ; e parau mau ā hoì, te hoê mau taata e riri mai ia ù, no te mea aore au i au atu ia rātou, ua nā reira rātou i te haamaìri mai i to ù nei iòà. Eere rāte iòà mau. E hāmani ìno hoì te reira, e faaòromai rā vau mai te tahi atoà mau taata maitatai tei hāmani-ìno-atoà-hia.

Teretitano. - Aita ānei ta òe iho haapaòraa i riro ei tumu i haamaìri mai ai rātou i te reira iòà.

Hopeà. - Aita roa ia. Te mea i nā reira mai ai rātou, oia to ù faaau i to ù haereà i te mau peu e i te mau haapaòraa a to ù ra fenua ia roaa ia ù ta ù e hinaaro ra, e ua riro hoì te reira ei maitai no ù. Ua rahi atu ra ta ù taoà i te reira, eiaha rā te feiā e fei mai ia ù e faaìro i te reira ei faainoraa mai.

Teretitano. - O to ù hoì ia manaò i mutaa iho e o òe te taata i parauhia ra, e i teie nei, e riro paha taua iòà ra ei iòà au mau ia òe, te huna noa iho ā te huna.

Hopeà. - Ia manaò lno mai òrua ia ù, tei ia òrua iho na ia, âreà ia tià òrua i te âmui mai, e riro vau ei taata haereà maitai i taua haereà nei.

Teretitano. - Ia pee mai òe ia māua nei, e riro i te hoa i te mahana matai ra, e ia nanu mai te miti ra, i te pee haere i te paieti ia faainohia ra, e ia vehihia i te vehi lno ra, eiaha te ùnauna anaè ra, ia tāpeàhia rā, ia hāmani-lno-hia taua paieti nei, eiaha ia haamaitahia e te taata, o te reira anaè ra, e mau mea au òre ia òe te reira.

Hopeà. - E òre òrua e tià ia faahepo mai i te haapaòraa a to ù faaroo, ia vai-iho-noa-hia vau i ta ù iho haapaòraa, e haere atoà ia tātou.

Teretitano. - Eiaha roa ia, ia òre ia haere mai to māua atoà nei haereraa, e òre roa atu tātou nei e au.

Hopeà. - E òre hoì au e faaruè i to ù iho nei manaò, ta ù nei haapaòraa, te mea maitai hoì ia ù te reira, e aita i ìtea te hapa, ia òre au ia âmui ia òrua i to òrua haereraa, e haere ia vau, o vau anaè iho mai tei mutaa iho ra, e ia ìtea e au te feiā e au maitai mai.

Hiò atu ra vau e te haere atu ra o Teretitano rāua o to na hoa o Etepero i mua, e te mairi ra taua taata ra i muri. E i muri iti aè ra, ua hiò te hoè i muri, e inaha, e too toru puè taata, te haere mai ra i muri iho ia Hopèà-hape ra, e ia huru fātata ia na ra, ua aroha atu ra o ia ia rātou mai te haapiò i raro roa, e ua nā reira atoà mai ra rātou ia na. E mau taata tupu hoì rātou i mutaa iho, e ua ìte ê na o Hopeà-hape ia rātou. Teie ā hoì to rātou mau iòà, te hoè ra o Tāpeà-taoà ia, o Hinaaro-moni te tahi, e te too toru ra, o Pipiri ia. Hoè ā o rātou haapiiraahia i te âpīraa ra e o Hopeà-hape. O Popore te òrometua i haapii ia rātou atoà i te òire ra o Hinaaro-taoà i te pae àu fenua i àpatoà ra, tei parauhia ra o Nounou.

Ia oti rā to rātou aroha ia rātou iho, ua ui mai ra o Hinaaro-moni ra ia Hopeà-hape: O vai rā ia puè taata i mua ia tātou i te èatià nei.

Hopeà. - E puè taata ia no te tahi fenua maoro e te haere ra i te tere pererina.

Hinaaro. - E aha rā hoì i òre i tiai ai ia tātou ia âmui atoà i te tere nei. Te haere pererina nei mātou e o òe atoà mai ia rātou ra, i to ù manaòraa.

Hopeà. - Te nā reira nei tātou, âreà terā ra puè taata, e puè taata mārō ia i ta rāua iho mau peu, e e taata paieti noa iho ā te taata, ia òre ia au roa i to rāua manaò e i ta rāua haapaòraa, e tuu-ê-hia atu ia, e òre rāua e âmui mai.

Pipiri. - E mea ìno hoi te reira. Te ìte nei hoi tātou e te parauhia ra te hoê pae àu taata e ua hau ta rātou parau tià (i to rātou iho ra manaò), e no te tāmāu mārō rātou i ta rātou iho, e faahapa mai ai rātou i te taata atoà ia òre ia au ia rātou. E aha rā taua mau mea ra i òre i au mai ai ia òe na.

Hopeà. - Te mārō mai ra rāua, e haere ia i to rāua tere, matai noa atu te matai, e te miti, e te vero, e haere ā ia. O vau nei, ia òre te vero ra, ia manino e haere ai. Te manaò ra tāua e, e tià ia faaruè i te mau mea atoà nei ia noaa te ora mure òre ra. O vau nei, te haapaò āpipiti nei au i ta te tino e i ta te vārua, e òre e tià ia ù ia haapae i ta te tino ; o rāua ra, e tāmāu ā ia i ta te vārua; riro noa atu ā te taata atoà i te faaruè i te paieti nei. E hinaaro i te haapaò i te paieti ia riro ei peu no te fenua, e ia haamaitaia te paieti e te taata atoà. Ia hāmani-ìno-hia rā e ia taparahihia ra, e māuà rāua i te paieti ; e òre au nei e faaruè, e haapaò ā i tē au i te haapaòraa a te taata i to ù nei fenua.

Tāpeà. - Oia ia e hoa e Hopeà-hape, ta òe ra te mea tià. Te taata e tià ia na ia tāpeà i ta na taoà e te mau peu o te tino nei, e ua faaruè noa atu ra, e maamaa ia taata i to ù nei manaòraa. Te parauhia nei tātou e, ia paari mai te ôfi ra. E haapaò tātou i te mau peu e au i te tau ra. Te nā reira ra te manu rii ra, e haaputu ia i te meri, i te mahana maitai ra e òhipa ai, eiaha ei mahana vero ra. Te horoà mai ra te Atua i te mahana vero e i te mahana manino. Te taata e haere noa nā roto i te vero ra, ei ia na iho ra ia, o tātou nei rā, e haapaò tātou i te mahana maitai ia haere i to tātou e faaruè noa. E feiā taoà hoi te tahi mau taata maitatai i tahito ra, mai ia Aperahama e o Toromona mā ra, e te parau mai ra o Iopa, e riro te taata maitai i te haaputu i te àuro ei mea rahi mai te one ra. E òre rā rāua e nā reira, ia riro, mai ta òe i parau mai ra.

Pipiri. - I te reira haapaòraa parau, ua au tātou atoà i tei parauhia nei.

Hinaaro. - Oia hoi ia, te taata e òre e haapaò i te mea tià e i te parau i pāpāhia ra (no tātou atoà hoi te reira), aita ia i haapaò i to na iho maitai.

Hinaaro. - Oia hoi ia, te taata e òre e haapaò i te mea tià e i te parau i pāpāhia ra (no tātou atoà hoi te reira), aita ia i haapaò i to na iho maitai.

Hopeà. - E àu mau taeà, te haere nei tātou i te tere pererina ra, e ia riro ta tātou paraparauraa ei faaòre i te ìno, e ui atu vau ia òutou i ta ù uiraa iti. Mai te mea e, te hoê taata, e òrometua ra, te reira ia, e taata hoo ra, te reira ia, te ìte ra o ia i te hoê rāveà e rahi ai ta na taoà, terā hoi te rāveà e rahi ai, tei te rahi o te itoito i te rave i te mau mea maitatai o te paieti ra,

tei òre i ravehia e ana i mutaa iho ra ; eita ānei e tiā ia nā reira o ia, ia noaa ia na taua maitai ra.

Hinaaro. - Te ìte nei au i te huru o te parau ta òe i parau mai nei, e ia tiā i tau mau hoa nei, e faaite atu vau i to ù nei manaò. Ta òe i parau mai ra i te hoê òrometua, mai te mea e vāhi taoà òre to na pārahiraa, e te manaò ra i te tahi vāhi e noaa ai te taoà rahi , e terā rāveà e noaa ai, tei te rahi o to na itoito i te haapii, i te aò i te parau a te Atua e te faatupu i te tahi rāveà itoito tei òre i haapaòhia e ana i mutaa iho ra, te manaò nei au e mea tiā te reira :

1) no te mea e hinaaro o ia i te tahi vāhi, e e vāhi e rahi ai ta na taoà, aita i ìtea te ìno i te reira.

2) te rāveà e noaa ai taua vāhi maitai ra, oia te faarahi i to na itoito i te mau òhipa maitatai ra, aita hoì e ìno i te faarahi i te itoito.

3) te faaau ra hoì i to na itoito, ta na parau e ta na mau rāveà ia au i te taata o te vāhi e hinaarohia ra, aita hoì o reira e ìno, e tāpaò ia e au ia na i te faahaahaa ia na iho ei maitai no te taata, e e taata marū, e òre e mārō.

4) te òrometua e nā reira ia roaa ia na te hoê vāhi e hau i te maitai i ta na i pārahi ra, e ua tupu hoì te maitai i to na faaauraa ia na iho i taua vāhi āpī ra, é òre e tiā ia parihia i te nounou taoà, no te mea e maitai tei tupu i taua mea ra.

E ta òe i parau mai i te taata hoo taoà ra, mai te mea aita a na e faufaa i te hoo ra, e i te ìmi ra i te taoà, e te manaò ra o ia e, ia mau o ia i te parau maitai o te paieti ra e maitai ai te hooraa, e roaa ai paha te tahi vahine taoà ei vahine no te mau i te parau maitai e roaa ai, te manaò nei au, e mea tiā roa te reira no te mea :

1) te mau i te paieti nei, e mea tiā ia, te mea rā i riro ai ei taata paieti, eiaha ia e hiò atu.

2) eere hoì te mea tiā òre te faaipoipo i te vahine taoà, e te ìmi hoì i te huru o te hoa e roaa ai te taoà.

3) te taata hoì e roaa ia na te mau mea maitatai o te tino nei, nā roto i te rāveà maitai, e mau mea maitatai anaè ā ia.

E oti aè ra taua parau a Hinaaro-moni ra ta na i parau i te uiraa a Hopeà-hape ra, ua haamaitai anaè rātou taua parau ra e ua manaò hoì e parau tiā e te maitai rahi, e e òre hoì e tiā ia pātoihia. E no te mea ua pātòì o Teretitano e to na hoa i te parau a Hopeà-hape i mutaa iho, ua manaò e tāmata i te ui atu ia rāua ra, no te mea te huru fātata ra rāua. Ua tiàoro atu ra rātou ia rāua, tiā noa iho ra rāua e ia roohia atu e rātou. E ua manaò hoì rātou eiaha o Hopeà-hape e ui atu no te mea, ua pātoihia o ia i mutaa iho, e

ua manaò, na te r̄au na Tāpeà-taoà e ui atu e tià ai, o te huru marū mai r̄au ia ui atu o ia.

E roohia atu ra r̄au, ua aroha rii r̄atou r̄atou iho, e oti aè ra. Ua parau atu ra o Tāpeà-taoà ra : E parau iti teie, e ui atu vau ia òrua i ta ù uiraa iti, e ia tià ia òrua i te faaite mai, a faaite mai na. Ua tuu atu r̄a o ia i taua uiraa a Hopeà-hape ra.

Teretitiano. - Ua nā ô mai ra o Teretitiano : E tià noa i te tamarii i te haapaòraa i te paieti nei, i te faaite noa i te parau mai te reira te huru, e àhuru noa atu te tautaniraa, e mea iti vai noa ia. Te ìte nei hoì t̄atou e, e mea ìno, e mea tià òre i te pee i te Metia no te māa ra : Ioane 6,26, a tae ai hoì i te faariro i te paieti, i te mauraa haavare i te parau maitai nei, ei r̄aveà e noaa ai te taoà o teie nei ao, e ìno hau ê ia ; aore i ìtea te taata i nā reira maori r̄a, te êtene, te feiā haavare, te tiàporo e te taata tahutahu ra.

1) êtene : oia hoì o Hamora e o Tihema e to r̄au mau taata ra. Ua tià ia r̄atou te mau i te parau maitai ia roaa ia r̄atou te tamahine a Iātōpa e te mau taoà na na ra.

2) te mau Fāritea haavare ra hoì : ua nā reira atoà r̄atou, ua nā te parau maitai i te haere e te mau pure maoro ra, ia roaa ia r̄atou te fare o te mau vahine ìvi ra : Ruta Ev. 20,47, e ua rahi atu ra to r̄atou pohe.

3) o Iuta tei parauhia ra e tiàporo : ua nā reira o ia. Ua mau i te parau maitai e ua itoito, ia mau o ia i te pūtē e ia rave i te taoà i roto. Ua faaruè-roa-hia o ia. E tamaiti o ia no te pohe.

4) o Timona tahutahu ra : ua nā reira o ia i te haere ; te manaò ra e hoo i te Vārua Maitai ia roaa ia na te taoà rahi.

5) te manaò nei au e, te taata e mau i te paieti no te taoà i mau ai, e riro atoà ia i te faaruè i te paieti no te taoà. Ua nā reira taua taata haavare ra o Iuta, ei pohe no na iho.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano : I parau na òutou e tià te taata ia nā reira, ua parau hape rahi òutou. Ua faatiā òutou i tei au i te êtene, i te feiā haavare e i ta te tiàporo, e ia nā reira òutou i te haere e riro ta òutou utuā ei mea au i te reira òhipa ìno.

E ìte aè ra r̄atou i te reira, ua tià noa mai ra r̄atou mai te hiò te tahi i te tahi atu, e aita i parau noa mai. Te faatiā atoà ra o Etepero i te parau a te hoa o Teretitiano ra. Ua māmū noa atu ra r̄atou atoà ra, e o Hopeà-hape mā ra, ua haamāri ia r̄atou iho i muri, ia tae atu o Teretitiano e to na hoa i mua. Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa : Ia òre teie nei mau taata i tià i mua i te aro o te taata ia faahapahia ra, e nā hea r̄atou ia tae i mua i te aro

o te Atua. Ia māmū rātou i te parau a te fārii repo nei, e nā hea rātou ia aōhia i te ura auahi āamu ra.

Te haere ra o Teretitiano e to na hoa i mua ra, e te māiri ra taua feiā ra i muri. E tae atu ra rāua i te hoē vāhi maitai, e fenua pāpū, o Marū te iōa, te mauruuru ra rāua i te haereraa, eere i te vāhi maoro. E aita i roa roa, māiri atu ra taua vāhi ra, e tae atu ra rāua i te tahi pae àu ra, e mouà iti to reira, o Faufaa te iōa, e vāhi ôraa ârio tei roto i taua mouà ra. E te hoē pae o te feiā e haere nā taua eātiā nei, no te mea e taa ê taua ôraa ârio ra, ua ôhipa ê, e haere e mataitai, e no te itoito òre i te haere i te hiti o taua âpoo ra, ua àmaha te tiàraa âvae ra, topa atu ra rātou i raro, pohe roa atu ra. Te tahi pae rā hoì, tei òre i pohe roa, ua ôfatifati, e aita i ora maitai e tae noa atu i te poheraa.

Hiò atu ra vau, e tei te pae eātiā ra, e vāhi huru fātata i te ôraa ârio ra, te tiā noa mai ra te hoē taata huru raatira, oia o Tema, e tiàoro i te feiā e haere nā taua eātiā ra, ia haere e mataitai i taua vāhi ra. E ua nā ô mai ra ia Teretitiano e to na hoa: E hoa mā, a tāpae mai na, e na ù e faaite atu ia òrua i te tahi mea nei.

Teretitiano. - E aha ia mea e tiā ai ia faaruè māua i te eātiā nei.

Tema. - E ôraa ario teie, te ô nei te tahi mau taata ia taoàhia rātou, e ia haere mai òrua e ôhipa rii, e roaa atoà ia òrua te taoà.

Etepero. - Ua nā ô mai ra o Etepero: E haere paha tāua e hiò.

Teretitiano. - E òre roa vau e tae. I faaroo na vau, e rave rahi aè nei tei pohe i taua vāhi nei, e te feiā i roaa ia rātou te taoà i ìmihia ra, ua haafifihia ia, ia òre ia haere i te èà maitai o te mau pererina ra.

Ua tiàoro atu ra o Teretitiano ia Tema nā ô atu ra: Eere ānei tenā na vāhi i te vāhi mataù. E aita ānei te reira vāhi i haafifi i te taata e rave rahi i te tere pererina nei.

Tema. - Eere teie i te vāhi mataù i te feiā e haapaò ra, i te feiā haapaò òre rā. E tei te parauraa o ia i te reira, ua ùteùte to na mata.

Teretitiano. - Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa: Eiaha roa tāua e haere e hiò, eiaha i te vāhi iti aè, ei te eātiā nei ā.

Etepero. - Ia tae mai o Hopeà-hape, e ia parauhia mai o ia mai ia tāua nei, eita roa ia e òre i te tae atu.

Teretitiano. - E tae atu ā ia, e au māite ia i to na manaò e i ta na haapaòraa, e te manaò nei au e riro ia ei pohe mau no na.

Tema. - Ua tiàoro faahou mai ra o Tema ra nā ô mai ra : Eita ānei òrua e haere e hiò rii noa.

Teretitano. - Ua parau riri atu ra o Teretitano ia na nā ô atu ra : E Tema e, ènemi òe no te èatià fīfīaifaro o te Fatu ra, e ua faahapahia òe e te hoê haavā o te Fatu nei : 2 Timoteo 4, 10, no te mea o òe i faaruè i te èa mau nei, e te hinaaro na òe ia faahapa-atoà-hia māua. E ia faaruè māua i te èa nei, e e haere ê atu i te tahi vāhi iti, e òre na te Fatu e haapaò mai. E riro te reira ei mea haamā i mua i to na aro a muri atu.

Tema. - No to òutou âmuiraa hoì au nei, e ia tiaì rii òrua, e haere atoà vai i to òrua na tere.

Teretitano. - Eere ānei o Tema to òe na iòa.

Tema. - Oia hoì ia, o Tema to ù iòa, e e tamaiti hoì au na Aperahama.

Teretitano. - Te ìte nei au ia òe e o Tehati to tupuna, e o Iuta to metua, e te taataahi nei òe i to rāua taahiraa âvae, e te rave nei òe i te òhipa tiàporo ; ua tārīhia to metua i ta na òhipa ìno, e au atoà ia òe te reira utuā : Mataio 26,14 ; 27,1-16. E ia ìte mai òe, ia tae atu māua i te Arii ra, e faaite atu māua i ta òe na haapaòraa. Haere atu ra rāua i to rāua tere.

E maoro iti aè ra, ua tae mai ra o Hopeà-hape mā ra i pihai iho i te vāhi i tiāhia e Tema ra, e ia tāparehia* mai ra, ua haere rū noa atu ra ia Tema ra. Te hopeà ra, aore au i ìte maitai. Ua taataahi rā rātou i te vāhi ìno, e taa atu ra i raro roa i te âpoo, e pohe roa atu ra. Ua tae ānei i roto i te ôraa ârio ra, e e òhipa i reira. Aore au i ìte, teie rā ta ù i ìte, aore rātou i ìtea faahou i te èa pererina nei.

E tae atu ra nā pererina nei i te tahi hiti o te fenua pāpū ra, hiò atu ra rāua i te hoê mea huru ê i te hiti o te èatià ra mai te mea e vahine i faarirohia ei pou, te tiā noa mai ra i te vāhi fātata. Hiò atu ra rāua, e ua maoro te hiòraa mai te maere, no te mea taa ê, e ua manaò hoì o Etepero e parau tei pāpaihia i niā iho, aita rā i tiā ia na ia taiò. Hiò atu ra o Teretitano, e ua tāāti māite i teie pāpaihia ra, e terā hoì te auraa : A haamanaò i te vahine a Rota ra. E ua manaò hoì rāua, taua vahine ra teie, tei faarirohia ei pou miti no te mea ua hiò tiā i muri ra : 1 Mōte 19, 26. Riro atu ra taua mea ra ei parapauraa na rāua. Ua nā ô atu ra o Teretitano i to na hoa :

Teretitano. - E taù taeae, e mea maitai tāua i ìte i taua mea nei, tāua tei tāparuhia i te parau a Tema ra ia haere e hiò i te ôraa ârio ra i te mouà iti o Faufaa, e ta òe atoà e taù hoa i hinaaro i te haere e hiò. Ahiri tāua i hiò ra,

tāpare [ta:pare] : te mea ia e parau-atoà-hia nei e : tārape.

aita i ìtea te hopeà, te riro hoì mai teie nei pou ei hiòraa na te feiā e haere mai a muri atu.

Etepero. - Te tatarahapa nei au i to ù manaò òre, e no te hāmani maità o te Fatu ra i òre ai au i riro ai ei pou miti mai te vahine a Rota ra. Ta na hara, oia te hiò tiā i muri. Oia atoà hoì ta ù, ua tae te àau e hiò i te mea tiā òre, e te haamā nei au i ta ù nei hape.

Teretitano. - Ia riro teie ei manaòraa na tāua i to tāua tere a muri nei. Ua ora taua vahine ra i te hoē pohe i Totoma ra, e ua roohia e te tahi i te aratiā ra.

Etepero. - Oia hoì ia, ia riro ei hiòraa na tāua, e ei faaitoitoraa, ei hiòraa ia òre ia hape i taua haperaa, e ei tāpaò ia ìtea te hopeà o tei haapaò. Mai te reira o Tora, o Tatana, e o Apirama e to rātou pae àu ra, tei pohe i te fenua àihere ra : 4 Mote 16, 31-32, ia riro ei tāpaò no Iteraèra. E te maere nei au i te mea, e te tiā noa mai ra o Tema e to na mau hoa i te imi mārō i te mea i pohe ai taua vahine ra ; e te pohe i roohia ai taua vahine ra, e ìte-noa-hia e rātou ia hiò atu.

Teretitano. - Oia hoì ia, e tāpaò ia no te ètaètaraa o to rātou àau i te ìmiraa i te mea tiā òre. Te mau taata o Totoma ra, i parauhia rātou e ua hau ê te hara i mua i te aro o Iehova, no te mea ua hāmani maità o ia ia rātou. E fenua maità rahi to rātou, e aita rātou i manaò i to te Atua hāmani maità, e na na i horoà mai i tei roaa ia rātou. E e feiā i aòhia hoì e aore i haapaò, riro atu ra to rātou ei pohe rahi.

Etepero. - Te parau ta òe i parau mai ra, teie rā te manaò maità, to te Fatu ra aroharaa mai ia tāua nei, aita tāua nei i faautuàhia mai, o vau nei ā tei hape. Ia haamanaò ā vau i te vahine a Rota ra e tiā ai.

*

* *

PENE XI

Te ânāvai ra - Nā pererina i te haereraa nā te èà hape - Te tãpèaraahia - Te àti rahi e te oraraa i te hopeà ra.

Hiò atu ra vau e te haere ra nā pererina ra e tae atu ra i te pae ânāvai, e âvāvai maitai rahi tei parauhia e Tavita arii ra i te “Vai-a-te-Atua ra”: Taramo 65, 9, e ta Ioane ra, “te Anāvai-o-te-pape-ora ra” ia : Apotarupo 22,1. E nā te hiti i taua ânāvai ra to rāua èàtià. Te haere ra o Teretitiano e to na hoa mai te mauruuru rahi i to rāua haereraa i reira, e te ìmi ra rāua i te pape o taua ânāvai ra, e te faatupu ra taua pape ra i te ànaànaea o to rāua àau e te itoito maitai hoì. Te tupu ra hoì te rāau ruperupe maitai i nā hiti o taua ânāvai ra, te faahotu ra taua rāau ra i te mau māa maitatai, e te rau ra, ei rapaau ia i te mau mai o te taata pererina ra. E mau fenua maitai hoì tei te tahi pae e i te tahi pae o taua pape nei. E vāhi heeuri e te tupuhia e te riri, oia te tiare maitai ra. I taòto hoì rāua i taua vāhi maitai ra, e ia ara ra, ua àmu i te māa o te mau rāau i taua vāhi maitai ra, e ia ara ra, ua àmu i te māa o te mau rāau ra, e ua inu i te pape o te ânāvai ra. E faaearea e te taòtoraa maitai to rāua i te tahi mau mahana i reira : Taramo 23, 2. Ua himene hoì rāua i teie nei himene :

*A hiò hoì, te tahe nei
Te vai maitai i pihai iho
I te èàtià e tae atu ai
I te òire rai hanahana*

*Te mau fenua maitatai nei
Heeuri hoì te huru
Mau mea hauà maitai
Tei tupu anaè, tei hotu*

*Tei ìte i taua vāhi nei
Te māa maitai, te pape
Te hoo ra o ia i ta na anaè
Ia noaa mai te reira*

E no te mea aita ā rāua i tae i te vāhi e haerehia ra, ia haere atu ā rāua i mua e tià ai, ua àmu hoì rāua e ua inu, haere atu ra, e te taa ê atu ra taua pape ra, aita atu ra i nā pihai iho i to rāua èàtià ra, taiā atu ra rāua i te reira, eita rā e tià ia vai iho atu i te èàtià. Ua tae atu ra rāua nā te vāhi puupuu e te òfafai, o te huru ā ia i te reira vāhi, e te māuiui aè ra te àvae o nā pererina nei i te haereraa, e àti hoì to rāua e te taiā. Hiò atu ra rāua, e tei te pae èàtià

ra te hoê âua, e vāhi maitai ia hiòhia atu, e paumaraa iti hoì ia tomo i roto ra. “Te âua-o-te-èà-hape” te iòa o taua vāhi ra. Ua hiò atu ra o Teretitiano e ua nā ô mai ra i to na hoa : Ia riro teie nei âua i te vai māite i te pae èatià nei, o te vāhi māuiui òre ia no te âvae. Pauma atu ra o ia i taua paumaraa iti ra, e ua nā ô mai ra : Oia mau ta ù i parau ra, e èà iti teie nā te hiti i taua èà nei, e vāhi marū, e nā reira tāua.

Etepero. - O te riro hoì te reira i te aratai ia tāua ia faaruè i te èà mau nei.

Teretitiano. - Eita paha ia, a haere mai a hiò, te nā te hiti nei te haere.

Ua faaroo atu ra hoì o ia e ua pauma atu ra rāua atoà nā nià i taua paumaraa iti ra. E tae atu ra i reira, e vāhi marū ia no te âvae. Ua hiò atu ra rāua i mua, ìte atu ra i te hoê taata i te haereraa, o *Tuturi-tumu-òre* te iòa. Ua tiàoro atu ra rāua ia na e ua ui atu ra : E tae atu teie nei èatià i hea. Ua nā ô mai ra o ia : E tae atu ia i te Oire-rai ra. Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa : Inaha hoì ta ù i parau atu ia òe ra, te tià nei hoì ia haere nā ô nei, te haere nei te taata. Ua pee atu ra rāua i taua taata ra, te haere ra o ia nā mua, e maoro iti aè ra, ua rui iho ra, e te tupu ra te pōuri rahi, aita atu ra taua taata i mua ra i ìtea ia rāua. E taua taata ra o *Tuturi-tumu-òre*, no te mea ua pō roa, aita o ia i ìte i te huru o te èà i mua ia na, ua topa atu ra o ia i roto i te hoê âpoo hohonu tei ôhia e te fatu no na taua vāhi ra, ia hià e ia pohe atu te feiā tuturi tià òre e te paari òre te manaò. Ua faaroo hoì o Teretitiano e to na hoa i te hiàraa taua taata ra, e ua tiàoro atu ra : E aha tenā. Aore roa o ia i parau mai. I faaroo na rā rāua i te ùuru i roto i taua âpoo ra. Ua parau mai ra hoì o *Etepero* : E hoa, nā hea hoì tāua i teie nei. Aita rā to na hoa i parau noa atu, te tupu ra te ìnoìno i roto i to na àau, o ia i aratai i to na hoa i te vāhi hape. Te tupu mai ra hoì te vero i reira ra, te ua, te pātiri e te uirā. Te autā ra o *Etepero* i roto ia na iho, te nā ô ra : Ahiri au i haapaò i te aratià ra.

Teretitiano. - O vai tei ìte e, e riro taua èà nei i te aratai ia tāua i te faaruè i te èatià mau ra.

Etepero. - O ta ù hoì ia i mataù i mutaa iho, i parau rii atu ai au ia òe na, te mea hoì aore au i faarahi i te parau, no te taata paari òe na, o vau nei, e pipi âpī hoì au.

Teretitiano. - E taù hoa here, eiaha òe e ìnoìno mai ia ù, te tatarahapa nei au, o vau i aratai ia òe i teie nei vāhi ìno, eiaha rā oè e riri mai ia ù, eere te mea ôpuahia e au.

Etepero. - E taù taeae, eiaha òe e inoïno, aore au i riri ia òe, e riro paha teie ei maitai a muri atu.

Teretitiano. - Te maitai nei au no te mea e taeae òe tei ite i te aroha mai ia ù. Eiaha rā tāua e tiā noa i ô nei. E tāmata tāua i te hoī faahou atu i te èatiā mau ra.

Etepero. - E nā mua vau e taù hoa here.

Teretitiano. - Eiaha, e tuu òe ia ù nā mua, e te vai ra te tahi ïno, ia riro vau nā mua i reira, no te mea, no to ù nei hape i tae mai ai òe.

Etepero. - Eiaha ia, o vau na te haere nā mua, no te mea te vai na te peapea o to òe àau, e òre òe e maitai ia aratai.

E i reira ra to rāua faarooraa i te tahi reo i te nā ôraa mai : A nuu na to àau i te èa rahi ra ta òe i haere i mutaa iho ra, a hoī na i reira.

Te tupu ra te manaò maitai i to rāua àau i te faarooraa atu. Te rahi mai ra te pape tahe i reira ra, e e mea ïmi taiātā te hoīraa atu (ua manaò hoī au i reira e mea vai noa te faaruè i te èa, e e mea roaa àtā te hoīraa atu i reira). Te haere ra rāua, òi pohe hoī i te pape, e i te pōuri, e àhuru noa atu te nā reiraraa i taua ruī ra. Te faaitoito ra rāua ia noaa faahou taua paumaraa iti ra, ia hoī i te èatiā mau ra, e aita roa i noaa ia rāua i taua ruī ra. E tae atu ra rāua i te hoē vāhi iti ruruà, ua pārahi i reira e ia ao. E no te rohirohi i te haereraa, ua maīri to rāua taòto i taua vāhi ra.

E te vai ra te hoē pare i taua fenua ra, e mea fātata, te Pare-feàfeàu te iòa, e pārahiraa no te hoē taehae o Teteperatio te iòa, e no na te vāhi i taòtohia e rāua ra. Te hahaere ra o ia i te poipoi roa, o ta na ia peu, e hiò haere i ta na ra mau àua, e ua ìtea rāua i te taòto-noa-raa. Ua haere mai ra taua taehae ra, ua faaara mai ra ia rāua, e ua ui mai ra mai te reo ìriā ra e, no hea mai rāua ra, e te haere ra i hea, e e aha te mea i taòto ai rāua i to na ra fenua. Ua parau atu ra rāua, e nā pererina rāua, e no te ìte òre i te èatiā i tae mai ai i reira. Ua nā ô mai ra taua taehae ra : Ua hara òrua i te mea òrua i taataahi noa i to ù nei fenua, e ua taòto hoī i teie a ruī i roto i taù àua. A tiā mai, haere i ô.

Haere atu ra rāua e o ia atoà, no te mea e rahi to na pūai i to rāua ra, e ua ìte hoī rāua iho e ua hape, i ta na i parau mai ra. Ua tiahi atu ra o ia ia rāua e nā mua ia na, e tae atu ra i taua pare ra, ua tuu atu ra ia rāua i roto i te hoē vāhi tāpeàraa. E vāhi pōuri, te hauà ïno e te hohonu i roto i taua pare ra : Taramo 107, 16. I reira rāua i te vai -noa-raa mai te poipoi o te mahana toru ra, e tae noa atu i te tuīraa pō i te ruī ono ra, aore roa i tāmata

noa atu i te hoê maa māa iti, e aore hoi i inu i te hoê tōpata pape, aore roa e maa maramarama i ìtea mai, aore hoi te hoê taata i aroha mai.

E àti rahi to rāua i reira. Ua hau rā to Teretitiano, no te mea no ta na parau tiā òre i tae mai ai rāua i reira.

E vahine ta taua taehae ra ta Teteperatio, o Tefitenia te iòa, e ia haere rāua e taòto i te rui, ua paraparau rāua rāua iho, ua faaite taua taehae ra e, e too piti puè taata tei ìtea ia na e ua pau i te hurihia i te vāhi hohonu i roto i te pare ra, no te mea i taòto rāua i roto i ta na âua. E ua ui atu ra o ia i ta na vahine : E nā hea atu ā vau i taua puè taata nei. Ua ui mai ra te vahine ia na : E aha taua puè taata ra. No hea mai, e te haere ra i hea. Ua faaite atu ra o ia ia na. Ua nā ô mai ra ta na vahine : Terā paha te mea maitaì, ia tiā òe i niā i te poi poi ra, e papai ûana atu òe ia rāua, eiaha ia arohahia atu.

E tae aè ra i te poi poi, ua ìmi atu ra taua taehae ra i te tahi rāua rahi ei papai, e ua pou atu ra i raro ia rāua ra, e ua tāmata i te faaìno ia rāua mai te mea e ùri rāua, eere te taata, aita rā rāua i parau noa atu ia na. E ua rave ìriā mai ra o ia ia rāua, ua papai ûana mai ra, e ia paruparu roa atu ra rāua, e òre e maitaì ia huri ia rāua iho i taua vāhi ra. E oti aè ra taua papairaa ra, ua haere atu ra taua taehae ra, ua vai iho mai ra ia rāua ia autā noa i to rāua māuiui, e te taiā rahi i te àau.

E i taua rui ra, ua paraparau faahou taua taehae ra rāua te vahine i taua nā taata nei, no te mea te vai ora ra, aore i pohe roa. Ua paraparau te vahine i ta na ra tāne e ia poi poi aè, e haere faahou atu ā o ia ia rāua ra, e haamataù atu, e e aò atu ia rāua, ia haapaò rāua iho. E tae aè ra i te poi poi, ua ua nā reira mau ā o ia. Ua parau ìriā mai ra ia rāua, ua ìte hoi e te vai paruparu ra rāua no taua papairaa na na ra e te māa òre ā hoi.

Ua paraparau mai ra hoi, e aita roa e oraraa i taua ìno ra, e terā te mea maitaì, e haapohe rāua ia rāua iho, e aha te faufaa ia faaòromai noa i taua ìno ra. Ua parau atu rā rāua ia na, e tuu ia rāua ia haere na. E ìte aè ra o ia i te reira, ua haru ìriā mai ra ia rāua e taparahi, e tei te nā reiraraa mai ra, ua hiā iho ra o ia i raro (e mai hoi to na, mai te hōpii ra, i te tahi mau mahana veravera ra e tupuhia ai o ia i te reira), aita atu ra i taparahi pohe roa ia rāua ra, haere atu ra. Ua vai iho mai ra ia rāua ia feruri noa i ta rāua mau rāveà, e ua paraparau hoi rāua i ta taua taehae ra.

Teretitiano. - E taù tae aè, e nā hea atu tāua nei. Teie nei oraraa no tāua nei, e ìno rahi ia i to ù iho nei manaò, aore au i ìte i te maitaì : Te haapaò ānei i ta taua taehae nei i parau mai ra, e o te faaòromai ānei i teie nei ìno hau ê.

Etepero. - Te ìte atoà nei au, e ìno rahi to t̄aua i teie nei, e ahiri hoì e ìno mau ra, e riro ia vau i te manaò, te pohe vave atu te maitai. Te ìte nei r̄a t̄aua e, e mea parauhia mai e te Fatu o te fenua i titauhia e t̄aua nei e, eiaha òe e taparahi i te taata, eiaha ia vetahi ê, e eiaha roa ia na iho. E parau ìno roa ta taua taehae nei i parau mai ra, e òre roa e tià ia faaroo atu Te taparahi ia vetahi ê ra, o te ìno anaè ra t̄e pohe ia na ; âreà te taparahi ia na iho ra, te taparahi ra o ia i te tino e te v̄arua atoà. E te parau ra òe e taù taeaè e maitai tei roto i te pohe? Aita òe i ìte, e te auahi i te p̄o ra, te p̄arahiraa mau o te feiā taparahi taata ra? Aore roa, te parau mai ra te parau a te Atua, e ora mure òre to te taparahi taata ra? E te ìte nei hoì t̄aua, eere tei te rima o taua taehae nei te mau ture atoà, te manaò nei au e ua t̄apeàhia te tahi pae i mutaa iho, mai ia t̄aua nei, e ua ora atu ra. E tià hoi i te Atua i te ìmi i te r̄aveà e ora ai t̄aua. Tei tuu mai i te pohe i taua taehae nei, te reira ia ; e aore ra, o te moè ia na i to na mahana te t̄aviri i te ôpani o te v̄ahi t̄apeàraa nei ; e aore te reira, o te tupuhia i to na mahana i taua mai no na ra, te h̄ôpii. E ia roohia, te manaò nei au e faaitoito, e e t̄amata i te haere, e te faahapa nei au ia ù iho i te mea aore i faaitoito i taua poheraa iho nei. E faaitoito t̄aua atoà aè ia noaa te ora.

Ua n̄a reira o ia i te haamahanahana i to na taeaè ia òre ia haapaò i te parau ìno a taua taehae ra. E te vai noa ra r̄aua i roto i te p̄ouri e te ìno i te reira mahana.

E tae aè ra i te ahiahi ra, ua haere faahou mai ra taua taehae ra e hiò e te ora ra. O te reira anaè ra hoì. Ua rahi te paruparu no te papalraa a taua taehae ra e te m̄aa òre ā hoì. E no te mea aore aè ra r̄aua i faaroo i ta na parau, ua ìriā roa mai ra taua taehae ra, e ua n̄a ô mai ra : E riro to òrua nei haapaòraa ei ìno hau ê, e e maitai hoi ahiri òrua aore i f̄anau mai i te ao nei. Te r̄urūtaina ra r̄aua i te faarooa i te reira parau, e te manaò nei au e, ua unuhi roa o Teretitiano.

E ia m̄āpuhi aè ra te aho, ua paraparau faahou atu ra r̄aua r̄aua iho i te parau a taua taehae ra, e te huru faatiā faahou ra o Teretitiano i taua ìno i parauhia mai ra, mai te mea e, te feàa piti ra to na àau. Ua n̄a ô mai ra o Etepero ia na : E taù taeaè, a haamanaò na i to itoitoraa i te taputōraa òrua o Aporuona ra, aore o ia i riro ei upootiā, ua faaòromai òe e ua ora i te mau ìno atoà i te pohe o te maru pohe ra. E e rave rahi te àti e te ìno atoà i te pohe o te maru pohe ra. E e rave rahi te àti e te ìno ta òe i ìte e ta òe i faaòromai, e i teie nei, o te manaò pohe e te mataù anaè to òe. Te hiò nei òe ia ù, e tei roto atoà i taua vahi ìno nei, mai ia òe atoà na te huru, e e taata

tino paruparu hoì au, e ètaèta to òe, e ua papai-atoà-hia vau e te taehae nei, e mai ia òe na hoì au i te porori* i te māa òre e te inu òre, e mai ia òe na vau i te vai-noa-raa i roto i te pōuri. E tāmata tāua i te faaòromai rii. A haamanaò na hoì òe i ta òe na haapaòraa mataù òre i te òire o te Faufaa-òre ra. Aita òe i mataù i reira, tuu noa mai rātou i te fifi âuri, i te tāpeà e i te pohe rahi riàrià ra, aita òe i haapaò i reira. E i teie nei, e haamahu* tāua i taua mau ìno nei, ia òre ia faalnohia te haapaòraa pererina, ia òre tāua ia haamā.

E i taua ruì ra, ia haere taua taehae ra e taòto, ua paraparau rāua te vahine. Ua ui mai ra te vahine i ta na tāne e ua haapaò ānei nā taata i tāpeàhia ra i ta na i parau atu ia rāua ra. Ua nā ô atu ra o ia : E puè taata ìino mārō rāua, te faaòromai ra, e òre e manaò e haapohe ia rāua iho. Ua nā ô mai ra taua vahine ra, ia poi poi aè, e tià òe e aratai ia rāua i rāpae àu i te māhora o te pare nei, a faaite atu ai ia rāua i te puèraa ivi e te mau pōrahu* o te feià ta òe i taparahi ra, e mau pererina mai ia rāua atoà ra te huru. E e parau atu e, e òre e maìri te ruì àhuru, e pau ai rāua i te haehae-noa-hia mai ta òe i rave i te tahi pae ra.

E tae aè ra i te poi poi, ua haere mai ra taua taehae ra, e ua aratai atu ra ia rāua i rāpae àu i te māhora o taua pare ra, e ua faaite mai ra ia rāua i te mau ivi, te mau àpu upoo i vai noa i taua vāhi ra. Ua nā ô mai ra : Teie nei ta òrua e hiò nei, e mau pererina ia i mutaa iho mai ia òrua atoà na, e ua hape rātou mai ia òrua i taataahi i to ù nei fenua, e i te mahana i hinaaro ai au ra, ua haehae-noa-hia rātou e au, e te puè noa nei ā to rātou mau ivi, e e òre e maìri te pō àhuru, e nā reira atoà vau ia òrua. A haere na i to òrua àpoo. Ua papai mai ra ia tāua e tae roa atu ra i roto roa i taua tāpeàraa ra. E te vai noa ra rāua e tae noa atu i te ruì o taua mahana ra, mai te māuiui e te àti rahi roa.

E ruì iho ra, te haere ra taua taehae ra e ta na vahine o Tefitenia e taòto, ua paraparau faahou i nā taata nei, e te maere ra taua taehae ra i te mea rāua i faaòromai i ta na papairaa e te mau ìno atoà ra, e aore i haapaò i ta na parau e haapohe ia rāua iho.

Ua nā ô mai ra ta na vahine : Te manaò nei au e te vai ra te tahi rāveà e manaò ai rāua e faaorahia ; te tahi mau taata ānei te haere mai e faaora ia rāua, e te vai ra ānei te tahi tāviri e matara ai te mau ôpani ra. Ua nā ô atu

porori [*porori*] : poia.

haamahu [*ha'amahu*] : faaòromai.

pōrahu [*po:rahu*] : ivi upoo.

ra te tāne : Te nā reira nei òe i te manaò e taù hoa, e ìmi ā vau, e perehahu hua ia poipoi aè.

E i taua ruì ra, i te tuìraa pō, pure iho ra rāua, e ua haamaoro i te pure. E ia tae i te āahiata ra, i reira i parau ai o Teretitiano mai te taata e òaòà ra, e ua nā ò aè ra : E maamaa hoì au nei, o vau i vai noa i teie nei vāhi ino e te tāpeàraa hohonu nei, e te vai noa nei i roto i to ù nei òuma te hoê tāviri o Peramito te iòà, e te manaò nei au e matara ia i te reira te mau tāviri atoà i roto i te pare o Feàfeàu nei, ia haere noa mai te tāpeà-òre-hia.

Ua nā ò mai o Etepero ra : E parau maità tenā e taù taeà here, a ìriti aè na no roto i to òe òuma, e e tāmata tāua.

Ua ìriti iho ra o Teretitiano i taua tāviri ra e ua òomo i roto i te tāvirirāa o taua vāhi pārahira a taua tāpeàraa ra, taua vāhi hohonu ra, e ua matara iho te reira, e ua ìriti-hua-hia te reira ùputa, e tei rāpae mai ra o Teretitiano e to na hoa. E tae atu ra rāua i te òpani e tomo atu ai i te māhora o taua pare ra, ua matara atoà hoì te reira. E tae mai ra i rāpae, hoê òpani i toe, oia te òpani āuri ra. Ua tāmata rāua i te tāviri i te reira, e mea tāviri àtā ia, ua roaa rā i te hopeà. E tei te ìritiraa ra, e mea haapaaina rahi te reira, ua ìriti-hua-hia rā e rāua ia rū i te hororaa i rāpae. I faaroo rā taua taehae ra i te paainaraa te òpani ra, ua ara aè ra, ua tià i nià e haere mai e auaù i nā pererina nei. Roohia iho ra i taua mai no na ra te hōpii, aita i tià ia auaù. Ora mai ra rāua e tae roa mai ra i te èàtià mau o te Arii ra, eita atu ra e roaa faahou i taua taehae ra.

E ia maìri atu ra ia rāua taua paumaraa iti ra, ua paraparau rāua e feruri, e nā hea rāua i te tuu i te tahi tāpaò ia òre te tahi mau pererina a muri atu ia vare, mai ia rāua ra, ia òre ia tae i te rima o taua taehae ra. Ua faaau atu ra rāua e faatià i te hoê pou i te pae o te paumaraa ra, e i te pāpai i nià iho : Te èà teie e tae atu ai i te pare o Feàfeàu, te pārahira a o te taehae ra o Teteperatio, tei vahavaha i te Arii o te òire rahi ra, e tei ìmi i te rāveà e pohe ai te mau pererina.

E rave rahi tei taiò i taua pāpai ra, e ua ora atu ra, aita i tae i te rima o taua taehae ra.

E oti aè ra te reira òhipa iti, ua himene atu ra rāua nā ò atu ra :

*I to māua nei faaruèraa
I te èàtià pererina
Ino mau tei roaa mai ra
Ino rahi mau to māua*

*E o òutou e haere mai ra
Nā te èà pererina
E ara hoì òutou atoà
I te taehae e ta na āua*

PENE XII

Te mau tiaì māmoe i te mau mouà o te Mauruuru ra e to rātou hāmani maitaì mai i nā pererina nei. No Ite-òre e no Faaroo-iti.

Te haere atu ra rāua, e tae atu ra i te mau mouà ra tei parauhia i te mouà o te Mauruuru. Hoē ā hoì te reira mau mouà e te mouà e tiāhia i te fare Nehenehe tei parauhia i mutaa iho ra.

Ua paìuma atu ra rāua i reira e hiò i te mau āua e te mau ô vine maitataì e te mau pihaa pape ra. E àmu noa hoì te mau pererina i to reira māa, e inu hoì i te vai. Ua nā reira rāua e ua faahopu, ua horoi ia rāua iho. E tei nià iho i te reira mau mouà te feiā tiaì, te faāamu ra i ta rātou mau nana, e i te haereraa nā pererina nei, te tiā noa mai ra i te pae aratiā ra. Ua haere atu ra rāua i pihai iho e ua tūturi* noa i nià i to rāua turu tootoo ra (e peu mau hoì na te feiā tere ia paraparau i te pae èatiā ra ;). Ua ui atu ra rāua i te mau tiaì ra, nā ô atu ra : Na vai teie nei mau mouà Mauruuru e te mau nana i faaāmuhia nei.

Mau tiaì. - Teie nei mau mouà, e fenua ia no Imanuera, e itea hoì te Oire-raì nā nià i teie nei mau mouà ; e te māmoe e àmu haere nei, na na atoà ia, na te Fatu nei, e ua horoà o ia i to na ora ei hoo no te māmoe nei.

Teretitano. - Te èa mau ānei teie e tae atu ai i te Oire-raì ra.

Mau tiaì. - Te èa mau hoì teie ta òrua e haere nei.

Teretitano. - E haerà maoro ānei mai ô nei atu ia tae hoì i reira.

Mau tiaì. - E mouà taeà òre ia, i te òre e pāpū i te haereraa.

Teretitano. - E èa maitaì ānei ia haere ra, e èa àtiāti rahi ānei.

Mau tiaì. - E èa maitaì ia i te feiā parau tiā ra, āreà te feiā parau tiā òre ra, e hià rātou i reira : Hōtea 13, 3.

Teretitano. - E aupuru-rii-hia ānei te mau pererina i ô nei, tei rohirohi i te èatiā nei.

Mai tiaì. - E aupuruhia ia, e mea poroihia mai te reira e te Fatu no na teie nei mau mouà e ia vai mai ā te aroha taeà ra : Hēpera 13, 1. E to ô nei mau mea maitataì, no òrua hoì te reira.

tūturi [tu:turi] : hoē ā e te tiāturi, oia hoì, tūruì.

Ite atu ra hoì au i roto i ta ù taòto ra, e ia hiò mai ra te mau tiaì ra, e nā taata tere rāua, ua ui mai ra ia rāua i terā parau, i terā parau, e ua parau atu ra rāua mai tei parauhia i te tahi mau vāhi i mutaa iho ra, oia hoì mai tei uihia ra : nā hea mai òrua. E aha ta òrua i ìte i te èàtià. E aha te mea i tae mai ai òrua i ô nei. Ua ui hoì rātou i te reira no te mea, aore reà taata i tāmata i te èà pererina ra e tae roa mai i teie nei mau mouà.

E ìte aè ra te mau tiaì ra i ta rāua parau, ua mauruuru rātou i te reira, e ua ìte maitaì mai ra ia rāua, e ua nā ô mai ra : Ia ora na òrua i te haereà mai i teie nei mau mouà.

Taua mau tiaì ra, oia hoì o Ite, o Tiàhou-òre, o Itoito e o Haavare-òre. Ua rave mai rātou i to rāua rima, e ua arataì atu ra i to rātou ra mau tiàhapa, e ua faaàmu ia rāua ra. E ua nā ô mai ra : E pārahi òrua io mātou nei i te tahi tau mahana ei haamāha i te rohi e ia ìte hoì i ta mātou nei haapaòraa e i te mau mea maitataì o teie nei mau mouà.

Ua faatià atu ra rāua i te reira parau e ua haere atu ra e taòto i te reira ruì. E poi poi aè ra, hiò atu ra vau, te faaara ra te mau tiaì ia Teretitiano rāua o Etepero ia hahaere rātou nā nià i te mau mouà ra e hiò haere. E hiòraa maitaì to rātou i te mau vāhi i pihai iho e i te èàtià ê atu hoì. Ua paraparau atu ra te mau tiaì rātou rātou iho : E faaite ānei tātou i nā pererina nei i te tahi mau mea taa ê ra. E tià aè ra ia rātou i te nā reira. Ua arataì atu ra rātou ia rāua i nià i te tupuaì o te hoè mouà o Hape te iòà, e pari teitei hoì tei te tahi pae àu ra. Ua parau mai ra rātou ia rāua ia hiò tià i raro i te tumu o taua pari ra. Ua hiò atu ra o Teretitiano e to na hoa, e ìte atu ra, e taata tei raro, ua taa i taua pari ra e ua fatifati roa, te puè noa ra. Ua nā ô atu ra o Teretitiano : E aha rā hoì teie - Ua nā ô mai ra taua mau tiaì ra : Aita ānei òrua i ìtè i tei parauhia i te feiā i faaroo ia Hamenaio rāua o Fireto, e ua hape i te parau mau o te tià-faahou-raa o te taata pohe ra : 2 Timoteo 11, 17-18. Ua nā ô atu ra rāua : Ua ìte hòi māua i te reira. Ua nā ô mai ra taua mau tiaì ra : ta òrua i hiò e ua fatifati roa i taua pari nei, e te vai noa aè ra i teie nei ā, aita i tanuhia ia riro ei hiòraa na te taata ia òre ia paìuma i te vāhi teitei o te mouà nei i te pae pari nei, a taa atu ai mai ia rātou ra.

Hiò atu ra vau e te arataì ra rātou ia rāua i te tupuaì o te tahi mouà tei parauhia o te Araraa, e ua parau mai ra ia rāua ia hiò atu i te ātea ê ra. Ua hiò atu ra rāua e te manaò ra te ìte atu ra rāua i te tahi mau taata i te hahaereraa nā roto i te tanuraa tūpāpaù* ra, e te vai mata pō ra, te turori

tūpāpaù [tu:pa:pa'u] : e tino pohe.

ra e te hià noa ra nā nià i te mau menema ra. Ua nā ô atu ra o Teretitano : E aha rā terā atu mau taata.

Mau tiaì. - Aita ānei òrua i ìte i raro aè i teie nei mau mouà i te hoè paumaraa iti e tomo atu ai i te hoè āua i te pae āui o te èàtià nei.

Ua nā ô atu ra rāua : Ua ìte ia māua i te reira. Ua nā ô mai taua mau tiaì ra : E nā nià i taua paumaraa ra te hoè èàtià e haere tià atu ai i te pare o te Feāfeāu ra tei tialhia e te hoè taehae, o Teteperatio te iòā, e terā atu mau taata e hahaere i te vāhi tanuraa tūpāpaù ra, e mau pererina hoì rātou i mutaa iho mai ia òrua atoà na. E tae mai ra rātou i te paumaraa i te pae èàtià nei, no te vāhi puupuu te èàtià i te reira vāhi, ua pauma atu ra rātou e ua haere nā roto i te āua i pihai iho, e ua haruhia atu ra e taua taehae ra o Teteperatio, e ua hurihia atu ra e ana i roto i te tāpeāraa vāhi hohonu ra. E i te hopeā ra, ua haamatapō o ia ia rātou e ua arataì atu ra i te vāhi tanuraa tūpāpaù ra, e e tià rātou i te hahaere-noa-raa i reira e tae noa aè nei i teie nei mahana, ia tupu te parau a te taata paari tei nā ô mai ra e : O tē òhipa ê atu i te èā o te ìte ra, i te āmuiraa a te feiā pohe ra e vai māite atu ai : Māteri 21,16.

Te hiò ra o Teretitano e to na hoa te tahi i te tahi, e te tahe ra te roi mata, aita rā i parau noa atu i te mau tiaì ra. E i muri iho, hiò atu ra vau, e te arataì ra te mau tiaì ia rāua i te hoè vāhi mai te faa ra te huru, e e ùputa hoì tei reira, tei te hiti o te mouà ra. Ua ìriti aè ra rātou i te òpani e ua parau mai ra ia hiò rāua i roto. Ua hiò atu ra rāua i roto, e te vai pōuri ra taua vāhi ra e te au auahi hoì, e te manaò ra rāua e te faaroo ra, mai te haruru o te auahi i te àmaraa, e te òto hoì, e te autā o te māuiui i roto ra, e te hauà ìno mai to te tōferi ra. Ua nā ô atu ra o Teretitano : E aha rā hoì teie ta māua e ìte nei.

Mau tiaì. - Te hoè èàtià teie e tae atu ai te taata i hāte*. Te feiā e mau i te parau maitai nei mai te haavare tē haere nā ô nei, mai ia Etau ra tei hoo i ta na tufaa matahiapo ra, e tei hoo i te Fatu ra mai ia Iuta, tei faalno i te Evaneria nei mai ia Aretanetero ra tei haavare, mai ia Anania rāua o Tafira ra.

Ua nā ô atu ra o Etepero i te mau tiaì ra : Te ìte atu ra e feiā haere pererina teie atoà nei mau taata mai ia māua nei.

Mau tiaì. - Ua maìri teie nei mau mouà i te hoè pae, aita rā i taeà e vetahi.

hāte [*ha:te*] : te ao o te pohe i roto i te tiaturiraa a te Hereni.

Ua nā ô aè ra nā pererina nei rāua ia rāua iho : E tiāoro tāua i te Mana rahi ra ia turuhia mai.

Mau tiaì. - Ia nā reira òrua e maitaì ai, e ani ia tauturuhia mai e ia itoito e maitaì ai to òrua haereraa.

Hinaaro atu ra nā pererina nei i te haere i to rāua tere, e ua tiā hoì i te mau tiaì ra. Ua haere atoà atu ra rātou i te ôtiā o taua mau mouà ra. Ua nā ô aè ra te mau tiaì ra rātou rātou iho : e faaite tātou ia rāua nei i te mau ùputa o te Oire-raì ra, peneiaè o te ìte rāua i te hiò nā roto i ta tātou nei hiòfenua. E mea maitaì hoì te reira ia rāua, i nā pererina nei.

Ua arataì atu ra rātou ia rāua i niā i te hoè mouà teitei o Atea-noa te iòa, e ua tuu atu ra i te hiòfenua i to rāua rima. Ua tāmata hoì rāua i te hiò nā roto, te manaò ra i te mea riāriā ta rāua i ìte i te hiti mouà ra, e te rūrūtaina ra to rāua rima no te mataù, no reira i òre i tiā ai i te hiò tāmāu māite ; te manaò ra hoì e te ìte rii ra i te ùputa e te hinuhinu o taua vāhi ra. Ua haere atu ra rāua mai te himene :

*Na rātou nei te mau tiaì
Te mau mea moè i faaite mai
E mau mea tei maitaì
Ta māua hoì e ìte nei
Te hinaaro nei ia tae anaè
Ta māua hoì i ìte nei
A haere mai i te mau tiaì
Na rātou hoì e faaite mai.*

E i to rāua poroiraa a haere atu ai ra, ua horoà mai te hoè tiaì i te parau faaite i te èatiā ia rāua ra. Ua nā ô mai ra hoì te too piti : E ara ia òrua i te taòto i te fenua i meahia ra. E ua nā ô mai ra te too maha : Ia ora na òrua i te haereraa.

Ua hiò faahou atu ra vau i to ù taòtoraa ra, e te haere ra nā pererina nei, te pou ra i raro mai te mouà atu i te haere tiā atu i te Oire-raì ra. E tei raro aè i te mau mouà nei i te pae àui o te èatiā ra, te hoè mau fenua o Teòteò te iòa, e mai reira, mai te hoè maa èa iti piò, te haere tiā mai i te èa mau e haerehia e te mau pererina. Ua fārerei hoì rāua i reira i te taata āpī, e taata haere itoito, mai ô mai i taua fenua ra, o Ite-òre te iòa. Ua ui atu ra o Teretitiano ia na e, mai hea mai o ia, e te haere ra o ia i hea.

Ite-òre. - Terā mau fenua i te rima àui nei, o to ù ia fānauraa, e te haere nei au i te Oire-raì ra.

Teretitiano. - E nā hea atu òe ia tae i te ùputa ra, o te faaō talàtā òe ia tae i reira.

Ite-òre. - Mai te tahi mau taata mataitai ra, e nā reira atoà vau.

Teretitiano. - E aha ta òe ei faaiteraa atu ia tae i te ùputa, ia Iritihia te ùputa ia òe.

Ite-òre. - Te ite nei au i to te Fatu ra hinaaro, e e taata haapaò maitai hoì au, te haapaò nei au i te parau tià i te taata atoà, te pure nei hoì, te horoà nei au i te àhuru o ta ù nei taoà na te taata rii e ua vai iho atoà i to ù fenua, e te haere nei au i te Oire-rai ra.

Teretitiano. - Aita rā òe i tae mai i te ùputa i te mata* o te èatià nei, ua haere mai nei hoì òe nā terā ra èà piò, e te manaò nei au e, e mea mataù te hopeà, manaò maitai noa iho ā òe ia òe iho, ia haavāhia rā, e riro òe i te faahapahia, mai te èiā ra e te haru, o te hopeà paha ia, eere i tei ō nā roto i te ùputa o te Oire-rai ra.

Ite-ore. - E hoa mā, e puè taata èè hoì òrua, aore au i ite ia òrua, a haapaò na òrua i te parau i to òrua na fenua, e haapaò atoà vau i te parau i to ù iho ra fenua, e e maitai anaè ia ia tae i te hopeà ra. Areà te ùputa ta òrua e parau nei, ua ite te taata atoà, e vāhi maoro ìno te reira, aita roa ia i fātata i to mātou nei fenua, e te manaò nei au e, aore roa e taata i to mātou mau vāhi i ite i te èà ia tae i reira, e aore hoì te reira i haapaòhia, no te mea te vai nei ta òrua e hiò nei, te hoè èatià iti maitai, e haere tià mai, mai ô mai i to mātou fenua ra, e vāhi iti fātata ia. Ia hiò atu ra o Teretitiano, e e taata paari taua taata nei i to na iho manaòraa, ua ômūmū i to na hoa ia Etepero ra, nā ô atu ra : E maitai to te maamaa ra i to teie nei taata : Māteri 26, 12. Ua nā ô atu ra hoì : Te taata manaò òre ra, ia haere o ia nā te èatià, te ère ra o ia i te paari, e te faalte ra i te taata atoà e, e manaò òre ā o ia : Tohereta 10,3. E aha tāua nei. E paraparau faahou atu ānei ia na. E haere ā paha tāua e haamairi ia na i muri, ia haamanaò o ia i tei parauhia atu ia na nei, e ia roa roa iti aè, e tiai mai ia na, e paraparau faahou, e haapii rii atu. Ua nā ô mai ra o Etepero :

*Te feiā ite òre hoì
Tei maua rahi mai ia òe
Ua parau te Fatu e pohe mau
Tei òre i ite i ta na parau.*

*Te ite òre maua mau
Tei hape rahi ta na parau
Vai iho atu ia haamanaò
Ia tupu i roto te mataù*

mata [*mata*] : te haamataraa, te ômuaraa.

Eere paha te mea maitai te parau rahi atu ia na i te parauraa hoê, e haere ā tāua, vai iho atu ia na, e ia hinaaro ra, e paraparau ā ia a muri atu, ia tiā ia na te fārii rii mai.

Te haere ra rāua i mua, e te mairi ra taua taata nei i muri aè. E maoro iti aè ra, ua tae atu ra i te hoê vāhi pōuri rahi, e tei reira te hoê taata i ruuruuhia e nā temoni e too hitu, e hitu hoì taura i te ruuruuraa, e te hopoi ra rātou ia na i muri i te ùputa ta rāua i ìte i te hiti mouà ra : Mataio 12,45. Roohia iho ra o Teretitiano i te mataù rahi, oia atoà hoì to na hoa. Ua rūrūtaina atu ra rāua i te hiòraa atu i te mau temoni ra i te aratairaa atu ia na. Ua hiò maitai hoì o Teretitiano ia ìte atu i to na huru, e ua manaò e, o Hiò-i-muri te iòà, no te òire o *Faarue-i-te-parau-maitai*, aita rā i ìte maitai i to na mata, te haapiò ra o ia mai te èiā i ìtea ra e te pūrou ra i to na mata. Te hiò ra o Etepero ia na, e ìte atu ra i te hoê maa paepa* i niā i to na tua e te parau i niā iho : E taata i mau i te parau maitai, e faaruè parau i faahapahia ra.

Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa : Te haamanaò nei au i te hoê mau parau i parauhia mai ra i te hoê mea i ìtea i te vāhi fātata nei, e parau no te hoê taata maitai, te iòà o taua taata ra oia o *Faaroo-iti*, e taata maitai tei pārahi i te òire ra o Haavare-òre. Teie ā hoì taua parau ra, i te tomoraa i teie nei vāhi, te vai nei te tahi èatiā iti mai ô mai i te ùputa o te èà āano ra, Te-èà-o-te-taata pohe te iòà, no te mea e rave rahi tei rave-ino-hia i taua vāhi ra. Te haere mai ra nā taata haru e too toru mai ô mai i te ùputa o te èà āano ra, ua hiò mai ra ia Faaroo-iti ra, no ara iho ra o ia i to na taòto, e te faaineine ra e haere i to na tere. Tei te ìteraa mai rātou ia na, ua horo mai ra too toru atoà hoê ā fētii, o *Aau-tauâ*, o *Tiāturi-òre* e o *Aau-faahapa*, e ua parau haamataù mai ia na ra. Ua parau mai ra hoì : A tiā noa i tēna na vāhi. Ua pūrautea* o ia, ua rahi to na mataù. Ua nā ô mai ra o Aau-tauâ ra : A tuu mai na i te moni. Aita rā o ia i rū i te nā reira, no te mea aita i hinaaro ia mahere ê ta na moni. Ua horo mai ra o Tiāturi-òre ra e ua òmo i to na rima i roto i to na pūtē, e ua ìriti mai ra i ta na moni. Ua tiàoro atu ra o ia mai te reo rahi : Eiā, èiā ! E ìte aè ra o Aau-faahapa ra i te reira, ua rave i te hoê rāau rahi, e ua tāiri ûāna mai ra ia na i niā i te upoo. Hiā iho ra o ia i raro e te vai noa aè ra e te tahe o to na toto, mai te mea e manii noa, e ia pohe roa atu. E te tiā noa mai ra taua feiā hara ra i pihai iho. E maoro iti aè ra, ua faaroo rātou i te âvae o te hoê e haere mai ra, e te mataù ra, o te riro

paepa [*paepa*] : e taò peretāne : te taoà ia e ravehia no te pāpairaa.

pūrautea [*pu:rautea*] : te huru ia o te taata e reàreàhia no te rahi o te riarià.

te âvae ta rātou e faaroo ra, o te Maitai-rahi, e pārahi i te òire ra o Tiaturiraa-maitai, ua horo anaè atu ra rātou, vai iho mai ra ia Faaroo-iti ra. E maoro iti aè ra, ua tià aè ra o ia i nià, e ua nee rii atu ra nā to na èàtià ra.

Etepero. - E ua hope roa ānei ta na taoà i te haruhia e rātou.

Teretitano. - Aore, te vāhi i vai-iho-hia ai ta na mau poe ra, aita ia i pāheruhia e rātou, te vai ra te reira, aita ia i riro ia rātou. Areà ta na atoà mau moni rii ra, ua hope roa te rahi i te haruhia e rātou. E àti rahi hoì to na, i te mea ua mahere ê ta na moni. Te mea rii toe ra, aita ia i raval maitai i te toeà o to na tere, e te parauhia ra hoì e, te haere ra o ia mai te ôpū polai i te rahi i te èàtià i toe ra : I Petero 4,18.

Etepero. - E mea maerehia hoì te mea aore i mahere ia rātou te parau faaō na na i te Oire-rai ra.

Teretitano. - Oia hoì ia. Aita ia i riro ia rātou te reira. Eere rā no to na iho paari i toe ai. Ua roohia o ia i te mataù, i te hepohepo, aita i tià ia na i te huna e i te tāpeà i te tahi taoà. No te hāmani maitai rā o te Atua i òre i riro ai ia rātou taua taoà ra : II Petero 1,8-9.

Etepero. - E tāmahanahanaraa to na, rātou i rave i ta na ra mau poe.

Teretitano. - E tāmahanahanaraa mau hoì ahiri o ia i ìte maitai i te haapaò i te reira, i parauhia mai ra vau e te feiā i ìte ra e, aore o ia i haapaò reà i te toeà o to na tere, e te vai ra te mau poe rii, no te mea ua mahere ta na moni, e no te mataù i tupu i roto ia na i te haruraahia ra. Aore o ia i manaò i te mea i tupu ai te manaò maitai i roto ia na, e ia tupu rii hoì ra, tupu mai ra te manaò i te haruraa o te moni ra, mahere roa atu ra te manaò i reira.

Etepero. - E taata aroha hoì o ia, e riro i te taiā rahi i te haereraa.

Teretitano. - E taiā mau ā ia, e riro tāua nei i te rahi i te taiā ahiri i haruhia mai ia na, e i paruparu atoà hoì i te taparahi, e i te fenua ê hoì. E e mea maerehia hoì, o ia aore i pohe i te mihi e i te taiā. Te parauhia ra hoì e, te òto e te autā tei ìtea i te rahi o to na èàtià i toe ra. E ua faaite atu o ia i te feiā i roohia atu e ana ra i te èàtià, e i tei pee mai i muri iho i taua haruraa ra, e i te vāhi i haruhia ai, te huru o te haruraa, e te iòa o te feiā i haru mai ra, te moni i mahere ra, to na haaparuparuraahia e ua fātata i te pohe i reira.

Etepero. - Eere ānei e mea maerehia o ia aore i hoo i ta na ra mau poe i te veveraa o to na haereraa ra.

Teretitiano. - Te parau nei òe e hoa, mai ta te feiā manaò òre ra. E hoo rā o ia i te reira i te aha, e na vai e hoo. Eere ia i te taoà hinaarohia i te reira fenua, i te vāhi i haruhia ai o ia ra, e aore hoì o ia i titau i te tauturu a te feiā i pārahi i reira. E ia ère rā o ia i taua mau poe ra, ia tae o ia i te ùputa o te Oire-Rai ra, e òre o ia e ò i reira, e e roaa ia na te tuhaa ra, e te ìte ra o ia i te reira e, e hau roa te reira ìno i te ìno o te haru, e tautini noa atu.

Etepero. - Eiaha òe e tāiri noa mai i to reo e taù taeaè. Eere ānei ua hoo o Etau i ta na tuhaa matahiapo ra i te hoè maa māa iti : Hēpera 12,16. O ta na hoì ia poe maitaì, e e aha e òre e tià ai ia Faaroo-iti ia nā reira atoà.

Teretitiano. - E parau mau, ua hoo na o Etau i ta na tuhaa matahiapo ra, e te nā reira atoà nei te taata i teie nei e rave rahi, te faaère nei ia rātou iho i te maitaì i horoàhia mai e te Atua mai ia Etau i ta na tuhaa matahiapo ra. E haapaòraa ê rā ta Etau, eere ia o Faaroo-iti mai te reira. To Etau rā ôpū, o to na ia Atua, eere rā i te ôpū o Faaroo-iti to na Atua. To Etau ra hinaaro, tei te hiaamu i to te tino nei ia, eere mai te reira to Faaroo-iti ; te haamāha i te hiaai o te tino ra, ta Etau ia, e e aha vau e maitaì ai i te tuhaa matahiapo ra. Areà o Faaroo-iti ra, iti noa iho ā to na faaroo, te manaò ra o ia e te tahi vāhi ia o ta na tuhaa, e na te reira e faitoito ia na, ia òre ia puhura noa i ta na mau poe ra mai ta Etau. Aita ia i ìtea i roto i te parau a te Atua e, e faaroo to Etau e hoè vāhi iti aè. No reira i òre i maerehia atu ai o ia i hoo i ta na, ei haamauruuru i te tino ; e no te mea aore e faaroo ei pātoiraa, e hoo ā te reira taata i ta na tuhaa matahiapo, i to na vārua atoà ra ia riro i te tiàporo i te pō ra. E riro te reira taata mai tei parauhia i te ātini ra e, i to na ra tau, e òre ia e hoì ia faahoìhia ra : Ieremia 2, 24.

Ia riro roa te àau i te mau mea tià òre ra e te reira tē faatiāhia, e òre ia e haapaò i te hopeà. Eere rā mai te reira te haapaòraa a Faaroo-iti nei, tei te tahi mau mea ê ā to na àau i te hinaaroraa, to te raì ra e te mau mea a te Vārua ra, ta na ia i titau no nià mai, e te reira mau to na hinaaro. E aha o ia i hoo ai i ta na mau poe (ahiri hoì te vai ra te tahi e hinaaro i te hoo) ei faatiā i te mau hinaaro tià òre, i te mau mea faufaa òre nei. E horoà ānei te taata i te taoà ei hoo i te àihere ìno ia faaì o ia i to na ra ôpū i te reira. E e àmu ānei te ùuairao i te māa hauà ìno mai ta te òrepi* ra. E ia rave noa te feiā faaroo òre ra i ta rātou mau mea maitataì ra, e o rātou atoà iho ā hoì. Eita rā te faaroo mau e nā reira, òre noa atu te faaroo rahi i lape ai òe e taù hoa.

Etepero. - Oia hoì ia, ua ìte atu ra vau, òi riri au ia òe, òe i parau tāùe mai e taù taeaè.

òrepi ['orepi] : òrepa atoà tahi parauraa.

Teretitiano. - I parau atu na vau i to manaò hape, e tenā na, a tirā na i te reira parau, e paraparau na tāua e tiā ai.

Etepero. - E hoa e Teretitiano, te manaò nei au i nā haru ra, o te too toru ra, e puè taata tauā rātou, e aha hoì rātou i horo ai i te hoè taata, hoè noa iho tei haere mai nā te ètiā ra. E aha hoì o Faaroo-iti ra i tuu noa ai, aore i faaitoito rii i te tahi taputōraa, e ua pohe ra, a tuu atu hoì i reira.

Teretitiano. - E rave rahi atoà tei nā reira te parauraa mai ta òe atoà na, ia tae i te tāmataraa ra, e òre e nā reira te manaò. E i te àau itoito ra, aore o Faaroo-iti e àau itoito. E te faaroo nei au i ta òe na parau e tau hoa, e ei taputōraa iti, e tuu hoì te faahoepà. Ahiri paha o òe tei roohia mai ia na ra, e riro atoà mai ia na te huru. E te huru teitei nei to òe manaò i teie nei no te mea tei te ātea ê rātou i teie nei, ahiri paha i fātata i te roohiaraahia, mai to Faaroo-iti ra, e riro paha to òe ei manaò ê. A haamanaò na hoì, e èiā tārahuhia* rātou, i raro aè i te arii o te Aputo ra, e e riro o ia ia titauhia ra, i te haere mai e tauturu ia rātou, e to na reo, mai te ùuru o te riona ra ia : I Petero 5,8. Ua ìte mau hoì au i te huru, i taputō na hoì au i taua tamai ra mai ia Faaroo-iti ra, e e mea matautau ia i to ù manaòraa. I haru mai taua feiā ra ia ù, e te taputō rā vau mai tē au i te taata teretitiano, e i te hoè reo, iti haihai no rātou i te nā òraa i te tiàororaa atu i to rātou ra fatu, ua haere òiòì mai ra o ia, e te manaò ra vau (mai tei parauhia ra) e òre to ù ra ora e au i te hoè peni* ia hoo ra. No te mea rā ua haapaòhia e te Atua o te rai ra ta ù mauhaa tamai, e mauhaa tamai noa iho ā, e taputōraa tapi talàtā ia te rāveà e vī ai te reira mau ènemi. Tei àro mau i te reira àroraa ra tē ìte mau i te huru.

Etepero. - Ua horo rā hoì rātou i te faaroo-raa i te haereraa mai te hoè taata o Maitai-rahi.

Teretitiano. - Ua horo rātou e to rātou fatu ra hoì, e rave rahi aè nei te hororaa ia fā mai o Maitai-rahi ra. I horo hoì rātou i reira no te mea o te àito rahi ia o te Arii ra, e òre hoì e tiā ia haafāito i te reira àito rahi e o Faaroo-iti, eere hoì te taata atoà o te Arii ra i te àito rahi anaè mai ia Maitai-rahi ra ; e ia taputō rātou i te tamai ra, e òre e au ta rātou i ta taua àito rahi ra. Tei hea ia tamaiti āpī e au ia na i te taputō rāua o Tōria ra mai ia Tāvita. E pūai puaatoro ānei to te òmamaò* iti nei. E pūai hoì to te hoè pae, e paruparu to te tahi pae, e no taua feiā paruparu ra teie i parauhia nei i turori ai o ia.

tārahu [*ta:rahu*] : te moni e àufauhia no te tahi òhipa i ravehia.

peni [*peni*] : e iòa moni peretāne.

òmamaò [*òmama'ò*] : e manu iti èreère, ùtu moana, e ora io tātou nei.

Etepero. - Ahiri paha o Maitai-rahi ra i te taputōraa io rātou ra.

Teretitano. - Ahiri paha o ia iho ra, e òre ta na e riro ei mea vai noa. E faaite atu vau ia òe, e paari noa iho o Maitai-rahi ra, e itoito noa iho i to na mahana tamaì ra i te faatiàraa ia na iho, e itoito mau hoì to na, e te haru ātea ê ra te ènemi, e òre o ia e roaa ia rātou ia òre ia àti ia na. Ia ora i roto ia na o Aau-tauā mā, e òre ia e maerehia ia hià atoà o ia, e ia hià te taata ra, e aha ta na rāveà. E te taata e hiò i te mata o Maitai-rahi ra, e itea ia na te mau tāpaò o te paruparu, e te motu-motu to na tino i te mau taputōraa tahito na na ra, e itea hoì e parau mau ta ù e parau nei. E ua itea hoì te hoê parauraa na na (i roto i te àroraa ra) : Te mataù nei au, e e pohe paha vau nei. Taa feiā lino nei tei mārō, tei faatupu i te autā, te taiā e te ùuru i roto i te àau o Tāvita ra, oia atoà o Hemana e o Hetitia tahito ra, e mau àito rarahi hoì rātou i to rātou ra ànotau. E àti rahi atoà to rātou i te haruraahia e taua feiā nei. E itoito noa iho ā rātou, aita i ora to rātou mau àhu i te hoê mau poraò* ra. O Petero hoì tei hinaaro i te tāmata i te taputōraa ia rātou, e i parau noa atu te hoê mau taata, e e raatira o ia no te mau Apotetoro ra ia haruhia o ia e taua feiā nei, ua mataù noa o ia i te parau a te hoê pōtii iti. E to rātou Arii ra hoì, aita o ia i ātea ê atu ia rātou, e faaroo noa mai ia parauhia atu, e te huru pohe ra rātou i te tahi taputōraa, na na ia e tauturu mai. E au ia na tei parauhia i te Revitiana ra, e òre o ia e haapaò i te òè e pātia ia na ra, e òre atoà e haapaò i te maehae e te mauhaa tamaì ra mai te rāau pē ra ia ia na, e mai te àihere rii paruparu ra : Iopa 41, 26. E aha ta te taata rāveà i reira. Areà ia roaa i te hoê taata te hipo* a Iopa ra : Iopa 39, 19, e ua tiā ia na i te faahoro, e oti paha ia na te tahi mau mea taa ê i te àroraa ra. Areà te tahi taata e haere noa mai ia tāua nei, eiaha ia e nounou i te fārerei atu i te ènemi, e i te faaahaaha, mai te mea ra, e roaa ia tāua te tahi mea hau ê i ta te tahi pae ra, e i te faateòteò i to tāua iho itoito. Te rahi o te feiā i nā reira, tei vī ia ia tāmatahia ra. Mai te reira hoì ta Petero ra, ta ù i faahiti i mutaa iho ra. Te manaò ra o ia e hau ta na, e ia faaruè te taata atoà i te Fatu ra, e òre o ia e faaruè ; ia tāmatahia rā, o ia iho tei vī noa i taua feiā nei.

Ia ite rā tātou i te haruraa i te èà nui o te Arii nei, e piti parau tē au maitai ia tātou nei. Teie te hoê, e haere tātou mā te mauhaa tamaì ra e te pāruru o te faaroo ra, e òre taua Revitiana ra e vī, e òre e haapaò mai. No reira i parauhia ai : A rave i te pāruru o te faaroo, ei niā atoà iho ā ia e tiā ai ia òutou ia tamaì i te mau ihe auahi a te ènemi ra : Efetia 6, 16. Terā hoì te

poraò [*pora'o*] : e tāfeta.

hipo [*hipo*] : puahorofenua.

tahi mea maitai, e titau i te Arii ra ia horoà mai o ia i te tauturu, e ia tià ia na i te haere atoà mai o ia iho i te èàtià nei. O te mea ia i òaòà ai o Tāvita ia na i haere nā te peho o te maru pohe ra : Taramo 23,4. E o Mōte hoì, e tià ia na ia pohe i to na ra tiàraa, ia au te Atua ia haere atoà atu i to na tere : II Mote 33,15.

E taù taeàè, o te Atua i te haereà atoà ra, e òre au e mataù, e àhuru noa atu te tautiniraa o te ènemi : Taramo 3,6. Aore o ia i tauturu mai, o te tauturu rā, e turou* o ia i raò aè i tei taparahihia ra. O vau nei rā, i roto vau i te taputōraa, e no te hāmani maitai o te Atua, te ora noa nei ā mai ta òe e hiò nei, eita rā vau e tià ia faateòteò i to ù itoito. E mea maitai ia ù ia òre ia fārerei faahou i te tahi àtiraa. Aita rā vau i manaò e ua maìri aè nei te reira atoà mau àti, aita ia i ltea. No te mea aore au i pohe i te riona e i te tāpa* ra, te manaò nei au e na te Atua vau e faaora ia fārerei faahou atu i te tahi Firiteti peretome òre. Ua himene atu ra o Teretitiano nā ò atu ra :

*Faaroo-iti, tei hea òe
Ua pau ta òe e aore e toe
Ei faarooraa, haamanaò
Tei haavī i te èiā tē haapau
Te reira hoì ta òe e titau
Te itoito no nià mai
Ia paruparu e ia pau
Ia vī anaè te ènemi.*

*
* *

turou [turou]: piò, faahaèhaa.

tāpa [ta:pa]: e pea tahi parauraa o teie ànimara taehae.

PENE XIII

Te hape o nā pererina nei i te taata tāparu ra e te papairaahia ; te fūrereiraa ia Ateo ra ; te fenua Turuhe ra e te paraparauraa a nā pererina nei.

Te haere atu ra rāua, e te taata ra o Ite-òre, te pae mai ra ia i te ātea ê i muri ra. E tae atu ra rāua i te hoê vāhi, te maa ra te èàtià, aita rāua i ìte e nā te hea i te haere, no te mea te fīfiàifaro ôrurua* ra i to rāua hiòraa. Tià no iho ra rāua i te feàa-piti-raa. E nā hea te haere. Ua fā mai ra te hoê taata, e tino huru èrèère te tino, te àhu rā, e mea ùòùo ia. E tae mai ra ia rāua ra, ua ui mai ra i te mea i tià noa ai rāua ra. Ua parau atu ra rāua e te haere ra rāua i te Oire-rai ra, e aita i ìte e nā hea rā, e te hea te èàtià mau. Ua nā ô mai ra taua taata ra : Te haere atoà nei au i reira, a pee mai ia ù. Ua pee atu ra rāua ia na nā te èà e àti mai i to mua ra èàtià. E, maoro iti aè ra, te piò ra taua èàtià ra, e te haere ra i te piòraa. E ia haafāriu-roa-hia to rāua mata i muri, aita atu ra i hiò tià atu i te Oire rai ra. E te pee noa ra rāua ia na, e aita aè ra i māhia, ua aratai o ia ia rāua i roto i te tahi ùpeà, e ua fifi noa iho ra rāua i reira. Hitimauè aè ra, e aore aè ra i ìte i te rāveà e ora ai : ua roohia i te àti. Topa noa iho ra te àhu ùòùo no nià i taua taata ra, ìtea atu ra to na huru, e te vāhi ìno i fifi ai rāua ra. E te vai noa ra rāua i roto i taua mārei ra mai te ùuru e te òto, e aore i roaa ia rāua te matararaa. Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa : Te ìte nei au i teie nei i to ù nei hape. Aita ānei te mau tiaì ra i parau mai ia tāua, e ara ia òrua i te taata tāparu ra. E te ìte nei tāua i teie nei mahana, e e parau mau ta te taata paari ra i parau mai ra : o tē tāparu i to na taata tupu ra, te haamahorahora ra o ia i te hoê ùpeà i to na âvae.

Etepero. - Ua horoà mai rātou i te hoê parau faaite na tāua ia òre tāua ia hape i te èàtià ra, e aita atu ra tāua i haamanaò i te hiò i te reira e i te faaitoito ia tāua iho i te mau èàtià o te ènemi ra. Te paari rā o Tāvita, ua hau to na paari i to tāua nei. No te parau a to vaha i itoito ai au ia ora i te mau haereà o te taata hāmani ìno ra.

Te nā reira ra rāua i te vai-noa-raa i roto i te ùpeà ra, e i te mihi-noa-raa. E huru maoro aè ra, hiò atu ra rāua i te hoê i te haereà mai, e àhu ànaàna to na àhu, e e papai taura rii tei to na rima. E ia tae mai i pihai iho, ua ui mai ra e : No hea mai òrua, e te aha nei òrua i ô nei. Ua parau atu ra rāua e, nā pererina rāua tei haere tià i Tiona, e ua aratahia e te hoê taata èrèère tei àhu mai i te àhu ùòùo e tei parau mai ia rāua ra e pee ia na, te

ôrurua ['o:ruruwa] : âpipiti.

haere.atoà ra o ia i Tiona. Ua nā ô mai ra o ia : o tāua tāparu ra o ia, e àpotetoro haavare i faahuru merahi no te maramarama : II Torinetia 11, 13. Ua hahae atu ra o ia i taua ûpeà ra, e ua tuu atu ra ia rāua i rāpae e ua nā ô mai ra ia rāua : A pee mai òrua ia ù ia tuu faahou atu vau ia òrua i te èàtià mau ra. Ua aratai atu ra o ia ia rāua i te vāhi i pee ai rāua i te taata tāparu ra, e ua ui mai ra ia rāua : I hea òrua i te taòtoraa i napō. Ua nā ô atu ra rāua : I ô i te mau tiaì ra i te mau Mouà-haamauruuru ra. Ua ui faahou mai ra hoì : Aita ānei te mau tiaì ra i horoà mai na òrua i te parau faaite i te èàtià nei? Ua nā ô atu ra rāua : Ua horoà mai. Ua nā ô mai ra o ia : Ia òrua i maere i te èàtià, ua hiò ānei òrua i taua parau ra ia itea te èàtià mau ra. Ua nā ô atu ra rāua : Aore hoì māua i hiò. Ua nā ô mai ra o ia : E aha te mea i òre ai. Ua nā ô atu ra rāua : I àramoina. Ua nā ô mai ra o ia : Aore ānei te mau tiaì ra i parau mai e, e ara ia òrua i te taata tāparu ra. Ua nā ô atu ra rāua : Ua nā reira mai, aita rā māua i manaò e o te taata tāparu ra o ia, e taata maitai hoì, o vai tē manaò e, o ia : Roma 16, 18.

Hiò atu ra vau i to ù taòtoraa ra i te taata mā te àhu ànaàna ra, i te parauraa ia rāua e taòto i raro, e ua nā reira iho ra rāua. Ua papai ùana mai ra o ia ia rāua ia haamanaò rāua i te èà maitai ra, e ia nā reira te haere, e ua nā ô mai ra hoì i te papairaa ra : Ta ù atoà e aroha ra, o ta ù ia e aò e e papai, e i teie nei, ia itoito òrua e ia tatarahapa : Apotarupo 3, 19. E oti aè ra, ua parau mai ra : A haere, a haapaò maitai na i ta te mau tiaì i parau mai ra. Ua haamaitai rāua i to na aroharaa mai ia rāua ra, ua haere atu ra mai te rŭ òre nā te èàtià maitai ra e mai te himene hoì :

*Outou te feiā e haere
 Feiā moà maitatai
 Nā te èà i haapaòhia
 E tae atu ai i te Oire-rai
 A hape māite ite hape
 O te fifi atoà hoì
 Mai ia māua tei aòhia
 Ia manaò i te èà maitai.*

Te haere ra rāua, e maoro iti aè ra, hiò atu ra i te hoê taata te haere māite mai ra nā te èà nui ra, o ia anaè iho, e fārerei ia rāua ra. Ua nā ô aè ra o Teretitiano : Teie hoì te hoê taata, te haere mai nei, teie te mata e hiò tià mai nei, e i Tiona te tuu.

Etepero. - Te hiò nei au, e faaitoito tāua, o te riro atoà teie ei taata tāparu.

Te fātata māite mai ra taua taata ra, e ua fārerei mai ia rāua ra, o Ateo to na iòà, e ua ui mai ra ia rāua : E haere òrua nei i hea. Ua nā ô atu ra o Teretitiano : Te haere nei māua i te mouà ra o Tiona. Ua àta mai ra taua taata ra, e àta rahi ìno.

Teretitiano. - E aha te mea i àta ai òe na.

Ateo. - Te àta nei au i to òrua maùà rahi e i te mea te haere mai nei i teie nei vāhi maoro, e peneiaè aita roa e hopeà o te tere nei, o te rohirohi anaè ra.

Teretitiano. - E aha òe i nā reira mai ai. Te manaò ra òe e òre māua nei e fārihia i te Oire-rai ra.

Ateo. - Fārihia i te Oire-rai ra ? Tei hea ia vāhi ? E manaò hape rahi to òrua, aita roa i ìtea i te ao atoà nei.

Teretitiano. - Te vai ra i te ao a muri atu.

Ateo. - Ia ù i pārahi i to ù fenua, i faaroo na vau i te parau mai ta òrua nei, e no reira hoì i haere ai i ìmi ia ìte au i taua òire ra, i ìmi noa na vau i teie atoà nei mau matahiti, e piti àhuru vau matahiti i te ìmiraa, e mai tei te mahana matamua ra, oia atoà teie, aita roa ia i ìte : Tohereta 10,15.

Teretitiano. - I faaroo na hoì māua i te parau no taua vāhi ra, e te manaò noa nei ā e te vai ra te reira vāhi, e e ìtea hoì.

Ateo. - Ahiri aita vau i faaroo e i manaò hoì e parau mau, ia ù i pārahi i to ù ra fenua, e òre au e tae mai i teie nei vāhi maoro a ìmi ai, e no te mea aore roa ia i ìtea ia ù (e ìtea hoì ia ù ahiri e parau mau ra, i mua hoì au i te vāhi taeà-òre-hia e òrua, e aita i ìtea) e te hoì nei au, e haere au e haamauruuru ia ù iho i te mau mea i faaruèhia e au i mutaa iho ra ia ù i haere noa e ìmi i tei òre roa i ìtea, e te ìte nei au e manaò hape to ù i ìmi ai. Ua nā ô atu ra o Teretitiano i to na hoa : E parau mau ānei ta teie nei taata i parau mai nei.

Etepero. - A haapaò maitaì na, e riro o ia i te hoè o te feiā tāparu ra. A haamanaò i tei roaa ia tāua i te faarooraa i te tahi tāparu i mutaa iho ra. E aha, aore e Oire-rai ? - Aore e mouà o Tiona ? II Torinetia 5,7. Aita ānei tāua i ìte i te ùputa o taua Oire-rai ra i te hiòraa atu i nià i te Mouà-Haamauruuru ra. E aita ānei tātou i parauhia e, e haere faaroo to tātou, eere te haere hiò mata noa. Mai haere na tāua o te roohia-fahou-hia e te taata papai ra. E au hoì ia òe i te haapii mai ia ù i taua mau parau nei ; e tuu atu vau i to tarià i taua mau parau ra. E taù tamaiti a tirā na i te faaroo i te

parau e faahape ai i te ìte ra : Māteri 19, 27. Te parau nei au e tau taeaè, e faaroo atu ā tāua ia tae i te ora o te vārua ra : Hēpera 10, 39.

Teretitiano. - E tau taeaè, aore au i ui atu ia òe na mai te mea ra e, te manaò ra vau e parau mau ta taua taata nei. Eere ia, ia ìte rā vau i to òe manaò. Areà teie nei taata, ua haamatapōhia ia e te Atua o teie nei ao. E haere ā tāua i mua no te mea te faaroo nei tāua i te parau mau, eere hoì te haavare i to te parau mau ra. I Ioane 2, 21.

Etepero. - Te òaòà nei au i te manaò ra, e ìte tāua i te maitai o te Atua.

Ua faaruè atu ra rāua i taua taata ra, e ua haere atu ra o ia mai te àta ia rāua ra.

Hiò atu ra vau e te haere ra nā pererina nā te hoè mau fenua, e te huru o taua fenua ra, e turuhe noa te feiā èè ia haere nā reira iho, e hinaaro noa i te taòto ; e ua tupuhia hoì o Etepero i te turuhe i reira, e ua hinaaro i te taòto. Ua nā ò mai ra ia Teretitiano ; E teimaha rahi to ù i te taòto, e te huru piri nei to ù mata, e faaea na tāua i te hoè vāhi iti a haere atu ai.

Teretitiano. - Eiaha roa tāua e taòto, i ò nei, o te òre roa o te ara faahou.

Etepero. - E aha e òre ai e tau taeaè ; te parauhia ra hoì e mea haumārū te taòto o te feiā rohirohi ra, ia taòto tāua te hoè vāhi iti, tià aè o te ànaànaea aè.

Teretitiano. - Aita òe i haamanaò e ua parauhia tāua e te hoè tiaì ra, e ara i te fenua i faainohia ra. Terā to na manaò, e ara i te taòto i taua vāhi nei. Eiaha tāua e taòto mai te tahi pae àu ra, e faaitoito rā, e haapaò maitai : I Teteronia 5,6.

Etepero. - Ua ìte atu ra vau e ua hape au. E ahiri o vau anaè iho tē haere nei, ua taòto ia vau, e e pohe atu paha. Te ìte nei au e, e parau mau ta te taata paari ra, ta Toromona i parau mai ra. E maitai te too piti i te hoè ra : Tohereta 4,9. I maitai ai hoì, o tāua atoà nei i te haereraa. No òe i maitai ai au, e e riro i te faautuàhia mai i te reira.

Teretitiano. - E paraparau ā tāua i te tahi parau maitai ei faaòre i te taòto i teie nei vāhi ino.

Etepero. - E mea au rahi ia ù ia nā reira tāua.

Teretitiano. - E nā hea tāua i te haamata.

Etepero. - I to te haamataraa mai ia tāua, e ia tià ia òe ra, na òe ia e haamata.

Teretitano. - E nā mua vau i te himene i teie nei himene iti :

*Ia teiaha, ia turuhe
Te mau taata maitatai
A haere mai, a faaroo hoì
I nā pererina nei
Haapii hoì i te faaitoito
Eiaha e taòto, ia ara anaè
Ia âmuïhia ei faatupu
Ei faatupu i te maitai.*

Ua nā ô atu ra hoì o Teretitano : E ui atu vau ia òe na i te hoê maa parau-iti, e aha te mea i tupu ai te manaò e haapaò i ta òe e haapaò i teie nei.

Etepero. - Te ui mai nei òe i te mea i tupu ai to ù manaò e ìmi i te ora o to ù vārua ?

Teretitano. - E, te reira hoì ta ù e ui nei.

Etepero. - E pārahiraa maoro to ù i te haapaò e i te haamauruuru ia ù iho i te mau mea i itea e tei hoohia i to mātou òire ra (te Hooraa-o-te-faufaa-òre), e te ite nei au i teie nei e, o te mau mea ia e haaparemo ia ù i roto i te pohe mure òre ra ahiri aita i faaruèhia e au ra.

Teretitano. - E aha anaè ā taua mau mea ra.

Etepero. - O te mau taoà atoà o teie nei ao, e e mea mauruuru hoì na ù te mau parau ìno e faataèro haere ra, e âmui i te feiā taiàta ra, te tuhi, te haavare te taiàta hoì, te haapaò òre i te tāpati, e te mau ìno e pohe ai te vārua ra. I ite rā vau i te faaroo e te haamanaò i te parau a te Atua, ta ù i faaroo ia òe ra, e ia Fiteri hoì tei horoà ia na iho ia pohe no te faaroo e no te haapaò maitai i roto i to mātou òire, e te ite ra vau i reira, e ua manaò e, o te pohe te hopeà o te reira mau mea : Roma 6,21 ; e no te reira mau mea e tae mai ai te riri o te Atua i niā iho i te tamarii o te faaroo òre : Efetia 5,6.

Teretitano. - E ua faatiā vave ānei òe i te reira manaò.

Etepero. - Aore, aita i tiā vave ia ù i te ìmi e i te ite i te ìno rahi o te hara, e i te hopeà riāriā a muri atu tē riro ei utuā ra ; e i te tupuraa te mataù i roto ia ù i te matamua ra, te tāmata ra vau i te tapi i i to ù mata ia òre au ia ite i te maramarama o te parau a te Atua ra.

Teretitano. - E aha te mea i nā reira ai òe i te òhiparaa matamua a te Vārua Maitai i roto ia òe na.

Etepero. - Teie hoì te mau mea i nā reira ai au ra :

1) Ore a ìte e te òhipa a te Atua te reira i roto ia ù ra. Aore au i ìte e na te faaara i te taata ia ìte o ia i to na iho ra ìno, e nā reira te Atua i te fāriuraa i te taata ia na iho ra.

2) E mea au hoì i to ù tino te mau mea ìino ra, e aita i tiā maitaì ia ù i te faaruè i te reira.

3) Terā hoì te tahi, e mea au òre ia ù i te faaruè i to ù mau hoa tahito ra, te au ra to ù àau i te àmui ia rātou ra.

4) Ia tupu rā te mataù i roto ia ù ra, e mea hitimauè ia na ù, e e mea maitaì hoì ia ù ia haamoè atu ia òre ia tupu mai, ia òre ia manaòhia atu.

Teretitiano. - E te moè rii ra te reira mau manaò i te tahi mau mahana e aore i tupu mai?

Etepero. - Te moè ra hoì e te hoì mai ra, e te rahi roa atu ra to ù manaò, e te manaò ìno iho ia ù.

Teretitiano. - E aha te mau mea tei faatupu faahou i te reira mau manaò.

Etepero. - Ua rau te mea i faatupu ; ia fāreirei au i te hoè taata paieti i te èatiā ra tei faaruè i te mau mea ùna* ra, e tupu te manaò i roto ia ù no te mea aore ta ù i faaruèhia ; ia faaroo hoì au i te hoè taiòraa i te parau a te Atua ; e ia ìte hoì au e ua pohe te hoè taata tupu e ia òto te oe no te tanuraa taata ra ; e ia pohe au iho i te mai, e ia manaò i to ù iho poheraa e aore i ìtea te mahana e pohe ai ra ; e ia manaò i te haavāraa e aore i ìtea te mahana e pohe ai ra ; e ia manaò i te haavāraa rahi a muri atu.

Teretitiano. - E mea vai noa ānei te haamoè i te hara e i te manaò i te pohe ia tupu mai.

Etepero. - Eere. Ia tāmata vau i te haamoè, te piri māite mai ra ia i to ù nei àau, e ia manaò vau mai te mea e hoì i muri ra (aita rā vau i òpua i te rave faahou i ta ù ra mau peu), te rahi ra te manaò e tupu i reira.

Teretitiano. - E te nā hea ra òe i reira.

Etepero. - I manaò vau i reira e faanehenehe ia ù iho, e haapaò maitaì ia òre au ia nā reira, te haere ra hoì ia i raro i te pō ia pohe.

Teretitiano. - E ua tāmata ānei òe i te haamaitaì i ta òe na haapaòraa.

Etepero. - Ua nā reira hoì au, ua haapae i taù mau mea ìino tahito ra, e aita atu ra i àmui i te feiā paieti òre ra, ua rave hoì i te mau mea maitataì ra, ua pure, ua taiò i te parau, ua òto i ta ù ra mau hara, ua hāmani maitaì i to

ùna ['una] : nehenehe.

ù ra taata tupu, e mai te reira te mau mea maitatai e rave rahi ta ù i rave ra.

Teretitano. - E te manaò ra paha òe i reira e ua maitai?

Etepero. - Ua nā reira vau i te manaòraa, e maoro iti aè ra, ua roohia faahou iho ra vau i te peàpeà i muri aè i to ù haamaitairaa ia ù iho.

Teretitano. - E aha rā te mea i tupu ai taua peàpeà ra, inaha ua riro òe i te haapaò maitai.

Etepero. - E rave rahi te mea i tupu faahou ai te peàpeà i roto ia ù ra. Tāua parau ra te hoê mea i tupu ai; ta tātou mau parau tiā ra, mai te àhu puveuveu tei viivii ra: Itaia 64,6, e e òre roa te taata e tiāhia mai i mua i te aro o te Atua i te òhipa a te ture ra. E ia hope atoà te mau mea i parauhia mai ra i tei faarohia atu. E mau tāvini faufaa òre anaè tātou. E mai te reira te huru o te parau e rave rahi. E ua nā ô aè ra vau i roto ia ù iho i te feruri-noa-raa, e mai te àhu ìno viivii ra, ta ù nei mau mea maitatai, e e òre hoì te taata e tiāhia i te òhipa a te ture ra, e ia hope atoà te mau mea i faauehia ra i te faarohia atu, e mau tāvini faufaa òre anaè tātou. Eere atu ra te manaò tiā, e e tae i te ao i te haapaòraa i te mau mea o te ture ra. E ua nā ô hoì to ù manaò, ia riro te taata ei àmu tārāhu ra, e aita i hoo na; e faahapahia ia taata, òre noa atu te hapa āpī.

Teretitano. - E te nā hea ra òe i te faaau i te reira ia òe iho.

Etepero. - Ua nā ô vau i te manaòraa ia ù iho, ua riro ê na vau ei àmu tārāhu i te ture a te Atua i ta ù ra mau hara tahito, e e haapaò maitai noa iho ā vau i teie, e òre e hoo na te mea tahito i te reira. E, òre noa atu ā te hara āpī, e aha vau e ora ai i te utuà o ta ù ra mau hara tahito. E pohe ā vau i te reira e e tae i te pō.

Teretitano. - E faaauraa tiā te reira. E aha iho ā.

Etepero. - Te tahi mea i tupu ai te manaònaò i roto ia ù, ia hiòpoà vau i ta ù mau mea maitatai i ta ù haapaòraa āpī ra, e ìtea-noa-hia e au te hara. E hara āpī i te ànoi-noa-raa i te mau mea maitatai atoà na ù ra, e ua manaò hoì e ua hape to ù manaòraa ia ù iho e ua haapaò i te maitai, e aore roa e maitai mau i roto i te mau mea i ravehia e au ra. Ua ànoi-noa-hia i te hara e i te ìno, e e au hoì ia ù te pohe i te pō ra i te mau mea maitatai no ù ra, no te mea te ìno ra, e aita i au mau i te ture ra.

Teretitano. - E ua nā hea òe i te tupuraa te reira manaò.

Etepero. - Aore i ìtea ia ù te rāveà e maitai ai au. Ua parau vau ia Fiteri (e taata tupu ia no ù i mutaa iho) e ua parau mai ra o ia ia ù, ia òre ia

noaa ia ù te maitàì o te hoê tei òre roa i rave i te hara, e òre roa vau e ora, e òre roa e ora i to ù iho maitàì e i te maitàì o te taata atoà i te ao nei.

Teretitano. - E te manaò ra ānei òe e parau mau ta na i parau mai ra.

Etepero. - Ahiri hoì i mutaa iho ra i te parauraa mai ia ù, ia ù i haamauruuru ia ù iho i taù haapaò-maitàì-raa, e riro vau i te parau e, e taata parau maamaa o ia, no te mea rā te ìte ra vau i to ù paruparu e te ìno e piri mai i te mau haapaòraa maitataì na ù ra, ua manaò atu ra vau, e parau mau ta na i parau mai ra.

Teretitano. - Ia na i parau mai ia òe ra, e te faahitiraa i te maitàì o te hoê aore roa i rave i te hara ra, i manaò ānei òe e, te vai atu ra te hoê taata e tià ia parau e, aore roa o ia i rave i te hara.

Etepero. - E parau mau hoì, te maere ra vau i te reira parau. Ia paraparau rā māua e ia faaite maitàì mai o ia, ua manaò hoì au e parau mau e te vai ra te hoê tei òre roa i rave i te hara.

Teretitano. - Ua ui atu ānei òe ia na e o vai taua taata ra. E nā hea òe e maitàì ai ia na.

Etepero. - Ua ui atu vau, e ua parau mai ra o ia e, o te Fatu ra o Ietu Metia, o ia ia taua taata ra e pārahi i te rima àtau o te Teitei roa ra : Hēpera 10, Tohereta 1. E ua nā ô mai ra hoì : Te mea e tiāhia ai òe e ana, e tiāturi atu òe i ta na i rave i te pārahiraa o te tino i teie nei ao e i to na poheraa i te tatauro ra. Ua ui atu ra hoì au ia na i te mea e tià ai to na maitàì ei maitàì no vetahi ê i mua i te aro o te Atua. Ua parau mai ra o ia e, o te Atua mana iho taua taata ra, e ta na i rave ra e to na poheraa, eere ia ei maitàì no na iho, ei maitàì rā no vetahi ê, e hurihia to na maitàì ei maitàì no tē faaroo ia na ra.

Teretitano. - E ua nā hea atu ra òe.

Etepero. - Ua pātòì atu ra vau i te reira parau. Ua parau atu ra vau, e òre paha e tià ia na i te faaora ia ù.

Teretitano. - Ua nā hea mai ra o Fiteri ia òe i te reira.

Etepero. - Ua parau mai ra o ia : A haere òe ia na ra, e tāmata. Ua parau atu ra vau, e mea tià òre i to ù manaòraa i te haere noa atu mai ia ù te huru. Ua nā ô mai ra o ia : Eere, te parauhia mai ra òe i taupupu : Mataio 11,28. Ua tuu mai ra o ia i to ù rima i te hoê puta na Ietu iho, ia riro vau i te haere atu ia na mai te feàfeà* òre, e ua parau mai ra hoì i taua puta ra : E mou aè te raì e te fenua, àrèà taua puta ra, e òre roa te hoê vāhi iti e mou e a

feàfeà [fe'afe'au] : feàa te manaò.

muri noa atu : Mataio 24,35 ; Taramo 45,6. Ua ui atu ra vau : E nā hea atu vau ia tae atu ia na ra. Ua parau mai ra o ia : A tuu i te turi i raro i mua ia na, e ani atu mā te āau atoā ia faaite mai te Atua i ta na Tamaiti ia òe. Ua ui atu ra vau : E nā hea vau i te aniraa atu ia na, e ei hea. Ua nā ò mai ra o ia : A haere òe, e ìtea i niā iho i te terono o te aroha mau ra, te pārahi ra o ia i reira, aore e mahana i tuua, ia horoā mai i te matararaa o te hara i te feiā e haere ia na ra. Ua parau atu ra vau : Aore au i ìte i te huru o te parau ia parau-atu ia na ra. Ua nā ò mai ra o ia : E nā ò atu ia parau atu ia na : E te Atua, e aroha mai òe ia ù i te taata hara nei. A faaite mai òe i to Tamaiti o Ietu Metia ia riro vau i te faaroo ia na. Te ìte nei au e ia òre ia noaa te faaroo ia tiāhia i ta na parau tiā, e pohe au i te pohe mure òre. E te Fatu e, i faaroo na vau e, e Atua aroha noa mai òe, e e mea haapaòhia e òe ia riro to Tamaiti ei ora no to te ao, e te tiā ra ia òe i te horoā mai ia na ei ora no te taata hara mai ia na ei ora no te taata hara mai ia ù nei te huru, e taata rahi hoì au, e i teie nei e te Fatu, a faateitei na i to aroha i te faarooraa ia ù i to Tamaiti ra ia Ietu Metia, Amene.

Teretitano. - E ua nā reira atu òe mai tei parauhia mai ra ?

Etepero. - Ua nā reira vau, nā niā iho, e nā niā iho.

Teretitano. - E ua faaite mai ānei te Metua i ta na Tamaiti ia òe.

Etepero. - Aore i te aniraa matamua ra, aita atoā i te piti, e e rave rahi hoì te aniraa.

Teretitano. - E ua nā hea atu ra òe.

Etepero. - E nā hea. Aore au i ìte i ta ù rāvēà.

Teretitano. - Aita ānei òe i manaò e haamairi i te pure.

Etepero. - Ua nā reira te manaò, e e rave rahi te nā reiraraa.

Teretitano. - E aha te mea i òre i haamairihia ai.

Etepero. - Te manaò ra vau, e parau mau tei parauhia mai ra, e te maitai o te Metia ra, te reira anaè ra te mea e ora ai au ra, e e òre e tiā i to te ao atoā nei i te faaora ia ù. i manaò ai hoì au i roto ia ù iho, ia haapae au i te pure, e pohe au, e ia tāmāu māite ā vau i te pure i mua i te terono o te aroha mau ra, e ua pohe au i reira, ua pohe ia. E ua haamanaò hoì au i te maa parau ra : Ia maoro te òrama, a tiāi atu no te mea e tae mai ia, eita roa e mairi : Hapatuta 11,3. Ua tāmāu māite atu ra vau i te pure, e ua faaite mai ra te Atua i ta na Tamaiti ia ù.

Teretitano. - E i nā hea te Metua i te faaìteraa mai i ta na Tamaiti ia òe.

Etepero. - Aita rā vau i ìte ia na i te mata o te tino nei, i te mata rā o te faaroo, i te àau i haamaramaramahia mai e te Vārua : Efetia 1, 18-19. E teie ā te huru : I te hoê mahana, te vai taiā rahi ra vau, e ua hau ê to ù taiā i reira i te mau taiā atoà no ù ra, e te mea i tupu ai ra, te hiò faahou ra vau i te rahi e i te ìno o ta ù mau hara atoà ra, e terā hoì te manaò i reira, e riro vau i te faahapahia e i te faautuàhia i te vāhi riàrià i te pō ra. E i reira ra te tupuraa te manaò mai te mea, te hiò mai ra te Fatu ra o Ietu ia ù mai ô mai i te ao ra, e i te parauraa mai ia ù ra : A faaroo i te Fatu ra ia Ietu, e ora ia òe : Ohipa 16,30. Ua parau atu ra vau : E te Fatu, e taata hara vau, e taata hara hau ê hoì au i te rahi. Ua nā ô mai ra o ia : O to ù nei maitai, a tirā ia ta òe : II Torinetia 12, 9. Ua nā ô atu ra vau : E te Fatu, e aha te faaroo. E i muri aè, ìte atu ra vau e hoê ā te faaroo e taua parau ra e : Tē haere mai ia ù nei, e òre roa ia e haapaehia e au : Ioane 6, 37. Tē haere i te Metia ra, e tē faaroo ia na ra, hoê ā ia ; e te taata e haere ia na ra, o ia tei tae māite to na àau ia Ietu ra, ia noaa te ora ia na, ua faaroo ia taata.

Te vai ra to ù roi mata i reira, e ua ui faahou atu ra vau : E te Fatu, e tiā ānei ia òe i te fārii i te taata hara rahi mai ia ù nei ia ora vau ia òe. Ua nā ô mai ra o ia : Tē haere mai ia ù nei, e òre roa ia e haapaehia e au. Ua nā ô atu ra hoì au : E te Fatu, e nā hea atu vau i te manaòraa atu ia òe ia riro to ù faaroo ei faaroo mau. Te parau mai ra hoì o ia : Ua tae mai o Ietu Metia i te ao nei ei faaora i te taata hara : I Timoteo 1,15. E te Metia hoì tei faahope i te ture ei parau tiā na te feiā atoà e faaroo ra : Roma 10,4. O ia i tuuhia mai no ta tātou nei hara, e i faatiā-faahou-hia, ia tiāhia tātou nei : Roma 5, 25. O ia tei aroha mai ia tātou nei, e ua horoi ia tātou ia mā atu ta tātou hara i to na iho ra toto : Apotarupo 1,5. O ia te ārai i rōpū i te Atua e te taata : I Timoteo 2, 5 ; Hēpera 7,25. No te reira mau parau i manaò ai au e, te reira anaè ra te mea e noaa ai ia ù te parau tiā, te parau tiā a te Metia ra ia riro mai ia ù, e to na toto e taraèhara i ta ù nei mau hara atoà. E ua manaò hoì au e to Ietu faaroo i te ture a to na Metua, e te horoà ia na iho ia pohe ei hoo, eere rā ei maitai no na iho, no vētahi ê ra, no rātou atoà e fārii ia na ei ora no rātou, mā te taeraa atu te àau ra. E i reira ra te tupuraa mai te òaòà rahi i roto i to ù nei àau, e te maniiiraa to ù roi mata, e ua tae māite to ù àau i te Fatu ra ia Ietu Metia i to na iòà, to na taata e ta na atoà ra mau haapaòraa.

Teretitiano. - E riro te reira ei faaiteraa mau i te Metia i to òe na àau ; e faaite rii mai na rā i tei tupu i roto ia òe i muri aè i ta òe parau i parau mai na.

Etepero. - Ua manaò atu ra vau e te vai nei to te ao atoà i roto i te faahapa, rave noa ā rātou i ta rātou ra mau parau tià. E ìte atu ra vau e, e au te metua parau tià ra ia tiàhia te taata hara e faaroo ra i mua i to na aro no te parau tià a te Metia ra. Ua tupu hoì te haamā rahi i roto ia ù i to ù ino rahi i mutaa iho ra, e i to ù ìte òre rahi hoì ; aore e manaò i tupu i mutaa iho i te hanahana e i te maitaì hau ê o te Metia ra. E ìte atu ra vau e ua tae māite to ù àau ia na, ua tupu atoà te hinaaro mau i te haapaò i te mau mea maitataì ra, e i te rave hoì i tē au i to ù ra Fatu ia haamaitahia o ia, e ua manaò hoì e, e tià ia ù i te horoà i to ù nei ora no na e tae noa atu i te maniiira o to ù toto e ia hope roa i te manii.

*
* *

PENE XIV

Te paraparau faahou ra nā pererina e o Ite-òre.

Ua hiò atu ra vau i to ù taòtoraa ra e te hiò mai ra o Etepero i muri, e ìte mai ra ia Ite-òre ta rāua i vai iho i muri ra, e te haere rii mai ra. Ua nā ô atu ra o ia ia Teretitiano : A hiò na, te haere mai ra taua taata âpī ra, te haere haamarirau* mai ra i te ātea ê.

E ua nā ô atu ra o Teretitiano : Oia hoi ia, aita rā o ia i hinaaro i te âmui mai ia tāua nei.

Etepero. - Ahiri hoì i pee mai, e òre te reira e riro ei ìno no na.

Teretitiano. - E parau mau te reira, aita rā o ia i nā reira i te manaò.

Etepero. - To ù atoà ia manaò, e tiai rā tāua ia na e ia tae mai. Ua nā reira iho ra. E tae mai ra, ua nā ô atu ra o Teretitiano ia na : A haere mai e hoa, e aha òe i haamairi noa ai i muri.

Ite-òre. - Te hinaaro nei au i te haere rii māite o vau anaè iho, e au ia ù te reira, e eiaha e âmui atu i te feiā aore au i au maitai atu.

Ua ômūmū atu ra o Teretitiano ia Etepero : Aore au i parau atu ia òe e aita o ia i hinaaro i te âmui mai ia tāua nei ? E paraparau noa atu ā tātou i te haereraa nā teie nei vāhi moèmoè. A haere mai na, te aha nei òe. Te aha na òe i te haapaòraa a to vārua i mua i te aro o te Atua.

Ite-òre. - Te maitai nei au. Te tupu nei te manaò maitai i roto ia ù i to ù nei haereraa ei haamahanahana ia ù : Māteri 28, 26.

Teretitiano. - E aha te reira mau manaò maitatai, e faaite mai na.

Ite-òre. - Te manaò nei au i te Atua e i te ao i niā i te rai ra.

Teretitiano. - Te nā reira atoà ra hoì te mau temoni i te mau vārua taata liino i te pō ra.

Ite-òre. - Te manaò nei au e te hinaaro nei i te reira.

Teretitiano. - Te nā reira atoà ra te taata e rave rahi i tē òre roa e noaa ia rātou ra. Te àau o te taata faatau ra tē hinaaro, eita ra e noaa ia na : Māteri 13,14.

Ite-òre. - Te manaò nei au i te reira e ua haapae i ta ù atoà ra, ia noaa te reira mau mea maitatai.

haamarirau [*ha'amarirau*] : faataere.

Teretitiano. - E ānei. Ua nā reira mau ānei òe. E mea noaa taiàtā te reira. E rave rahi tei hape i to rātou manaò i te reira. E aha rā te mea i ìte ai òe e ua haapū òe i te mau mea atoà, e no te Atua i nā reira ai ia noaa te ora mure òre.

Ite-òre. - Na to ù àau i faaite mai ia ù.

Teretitiano. - Te parau ra te taata paari ra o Toromona e, o tē tiāturi i to na iho ra àau, e maamaa ia : Māteri 28,26.

Ite-òre. - No te àau ìno rā te reira parau, āreà to ù nei, e àau maitai ia.

Teretitiano. - E aha te mea i ìte ai òe e, e àau maitai to òe.

Ite-òre. - Te haamahanahana nei to ù àau ia ù i te manaòraa e roaa ia ù te ao ra.

Teretitiano. - Tià aè no te haavare o te àau te reira, e tià hoì i te àau haavare i te haamahanahana ia na iho i te manaòraa e roaa ia na te ao ra, e roaa ia na te maitai rahi a muri atu, aore e tumu mau to te reira manaò, te haavare o te àau e te reira anaè ra.

Ite-òre. - Te au nei to ù àau i ta ù nei haapaòraa, no reira i parau ai au e tumu mau to toù nei manaò maitai.

Teretitiano. - Na vai i faaite mai ia òe e te au ra to àau i ta òe na haapaòraa.

Ite-òre. - Na to ù iho àau i faaite mai.

Teretitiano. - Ia uihia te metua vahine ra e o vai te taata èiā, e òre o ia e parau mai e, ta ù nei tamaiti (èiā noa iho ā taua tamaiti ra); e ia parau mai to àau, e te au ra to àau i ta òe na haapaòraa, ia òre te parau a te Atua ia nā reira atoà mai, e riro to àau na ei haavare.

Ite-òre. - Eere ānei o te àau maitai tē faatupu i te manaò maitai. Eere ānei te reira te haapaòraa maitai e au i ta te Atua i faaue mai ra.

Teretitiano. - E àau maitai hoì tē faatupu i te manaò maitai, e te haapaòraa maitai hoì te haapaòraa e au i ta te Atua i faaue mai, e mea ê rā te manaò noa o te àau e ua au ia, e ua au atoà te haapaòraa i ta te Atua i faaue mai ra, e e mea ê hoì te auraa mau ra.

Ite-òre. - Mai te aha rā te huru o te manaò maitatai e te haapaòraa e au i ta te Atua i to òe iho na manaò.

Teretitiano. - E rave rahi te huru o te mau manaò maitatai ra, manaò ia tātou iho e tahi pae, manaò i te Atua e tahi pae, i te Metia ra hoì e i te tahi mau mea èè.

Ite-òre. - E aha te mau manaò maitatai ia tātou iho.

Teretitano. - Tē au i te parau a te Atua ra.

Ite-òre. - Tei hea te manaò ia tātou iho tē au i te parau a te Atua.

Teretitano. - Ia manaò tātou ia tātou iho mai tei faaitēhia i roto i te parau a te Atua ra, te mea au mau i te reira. Te parau nei te puta a te Atua ra i te taata i to na huru i te faaauraa ra, e aore roa te hoē i rave i te parau maitai, e hoē iti aè: Roma 3,12.

E te parau ra hoì, e te mau manaò atoà o te àau taata, e ìno anaè ia, e ìno faaea òre : 1 Mōte 6,5. E ìno to te àau taata mai te āpīraa mai ā. E ia nā reira tātou i te manaò ia tātou iho, e te ìte nei tātou e, e parau mau ta te Atua, e manaò maitai te reira, te au ra i te parau a te Atua.

Ite-òre. - E òre roa vau e faaroo e te ìno ra to ù àau mai te reira te huru.

Teretitano. - Aita roa atu rā o òe e hoē manaò maitai, ia òe iho mai te fānauraa mai ā, e manaò hape anaè ā. E parau atu vau mai ta te parau a te Atua i faaitē mai i te huru o ta tātou haapaòraa, e ia au to tatou manaò i te àau e i te mau haapaòraa ta te parau a te Atua i faaitē mai ra, e manaò tiā ia, e e manaò maitai, no te mea te au ra i te parau a te Atua.

Ite-òre. - A faaitē mai ia ìtea.

Teretitano. - Te parau nei te parau a te Atua i te mau haapaòraa e te mau haereà o te taata nei, e e mea piòpiò ia, eere te haereà maitai, e haereà mārō : Taramo 125,5; e òre hoì te taata e ìte noa i te mea maitai ra : Māteri 2,15; Roma 3,12. Ia ìte rā te taata i roto ia na iho, e mai ta te Atua i parau mai ra, to na ia huru mau i te haereà, no te mea te au ra i te parau a te Atua.

Ite-òre. - E aha te mau manaò maitatai e au i te Atua ra.

Teretitano. - Mai ta ù i parau i mutaa iho ra, ia au i te mau manaò i te Atua ra, e i ta na parau i faaitē mai ra, oia hoì ia manaò tātou i te Atua e i to na mau Ateripute, mai ta te parau i faaitē mai ra (eiaha rā vau e parau i te reira i teie nei). Areà te haapaòraa e au ia tātou iho, terā to tātou manaò maitai i te Atua, ia manaò tātou e te ìte nei o ia ia tātou, e ua hau ē to na ìte ia tātou i to tātou ìte ia tātou iho, e te hiò mai nei o ia i te hara tei òre i ìtea ia tātou iho. E ia manaò hoì tātou e, te ìte ra o ia i te mau manaò mau i roto i te àau ra, e te mau mea ìno atoà i roto ia tātou, te vai ātea noa ra ia i mua i to na mata; e ia manaò hoì tātou i to tātou iho mau mea maitatai ra, e ta tātou parau tiā ra, e te vai ìno noa ra i mua ia na, te vai viivii ra, e mai te mea hauà ìno ra : e òre e tiā ia tātou ia haere noa atu i mua i to na aro mai te tiāturi i to tātou iho maitai.

Ite-òre. - Te manaò na òe e maamaa vau nei e aore i ìte, e ua hau to te Atua ra ìte i to ù, e te haere nei au i te Atua ra mai te tiàturi i to ù iho nei mau mea maitataì.

Teretitano. - E nā hea rā òe i te manaò i te reira.

Ite-òre. - Teie hoì to ù manaò, ia faaroo vau i te Metia ra e tià ai ia tiàhia vau.

Teretitano. - E nā hea òe i te faaroo ia na e aore i ìte i to òe iho ìno, i ta òe iho hara. Aore òe i ìte maitaì e ua hara, e hara tumu ta òe, e e mau hara ravehia hoì. E te vai ra to òe manaò maitaì ia òe iho e i ta òe i rave ra. Na te reira e faaìte mai e aore òe i ìte e, ia noaa te maitaì o te Metia ra e tià ai ia tiàhia òe i mua i te aro o te Atua. E aha hoì e tià ai ia òe ia parau mai e te faaroo nei au i te Metia.

Ite-òre. - E faaroo maitaì noa ihoā to ù faarooraa ia na.

Teretitano. - Ahiri, a faaìte mai na i te huru o to òe faaroo.

Ite-òre. - Te faaro nei au e ua pohe te Metia no te feiā hara nei, e e tiàhia vau i te faaroo ia na i mua i te aro o te Atua ia òre au ia pohe, e e fārii maitaì mai o ia i to ù haapaòraa atu i ta na ture. Teie hoì to ù manaò i te Metia, na to na maitaì i faariro i ta ù nei mau haapaòraa maitataì ei mea au i mua i te aro o te Atua, e tiàhia ai au nei.

Teretitano. - A faaroo mai na i ta ù nei parau i ta òe i faaìte mai na :

1) Te parau nei au ei matamua, e hohoà faaroo to òe, eere te faaroo mau ; aita ia faaroo i ìtea i roto i te parau a te Atua nei.

2) E faaroo haavare to òe, no te mea te haapae nei i te tiàraahia i te parau tià a te Metia ra, ta na iho i rave ra, e te manaò na e tiàhia òe i ta òe iho na òhipa.

3) Aore to òe faaroo i faariro ia òe ei taata tiàhia i te Metia ra ; ta òe rā mau òhipa tē tiàhia (i to òe manaòraa) ia riro ei parau tià na òe. E mea haavare hoì te reira.

4) No reira hoì i riro ai to òe nei faaroo ei haavare tē vai iho ia òe i te mahana rahi ra i raro aè i te riri o te Atua mana ra. E mea ê rā te faaroo e tiàhia ai te taata. Terā te faaroo mau, ia ìte te taata i ta na hara e i to na pohe i te ture ra, e ua horo atu ra i te parau tià a te Metia ra ei haapūraa no na, ia tiàhia o ia i to te Metia ra (eere rā te reira tiàraahia mai te mea e, na te maitaì o te Metia e faariro i ta òe ra mau òhipa ei parau tià na òe). E òhipa ia no te aroha mau o te Atua e tiàhia ai te taata, no te faaroo o te Metia i te ture a to na Metua, e no to na poheraa ia mauruuru te ture i ta na i titau

mai ia tātou nei. Te reira te parau tiā, ta te faaroo mau rā e fārii, e ei raro aè i te reira e maitai ai te taata hara i te haereraa i mua i te aro o te Atua ia tiāhia o ia e ia ora roa i te faahapa a te ture ra e i te utuā mau o te hara ra.

Ite-òre. - E nā hea rā. E tiāturi atu i ta te Metia iho i rave ra, e eiaha i ta tātou. E riro te reira manaò i te faatupu i te ìno, ia tiāhia te taata i te maitai o te Metia e i te reira anaè ra. E òre te taata e haapaò i te parau maitai i reira. E manaò te àau e, rave noa ā i te peu, e tiāhia ā no te maitai o vetahi ê.

Teretitiano. - O Ite-òre to òe iòà, oia mau ā, to òe ia huru. Aore òe i lte i te mea e tiāhia ai te taata, e aore hoì i lte i te faaroo i te Metia ra, te faaroo e ora ai i te riri rahi o te Atua ra; e aita atoà òe i lte i te huru e tupu i te faaroo mau ra. O te faaateraā ia o te àau i te Atua e i ta na Tamaiti, ia hinaaro mau i to na iòà e ta na parau, ta na mau haapaòraa e to na taata hoì. Eere rā ia haapaò te taata e ta na mau peu tiā òre mai ta òe e parau mai na, no to maùā rahi.

Etepero. - A ui atu na ia na, e ua lte ānei o ia i te Metia i te faaiteraahia mai, mai ô mai i te rai ra.

Ite-ore. - E aha. E taata parau faaitēhia òe.

Te manaò nei au i ta òrua na e i ta òutou atoà e parau i teie nei mau mea; e parau uruhia mai ia e te maamaa.

Etepero. - Aore òe i lte e te hoa e, e mea moè te Metia i te Atua ra, e e òre ā ia e lteā noa i te haapaòraa i ta te tino nei, e e òre o ia e lteā e te lte e ora ai ra, ia òre ia faaitēhia mai e te Metua ra.

Ite-òre. - To òe ia manaò. Eere ia i to ù. Te manaò nei au e, òre noa atu te reira mau mea taa ê, ta òrua e manaò ra, e riro atoà to ù i te fāito i te maitai i to òrua na.

Teretitiano. - A faaroo mai na rā ia parau atu vau i te hoê maa parau iti, eere hoì teie i te parau e tiā ia òe i te faariro ei mea maamaa noa. E parau ûāna atu ā vau (mai ta taù hoa nei i parau): Ia òre ia faaitēhia e te Metua ra, e òre roa te taata e lte mau i te Metia, te lte e ora ai ra: Mataio 11, 25; e te faaroo hoì, te faaroo mau e àti ai te àau i te Metia ra, e mea faatupuhia ia e te mana rahi o te Atua ra. Taua faaroo mau nei e hoa e Ite-òre, te lte nei au e, aore roa òe i lte mau i te reira. A ara na hoì, ia lte òe i to òe iho ìno, e to hara rahi, ia horo atu òe i te Fatu ra ia Ietu, ia tiāhia òe i te parau tiā a te Atua ra (oia hoì o Ietu ra), ei reira òe e ora ai i te faahapa a te ture ra; I Torinetia 10,3.

Ite-òre. - Te haere ètaèta na òrua, eita e au to tātou haereà, e haere māite ā vau. Nā mua òrua.

Māiri atu ra o ia i muri, e ua haere atu ra rāua i mua mai te himene :

*Ite-òre e maia òe
E òre e faaroo mai
A fea rā te mure te māō
I te aōraahia nei*

*Ia haapae atu ia faaruè
Te maia i faaitēhia
Tatarahapa e te mamae
Te noaa anaè ia òe.*

Ua parau atu ra o Teretitiano i to na hoa : Tāua anaè teie e haere nei mai tei mutaa iho.

Te haere ètaèta ra rāua, e tei muri è o Ite-òre i te haereraa mai. Ua nā ò atu ra o Teretitiano : E aroha rahi to ù i terā ra taata haapaōraa ìno. E riro i te àti rahi to na a muri atu.

Etepero. - Auē hoì e ! Te huru ia o te taata e rave rahi i to mātou ra òire. E mau fētii atoà, e te tahi pae hoì tei parauhia e pererina. E te vai ra io mātou e rave rahi, e a tae ai i to na fenua, e òre na ia e hau è atu.

Teretitiano. - Te nā ò mai ra hoì te parau ra e : Ua haapō o ia i to rātou mata, e ua haapaarihia to rātou àau... Ioane 12, 40. E i teie nei, o tāua anaè iho teie. E aha to òe manaò i taua feiā mai ia na te huru ra. Eita ānei e tupu rii i to na mahana te tahi manaò, e ua hara, e te manaònaò i te pohe.

Etepero. - Eiaha vau. O òe na tē faaitē mai i to manaò i te reira, o òe hoì te taata paari.

Teretitiano. - Te manaò nei hoì au, e te tupu ra te manaò i te hara, e te mataù rii hoì. No te mea rā e ìte òre to rātou i te huru o te reira manaò, e aita i ìte e ei maitai no rātou i tupu mai ai, te tinai ra rātou, te ìmi ra i te faaòreraa o te manaò i te hara ia òre roa te mataù, e ia tupu te hau haavare i roto ia rātou, eiaha te hara e te utuà a muri atu i. manaòhia.

Etepero. - Oia hoì ia, te nā reira atoà nei to ù manaò mai ta òe i parau mai na ; taua mataù i faatupuhia ei maitai no rātou ra, e ia ìmi i te ora, ia haere hoì i te tere pererina.

Teretitiano. - E parau mau te reira. Te mataù e au i te parau a te Atua

ra, tei parauhia e: Te mataù ia Iehova ra, o te matamehai ia o te paari: Māteri 1,7.

Etepero. - E aha te huru o te mataù mau ia Iehova ra.

Teretitano. - E toru tāpaò e itea ai te mataù mau ia Iehova:

1) To na tupuraa mai no roto i te faaiteraa mau o te hara ra.

2) E riro te reira mataù i te faaite i te àau i te Metia ra, ia piri māite ia na, ia noaa te ora.

3) Te faatupu ra i roto i te àau i te hinaaro, te faarahi e te faateitei i te Atua, i ta na parau e i ta na mau rāveà atoà. E mataù hoì i te hape i te mau haereà ra, o te ôhipa ê atu i te rima àui ra, e aore ia i te rima àtau ra, e mataù hoì i te rave i te tahi mea e faalnohia ai te Atua ra, te faataiā i to na vārua; e te faatupu hoì i te mea e òre ai to na iho maitai, e e parau ino mai ai te mau ènemi ra: Roma 2,23 - Taramo 51,8 - Itaiā 42,10.

Etepero. - E parau maitai ta òe e parau mai na, e te manaò nei au e, o te mea mau te reira. Ua fātata ānei i te mañri ia tāua te fenua i faalnohia nei.

Teretitano. - E aha rā, ua haùmani paha òe i ta tāua e paraparau nei.

Etepero. - Aita ia, te hinaaro nei rā vau ia ìte e tei te hea vāhi tāua e haere nei.

Teretitano. - E òre paha e piti maire e mañri ai taua fenua nei. E paraparau faahou ā tāua. Tāua feiā maù ra, aore rātou i ìte e o taua manaò i te hara ra, e te mataù ra, te mea ia te taata e ìmi ai i te ora, e te tinai ra i te reira mau manaò no te ìte òre.

Etepero. - Te nā hea ra rātou i te tinai.

Teretitano. - Te manaò ra rātou e na te ènemi i faatupu i te reira manaò, no reira i pātoì atu ai, e e tinai hoì. Te tahi hoì manaò no rātou, mai te mea e na te reira e faaòre i to rātou faaroo (aita hoì o rātou e faaroo mau, aita roa). Te manaò ra e, e òre e au ia mataù, e ora noa rātou. Te tahi atoà mea e tinai ai rātou i te reira mau manaò, o te riro ta rātou mau mea maitatai (eere rā te maitai mau) ei faufaa òre.

Etepero. - Ua ìte rii atoà vau i te huru o te reira mau manaò i mutaa iho, i to ù ìte-òre-raa ra, mai te reira atoà to ù mau manaò.

Teretitano. - E vai iho tāua i ta tāua i paraparau, mai ia Ite-òre aè ra, e e paraparau tāua i te tahi parau maitai.

Etepero. - Ua au roa ia ia ù. E nā reira tāua, o òe na tē haamata.

Teretitano. - Aita ānei òe i ìte i mutaa iho, hoè aè nei àhuru matahiti i

mairi, i te hoê taata i to òutou fenua, o Meatau te iòà ; i te hiòraa a te taata ra, te itoito ra o ia i reira i te parau maitaì nei, te haapaò ra : Mataio 13,20.

Etepero. - Ua ìte hoì au, te ìte maitaì ra vau ia na. Te pārahi ra o ia i te òire ra o Maitaì-òre, e i pihai ìho i te fare o *Otohe-tià-i-muri* ra.

Teretitiano. - Oia hoì ia, to rāua ra fare, hoê ā ia tāpōi i nià ìho. E i te reira ànotau ta ù e parau nei, te itoito ra taua taata nei, mai te mea e ua faarahia o ia, ia ìte i ta na hara, e i te utuà mau e au i te hara ra.

Etepero. - Mai te reira atoà to ù manaò ia na, ua ìte hoì au ia na (aita i toru te maire te maoro to na fare i to ù ra), e i haere pinepine mai o ia ia ù i reira, mā te roi mata rahi, e te aroha ra vau i taua taata ra, e te manaò ra, e hopeà faaroo paha to teie taata. Ua ìte rā, e òre e hope pāatoà i te tae i te ao tei parau e, E taù Fatu, e taù Fatu.

Teretitiano. - I parau mai o ia ia ù i te hoê mahana e, te manaò ra o ia e haere i te tere pererina mai ia tāua e haere nei ; e aita aè ra i māhia, ìtea atu ra ia na te hoê o *Faaura-ia-na-ìho* te iòà, e ua mata ê atu ra taua taata ra, aita atu ra i au mai ia ù.

Etepero. - E te paraparau nei tāua ia na, e mea maitaì paha ia ìmi rii tāua i te mea i pahee vave ai o ia i muri e te feiā atoà mai ia na te huru.

Teretitiano. - E mea maitaì hoì te reira, e nā reira tāua. E mata na rā òe i te ìmi.

Etepero. - Te vai ra i to ù nei manaòraa e maha parau i te mea i nā reira ai rātou.

1) Ia ara noa to rātou àau, te àau ā te àau, aita i riro ei àau āpī. E ia òre tāua manaò i tupu i roto ia rātou ra, ua pee te mataù. Aita e tumu e mau ai rātou i te haapaòraa i te parau maitaì, e hoì noa atu ra i te mau peu tahito na rātou ra. Mai te ùrī ra, ia tupu te māuiui i to na òpū i te mea ta na i àmu ra, te ruai ra, te faaruè ra i te mea i māuiui ai o ia ra. E ia òre te māuiui, te hiaàmua faahou ra o ia i ta na i faaruè ra, e te àmu faahou atu ra i te reira. No reira i haafāitohia ai te feiā e hoì faahou i te peu tahito i te haapaòraa a te ùrī ra : II Petero 11, 22. Mai te reira atoà teie nei mau taata. Te itoito ra, ia roaa ia rātou te ao, no reira anaè ra, no te mataù o te haere i te pō ra. Ia pee te reira mataù, òre atu ra te hinaaro i te ora e te hinaaro i te ao ra. Ia òre te hara e te utuà o te hara ia manaòhia, eita atoà te ora mure òre ra e manaòhia atu. Ia pohe te mataù ra, ua pohe atoà te hinaaro.

2) Teie hoì te piti: E ôriorio noa rātou i te mataù i te taata. Ua parauhia hoì e, te mataù i te taata ra, e riro ia ei mārei : Māteri 29,25. Ia òre

te mataù i te pō, ua òre atoà te hinaaro i te ao, ôriorio noa i te haamā e te mataù i te taata, eita atu ra e haapaò i te parau maitaì nei, hoì atu ra i te mau mea tahito ra.

3) Te tahi mea hoì, te haamā i te haapāpū i te haapaòraa i te parau maitaì nei. E mai te mea ua āraihia to rātou èatià i te haamā, moè atu ra te manaò i te pō, te riri o te Atua e te mau mea a muri atu, hoì noa atu ra i te haapaòraa tahito ra.

4) Te faahaparaa o te àau ra te tahi. E mea au òre na rātou te feruri i te hara e te utuà o te hara a muri atu. E mea māuiui ia, e mea maitaì na rātou te haamoè, ia pārahi mai te manaò òre. Ahiri paha i tāmāu māite rātou i te manaò i te hara e i tē tupu a muri atu, e riro paha i te ìmi i te haapūraa. No te mea rā te haamoè ra i te manaò i te riāriā o te ìno a muri atu, te faaètaèta ra rātou ia rātou iho, hoì noa atu ra i te mau mea tahito ra.

Teretitiano. - Ta òe i parau mai na, e mea huru au maitaì ia i ta tāua e ìmi nei. Te tumu rahi mau rā i hoì ai rātou i muri, oia te mea aore roa te àau e te hinaaro i riro ei mea āpī, te àau tahito ā te àau. E mai te èiā i mua i te aro o te haavā ra te huru, te mataù ra e te rūrūtaina ra, mai te mea e, te tatarahapa ra o ia i ta na peu. Eere rā te reira. Te mataù ra o te tārīhia. Aore roa i hinaaro mau i te faaruè i ta na peu e i ta na òhipa ìno. Ia ora rā o ia e ia pee taua mataù ra, e èiā faahou ā ia. Ia riro rā te àau ei àau tatarahapa mau ra, e òre o ia e rave faahou i ta na peu.

Etepero. - Ua parau hoì au i te tumu e faaruè ai te taata i te parau maitaì nei. A faalte mai òe i te huru o taua faaruèraa ra e te hoìraa i muri.

Teretitiano. - Ua tià ia ia ù, e teie hoì te hoè parau :

1) Te faatupu ra i te tahi mau manaò è, e ia moè te manaò i te Atua i te pohe e i te haavāraa a muri nei.

2) E i muri aè, ua haere rii rātou i te faaruè i te mau òhipa maitataì ra, te pure i te vāhi moèmoè ra. E nā mua te reira i te faaruèraahia, e i muri iho, e maìri atoà te tahi mau pureraa, eita atu ra e tinai i te ìno ia tupu mai, eita e òto i te hara, e òre e māuiui ia hape ra.

3) Eita atu ra e hinaaro i te āmui i te feiā itoito ra e i te paraparauraa e itoito ai te àau ra. Ua riro anaè ia ei mea au òre.

4) Eita atu ra e pāpū i te mau pureraa e ruru ai te taata ra, e i te mau òhipa maitataì atoà ra, mai te haapii, te taiò parau, te paraparau i te mau parau maitataì e te faaroo i tei aòhia ra.

5) E riro i te ìmi i te hape a te feiā faaroo ra e i te òhimu e te faaìno, ia riro ei òtoheraa na rātou iho ia haapae i te mau mea maitataì ra.

6) E riro i te au atu e i te âmui i te feiā haapaò òre e i te feiā e rave i te mau mea ìno ra.

7) Ei reira rātou e haamātaro ai i te paraparau i te parau tiā òre, mai ta te feiā paieti òre atoà ra, e e haamauruuru ia rātou iho i te reira. E ia ìte i te hoê taata manaò-maitai-hia i te nā reira-atoà-raa, ua maitai roa rātou.

8) E i muri aè, e riro i te rave rii i te tahi mau peu tiā òre. E rave faaite noa, mai te haamā òre.

9) E ei faahopeà, no te mea ua riro te àau ei àau ètaèta mau, e ìtea noa to rātou huru. E riro i te faaruè i te mau mea maitatai e i te rave pāpū i te mau ìno tahito ra, e tae roa atu i raro i te pō ra, ia òre te aroha taa ê o te Atua ra ia horoà mai i te tatarahapa ia haafāriuhia i te oraraa i te ao nei.

*
* *

PENE XV

Nā pererina i te taeraa i te fenua maitai ra o Peura, e nā roto i te ānāvai o te pohe ra, e tae noa atu ra i roto i te Oire-rai ra.

Ua hiò atu ra vau i roto i to ù ra taòto, e-te haere ra nā pererina nei, e mairi mai ra ia rāua te fenua i faainohia ra, e ò atu ra i te fenua i parauhia ra o Peura : Itaia 42,4. E fenua maitai ia e te mauruuru i te àau, e to rāua èatià, te haere ra ia nā roto i taua fenua ra. E ua huru maoro hoì rāua i reira i te haamāharaa i te rohi. Te faaroo ra rāua i te òto maitai o te mau manu ra, e te ùaa mai ra hoì te mau tiare maitatai i te mau mahana atoà ra. E te reira fenua, e haamahanahanahia ia e te rā i te ruì e te ao, aita o reira e a ruì. Tei te ātea ê atu te peho o te maru pohe ra, e te pare o taua taehae tei tāpeà ia Teretitiano e to na hoa i mutaa iho ra. E òre te feiā e pārahi i teie nei fenua e ìte noa atu i taua pare ra ia hiò atu.

E huru fātata mai ra te Oire-rai ra i te vāhi e haerehia atu e rāua ra, e ìtea ia ia hiò maitai atu. I fārerei hoì rāua i ô nei i e too fanu o te feiā e pārahi i tāua òire ra. E hahaere noa te feiā ānaāna ra i teie nei fenua, no te mea te piri ra ia i te hiti o te ao ra. E i teie nei fenua e faaau-maitai-hia ai te parau faaau o te faaipoiporaa ra o te tāne e faaipoipohia ra e te vahine, e e òàòà ai tāua tāne ra i te vahine i faaipoipohia ra. Mai te reira to te Atua òàòàraa i to na ra mau taata : Itaia 42,5.

E fenua àuhune hoì taua fenua nei, te î ra i te fītona e i te uaina, e i te mau mea maitatai atoà ra ta rāua i hinaaro i to rāua ra tere pererina. Ua faaroo hoì rāua i te hoê reo teitei no roto i taua òire ra i te nā ôraa mai : A parau atu òutou i te tamahine a Tiona, inaha, te haere mai ra to òe ra ora, inaha, tei ia na iho te utuà ta na e hopoi, e te hoo ta na e horoà ra, tei mua ia i to na aro : Itaia 42, 11. E te feiā e pārahi i tāua fenua nei, te haamairi ra i to rāua iòà : E nā taata moà tei faaorahia e te Fatu : Itaia 42,12.

E te hahaere ra rāua i tāua fenua nei, te hau ê ra to rāua òàòà e te maitai o te àau i tei noaa i mutaa iho i te mau vāhi aore i fātata i te òire o te Pātireia e haerehia atu e rāua ra. E i te fātataraa mai tāua òire ra ia rāua, e ìtea to na huru, e ìtea-maitai-hia te maitai tei òre i ìtea i te ātea ê ra.

I faatiāhia taua òire ra e i patuhia i te mau poe e i te mau òfai maitatai ra ; e te mau aroā o te òire ra, mai te mea ia ua paèpaèhia i te àuro maitai ra. E o Teretitiano i te hiòraa atu i te ānaāna e te maitai hau ê o te òire, e te mahanahana o te mahana i nià iho, te pohe ra o ia i te hinaaroraa atu. Oia atoà to na hoa, ua mahere roa to na àau i te òire maitai ra. E te vai noa ra

rāua i reira i te parapauraa i te feiā i pihā iho e : Ia i te òutou i tei haerehia e māua nei, a parau atu e, te pohe nei māua i te hinaaroraa atu ia na.

E ia ānaānaea rii rāua ra, ua haere atu ra nā taua fenua ra, e tae atu ra i te vāhi tei reira te mau ô e te mau āua maitatai, te mau vineà* e te vairaa o te mau rāua maitatai ra. Te vai ātea noa ra te ùputa o te mau āua ra, tei te pae èatiā. Ua ui atu ra nā pererina nei e : Na vai te mau vineà, te mau ô e te mau rāua maitatai nei.

Te tiā noa mai ra te tiā o te mau vineà, tei te pae èatiā ra, e ua nā ô mai ra o ia ia rāua : Na te Arii teie, i tanuhia ei haamauruuru ia na iho e ei haamauruuru hoī i te mau pererina e haere nā ô nei.

Ua aratai atu ra taua tiā ra ia rāua i roto i te mau ô ra e i te mau vineà ra, e ua parau mai ra ia rāua ia āmu noa i te mau mea maitatai e i te reira. Ua faaite mai ia rāua i te mau haereà o te Arii i reira, e te mau uru rāua maitatai na na ra. Ua faaea atu ra nā pererina i reira, taòto iho ra hoī.

Te hiò atu ra vau i to ù iho taòtoraa ra, e te faaroo ra vau ia rāua i te parapauraa i roto i to rāua ra taòto, ua hau atu to rāua nā reiraraa i tei i te reira e i te mau mea maitatai ra. E te maere ra vau i te faarooraa atu. Ua nā ô mai ra tāua tiā vineà ra ia ù : E aha òe i maere ai i te reira. Te momona no roto i te huero i tupu i teie nei mau vineà, e faariro ia i te vaha o te feiā e taòto ra, ia parau noa.

E ara aè ra rāua, ua faaineine ia haere tiā atu i niā i tāua òire ra, e mai ta ù i parau i mutaa iho ra, te ānaāna o te mahana i niā iho i taua òire ra (mai te āuro maitai ra hoī te òire) e ānaāna hau ê ia i te rahi, e òre e tiā ia hiò noa te mata, e nā roto i te mea i haapaòhia ei hiòraa e tiā ai : I Torinetia 13, 12. E te haere atu ra rāua i mua, hiò atu ra vau i e too piti puè taata mā te àhu ānaāna mai te āuro ra i te fāreireira mai ia rāua, e mai te mahana ra to rāua mata. Ua ui mai ra nā taata ra i nā pererina e : No hea mai. Ua faaite atu ra rāua. Ua ui mai ra hoī i to rāua vāhi tāpaeraa e i to rāua mau àti e i te pohe i to rāua ra tere, e i te mau mea i mahanahana ai te āu i to rāua haereraa ra. Ua faaite atu ra rāua i te mau mea atoà i i te reira e i tāua tere ra. Ua nā ô mai ra nā taata i fāreirei mai ia rāua ra : E piti àti toe e tei te òire atu ra òrua.

Ua parau atu ra o Teretitano e to na hoa ia rāua ra, e haere atoà rātou. Ua nā ô mai ra nā tiā ra : Ua tiā ia māua, no òrua ihoā e maitai ai òrua i te haereraa atu.

vineà [vine'a] : faaàpu vine

Hiò atu ra vau, e te haere ra rātou atoà, e ìtea mai ra te ùputa o taua òire ra, e te vai ra te tahi ânāpape, e pape hohonu hoì e aore e èatià o nià iho. E i te hiòraa atu i tāua ânāpape ra, te hitimaùe ra nā pererina ; e ua nā ò mai ra nā taata ra : E haere òrua nā roto i te ânāpape nei e tae atu ai òrua i te ùputa o te òire rai ra.

Ua ui atu ra nā pererina ra : Aita atu e èa e tae atu ai i te ùputa ra. Ua nā ò mai ra rāua : Te vai ra te tahi èa è, e too piti noa iho puè taata tei haere nā reira, oia hoì o Enoha rāua o Eria. Tei ìtea ia mai te matamua mai ā o teie nei ao, e e òre te reira èa e haere-faahou-hia e te taata e ia tae i te òtoraa o te pū i te mahana hopeà ra, ei reira e tahi pae e haere ai nā te reira èa : I Torinetia 15,51.

Taiā noa atu ra nā pererina ra (o Teretitiano rā tei hau i te taiā) e te hiò ra i te tahi pae e i te tahi pae, e aore roa e èa i ìtea ia rāua ia òre ia tae nā roto i tāua ânāpape ra. Ua ui faahou atu ra rāua i nā taata ra e : Ua fāito ānei te hohonu o tāua pape ra. Ua nā ò mai ra rāua : Aore, eita rā e au ia māua i te tauturu ia òrua i tāua pape nei ; e riro rā te hohonu e te pāpau i tē au i to òrua faaroo i te Arii o tāua òire nei, i te ûana e i te ûana òre o te reira : Taramo 42, 7.

Ua faaineine atu ra rāua i te haere i taua pape ra, e i te tomoraa atu i roto ra, te haere ra o Teretitiano i te paremora, e tiàorò atu ra i to na hoa ia Etepero, nā ò atu ra : Ua tae au i te pape hohonu e te nā nià iho nei ia ù te pape puè i te taheraa : Taramo 49,1-3. Ua nā ò mai ra to na hoa : Eiaha e taiā e taù taeà, te ìte nei au i te taahiraa, te vai ètaèta nei e te maitai nei. Ua nā ò atu ra o Teretitiano : Auē hoì au e, e taù hoa, ua àti au i te māuiui pohe, e e òre au e ìte i te fenua i i i te ū e te meri. E i reira ra, ua roohia o Teretitiano i te pōuri e te mataù rahi, e òre hoì te èa nā mua e ìtea, e te huru moè ra to na hiroà mau i reira, e e òre e tià ia parau maitai i te mau mea i mahanahana ai te àau i mutaa iho i to na ra tere pererina. Te parau e ìtea mai, oia te manaò e, e pohe roa o ia i taua pape ra, e te mataù rahi o te òre roa o ia e tāpae atu i te tahi pae àu ra. E te manaò ra te feiā i pihai iho, e te peàpeà rahi ra o ia i ta na mau hara i mutaa iho i te faaroo-òre-raa ra, e i te mau mea i hape ai o ia i to na tere pererina ra. E te manaòhia ra hoì e te hiò ra o ia (i to na manaòraa) i te tahi mau temoni i pihai iho. O te huru ā ia o ta na parau. E e òhipa rahi ta to na hoa ta Etepero i te tautururaa ia na ia òre ia paremo i te vāhi hohonu, e te paremo ra hoì, e te tae faahou ra i nià, mai te mea e ua pau roa te aho. Te tāmata ra to na hoa i te haamahanahana ia na, te parau ra e : E taù taeà, te hiò nei au i te ùputa, e nā taata i te tiāraa mai ia taua ia ò i roto. Ua nā ò atu ra o Teretitiano : Te tiai mai ra ia òe, e

taata manaò maitai òe mai te mata mehàì o to ù ìteraa ia òe. Ua nā ò mai ra to na hoa : Oia atoà hoì òe e taù taeae. Ua nā ò atu ra o ia : Auē hoì au nei e ! Ahiri au e Teretitiano mau ra, e riro te Fatu i te tauturu mai ia ù no taù nei mau hara. Ua arataì o ia ia ù i roto i te mārei, e ua vai iho ia ù i reira. Ua nā ò mai ra o Etepero : E taù taeae, ua moè roa paha ia òe tei parauhia i te feiā paieti òre ra e, aore e fifi i to rātou poheraa, e te vai itoito ra to rātou pūai, eere te àti rahi to rātou mai to vetahi mau taata : Taramo 53, 4-5. E teie nei māuiui e te àti no òe i te ânāpape nei, eere ia te tāpaò e ua faaruèhia òe e te Atua, ua tuuhia mai rā ei tāmataraa ia òe, e e riro ānei òe i te haamanaò i to na maitai e i to na aroharaa mai ia òe i mutaa iho, e i te tiāturi atu ia na i to àtiraa nei.

Hiò atu ra vau e te maere ra o Teretitiano i te reira mau parau, e ua nā ò mai ra hoì to na hoa : Eiaha e taiā, na te Fatu ra na Ietu e faaora ia òe. Ua tiāoro atu ra o Teretitiano i reira ra mā te reo teitei : Te ìte faahou nei au ia na e te parau mai nei : Ia haere òe nā roto i te moana, ei pihai atoà iho vau ia òe, e nā roto i te pape tahe ra, eita òe e paremo i reira : Itaia 42, 2. Ua faaitoito āpipiti iho ra rāua, aita atu ra te ènemi i haapeapeà faahou mai i te vāhi toea o taua pape ra. Noaa atu ra ia Teretitiano te tiāraa maitai, e huru pāpū hoì te toea o te pape.

E tāpae atu ra rāua i te tahi pae àu ra. Te tiai noa mai ra nā taata mā te àhu ànaàna ra. Te tiai mai ra ia rāua, ua aroha mai ra, e ua nā ò mai ra : E tāvini vārua mātou i tonohia ei tiai i te feiā e noaa ia rātou te àià o te ora ra : Hēpera 1, 14. Ua nā reira atu ra rātou i te haere tiā atu i te ùputa ra. Te tiāraa o taua òire ra, tei nià è ia. E te maitai ra to rāua haereraa atu i nià, no te mea, te arataì ra nā taata ia rāua. E to rāua vehi teiaha ra, te vehi pohe ra, ua vai-iho-ê-hia ia i te ânāpape ra. To rāua ia vehi i te tomoraa i roto i te pape ra. E ia tae mai i rāpae, aita roa taua vehi pohe ra, ua māmā atu ra rāua e te maue atu ra i nià mai te diòì rahi. Te teitei ra te tumu o taua òire ra, e haèhaa to te mau ata o te raì ra. E te tere ra rātou nā roto i te reva ra mai te paraparau e te maitai rahi, no te mea, ua ora i te ânāpape ra, e no te mea hoì e arataì maitai to rāua ra.

E te paraparau ra rāua i nā taata ànaàna ra i te maitai o te vāhi e haerehia ra, te ànaàna e te hanahana. Ua nā ò mai ra nā taata ra : Tei reira te mauà* ra o Tiona, o Ierutarema āpī ra, tei reira te mau merahi e òre e hope ia taiò, e te vārua o te feiā parau tiā tei haamaitai-roa-hia ra : Hēpera 12, 22-24. E ua nā ò mai ra hoì : Te haere nei òrua i teie nei i te pārataito o te

mauà [mau'a] : hoè ā e te mouà

Atua ra, e ìtea ia òrua i reira te rāau o te ora ra, e àmu hoì i to na huero māheàheà òre ra : Apotarupo 22,2-7. E ia tae òrua i reira, e horoàhia mai te àhu ùouò no òrua : Apotarupo 3,4. E hahaere hoì òrua i reira, òtòu o te Arii ra ; e paraparau hoì ia na e a muri noa atu. E òre òrua e ìte i reira i ta òrua i ìte i te ao ra, oia hoì te taiā, te mihi, te maì, te àti, te pohe. Ua òre anaè te mau mea tahito ra : Apotarupo 21,4. Te haere nei òrua i teie nei ia Aperahama ra, ia Itaata ra, ia Iatopa e i te mau perofeta ra ta te Atua i hopoi ê ia òre ia roohia i te ìno : Itaia 57,1. Te faaea noa ra rātou, ua māha te rohirohi.

Ua ui atu ra nā pererina ra : E nā hea māua ia tae atu i taua vāhi moà ra. E aha ta māua.

Ua nā ô mai ra rāua : Ei reira e roaa ai ia òrua te hopeà o ta òrua mau òhipa ra, e te òaòa ei hopeà no te taiā, te māuiui, te roi mata e te pure, e ta òrua i faaòromaì no te parau a te Fatu ra i te èatiā ; e e roaa ia òrua i reira ta òrua i ueue i ta te vārua ra : Taratia 6,7-8. E torona àuro tē horoàhia mai no òrua i reira, e e tiā òrua io na ra, i te Fatu ta òrua i hinaaro ra e a muri noa atu. E e hiò òrua ia na i to na huru mau ra : I Ioane 3,2. E haamori ā òrua ia na mai te òaòa e te haamaitai, ta òrua i hinaaro i te faaroo atu e i te haamori atu i te ao ra, e i roto i te àti e te paruparu atoà o te tino ra. E maitai to òrua mata i reira i te hiòraa, e to òrua tarià i te faarooraa atu i te reo mauruuru o te Pūai-Hope ra, e ei reira hoì e àmui faahou atu ai to òrua mau hoa maitatai ra tei reva na nā mua, e ei reira òrua e fārii ai mai te òaòa i te tahi pae e haere mai a muri atu. E faaùnaùnahia hoì òrua i reira i te ùnaùna hau ê, ia au òrua i te haere-atoà-raa i te haereà o te Arii no na te hanahana, ia haere o ia nā roto i te ata o te rai mā te òto o te pū, e nā nià i te pererau o te matai ra. E haere òrua e o ia atoà. E ia pārahi o ia i nià i te terono haavāraa ra, e pārahi atoà òrua i pihal iho : I Tetaronia 4, 16-17. E ia haavā o ia i te feiā hara ra, te taata e te mau merahi lino ra, e parau faatiā atoà òrua i taua haavāraa ra, no te mea, e ènemi rātou no na e no òtòu atoà hoì : I Torinetia 6,2-3. E ia hoì atu o ia i te òire ra, e haere atoà atu hoì òrua mā te òtoraa o te pū, e pārahi òrua io na ra, e a muri noa atu.

E te haafātata ra rātou i te ùputa o taua òire ra mai te paraparau, te haere mai ra to te rai, e tiāa rahi, ia fārerei mai ia rātou ra. Ua parau atu ra nā taata i te àhu ànaàna ia rātou ra nā ô atu ra : E puè taata teie no te ao i raro ra, tei hinaaro i to tātou Fatu i reira, e ua faaruè aè nei i te mau mea atoà no to na ra iòà, e na na i tono ia māua ei aratai mai ia rāua, e ua aratai mai nei hoì māua ia rāua nei i to rāua tere maitai, ia tomo rāua i roto i te òire e ia ìte i te mata o tei faaora ia rāua mai te òaòa.

Ua tiàoro atu ra to te rai mā te reo teitei : E ao to tei parauhia e haere mai i te àmuraa rui faaipoiporaa a te Arēnio ra : Apotarupo 19,9. E te haere mai ra i reira ra te feiā faaòto pū a te Arii ra e rave rahi, e te àruerue ra te rai atoà i taua faaòtoraa ra. E ua aroha mai ra te feiā i faaòto ra ia Teretitianano e to na ra hoa. Ua nā ô mai ra : Ia ora na òrua i te haereà mai, e tauatini noa atu i te nā reiraraa, mai te faaòto i te pū. E i muri aè, ua faaàti ia rāua, ua faaàti māite, o mua e o muri, te tahi pae e te tahi pae, i te tiaira e i te faaitoitoraa i to rāua haereraa i te mau vāhi i nià ra, e mai te faaòto faaea òre i te mau òto maitatai atoà ra, e mai te mea e, ua haere mai to te rai atoà ra e fāreirei mai ia rāua e e aroha mai. Te nā reira ra rātou i te haereraa e te feiā faaòto i te pū ra i te faaòto-haere-raa mai te òaòa rahi e te hiò pinepine mai i nā pererina ra e te àroha mai, mai te òaòa i to rāua haereà mai, e ua mahere roa to rāua àau i taua maitai rahi ra, e mai te mea, ua roohia rāua i te ao i reira.

Te hiò atu ra rāua i te òire, e te vai fātata ra i mua i to rāua aro, e te manaò ra e te òaòa ra rāua i te òaòa rahi. Ua hau ê to rāua maitai i te manaòraa e, to rāua ia àmuiraa mau e a muri noa atu. Aore e vaha e tià ia na i te parau i te rahi o to rāua òaòa i reira. Te nā reira ra i te haereraa atu i te ùputa ra, e tae atu ra i pihai iho, hiò atu ra rāua, e e parau tei pāpai-àuro-hia i nià iho i te ùputa ra : E ao to rātou to tei haapaò i ta na i faaue mai ra, ia àmu noa rātou i to te rāau o te Ora ra, e ia tomo rātou nā te mau ùputa i roto i te òire : Apotarupo 22,14.

Te hiò atu ra vau, e te faaue ra te feiā ànaàna ia rāua ia pātōtō i te ùputa. Ua nā reira atu ra rāua, e ua hiò mai ra te tahi pae o te feiā i roto ra nā nià iho i te ùputa ra, oia hoi o Enoha e o Eria mā, e ua parauhia atu ra e : Nā pererina teie mai ô mai i te òire o te pohe ra, ua haere mai no te hinaaro rahi i te Arii o te òire nei.

Ua tuu atu ra nā pererina ra i ta rāua parau faaite tei ravehia e rāua i te mata mehā o te tere ra. Ua hopoikia atu ra te reira i te Arii ra. E oti aè ra i te hiòhia e ana ra, ua ui mai ra e : Tei hea nā taata ra. Parauhia atu ra e : Terā aè, te tià noa mai ra i te ùputa. Ua faaue atu ra te Arii ia iritihia te ùputa ia ô mai te feiā mataitai e tei haapaò i te parau mau ra : Itaia 26,2.

Hiò atu ra vau i to ù taòtoraa ra, e ua tomo atu ra rāua i roto nā te ùputa ra. E inaha, ua faahuru-ê-hia atu ra, e vehi ànaàna atu ra to rāua mai te àuro ra, e te fāreirei mai ra te feiā e hopoi mai i te tinura na rāua e te torona ia haamaitai rāua i te Fatu i te tinura, e nā torona ei faaànaàna ia rāua ra. E te faaroo ra vau i te mau oe atoà o te òire ra, e te faaòto-pātoà-

hia mai ra i te òaòà ia rāua ra. E te parauhia mai ra nā pererina ra : A haere i te òaòaraa o te Fatu ra. E ua faaroo vau ia rāua iho i te himeneraa mā te reo teitei i te nā ôraa e : Te haamaità e te ârue, e te hanahana e te mana, ei ia na ia i tei pārahi i nià i te terono nei, e i te Arēnio e a tau e a hiti noa atu : Apotarupo 5,13.

E i te iritiraahia te ùputa ia tomo rāua i roto ra, hiò atu ra vau, e inaha, te òire ra, te ànaàna mai ra mai te mahana ra, e te mau aroā ra, ua paèpaèhia ia i te àuro, e te hahaere ra te taata e rave rahi mā te torona i nià i te upoo e te àmaa tāmara* i te rima e te mau tinura àuro ei haamaità i te Fatu. Te vai ra hoì te feiā pererau, e te tiàoro ra rātou ia rātou iho i te nā ôraa e : E maità, e maità, e maità to Iehova Tapaota : Itaia 6,3. Opanihia atu ra te ùputa. E hinaaro rahi to ùe, ei roto atoà vau i te mau mea matatai ta ù i hiò ra.

E te mataitài ra vau i te reira mau mea maitatai, hiò atu ra vau i muri, e inaha, te haere mai ra taua taata ra o Ite-òre i te ânāpape ra, e riro atu ra taua pape ra ei mea māmā ia na. Aita i roa roa, e tei te tahi pae au atu ra, no te mea, te vai ra te hoê taata vaa, o *Manaò-ora-tumu-òre* to na iòà, e na na i faauta ia na i nià i to na vaa, aore hoi o ia i roohia i te àti mai ia Teretitiano ra. Te hiò ra vau e te haere mai ra, mai te pape mai, o ia anaè iho, haere tià atu ra i nià, e aore roa te hoê i fārerei mai ei haamahanahana e ei faaitoito mai.

E tae atu ra o ia i te ùputa ra, ua hiò atu ra i te parau i pāpalhia i nià iho ra, e ua pātōtō atu ra. Te manaò ra, o te vave atu i roto.

Ua ui mai ra te feiā i hiò mai ia na nā nià iho i te ùputa ra : Mai hea mai òe, e e aha to òe tere. Ua nā ô atu ra o ia : I àmu na vau, e ua inu hoì i mua i te aro o te Arii, e ua haapii o ia i te èàtià io mātou ra. Ua ui mai ra rātou ia na : Tei hea ta òe parau faaite, ia hopoi atu mātou i te Arii ra a faaite atu ai. Ua faahua* lmi o ia i roto i to na òuma, e aita roa i ltea. Ua nā ô mai ra rātou ia na : Aore a òe e parau faaite? Ua māmū noa atu ra o ia, aita i parau noa atu.

Ua faaite atu ra rātou i te Arii, aita rā i tià ia na i te haere mai i raro e hiò ia na. Ua faaue atu ra i nā taata ànaàna ra e haere i rāpae, e rave atu ia Ite-òre, e tāmāu i nā âvae e nā rima, a hopoi ê atu ai ia na.

Ua rave atu ra rāua ia na, ua hopoi atu ra nā roto i te reva, e tae roa

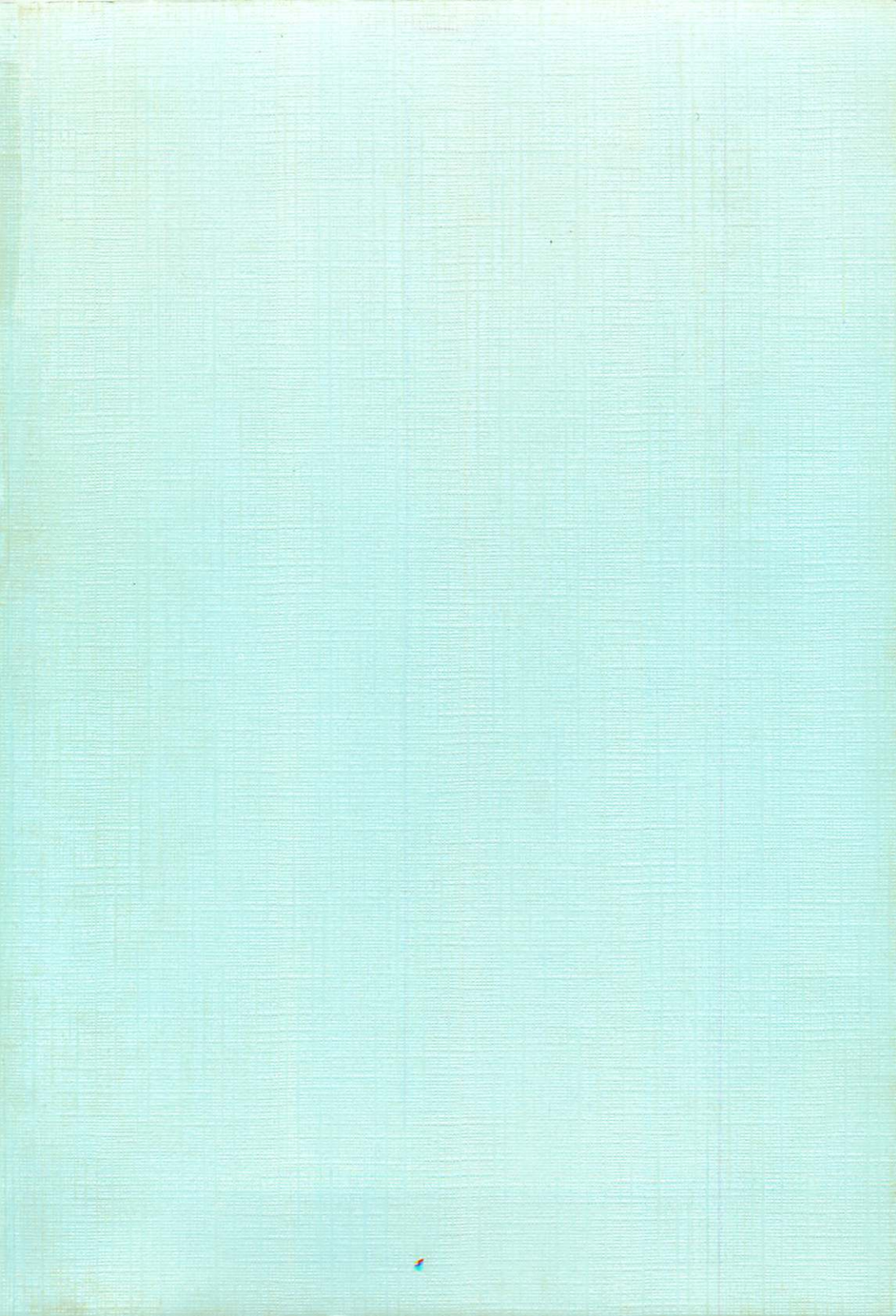
tāmara [ta:mara]: e rāua, e huru hohoà rii to na rauère i to te haari
faahua [fa'ahuwa]: haavare.

atu ra i te ùputa ta Teretitiano e to na hoa i hiò i te hiti mauà ra, ua titiri atu ra ia na i reira.

Te hiò atu ra vau e te vai ra te hoê èàtià e tae atu ai te taata i te pō nā te ùputa o te ao, eere tei te òire o te pohe anaè ra te èà e tae ai i te pō.

Ua ara atu ra vau, e inaha, e taòto taua parau nei.

*
* *

**Ua oti mai teie puta i te nenehia i te 15 no Tetepa 1988.
E 5000 hohoà i matara mai.
Imprimerie Polytram.**